

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SİYASİ PARTİLERDE SEÇİM KAMPANYALARININ
FİNANSMANI: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ**

Osman KOCAAGA

Danışman
Doç. Dr. Ayşen UYSAL

2011

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2008800156

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Osman KOCAAGA
Tez Başlığı : Siyasi Partilerde Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Kırklareli Örneği

Savunma Tarihi : 19.07.2011
Danışmanı : Doç.Dr.Ayşen UYSAL

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

Üniversitesi

İmza

Doç.Dr.Ayşen UYSAL

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Yrd.Doç.Dr.Nazmi ÜSTE

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Doç.Dr.Pınar Süral ÖZER

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Oybirliği

Oy Çokluğu

Osman KOCAAGA tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Siyasi Partilerde Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Kırklareli Örneği**" başlıklı Tezi (✓) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Siyasi Partilerde Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Kırklareli Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../2011

Adı SOYADI

Osman KOCAAGA

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Siyasi Partilerde Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Kırklareli Örneği

Osman KOCAAGA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Siyaset yapma biçiminin tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu dönüşüm, partilerin toplumsal yaşamdaki rolleri üzerinde büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Günümüz siyasetinin ve parti modellerinin kendine özgü dinamikleri partilerin seçim kampanyalarını ve dolayısıyla da bu kampanyaların finansmanlarını çok yakından etkilemektedir. Örgütlenme modellerinde meydana gelen değişimler seçim kampanyalarını giderek profesyonelleşen, dışarıdan uzman desteği alınan, ideolojik söylemler yerine daha esnek söylemlere iten, reklâmların ve kitle iletişiminin ön planda olduğu bir yapıya büründürmüştür. Bu bakımdan partiler artan bir rekabet ortamı içerisinde kalmaktadır. Neredeyse siyasi birer şov haline gelen seçim kampanyalarının maliyetler açısından ortaya çıkardığı durum da göz önüne bulduğunda seçim kampanyalarında finansman konusu önemli bir yer işgal etmektedir.

Bir sistem olarak siyasetin finansmanı seçim kampanyalarının nasıl finanse edildiği konusunda yol göstermektedir. Ülkelerin farklı sistemleri benimseyip bunları uygulaması partilerin seçim kampanyalarının finansmanında değişik yöntemler izlemesine yol açmıştır. Bugün karşı karşıya olunan siyasi finansman sistemi karşısında, parti ve adaylar uygun yöntemi bulma konusunda çaba harcamakta ve başarı elde etmeye çalışmaktadır. Partilerin ve adayların finansman bakımından karşılıklı konumlarındaki

dengenin sağlanması seçim kampanyalarının finansmanında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçim kampanyalarının finansmanı açısından parti genel merkezi, yerel teşkilat ve adayın kendisi ele alındığında ağırlığın devlet yardımı alan partilerde genel merkezde, bu yardımı almayan partilerde ise parti yerel teşkilatının ve adayın kendisinde olduğu görülmektedir. Son zamanlarda siyasi partilerin finansmanı konusu artan bir şekilde araştırmacıların ilgi alanına girmeye başlamıştır. Bu alışma kapsamında da parti modellerinden hareketle, siyasetin finansmanı bir sistem dâhilinde ele alınmıştır. Kırklareli ili ve üç parti özelinde partilerin seçim kampanyalarının finansmanının parti ve aday ilişkisi çerçevesinde nasıl gerçekleştiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Siyasi partiler, parti sınıflandırmaları, seçim kampanyaları, siyasetin finansmanı, siyasi partilerin finansmanı.

ABSTRACT

Master's Thesis

Financing Of Political Party Campaigns: The Case Of Kırklareli

Osman KOCAAGA

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

The evolvement of the style of doing politics in historical process generated significant differences in the political parties' roles in community life. The sui generis dynamics of today's politics and party models intimately effected electoral campaigns and its finance. The emerging developments in the models of organization changed electoral campaigns into a structure which is gradually professionalizing, importing expert support, pushing parties to a more flexible discourse instead of ideological one and prioritizing advertisements and mass media. In this respect, political parties stay in an increasing competitive environment. When electoral campaigns which almost become political shows are taken under consideration in terms of costs, the issue of finance in electoral campaigns occupies an important place.

The finance of politics as a system guides in the issue of how the electoral campaigns are financed. The adoption and implementation of different systems by countries result in the adoption of different methods in the finance of politics by political parties. In the presence of today's political finance system, political parties and candidates endeavor for the adoption of the appropriate method and becoming successful. Creating a balance in terms of finance in respect to mutual positions of the parties and candidates arises as a significant problem in the finance of electoral campaign.

When the party home office, local organizations and candidates themselves are discussed in terms of finance of electoral campaigns, it is seen

that gravity (significance) is in the home office in the parties that receives state assistance and in the local organizations or candidates themselves in the parties that do not receive it. In recent years the issue of finance of political parties has increasingly taken place in the researchers' areas of interests. Within the scope of this study, considering the political party models, the finance of politics is discussed within a system. It is aimed to present, in Kirklareli province and three parties in particular, how the finance of electoral campaigns within the framework of relations among political parties and candidates realized.

Key Words: Political parties, party classifications, electoral campaigns, political finance, political party finance.

SİYASİ PARTİLERDE SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANI: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
YEMİN METNİ.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIV
EKLER LİSTESİ	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1 SİYASİ PARTİ KAVRAMI: KAPSAM VE TANIM.....	12
1.2 SİYASİ PARTİLERDE SINIFLANDIRMA VE YENİ EĞİLİMLER	17
1.2.1 Maurice Duverger'in Sınıflandırması	21
1.2.1.1 Üyeliğin Niteliğine Göre Siyasi Partiler	21
1.2.1.1.1 Kadro Partileri.....	21
1.2.1.1.2 Kitle Partileri.....	23
1.2.1.2 Katılmanın Mahiyetine Göre Siyasi Partiler	25
1.2.1.2.1 Sınırlı Partiler ve Bireysel Temsil Partileri.....	25
1.2.1.2.2 Totaliter Partiler ve Topyekün Bütünleşme Partileri	26
1.2.2. Sınıflandırmalarda Yeni Gelişmeler	28
1.2.2.1 Seçimlere Dönük Partiler	28
1.2.2.1.1 Otto Kirchheimer ve Herkesi Yakala (Catch-All) Partileri.....	28
1.2.2.1.2 Lider Merkezli Partiler (Kişi Partileri).....	32
1.2.2.2 Toplumsal Hareket Partileri	34
1.2.2.3 Kartel Partileri	35

1.3 PARTİ SINIFLANDIRMALARI AÇISINDAN TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLER VE ÖZELLİKLERİ	39
1.3.1 Türkiye’de Demokratikleşme ve Siyasi Partiler	39
1.3.2 Parti Sınıflandırmaları ve Türkiye’de Siyasi Partiler.....	43
1.4 PARTİ SINIFLANDIRMALARININ SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANLARI VE SEÇİM KAMPANYALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	50
1.4.1 Siyasi Partilerin Finansmanlarının Parti Sınıflandırmaları Açısından Değerlendirilmesi.....	51
1.4.2 Siyasi Partilerin Seçim Kampanyalarının Parti Sınıflandırmaları Açısından Değerlendirilmesi.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASETİN FİNANSMANINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1 SİYASETİN FİNANSMANI KAVRAMI.....	57
2.2 TEMEL YAKLAŞIMLAR	61
2.2.1 Özerklik yaklaşımı (Autonomy Option)	61
2.2.2 Şeffaflık Yaklaşımı (Transperancy Option).....	62
2.2.3 Denetim Yaklaşımı (Advocacy Option).....	64
2.3 BİR SİSTEM OLARAK SİYASETİN FİNANSMANI	65
2.3.1 Siyasi Partilerin Gelir Kaynaklarının Düzenlenmesi	65
2.3.1.1 Özel Gelir Kaynakları	65
2.3.1.1.1 Üye Aidatları.....	66
2.3.1.1.1.1 Siyasi Partilerde Üyelik ve Üyeliğin Nitelikleri	66
2.3.1.1.1.2. Partilerin Gerilemesi ve Üye Aktivizminde Meydana Gelen Düşüş.....	69
2.3.1.1.1.3 Siyasi Partilerde Üye Aidatları ve Bunların Gelir Kaynakları İçerisindeki Yeri.....	71
2.3.1.1.2 Bağışlar	74
2.3.1.1.3 Partiye Ait İşletmelerden Elde Edilen Gelirler	77
2.3.1.2 Kamusal Gelir Kaynakları	78
2.3.1.2.1 Devlet Yardımı.....	78

2.3.1.2.2. Devlet Yardımının Türleri.....	81
2.3.1.2.2.1 Parti ve Adaylara Doğrudan Devlet Desteği.....	81
2.3.1.2.2.2 Parti ve Adaylara Dolaylı Devlet Desteği.....	82
2.3.1.2.3 Devlet Yardımının Fayda ve Sakıncaları	84
2.3.1.2.4 Devlet Yardımının Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları İçerisindeki Yeri ve Önemi	85
2.3.2 Harcamalara Yönelik Düzenlemeler	87
2.3.3 Finansal Şeffaflığa Yönelik Düzenlemeler	88
2.3.4 Yaptırımlar	90
2.4 BİR SİSTEM OLARAK TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERDE SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANININ GÖRÜNEN YÜZÜ: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ

3.1 KIRKLARELİ İLİNİN SOSYO – EKONOMİK YAPISI.....	103
3.2. KIRKLARELİ İLİNİN SİYASİ YAPISI.....	106
3.2.1. 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri.....	106
3.2.2. 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri.....	111
3.3 GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLERİN TOPLUMSAL PROFİLİNE DAİR BAZI BİLGİLER	114
3.4 SEÇİM KAMPANYALARININ GELİR BOYUTU.....	118
3.4.1 Parti Genel Merkezlerinden Gelen Gelirler ve Yardımlar	118
3.4.2 Örgütün Öz Dinamikleri İle Sağlanan Gelirler	125
3.4.3. Aktivitelerden Sağlanan Gelirler.....	130
3.4.4 Bağış ve Yardımlar	132
3.4.5 Seçim Dönemlerindeki Özel Gelirler.....	133
3.5 SEÇİM KAMPANYALARININ GİDER BOYUTU	140
3.5.1 Seçim Bürosu Giderleri.....	140
3.5.2 Mitingler ve Organizasyon Giderleri	142
3.5.3. Seçmenle Yüz Yüze Görüşmeler Çerçevesinde Yapılan Harcamalar	143

3.5.4 Oy Verme, Pazar Araştırması, Kampanya Tasarımı, Planlaması ve Yönetimi Gibi Faaliyetler İçin Yapılan Harcamalar	146
3.5.5 Siyasi Reklâm ve Tanıtım Giderleri.....	150
SONUÇ	154
KAYNAKLAR	163
EKLER.....	170

KISALTMALAR

AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
IFES	International Foundation for Electoral Systems
IDEA	The International Institute for Democracy and Electoral Assistance
SP	Saadet Partisi
SPK	Siyasi Partiler Kanunu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
USAID	United States Agency For International Development
TESAV	Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
TÜSES	Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1. SEÇİM KAMPANYA SÜRECİNİN GELİŞİM AŞAMALARI.....	55
TABLO 2. SİYASETTE PARA: POTANSİYEL RİSKLER.....	60
TABLO 3. KIRKLARELİ İLİNDE NÜFUS.....	103
TABLO 4. 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ SONUÇLARI (TÜRKİYE GENELİ).....	108
TABLO 5. TOPLAM GEÇERLİ OYLARIN SİYASİ PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI.....	110
TABLO 6. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI.....	111
TABLO 7. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI.....	112
TABLO 8. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE MECLİSİ ÜYELİĞİ SONUÇLARI.....	113
TABLO 9. İL VE İLÇELERE GÖRE 29 MART 2009 İL GENEL MECLİSİ ÜYELİĞİ SEÇİMİ.....	114
TABLO 10. 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL VE 2009 YEREL SEÇİMLERİNDE SİYASİ PARTİLERE YAPILAN DEVLET YARDIMI MİKTARLARI (TL).....	119
TABLO 11. 11 NİSAN 2009 TARİHLİ CHP MERKEZ YÜRÜTME KURULU'NUN PARTİ MECLİSİNE SUNDUĞU RAPORDA YER ALAN PARTİ GENEL MERKEZİ HARCAMALARI.....	138
TABLO 12. OY ELDE ETME YELPAZESİ.....	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1. 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ SONUÇLARI	107
ŞEKİL 2. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI	112

EKLER LİSTESİ

EK. 1. MÜLAKAT LİSTESİ.....	171
EK. 2. MÜLAKAT SORULARI TASLAĞI	172

GİRİŞ

Siyasi partilerin toplumsal yaşam içerisinde buldukları konum insan hayatını çeşitli noktalarda çok yakından etkilemektedir. Toplumsal ihtiyaçların farklılaştığı ve bunların önceliklerinin insanlar arasında ciddi oranlarda değiştiği bir toplum yapısında bir uzlaştırma süreci olan siyasetin en aktif taşıyıcısı konumundaki siyasi partilerin yerine getirdikleri faaliyetler çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Uzlaştırma sürecinin sağlıklı bir şekilde işleyişinde siyasi partilerin gözle görülür bir ağırlığı vardır. Her ne kadar siyasi partiler bu süreçte tek başlarına belirleyici konumunda olmasalar da sürecin işletilmesinde en büyük role sahiptir.

Farklı görüşlere sahip insanların görüşlerini dile getirebilmeleri için gereken örgütlenme olanaklarının sağlanması, bu görüşlerin toplumda bir güven ortamı içerisinde dile getirilebilmesi için yasal düzenlemelerin yapılması, düşünce ve ifade özgürlüğünün garanti altına alınması, seçimlerin serbest bir şekilde gerçekleştirilmesi bu uzlaştırma sürecinde ön plandaki unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uzlaştırma sürecinde ise anahtar rol siyasal partilere düşmektedir. Siyasal partiler bu süreci belli insan gruplarının, çıkar gruplarının, toplumsal sınıfların görüşlerini temsil etmeleri bu çıkarları etkili kılmaları ve iktidara gelme amacını gütmeleri ile yaparlar. Siyasal partiler bugün demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez unsurları olarak görülmekte ve siyasal yaşamdaki önemi herkes tarafından kabul edilmektedir.

Siyasi partilerin öneminin bu kadar fazla olduğu insan hayatında partilerin sistemin sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlayacak yapılarda olması gerekmektedir. Bu bakımdan siyasi partilere yerine getirdikleri faaliyetler açısından gerekli örgütlenme olanaklarının sağlanması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset yapma biçiminin geleneksel yapılardan kopup modern yapılara doğru evrilen yapısı partileri de değişim konusunda zorlamıştır. Bu nedenle partilerin siyaset yapma biçiminin değişen koşullarına ayak uydurma konusunda bir zorunlulukla karşı karşıya kaldıklarını söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

Siyasetin giderek pahalılaşılan yapısının partiler üzerindeki etkisi, paranın siyasi süreç içerisindeki ağırlığını arttırmıştır. Paranın siyasetteki bu ağırlığı sistemin sağlıklı bir şekilde işlemlerini yakından etkilemektedir. Partiler arasında sürdürülebilir bir rekabetin sağlanabilmesi için çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyulur. Bu kaynaklar içerisinde her partinin dayanması gereken üç temel direk vardır: örgüt, gönüllü emek ve para¹. Bu üç temel direk arasında yer alan paranın siyasetteki rolü ile ilgili olarak önemli tespitler vardır. Amerikan senatörü Mark Henna'nın 1895 yılında parlamento konuşmasında söylediği “*Siyasette iki önemli şey vardır: Bunlardan birincisi paradır, ikincisinin ise ne olduğunu hatırlamıyorum*” sözü bu önemin ne kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır². 1960'lı yılların Kaliforniyalı politikacılarının başında gelen Jesse Unruh'un “*para siyasetin anne sütüdür*” tespiti de buna ilave olarak söylenebilir. Bir ülkenin seçim sistemi ne kadar mükemmel olursa olsun, sivil toplum ne kadar aktif olursa olsun, siyasal partileri ne kadar rekabet edebilir bir yapıda olursa olsun, yetkili makamları ne kadar güvenilir olursa olsun paranın siyasetteki rolü inkar edilemeyecek bir biçimde demokrasiyi ve devleti yönetmeyi etkilemektedir³.

Finansmanın siyasetteki ağırlığı bu kadar önemli ve siyasi partilerin varlıklarını sürdürmesinde etkili iken ortaya bir soru çıkmaktadır: Siyasi partiler ihtiyaç duydukları finansmanı hangi yollardan sağlamaktadır? Bu soru ile ilgili olarak siyasetin finansmanı sisteminin açıklığa kavuşturulması gerekir. Kevin Casas siyasi finansman sistemini, “*siyasi sisteme giren ve çıkan zorunlu para akışıyla ilgili olarak düzenlemede bulunan kurallar bütünü*” olarak tanımlamaktadır. K. Casas'a göre bu sistem hangi parti ya da adayın kimlerden nasıl para toplayacağını ve bunu nasıl harcayacağını düzenleyen bir çerçeve olarak görülebilir⁴. Bu çerçeve adayların ve partilerin gelir kaynaklarının düzenlenmesi, harcamalara yönelik düzenlemeler,

¹ Nassmacher, Karl Heinz, ‘Political Parties, Funding and Democracy’, içinde Reginald Austin, Maja Tjenström **Funding Of Political Parties And Election Campaigns**, , International Institute For Democracy and Electoral Assistance, 2003

² A brief history of Money in politics’ www.opensecrets.org/pubs/history/history1.html, Anonim, s:1 (erişim tarihi:12/01/2009)

³ Office of Democracy and Government, **Money In Politics Handbook: A Guide To Increasing Transparency In Emerging Democracies**, Technical Publication Series, USAID (United States Agency for International Development,) Washington, 2003, sayfa 5

⁴Kevin Casas –Zamora, **Political Finance And State Funding Systems: An Overview**, Brookings Institution/ University of Costa Rica, Mayıs 2008, p.4

finansal şeffaflığa yönelik düzenlemeler, yaptırım ve para cezaları gibi alt başlıklara ayrılabilir.

Siyasetin finansmanı bir sistem olarak ele alındığında yapılacak düzenlemelerin paranın siyasetteki ağırlığını belirleyeceği söylenebilir. Bu noktada önemli bir soru ile karşı karşıya kalırız. Paranın siyasetteki ağırlığını belirleyen finansman sisteminin belirleyicisi nedir? Sorunun cevaplanması konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu noktada partilerin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümün ne tarz bir seyir izlediği meselesi devreye girmektedir. Parti sınıflandırmaları bu seyrin nasıl gerçekleştiğini net bir şekilde ortaya koyar. Parti sınıflandırmalarından hareketle klasik olarak nitelendirilebilecek parti modellerinden günümüzün çağdaş parti modellerine geçiş sürecini açıklamak, siyasetin finansmanına dair düzenlemelerin teorik arka planını anlamak açısından önemlidir.

Siyasi partilerin ilk ortaya çıktıkları tarihten itibaren çeşitli değişimler geçirerek günümüze kadar geldiğini söylemek mümkün. Partiler ilk olarak kadro ve kitle partileri biçiminde ortaya çıkmış ancak bu modeller bugün geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu parti modellerinin yerini herkesi yakala (catch-all) partileri, kartel partileri, kişi partileri, toplumsal hareket partileri gibi yeni modeller almaya başlamıştır. Ancak bu tiplerin de kaynağının kadro ve kitle partileri olduğunu söylemek gerekir. Çağdaş parti modelleri kadro ve kitle partilerinin dönüşerek yeni biçimler almasıyla şekillenmiştir. Bu modeller, finansman şekillerinin eskiye oranla değiştiğini açıklar niteliktedir. Siyasi parti sınıflandırmalarında meydana gelen değişmelerin partilerin gerek seçim kampanyalarını gerekse de finansmanlarını etkilediğini söylemek yanlış olmaz.

Çalışmanın Sorunsalı ve Amacı

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere çalışmamızda siyasi parti sınıflandırmalarından hareketle, siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanını Kırklareli ili özelinde analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu çerçevede çalışmada partilerin seçim kampanyalarının 2007 milletvekili genel ve 2009 yerel seçimleri ele

alınarak finansmanın hangi kaynaklar kullanılarak sağlandığı ortaya konmaya çalışıldı. Bu iki farklı seçim kampanyasında paranın hangi noktada durduğunun belirlenmesi açısından önemlidir. Seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşu partilerin finansmanın stratejilerinin şeklini ne ölçüde etkilemektedir? Adayların mali gücü ne kadar önemlidir? Devlet yardımı alan partilerle, almayan partilerin seçim kampanyalarında izledikleri finansman yöntemi aynı mıdır? Bu noktada özellikle devlet yardımı almayan partiler açısından hangi gelir kalemleri ön plana çıkmaktadır? Seçim kampanyalarının finansmanında parti örgütü-aday ilişkisi ne şekilde cereyan etmektedir? Hangi giderler kim tarafından karşılanmaktadır? Parti içi demokrasinin finansman ile olan ilişkisi ne durumdadır? Partilerin üye sayıları ve üye aidatlarının seçim kampanyalarının finansmanı açısından taşıdığı önem hangi düzeydedir? Kampanyaların halka aktarılmasında gönüllü katılımların rolü ile finansman arasındaki ilişki ne boyuttadır? Yasal düzenlemelerin, örneğin devlet yardımı yapılmasında göz önüne alınan %7'lik oy oranının finansman üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri nasıldır? Tüm bu sorulara cevap aranmasıyla partilerin seçim kampanyalarının detaylı bir ölçüde ortaya konması amaçlanmaktadır.

Yukarıdaki sorulardan da anlaşıldığı üzere bu çalışmanın cevap aradığı soruların başında devlet yardımı alan ya da almayan partilerde seçim kampanyalarının nasıl finanse edildiği konusu gelmektedir. Bu bakımdan devlet yardımı alan/almayan partilerin seçim kampanyalarında parti genel merkezi – yerel teşkilatı – adayın kendisi üçlüsünde ağırlığın kimde olduğu sorusu göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Kırklareli ili özelinde üç tane partinin seçim kampanyalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Saadet Partisi (SP) olarak belirtilebilir. AKP devlet yardımı alan ve parti modelleri içerisinde herkesi yakala (catch-all) niteliği olan bir parti olarak ele alınmıştır. CHP de yine devlet yardımı alan bir partidir. Ancak CHP'nin AKP kadar herkesi yakala (catch-all) modelinin özelliklerini bünyesinde taşıdığını söyleyemesek de CHP bu çalışmada herkesi yakala partisi olmaya çalışan bir parti olarak ele alınmıştır. SP ise, devlet yardımı almayan ve kitle partisi ve toplumsal hareket partisi modellerinin çeşitli özelliklerini bünyesinde barındıran bir parti olarak ele alınmıştır. AKP ve CHP'nin seçilmesinde

iki kıstas söz konusudur. Bu partiler Kırklareli ili özelinde seçimle işbaşına gelen makamlara yerleşmiş partilerdir. İkincisi de devlet yardımı almaktadırlar. Yine günümüzün yaygın parti modellerinden olan herkesi yakala ve kartel partileri niteliği taşımaları bir başka etken olarak karşımıza çıkmaktadır. SP ise hem devlet yardımı almıyor olması nedeniyle hem de Türkiye siyasi parti tarihinde büyük partiler açısından ender görülen bir model olan kitle partisine yaklaşan yapısıyla çalışmamızda incelenen üçüncü parti oldu. Yine SP'nin İslamcı toplumsal hareketin partileşme sürecini yansıtması da göz önünde bulunduruldu. Bu noktalar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak tartışıldı.

Yöntem

Çalışmada yöntem olarak yarı yapılandırılmış mülakatlardan yararlanıldı. Bu çerçevede incelenen üç partinin il başkanları, belediye başkanı ve adayları, milletvekilleri ve milletvekili adayları ile görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeler sırasında görüşme yapılan kişilere üç farklı kategoriden oluşan toplamda otuz iki soru soruldu⁵. Kırklareli ili özelinde seçilmiş belediye başkanı ve her bir partinin (CHP ve AKP) milletvekilleriyle görüşüldü. Toplamda on iki mülakat yapıldı. Bu kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilere özellikle üçüncü bölümde yer verilmiştir. Yine veritabanı oluşturması amacıyla çalışmada siyasi partilerin finansmanı ve seçim sistemleri konusunda yaklaşık yirmi yıldan beri yüzden fazla ülkeyi de içine alarak faaliyet gösteren **International Foundation for Electoral Systems (IFES)**, dünya çapında sürdürülebilir demokrasiyi desteklemek amacıyla faaliyette bulunan **The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)** gibi kuruluşların yapmış olduğu araştırma sonuçlarından da yararlanıldı. Ayrıca anayasa hazırlanması sürecine yardım etme, seçim ve referandum düzenlenmesine yardımcı olma, çeşitli uluslararası konularda

⁵ Bu sorular hazırlanırken özellikle kampanya gider kategorileri ile ilgili olarak, Open Society Institute adlı kuruluşun 2005 yılında seçim kampanyalarının finansmanının nasıl gerçekleştiğini doğru analiz edebilmek açısından 2005 yılında hazırladığı 'Monitoring Election Campaign Finance: A Handbook For NGOs' adlı eserden yararlanılmıştır. Seçim kampanyalarının harcama kategorilerinin ülkeler arasında benzer nitelikler taşıması göz önünde bulundurulmuş ve sorularımız bu çerçevede oluşturulmuştur. Ancak gelir kalemleri açısından kategoriler oluşturulurken Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan gelir kaynakları göz önünde bulundurulmuştur. Harcama kalemleri açısından ülkeler arasında benzerlik daha fazlayken gelir kaynakları açısından bu benzerlik daha düşüktür. Sorular oluştururken bu durum göz önünde bulundurulmuştur.

çalışmalar yapma, raporlar hazırlama, seminerler düzenleme gibi işlevleri yerine getiren Avrupa Konseyi'nin anayasa hukuku konularındaki danışma organı niteliğindeki **Venedik Komisyonu** tarafından konuyla bağlantılı olarak hazırlanan eserler göz önünde bulunduruldu. Bunun yanında **USAID (United States Agency For International Development)**'in de yapmış olduğu geniş kapsamlı araştırmalar da incelendi. Özellikle bu kuruluşların bünyesinde ortaya konan eserlerin siyasi partilerin finansmanı açısından önemi çok büyüktür. Uluslararası literatürün yanında aynı zamanda ülkemizde faaliyet gösteren **TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı)** , **TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı)** , **TÜSES (Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı)**, **Türk Parlamenterler Birliği** gibi kuruluşların da konuyla ilgili olarak yaptıkları araştırmalardan da yararlanıldı.

Mevcut Literatür

Siyasi partilerin finansmanı konusundaki mevcut literatüre bakıldığında K. Casas'ın yapmış olduğu tespitlere değinmekte yarar var. K. Casas'a göre demokrasinin kalitesi açısından siyasetin finansmanı apaçık önemliyken, bu konu siyasetin diğer konularına nazaran daha az çalışılmıştır. Konuyla ilgili olarak güvenilebilir bilgilerin, verilerin eksikliği, bilimsel anlamda konunun incelenmesinin zayıf kalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu yüzden siyasetin finansmanı problemlerine yönelik çözüm önerileri geliştirmek hala güç olarak görülmektedir⁶. Benzer bir yorum da siyasi partiler konusunda M. Duverger'den gelmektedir: *“Siyasi partilerle ilgili olarak yapılan çalışmaların amacı, genellikle yoğun duyguların ve taraflı iddiaların hakim olduğu bir alana objektiflik getirmektir; metotlarımızın birçoğu, ön-şart olarak, parti liderlerinin bu gibi çalışmaların değerini kavrayıp, şimdiye kadar elde edilemeyen ciddi belgeleri araştırmacıya sağlamalarını gerekli kılmaktadır”*⁷” Daha 1970’lerde söylenen bu söz siyasi partilerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda bugün bile ne denli büyük sıkıntılarla karşılaşıldığını ortaya koymaktadır. Siyasi partilerin örgütlenmeleri, işleyişlerine dair sorunlar, sağlıklı

⁶ Casas, a.g.m, s.4

⁷ Duverger, a.g.e, s.8

verilere ulaşmada karşılaşılan sıkıntılar, objektifliğin sağlanmasında karşılaşılan güçlükler bu sıkıntıların büyüklüğünü ortaya koymaktadır.

Dünya üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, siyasetin finansmanın hem gelir hem de giderler üzerinde ele alındığı ve bunlar üzerinde çalışıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların ortak noktası çoğunlukla siyasi anlamda rekabet edebilirliğin sağlanmasına yönelik çözüm önerileri üretmesidir. Çalışmaların büyük çoğunluğu, devlet yardımının varlığı, kişisel harcamalara yönelik sınırlamalar, şeffaflık ve denetim, temsilde adalet gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarda özele inildiğinde gelir kaynaklarının türleri üzerinde çalışmaların yapıldığını, bunların her birinin farklı ülkelerdeki ağırlıklarının karşılaştırmalı olarak incelendiğini, bu gelir kaynaklarının tarihsel süreç içerisinde geçirmiş oldukları değişimler üzerine yoğunlaştığını, bu kaynakların partilerin finansman sistemi üzerindeki etkilerini ortaya koyduğunu görmekteyiz. Literatürde gelir kaynaklarına yönelik araştırmalar daha çok yasal gelir kaynaklarından özellikle devlet yardımı üzerinedir. Bunun haricinde denetimsiz para (soft money) denilen ve yasal olmayan gelir kaynaklarının da incelendiğini ve siyasete kirli paranın bulaştığını söyleyen araştırmaları da görmemiz mümkündür.

Literatüre baktığımızda siyasi finansman sisteminin alt başlıkları olan diğer alanlarda da araştırmalar yapıldığı görülür. Özellikle siyasi finansman sistemini demokrasinin kalitesi, işletilmesi, halk iradesinin doğru bir şekilde yansıtılabilmesi, temiz bir yönetim anlayışı, adalet, güven gibi unsurları göz önüne alarak önemseyenler şeffaflığa yönelik araştırmalar yapmışlar ve bu konuda çözüm önerileri getirmişlerdir. Benzer şekilde bazıları ise denetim mekanizmasının her yönüyle sağlıklı bir şekilde işletilebilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuşlar ve çözüm önerileri getirmişlerdir. Siyasetin finansmanı sistemi bir bütün olarak ele alındığına onu oluşturan alt başlıklara yönelik araştırmaların sayısı oldukça fazladır. Lakin uygulamaya yönelik araştırmaların sayısı teorik düzeyde olduğu kadar çok değil. Bu çalışmanın özgünlüğü teorik bilgilerin uygulamayla ne kadar örtüştüğünü araştırıyor olmasından kaynaklanıyor. Çalışmanın literatüre, siyasetin finansmanını hem genel hem de yerel seçim kampanyaları düzeyinde bir ili de kapsamına alarak inceleyecek olmasıyla katkı yapması beklenmektedir. Bu beklenti Kırklareli kenti özelinde genel

ve yerel seçim kampanyalarında anahtar rol üstlenen kişilerle mülakatlar yapılarak karşılanmaya çalışılmıştır. Tek bir kent ve üç siyasal partinin bu tezde ele alınacak olmasıyla elde edilecek sonuçları bütün ülkeye ve tüm seçim kampanyalarına genellemek mümkün değildir. Bununla birlikte, mikro düzeyde yapılan bu araştırma uygulamada ve yerelde siyasetin nasıl finanse edildiğine dair önemli veriler sunmaktadır. Uygulama açısından küçük de olsa bir katkı yapacağının düşünülmesi bu konunun araştırılmasına ve konu üzerinde çalışılmasına yeter gözükmektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde temel savımız, *“devlet yardımı alan partilerde seçim kampanyalarının finansmanının merkezi düzeyde, almayan partilerde ise yerel düzeyde önemli olduğu”*dur. Bu noktada kastedilen şudur: gerek yerel gerekse de genel seçim kampanyalarının finansmanında partinin genel merkezi - yerel teşkilatı - adayın kendisi göz önüne alındığında devlet yardımı alan partilerde gelirlerin toplanmasında ve harcamaların yapılmasında ağırlık partinin genel merkezindedir, almayan partilerde ise çoğunlukla partinin yerel teşkilatı ve adayın kendisindedir.

Parti sayısının üç olarak sınırlandırılırken devlet yardımı alıp almamaları göz önünde bulundurulmuş ve iki yardım alan bir tane de yardım almayan parti seçilmiştir. Bu partiler seçim sonuçlarının da dikkate alınmasıyla iktidar partisi olan AKP, ana muhalefet partisi olan CHP ile devlet yardımı almayan SP olarak belirtilebilir. Partilerin seçim kampanyalarında devlet yardımının önemli katkılarına olduğu düşünülmekte ve yardım alan almayan ayrımı bu yüzden yapılmaktadır. Bu partiler seçilirken Kırklareli ilindeki örgütlenmeleri göz önüne alınmıştır. Bu partilerin Kırklareli’nde aktif bir şekilde siyasi faaliyetlerde bulunmaları, buna karşılık diğer partilerin ise kayda değer bir varlıklarının olmayışı örneklem seçimin bu partiler üzerinde yapılmasını gerekli kılmıştır.

Çalışmanın sınırlandırılmasında göz önüne alınan bir diğer etken de zamandır. Bu çalışmada son genel ve yerel seçim kampanyalarının ele alınması öngörüldü. Buna dayanarak 2007 genel ve 2009 yerel seçim kampanyalarının finansmanının nasıl gerçekleştiği ortaya konmaya çalışıldı. Son seçimlerin alınmasında seçimlerde başarılı olup seçilen ve aday olup da seçilemeyen kişilerle

mülakat yapılacak olması dolayısıyla bu kişilere ulaşabilme durumu önemli bir etken olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda bir önceki seçimlere de bakıldığında aday olan kimselerin aynı kişiler olması ve teşkilatların başında büyük çoğunlukla aynı kişilerin yer alması da bir önceki seçimlerin alınmamasını beraberinde getirmiştir. Diğer bir deyişle parti örgütlerinde görülen değişmeme sonucunda bu yönde bir karar alınmıştır.

Bir diğer sınırlama ölçütümüz de mekandır. Bu çalışmada kampanyaların finansmanını incelemek için örneklem olarak Kırklareli ili ele alındı. Bu kuşkusuz en başta zaman ve maliyet sorunundan kaynaklanmaktadır. Bölgeyi tanıma da bu ilin seçilmesinde önemli bir belirleyendir. Temsilcilerle görüşmeler için yapılacak ziyaretler çerçevesinde ortaya çıkan harcamalar ve bu ziyaretlerin yapılmasında geçecek zaman bu zorunluluğu ortaya çıkaran en önemli faktörlerdir. Bölgedeki siyasi partilerin temsilcileri ile görüşmede üniversitenin bu bölgede yer almasının bir avantaj olabileceğini ve böylece daha sağlıklı verilerin elde edilebileceğini düşündüm. Yine görüşme ayarlanabilmesinin daha kolay olabileceği de bir başka avantaj olarak gösterilebilir. Ayrıca Kırklareli ilinin çok partili dönem sonrası seçim sonuçlarına bakıldığında CHP'nin gözle görülür bir oy üstünlüğü vardır. Bu oy üstünlüğünün hem genel hem de yerel seçimlerde karşımıza çıkması bu ile özelliği bir il olma konumu yüklemektedir. İktidar partisinin düşük oy aldığı illere yönelik olarak izlediği siyasal stratejiler, Başbakan'ın "bu illeri istiyorum" tarzında vermiş olduğu beyanlar bu ile özel bir durum yaratmaktadır. Aynı şekilde iktidar partisinin ana muhalefet partisinin güçlü olduğu bir bölgede izleyeceği seçim stratejisi, CHP'nin geçmişten gelen oy oranına dayanarak elde ettiği üstün konuma bağlı olarak sergileyeceği tutum bu ile özgünlük kazandırmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde siyasi partinin nasıl tanımlanabileceği ve parti sınıflandırmalarının tarihsel süreç içerisinde nasıl şekillendiği konusu ele alındı. Devamında ise, parti sınıflandırmaları açısından Türkiye'de siyasi partilerin ne tarz parti modellerine yaklaştıkları tartışıldı. Klasik sınıflandırmalardan çağdaş

sınıflandırmalara geçiş sürecinin siyasi partilerin seçim kampanyaları ve finansmanları üzerinde çok ciddi etkileri vardır. Çalışmanın sorunsalı olan siyasi partilerin seçim kampanyalarına yönelik olarak birinci bölümde hem teorik açıdan açıklamalarda bulunuldu hem de Türkiye'deki durumun uygulamada karşımıza nasıl çıktığı konusuna değinildi. Bu çerçevede siyasi partilerin seçim kampanyalarının teorik arka planı konunun daha iyi anlaşılması bakımından açıklığa kavuşturuldu.

İkinci bölümde ise siyasetin finansmanı konusu ele alındı. Konuya öncelikle siyasetin finansmanının tanımıyla başlandı ve siyasetin finansmanına yönelik temel yaklaşımlara yer verildi. Bu yaklaşımların siyasetin finansmanını yönelik düzenlemeleri nasıl etkilediğine dair açıklamalarda bulunuldu. Daha sonrasında ise siyasetin finansmanı bir sistem olarak ele alındı ve bu sistemin bileşenleri olan çeşitli unsurlar alt başlıklar halinde dünya üzerindeki örnekleriyle birlikte açıklandı. Bölümün sonunda ise Türkiye'deki siyasetin finansmanı bir sistem olarak ele alınarak, yasal düzenlemeler çerçevesinde sistemin alt başlıkları olan gelirlere, harcamalara, finansal şeffaflığa yönelik düzenlemelere, bildirim konusuna ve yaptırımlara yer verildi. Bu bölümün hem birinci bölümün tamamlayıcısı hem de üçüncü bölümün arka planını oluşturması hedeflenmiş ve tartışmalar bu hedefe yönelik olarak biçimlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, birinci ve ikinci bölümlerde bahsedilen bütün açıklamaların uygulamada karşımıza nasıl çıktığı konusu tartışıldı. Bu çerçevede siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanının görünen yüzüne Kırklareli ili özelinde ele alındı. Bu bölüm ilgili kişilerle yapılan mülakatlardan hareketle kaleme alınmıştır. Gerek parti sınıflandırmaları gerekse de bir bütün olarak siyasetin finansmanı sistemi göz önüne alınarak hazırlanan sorular üç kategori altında toplandı. Bu kategorilerden ilkinde görüşme yapılan kişilerin toplumsal profillerine dair sorular soruldu. İkinci bölümde, seçim kampanyalarının finansmanı açısından gelir kaynaklarına dair sorular yöneltildi. Üçüncü kategoride ise yapılan harcamalar boyutu ele alındı.

Nihayetinde de siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanı parti sınıflandırmalarından hareketle Kırklareli ili özelinde açıklanmaya çalışıldı. Birinci

ve ikinci bölümde açıklamaya çalıştığımız unsurlar çerçevesinde oluşturduğumuz sorularımıza yönelik olarak mülakat yaptığımız kişilerden almış olduğumuz yanıtlar sistematize edilerek teorik bilgilerin uygulamada karşımıza nasıl çıktığına yönelik açıklamalarda bulunuldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1 SİYASİ PARTİ KAVRAMI: KAPSAM VE TANIM

Siyasi partiler, siyaset sahnesine ilk çıktıkları andan itibaren, siyaset biliminin üzerinde en fazla tartışılan konularından biri olmuştur. Siyasi partilerin ne olduğuna/ne olmadığına dair daha tanımlamada ortaya çıkan tartışmalar, partilerin ortaya çıktıkları andan itibaren varlığını sürdürmüş, zaman içerisinde ortaya çıkan siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler siyasi partilerin değişimini ve gelişimini sağlamış, daha önce var olmayan yeni parti modelleri ortaya çıkmaya başlamış ve böylece daha da karmaşık yapılara bürünen siyasi parti yapıları üzerinde anlaşmazlıklar artarak devam etmiştir. Öyle ki, tüm bu tartışmaların yanında siyasi partinin kesin surette geçerli bir tanımının yapılması bir hayli güç görünmektedir.

Parti işlevleri ile sınıflandırmalar arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağın sınıflandırmalar ile finansman arasında olduğu da söylenebilir. Bu açıdan siyasi parti tanımlarının ve işlevlerinin ele alınması parti sınıflandırmalarından hareketle seçim kampanyalarının finansmanını anlama açısından önemlidir. Partilerin toplumsal hayatta yerine getirdiği işlevlere yönelik bakış açıları ve çağın gerekleri çerçevesinde meydana gelen gelişmeler partilerin işleyişlerini de etkilediğinden tanımlar da bu duruma göre şekillenebilmektedir⁸. Öyle ki tanımların her biri değişik bir bakış açısıyla partileri ele almakta ve partilere yönelik değerlendirmeler de bu şekilde yapılmaktadır.

Siyasi partilerin en temel işlevlerinden biri sayılabilecek seçimleri kazanma ve hükümet etme gibi faaliyetleri bile, bahsedilen gelişmelerden etkilenmiştir. Son zamanlarda “üçüncü partiler” (third parties) olarak nitelendirilebilecek partilerin ortaya çıkması bu durumun ne ölçüde değiştiğinin göstergesidir. Polonya’da Bira Sevenler Partisi, Amerika’da Yeşiller Partisi’nin ortaya çıkması bu duruma örnek

⁸ John Kenneth White, “What is a Political Party”, içinde R. S. Katz ve William Crotty (eds) , **Handbook Of Party Politics**, Sage Publications, Londra, 2006, s.5

olarak gösterilebilir⁹. Seçimleri kazanma ve hükümet etme konularında her iki partinin faaliyetleri düşük yoğunluktadır. Barlarda daha iyi biranın servis edilmesi gibi hicvi kökleri olan Bira Sevenler Partisi, ilk önceleri örgütlenme düzeyi zayıf bir parti iken daha sonra bu parti düşünce ve ifade özgürlüğü, hoşgörü, daha iyi yaşam standartları gibi ilkelerle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Seçimleri kazanmasında ciddi bir beklentisi olmamasına rağmen, 1991’de girdiği seçimlerde Polonya yasama organında on altı koltuk kazanmıştır. Benzer durum ABD’deki kendini çevreciliğe adanmış, şiddet karşıtı eğilimleriyle ve sosyal adalet yanlısı tavırlarıyla beliren Yeşiller Partisi için de geçerlidir. Bu partilerin ülkelerinde birer siyasi güç haline gelmeleri seçimlere kazanmaya yönelik yaklaşımları ve örgütlenmeleri ile değil, düşünceleriyle mümkün olmuştur.¹⁰. Görüldüğü üzere bu tarz partilerin ortaya çıkışı siyasi partileri baskı gruplarından ayıran en önemli unsurlarını bile tartışmaya açık hale getirmiştir. Bu tartışmalar son zamanlarda ortaya çıkmış olup daha uzunca bir süre gündemi işgal edeceğe benzetilmektedir.

Parti kelimesi, başlarda düşünce ya da kişisel çıkarlardaki bölünmeler olarak ifade edilebilecek ‘hizip’ kavramıyla eşanlamlı bir biçimde kullanılmıştır. Ancak bu düşünce daha sonraları partilerin çoğalmaları ve deneyimlerinin artmasıyla birlikte değişmiştir. On dokuzuncu yüzyıl ve sonrasında da siyasi hayat parti mücadeleleriyle tanımlanmıştır¹¹.

M. Duverger’nin de belirttiği gibi, demokrasinin gelişimi, yani oy hakkının ve parlamento yetkilerinin artırılması partilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır¹². Modern siyasal partiler, “19. yüzyılda, siyasal katılmanın genişlemesi, -devlet yönetiminde söz sahibi olmaya çalışan orta ve alt sınıfların artan siyasal katılma isteklerinin giderek oy hakkının genişletilmesi sonucunu doğurması-¹³ ve siyasi gücün yasama organlarına geçişi ile birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Görüldüğü

⁹ White, a.g.m, s.5

¹⁰ White, a.g.m, s.5

¹¹ Susan E. Scarrow, ‘The Nineteenth Century Origins Of Modern Political Parties: The Unwanted Emergence Of Party Based Politics’ içinde R. S. Katz ve William Crotty (ed) , **Handbook Of Party Politics**, Sage Publications, Londra, 2006, s.16

¹² Maurice Duverger, **Siyasi Partiler**, 4. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s.16

¹³ Ergun Özbudun, **Siyasal Partiler**, İkinci Basım, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 35

gibi siyasal partiler birbirinden bağımsız, fakat birbiriyle yakından ilgili iki gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Siyasi partiler ortaya çıktıkları andan itibaren zamanın getirdiği değişikliklerden çeşitli ölçülerde etkilenmiştir. Bu değişiklikler kimi zaman onların örgütsel yapısını, üyelik yapısını, finansman şeklini, siyasal amaç ve hedeflerini, seçimlere yönelik hedeflerini, ideolojik yönelimlerini, programatik amaçlarını, disiplin anlayışlarını, toplumun farklı kesimleriyle olan ilişkilerini geniş ölçüde etkilemiştir.

Siyasal katılmanın en eski araçlarından biri olan siyasal partiler demokratik rejimlerin olmazsa olmazı olarak kabul edilir. Bu çerçevede partiler, yurttaşların iktidara erişiminde, iktidarı yönlendirmesinde ve siyasete müdahil olmasında en önemli araçlardır¹⁴. Hal böyle iken siyasal partilerin toplumsal yaşam içerisindeki öneminin bir hayli yüksek olduğu söylenebilir.

Siyasi partilerin toplumun geniş kesimlerini kapsayan örgütlenme şekli onları diğer örgütlerden ayırır. Partiler, içinde buldukları siyasal ve sosyal sistemin ürünleri olarak karşımıza çıkar. Siyasal partiler, bu sistemlerin sosyal bölünmeler ve sınıf yapısı, siyasal kültür, anayasal yapı, seçim sistemleri gibi diğer unsurlarıyla sürekli bir etkileşim içindedir¹⁵. Bu etkileşimlerin çeşitli toplumdaki partiler arasında örgütlenme ve faaliyet açısından farklılıklar yaratacağı ortadadır. Nitekim partilerin ülkeler arasında çok farklı tarzdaki örgütlenmeleri bu sebeple açıklanabilir.

Siyasal partiler, toplumsal grupların kendilerine özgü ve birbirleriyle çatışan çıkarlarını siyasal sisteme girdi olarak iletir ve bunların karar ve eylemler sisteminin çıktıkları olarak sonuçlandırılmasına yönelik dönüştürülme sürecinde kritik rolleri yerine getirir¹⁶. Bu rolleri toplumun genel tercihlerini tanımlayarak, şekillendirerek

¹⁴ Ayşen Uysal ve Oğuz Topak, **Particiler: Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.12

¹⁵ Özbudun, ‘Siyasi...’, s.168

¹⁶ Ali Çarkoğlu, Tarhan Erdem ve Mehmet Kabasakal, ‘Türkiye’de Yeni Bir Parti Sistemine Doğru: Siyasal Partiler Kanunu, Parti Örgütleri ve Parti İçi Demokrasi’den Beklentiler’, TESEV tarafından 5-6 Haziran tarihinde düzenlenen sempozyumda sunulan bildiri, içinde, **Siyasi Partilerde Reform**, Ali Çarkoğlu (Koordinatör), TESEV Yayınları, İstanbul, 2000, s.33

ve bu süreç içerisinde, birbirine benzeyen istekleri bütünleştirerek, anlamsız ve önemsiz istemleri ayıklayarak ve bu istemlere öncelik tanıyarak yerine getirirler¹⁷.

Siyasi partilerle ilgili olarak söylenmesi gereken bir başka nokta da literatürde tanım yapmada karşılaşılan zorluğun, partilerin yerine getirdikleri işlevler açısından da benzer şekilde devam ettiği. Yukarıda da bahsedildiği gibi siyasi partilerin işlevleri neler olmalıdır sorusunun farklı bakış açılarına göre şekillenen çok sayıda cevabı var. Bu en nihayetinde bir yaklaşım sorunu. Siyasi partilere yönelik farklı türdeki bakış açıları bu sorunun kaynağıdır.

Siyasi partilerin yerine getirdiği işlevlerle ilgili olarak değinilmesi gereken bir görüşe göre, eğer bir kimse literatüre inanacak olursa, “*siyasi partilerin belli bir zamandan diğer bir zamana kadar geçen sürede neredeyse yapmadığı hiçbir şeyin kalmadığını*” görecektir¹⁸. Yine bu görüşe göre, siyasi partilerin işlevleri dört başlık altında toplanabilir:

- Belli makamlar için seçimlerde aday göstererek, belli bir seçim bölgesinde yaşayan insanlara, alternatif lider adayları arasından vatandaşlara teklifte bulunmaları. Bu işlev seçimlere yönelik yapılandırma olarak da ele alınabilir.
- Siyasi partiler düşünce ve amaçlarıyla toplumun geniş kesimlerini kapsayacak tarzda siyasa oluştururlar. Bunları siyasa alternatifleri çerçevesinde yönlendirirler ve bu amaçlarla düşüncelerin kolektif tercihlerin bir parçası olduğu hissini uyandırmaya çalışırlar.
- Hükümet etme işlevini yerine getirirler.
- Siyasi partiler bireylerin, ailelerin, şirketlerin, derneklerin, kurumların, toplumsal hareketlerin istek ve çıkarlarını kendi iç yapılarına uygun bir şekilde bir araya getirip, seçmenlerin genel

¹⁷ İltar Turan, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, 3.Basım, Der Yayınları, İstanbul, 1986, s. 20

¹⁸ Philippe C. Schmitter, ‘Parties Are Not Once They Were’, içinde, **Political Parties and Democracy**, Larry Diamond ve Richard Gunther (eds), The Johns Hopkins University Press, USA, 2001, s.72

tercihlerini karşılayabilecekleri bir program belirleyerek kamu politikalarına temel oluştururlar¹⁹.

Yukarıda bahsedilmekle birlikte siyasi partilerin yerine getirdikleri temel işlevlerinin yanında kamu politikalarının analizi, eğitim faaliyetleri, gazetelerin basılması, bazı toplumsal hizmetlerin temini, muhalefetin biçimlendirilmesi, kamu düzeninin korunması gibi işlevleri de bulunmaktadır²⁰. Ancak bu işlevler siyasi partilerin esas işlevleri olarak görülemez. Bu işlevlerin daha çok yan işlevler olduğu söylenebilir.

En başından vurgulanmaya çalışıldığı gibi siyasi partilerin ne olduğu hangi işlevleri yerine getirdiği konusundaki tartışmalar bu konuyla ilgili olarak çalışmalarda bulunanları genel-geçer bir tanım yapma konusunda zor bir durumla karşı karşıya bırakır. Açıklığı, genelliği ve siyasal araştırmalarda kullanım kolaylığı sağlaması itibariyle La Palambora ve Weiner'in siyasi parti tanımlamaları sık başvurulan tanımlamalardandır. Yazarlar siyasi partileri dört ölçüte göre tanımlanmaktadır²¹:

- Çeşitli düzeylerde ilişki kurdukları ve istikrarlı bir örgüte sahip olması,
- Halk desteğini seçimler ya diğer yolları kullanarak sağlamaya çalışması,
- İktidara etki yapmaktan ziyade, iktidara ele geçirme ya da sürdürme isteğinde olması,
- Partinin sürekliliği, yani partinin süresinin, parti yöneticilerinin başta buldukları zamanı aşması gibi..

Ergun Özbudun'un da buna benzer ölçütleri kullanarak belirttiği gibi siyasi partiler, *'halkın desteğinin sağlamak suretiyle, devlet mekanizmasının kontrolünü*

¹⁹ Schmitter, s.73

²⁰ Schmitter, s.74

²¹ Aktaran Esat Çam, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 2002, s. 417

ele geçirmeye ve sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip, siyasal topluluklar'' olarak tanımlanabilir²².

Siyasi partiler, en başından aynı çizgi üzerinde gelişim göstermemişler, çağın gereklerinden çeşitli ölçülerde etkilenecek farklı tarzda modellere sahip olmuşlardır. Bu duruma etki eden üyeliğin önemi, parti merkez örgütünün konumu, finansal kaynakları, seçim kampanyası gibi unsurları kapsayan örgütsel yapıları; kökenleri; seçimlerde oy alabilmek amacıyla başvurduğu toplumsal kesimleri, aday belirlemeyi kapsayan seçim stratejileri; programatik amaçları, ideolojik yönelimleri gibi faktörlerdir²³. Tüm bunlar parti modellerinin oluşmasında farklı ülkelerde, farklı ağırlıklarda etkileri olan unsurlar olup parti sınıflandırılmalarının oluşturulmasında büyük önem arz eder. Bu çerçevede çalışmanın izleyen kısmında siyasi partilerin genel bir sınıflandırması ortaya konmaya çalışılacak, Türkiye'deki siyasi partilerin bu parti sınıflandırmaları açısından hangi özellikler taşıyan partiler olduğu ve hangi tarz parti modellerine yaklaştığı tartışılacaktır.

1.2 SİYASİ PARTİLERDE SINIFLANDIRMA VE YENİ EĞİLİMLER

Siyasi partilerle ilgili olarak sınıflandırma oluşturma ve bu sınıflandırmalar içerisine değişik tür ve boyutlardaki partileri yerleştirme, siyasi partilerle ilgili olarak karşılaşılan bir başka zorluk karşımıza çıkmaktadır. Zaman içerisinde meydana gelen siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik bağlamdaki gelişmeler partilerin modeller oluşturularak sınıflandırılmasını daha zor bir hale getirmiştir. Siyasi partilerle ilgili olarak ortaya çıkan her model yeni bir karşılık/tepkime doğurmuştur. Bu da beraberinde daha fazla gelişmeyi getirmiştir. Bu gelişmeler partilerin örgütlenmesiyle ilgilidir. Partilerin örgütlenmelerine dair yeni yapılanmalar anılan gelişmelerin sağlayıcısı olmuştur. Batı demokrasilerinde kısaca bu şekilde özetlenebilecek partilerin gelişimi, Richard S. Katz ve Peter Mair'in makalelerinde belirttiği gibi 'diyalektik bir süreç' olarak görülebilir²⁴.

²² Özbudun, 'Siyasi...', s.4

²³ André Krouwel, 'Party Models', içinde R. S. Katz ve William Crotty (eds) , **Handbook Of Party Politics**, Sage Publications, Londra, 2006, ss.262-263

²⁴ Richard S. Katz ve Peter Mair, 'Changing Models Of Party Organization: The Emergence Of Cartel Party', *Party Politics*, yıl: 1995, sayı: 1, s.6, <http://ppq.sagepub.com/content/1/1/15> (Erişim tarihi: 11.09.2010)

Parti sınıflandırmalarıyla ilgili olarak söze ilk olarak literatürde klasikler arasında bilinen ve siyaset biliminin önemli temsilcilerine ait sınıflandırmalarla başlamak gerekmektedir. Maurice Duverger'nin dolaylı-dolaysız, kadro-kitle, sınırlı-totaliter partileri ayrımı, Sigmund Neumann'ın bireysel temsil-sosyal bütünleşme-topyekün bütünleşme partileri ayrımı, Panebienco'nun bürokratik kitle partisi ayrımı, Epstein'in yerel kadro partisi gibi parti modelleri klasik sınıflandırma içerisinde yer alabilecek modellerdir.

Bu parti sınıflandırmalarının günümüzdeki geçerliliği ile ilgili olarak değişik düzeyde tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmalara geçmeden önce partilerin ilgili belli başlı özelliklerini sıralayarak işe başlamak mümkün. Söz konusu parti türleri büyük ölçüde 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl ortalarını kapsayan partilerdir. Benzer şekilde zaman bakımından partilerin sahip olduğu bu sınırlılık belirli bir coğrafyayla sınırlı olmasıyla da kendini göstermektedir. Nitekim bu tarz sınıflandırmalar oluşturulurken Batı Avrupa ülkelerindeki partiler göz önüne alınmış ve analizler bu çerçevede yapılmıştır. Klasik sınıflandırmalara yönelik hem belirli bir zaman hem de belirli bir coğrafyayı kapsamaya ilişkin ortaya çıkan problemler, bu sınıflandırmaların yetersiz kalması sonucunu doğurmuştur. Bu yüzden nüfusunun büyük çoğunluğu etnik, dinsel ve dilsel çeşitliliğe dayanan gelişmekte olan ülkelerin partilerini tam olarak karşılayamamaktadır²⁵. Sorun sadece bunlarla da sınırlı değildir. Şu şekilde sıralanabilecek gelişmeler de klasik sınıflandırmaların yeterince kapsayıcı ve doyurucu olmadığını göstermektedir:

- Klasik sınıflandırmaların göz önüne almadığı televizyon ve medyanın, neredeyse bütün demokrasilerde adaylarla seçmenler arasında toplumsal iletişimin en önemli aracı haline gelmesi, Kitle iletişiminde meydana gelen bu gelişmelerin seçmenlerin mobilizasyonunda kullanılan kitlesel üyeliğin önemini azaltması²⁶,

²⁵ Richard Gunther ve Larry Diamond, 'Species Of Political Parties: A New Typology', *Party Politics*, yıl:2003, sayı:2, s.167 <http://ppq.sagepub.com/content/9/2/167> (Erişim Tarihi: 09.08.2010)

²⁶ William Safran, 'The Catch-All Party Revisited : Reflections of A Kirchheimer Student', *Party Politics*, yıl:2009, sayı:15, s. 546, <http://ppq.sagepub.com/content/15/5/543>, (Erişim tarihi: 07.08.2010)

- Partilerin ideolojilerinde meydana gelen gerilemenin partilerin seçim kampanyalarında ön plana çıkardıkları faktörlerde değişim meydana getirmesi, bu noktada parti liderlerinin kişiliklerinin partinin programı ve ideolojilerinin üzerine çıkması²⁷,
- Siyasi partilerin finansman kaynaklarının yapısında meydana gelen değişmelerin, partinin sivil toplum ve devletle olan ilişkilerinde meydana getirdiği değişimler²⁸ vs...

Sonuç olarak söylenebilir ki, sosyal yapıda meydana gelen köklü değişiklikler, kitle iletişim teknolojilerinin partinin toplumla iletişim kanallarında meydana getirdiği dönüşümler, ideolojinin gerilemesinin yarattığı durumlar, siyasi partilerin devletle olan ilişkilerinin geçirdiği dönüşüm bahsedilen klasik nitelikteki sınıflandırmaların giderek artan bir şekilde dünyanın diğer ülkelerinde ortaya çıkan partileri tanımlamasında yetersiz kalmıştır. Konuyla ilgili olarak da siyasal partilerle ilgili alanda çalışan önde gelen akademisyen ve yazarlar R. Katz ve P. Mair örneğinde olduğu gibi yeni bir parti modeli atmışlar (kartel partileri), Richard Gunther ve Larry Diamond gibi köklerini klasik sınıflandırmalardan alan yeni parti modelleri geliştirmişler²⁹ ya da André Krouwel ve diğerleri gibi parti sınıflandırılmalarının oluşturulmasında klasiklerden daha fazla kıstası göz önünde bulundurmuşlardır. Nitekim klasik sınıflandırmalar yoğun bir şekilde örgütsel bakış açılarına sahipti. Daha sonraları bu yazarlar partilerin seçimlere yönelik stratejileri, ideolojik eğilimleri gibi kıstasları da analizlerine katıp güncel gelişmeleri de harmanlayarak yeni yeni sınıflandırmalar oluşturmuşlardır.

Örneğin R. Diamond ve L. Gunther üç tane önemli kıstası göz önüne alan birbirinden farklı onbeş parti modeli ortaya atmışlardır. Bu üç kıstas şu şekilde özetlenebilir³⁰: İlk kıstas, parti örgütünün yoğunluğu, kişisel ya da kitlesel iletişim ağları ile iletişim tekniklerini kapsayan örgütsel yapısıdır. İkinci kıstas partilerin sahip

²⁷ Gunther ve Diamond, a.g.m, s.169

²⁸ Katz ve Mair, a.g.m, s.10

²⁹ Ayrıca yukarıda belirtilen makale dışında, bu yazarların editörlüğünü yaptıkları ‘ Political Parties and Democracy’ adlı kitaplarında yer alan ‘Types And Functions Of Parties’ adlı makaleye de bakılabilir.

³⁰ Gunther ve Diamond, “Species...”, ss.167-168.

oldukları programatik yönelimdir. Üçüncü kıstas ise partilerin iletişim stratejisi ve davranışsal normlarıdır. Bu yazarlar çoğunlukla klasik sınıflandırmalardan esinlenerek ve hatta denilebilir ki onları daha fazla çeşitlendirip güncelleyerek parti modellerini oluşturmuşlardır.

Sıkça yinelediğimiz gibi, siyasi partiler konusunda var olan tartışmalar, partilerle ilgili herhangi bir konunun tek bir boyuta indirgenemeyeceğini göstermektedir. Bahsettiğimiz bu yazarlardan farklı olarak çağın önemli bir gelişmesi ve siyasal partilerin yapısında köklü bir değişikliğe sebep olan siyasi partilerin devletle olan ilişkileri de yeni bir parti kavramının ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Klasik sınıflandırmaların göz önüne al(a)madığı siyasal hayatın kamusal finansmanına yönelik devlet yardımının değişik ülkelerde çeşitli ağırlıklarda verilmeye başlanması siyasi partiler, sivil toplum ve devlet üçlüsünde büyük bir dönüşüm yaratmış ve bu durum siyasi partilerin sivil toplumdan giderek uzaklaşıp devletle iç içe geçtiği bir yapıyı beraberinde getirmesine yol açmıştır. Bu durum parti sınıflandırmalarına yeni bir modelin daha eklenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu parti R. Katz ve P. Mair'in 'kartel partisi'dir³¹.

Parti sınıflandırmalarıyla ilgili olarak durum böyle iken, işe öncelikle günümüzdeki siyasi partilerin ne tarz modeller içerisinde yer alabileceğini anlamak amacıyla öncelikle klasik sınıflandırmalar hakkında bilgi verilerek başlanması ve daha sonra son zamanlarda oluşturulan sınıflandırmalara yönelik açıklamalarda bulunulması yerinde olacaktır. Ancak şunu belirtmekte fayda var. Konumuz açısından çok sayıda parti modelleri arasından ülkemizdeki partilere uygulanabileceğini düşündüğümüz modelleri ele alacağımızı ve bunlar üzerinde ayrıntılı açıklamalarda bulunacağımızı belirtelim. Daha sonra da ülkemizdeki partilerin genel olarak ne tarz özellikler taşıdıkları ve hangi parti modellerine yaklaştıkları ve en nihayetinde de bu modellere uyan partilerin seçim kampanyalarında ne tarz öğelerin ön plana çıktığı üzerinde durulacaktır.

³¹ Katz ve Mair, a.g.m, ss.5-28.

1.2.1 Maurice Duverger'nin Sınıflandırması

Siyasi partilerin günümüzdeki modellerinin klasik olarak nitelendirilebilecek bazı parti modellerinin dönüşümüyle ortaya çıktığı daha önce belirtilmişti. Günümüz partilerinin nasıl bir dönüşüm sürecinden geçtiğini anlamak klasik sınıflandırmaların neler olduğunu ortaya koymakla mümkündür. Siyasi partiler konusunda önde gelen isimlerden olan M. Duverger'nin sınıflandırmasıyla işe başlamak tam da bu noktada yerinde olacaktır. M. Duverger'nin ayrımı iki kıstasa göre şekillenmiştir. Bu kıstasların ilki üyeliğin niteliği, diğeri ise örgütün katılma anlayışıdır. Aşağıdaki bölümde buna yönelik açıklamalara yer verilecektir.

1.2.1.1 Üyeliğin Niteliğine Göre Siyasi Partiler

Üyeliğin niteliğine göre M. Duverger siyasi partileri kadro ve kitle partileri olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Biz de M. Duverger'nin ayrımından hareketle kadro ve kitle partilerini açıklamaya çalışacağız.

1.2.1.1.1 Kadro Partileri

Kadro partileri, 19. yüzyılda kural olan servete dayalı seçim sistemlerinde, kitlelerin hiçbir siyasal etkinliğinin bulunmadığı, sınırlı oy sisteminin devam ettiği zamanlarda ortaya çıkan bir parti modelidir³².

Elit ya da kadro partileri, bireysel parlamento temsilcileri tarafından onların parlamentodaki işlerinde daha fazla koordinasyon sağlama girişimleriyle ortaya çıkmıştır. Bu koordinasyon girişimleri çerçevesinde milletvekilleri bir araya gelmişler ve elit ya da kadro partilerini oluşturmuşlardır. Bu tarz partiler içinden çıktıkları köken bakımından parlamentoda doğan-parlamento dışında doğan partiler ayrımında parlamento içinden doğan partiler ayrımına denk düşer³³.

Kadro partileri, Maurice Duverger'nin de belirttiği gibi, *'kitleleri mali ya da siyasal bakımdan örgütlendirmeye muhtaç olmayan, kendi seçkinleri, şöhretleri ve*

³² Duverger, a.g.e, s.109.

³³ Krouwel, a.g.m, s.263.

mali destekçileri olan ve kendi siyasal eğitimini yeter gören sağ ya da burjuva partileri ayırımına denk düşer³⁴,

Kadro partileri, niteliğe büyük önem veren partilerdir. Büyük prestij, teknik ustalık, geniş servet gibi unsurların önemli yer tuttuğu bu partilerde³⁵, yönetici kadro ile partiye seçimlerde oy veren seçmen ya da taraftar topluluğu arasında ayrıca örgütlenmiş bir üye topluluğuna da ihtiyaç yoktur. Çünkü dönemin oy hakkını ve belirli makamlara seçilebilme hakkını varlıklı erkeklere vermesi, sınırlı sayıda bir seçmen kitlesini örgütleme ihtiyacını doğurmamış ve böylece de kampanyalar yoğun örgütsel faaliyetleri beraberinde getirmemiştir³⁶.

Yukarıda bahsedilen özellikler ile birlikte kadro partilerinin örgütsel yapı açısından zayıf, üyelik kurumunun gelişmediği ve partiyi desteklemek üzere ulusal düzeyde bir örgüt yapısının bulunmadığı³⁷ ve kısıtlı oy hakkının yarattığı dar bir siyasal katılım anlayışı dolayısıyla, üyeliğe önem verilmesine gerek olmadığı, geleneksel ilişki ağlarının yaygın olduğu bir parti modeli olduğunu görüyoruz.

M. Duverger'nin belirttiği ve kadro partilerinde görülen seçkin kampanya anlayışı, şöhreti, prestiji, ilişkileri sayesinde adaylara destek olabilecek etkili kimseleri, seçmenlere yön verebilecek ve seçim kampanyasını örgütleme inceliğini bilen teknisyenleri ve seçimlerin asli unsurlarından olan parayı sağlayabilecek destekçileri kapsamaktadır³⁸.

Kadro partilerinin adayları seçimlerde kırsal ve modern öncesi toplumlara has, az sayıdaki ve toplumsal gruplarla homojen olan ilişkilerinde geleneksel eğilimli prestijlerini ve kişisel ilişkilerini göz önünde bulundurmuşlardır. Seçim

³⁴ Duverger, a.g.e, s.111.

³⁵ Duverger, a.g.e, 106.

³⁶ Gunther ve Diamond, "Species...", s. 175

³⁷ Knut Heidar, 'Party Membership and Participation' içinde R. S. Katz ve William Crotty (eds) , **Handbook Of Party Politics**, Sage Publications, Londra, 2006, ss.304-305

³⁸ Duverger, a.g.e, s.107

kampanyalarında program ya da ideoloji üzerine neredeyse hiç vurgu yapmamışlardır³⁹.

Sonuç olarak kadro partileri en nihayetinde bir ihtiyaca cevap vermenin gereği olarak ortaya çıkmışlardır. Günümüzde kadro partilerinin yukarıda bahsedilen özelliklerini bir bütün halinde bünyesinde barındıran partiler yoktur. Bu partilerin en geniş şekilde görüldüğü tarih olarak 19.yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başları konusunda yazarlar hemfikirdir. Ancak günümüz partilerinin kadro partilerinin belirli özelliklerini taşıdıklarını söylemek çok da yanlış olmaz.

1.2.1.1.2 Kitle Partileri

Kitle partileri, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında oy hakkının genişlemesi, kentleşme, sanayileşme, işçi sınıfının mobilizasyonu gibi gelişmelerle yakından ilişkili olan belirli sosyal ve siyasal koşulların ürünüdür. Bu durum kadro partilerinin yerini kitle partilerinin almasıyla açıklanabilir⁴⁰.

M. Duverger'e göre, kitle partileri, kadro partilerinden farklı olarak ,halka hitap eden, üye devşirmenin gerek siyasal gerekse mali yönden temel nitelik taşıdığı, mali yönden partinin esas itibarıyla üyelerin ödemiş oldukları aidatlara dayandığı ve seçimlerin demokratik yoldan finanse edildikleri bir parti türüdür⁴¹.

Kitle partileri açısından üyeliğin kadro partilerine göre bir hayli farklı bir anlayışa karşılık geldiğini söylememiz mümkündür. Kadro partilerinin minimal örgüt yapısının yerine kitle partileri, yoğun bir örgüt anlayışını beraberinde getiren bir parti türüdür. Bu partide üyeler, sadece bir seçimden diğer bir seçime faaliyet gösteren insanlar değildir. Partiye gerek seçim dönemlerinde gerekse de normal dönemlerde büyük katkılarda bulunur. Seçim dönemlerinde ödedikleri üye aidatlarıyla birlikte seçim kampanyasının kapitalist baskılardan kurtulması yapmış oldukları katkının başında gelmektedir⁴². Aynı zamanda kadro partilerinde görülen seçimlerdeki

³⁹ Richard Gunther ve Larry Diamond, 'Types and Functions of Parties', içinde, Richard Gunther ve Larry Diamond (eds) , **Political Parties and Democracy**, The Johns Hopkins Press, USA, 2001, ss.12-14

⁴⁰ Gunther ve Diamond, 'Types...', s.16, Özbudun, 'Siyasi...', s. 168

⁴¹ Duverger, a.g.e, s.107

⁴² Duverger, a.g.e, s. 106

geleneksel ilişki ağlarına dayanan iletişim teknikleri yerine seçmenlerin mobilizasyonunda aktif bir şekilde çalışarak partilerinin seçimde başarılı olmasına katkıda bulunurlar. Bu noktada yapmış oldukları katkı seçimlerin emek yoğun bir faaliyet olması dolayısıyla göz ardı edilemez.

Kitle partileri açısından ideolojinin taşıdığı önem ortadadır. Üyelerin buna paralel olarak eğitilmesi ve onların faaliyetlerinden siyasi hayatta doğrudan doğruya yararlanma söz konusudur. Parti üyelerini eğiterek kendi iletişim kanallarını da böylelikle oluşturur. Kitle partisinde üyeliğin partinin ateşleyici gücü olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kitle partileri, toplumun geniş yığınlarına ulaşmayı hedefleyen partilerdir. Bu tarz partiler toplumun diğer kesimleriyle geniş ölçüde işbirliğine gider. Bu bağlamda işçi sendikaları, dinsel ve diğer toplumsal örgütler, sadece siyasi işbirlikçiler olarak katkıda bulunmazlar. Aynı zamanda seçmenlerin seçim dönemlerinde harekete geçirilmesini sağlayarak bu tarz partilerin başarısı için mücadele ederler⁴³.

Kitle partileri de kadro partileri gibi belirli bir dönemin ihtiyaçlarına tepki olarak ortaya çıkmış ve bu ihtiyaçlarını karşılamasıyla birlikte, ortaya çıkan çeşitli gelişmelerden etkilenmiş ve özelliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Yazarların büyük çoğunluğu, ideolojinin ön planda olduğu, parti içi demokrasinin var kabul edildiği, aktif bir üyeliğin bulunduğu, toplumun geniş fakat homojen kesimlerini temsil eden, seçimleri ve partinin günlük ihtiyaçlarını büyük sanayicilere, bankerlere, tüccarlara dayanan kapitalist finansman yerine, üye aidatlarına dayanan demokratik finansmanla bu partilerin varlığını gerçek anlamda 1860 ve 1950’lerde sürdürdüğünü dile getirmektedir.

Ergun Özbudun’a göre, *“endüstri sonrası toplumda koşulların büyük ölçüde değişmesi, ideolojik çatışmaların yumuşaması, sınıf farklarının azalması, sosyal bütünleşme düzeyinin yükselmesi, alternatif siyasal katılma yollarının ortaya çıkması ile kitle partileri gittikçe zayıflama eğiliminde olmuştur”⁴⁴*

⁴³ Gunther ve Diamond, Gunther ve Diamond, ‘Species....’ S.178

⁴⁴ Özbudun, ‘Siyasal....’, s. 168

Benzer şekilde, 1960'lı yıllardan itibaren televizyonun icadının siyasi elitlerin seçmenlerle doğrudan iletişim kurma olanağını tanınması, sendikal üyeliğin birçok ülkede azalmasının klasik kitle partilerinin dayandığı ikincil örgütlerin gerilemesini beraberinde getirmiş ve kitle partileri de giderek eski güçlerini kaybetmeye başlamıştır⁴⁵.

1.2.1.2 Katılmanın Mahiyetine Göre Siyasi Partiler

Siyaset biliminin iki önemli ismi olan Maurice Duverger ile Sigmund Neumann'ın partilerle ilgili olarak yaptıkları çalışmalarda üyenin parti faaliyetine katılımını önemli bir kıstas olarak görmüştür⁴⁶. Bu çerçevede M. Duverger'nin sınırlı ve totaliter partiler ile S. Neumann'ın bireysel temsil partileri ve sosyal bütünleşme partileri arasında yapmış oldukları ayrımlar parti üyeliğinin katılmaya dair önemli bir unsurunu oluşturur. Aşağıda bu partiler açıklanmaya ve her iki parti arasındaki benzerlikler ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.2.1.2.1 Sınırlı Partiler ve Bireysel Temsil Partileri

Sınırlı partiler ya da bireysel temsil partileri birçok noktada benzer özellikler taşımaktadır. Bu yüzden sınırlı partilere bireysel temsil partileri de denmektedir⁴⁷. Bu partilerdeki üyelerin parti faaliyetlerine katılma anlayışları isimlerinden de belli olduğu gibi sınırlı mahiyettedir ve katılma anlayışı dar bir çerçevede cereyan etmektedir.

Sınırlı partiler, parti faaliyetlerinin seçim kampanyaları, parlamento ve hükümet etme faaliyetleriyle sınırlı olup böylece üyelerin faaliyetlerinin çoğunlukla seçimlerde partisine oy verme ve onların seçimlerde kazanması için çalışma olduğu

⁴⁵ Gunther ve Diamond, "Species..." s.178. Bu konuyla ilgili olarak yazarlar daha önce de bahsedildiği gibi yazmış oldukları bu makalede kitle partilerini klasik kitle partilerini sınıfsal, dinsel ve milliyetçi üç unsura dayanmaktadır. Buna dayanarak altı türde kitle partisi oluşturmuşlardır. Yazarların burada bahsettiği klasik kitle partisinin gerilemesidir. Yoksa oluşturdıkları bu altı modelde yakın zamanı kapsayan kitle partileri türlerini hala görmek mümkündür. Ki yazarlar ülkemiz siyasetinde yer alan ve Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Refah Partisi'ni dine dayanan bir kitle partisi olarak görmektedirler. Bu konuya 'Parti Modelleri Açısından Türkiye'de Siyasi Partiler' bölümünde değinilecektir.

⁴⁶ Özbudun, 'Siyasal...', s.73

⁴⁷ Bundan sonra sınırlı partiler kavramını hem Duverger'nin sınırlı partilerini hem de Neumann'ın bireysel temsil partilerinin yerine kullanıyoruz. Birçok yazarın tercihinine paralel olarak biz de bu tanımlamayı kullanmayı tercih ettik.

partilerdir⁴⁸. Bu partiler partinin üyelerinin hayatlarında çok dar bir yer tutar; bireylerin üyesi bulunduğu bütün topluluklar içerisinde ikincil bir öneme sahip, üyelerini siyaset dışı faaliyetleri düzenleme konusunda hiçbir müdahale ve kontrolüne tabi tutmayan yani onların günlük yaşayışları üzerinde bir egemenlik kurmaya çalışmayan partilerdir⁴⁹.

Görüldüğü üzere sınırlı partiler üyelerine kendi yaşamlarında alternatifler arasında seçim yapabilecekleri ve boş zamanlarını bu seçimleri çerçevesinde kullanabilecekleri konusunda serbestlik tanımaktadır. Tam da bu noktada M. Duverger'nin '*parti üyesinin ne zihni, ne mesleki hayatı, ne serbest zamanları, ne de aile ve duygu hayatı partinin etkisi altındadır*' sözleri de bu durumu doğrulamaktadır⁵⁰.

Sınırlı partilerin, diğer alanlarda görülen daraltıcı niteliği ideolojilere yaklaşımlarında da karşımıza çıkmaktadır. Değer ve inançları itibariyle, açık, sistemli, kapsayıcı niteliğe sahip bir ideolojiden yoksun olan bu partiler üyelerini belirli bir dünya görüşüyle bir araya getirmekten ziyade, seçimsel kaygıları ön planda tutup, geniş seçmen kitlesine ulaşma ve bunların desteğini çekme çabasıdadır. Zaten partinin ideolojisinin de bireyin hayatında çok fazla yer tuttuğu, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere söylenemez⁵¹.

1.2.1.2.2 Totaliter Partiler ve Topyekün Bütünleşme Partileri

Totaliter partiler ya da topyekün bütünleşme partileri⁵², katılmanın niteliği açısından sınırlı partilerde görülen zayıf bir katılma anlayışının tam tersine üyelerinden çok yoğun bir katılma anlayışı bekleyen partilerdir. Totaliter partilerde, parti bireyin hayatında ilk sırada gelir. Bireyin hayatında parti hayatının dışında hiçbir şey kalmamıştır ve kamusal alanla özel alan arasındaki ayırım ortadan kalkmıştır⁵³.

⁴⁸ Teziç, a.g.e, s.47

⁴⁹ Duverger, a.g.e, s.173, Özbudun, 'Siyasi...', s.74, Teziç, a.g.e, s.47

⁵⁰ Duverger, a.g.e, s.169

⁵¹ Duverger, a.g.e, s.174, Özbudun, 'Siyasi....', s.74, Teziç, a.g.e, s.48

⁵² Bundan sonra 'totaliter parti' kavramı her iki partiyi kapsayacak şekilde kullanılacaktır.

⁵³ Duverger, a.g.e, ss.169,173

Totaliter partilerde siyasal katılmanın çok yüksek olduğu fakat siyasi anlamda çoğulculuğun olmadığı bir yapı söz konusudur. Bu durum partinin yapısının kapalı, homojen ve kutsal olması sonucunu beraberinde getirir. M. Duverger'nin de belirttiği gibi, *‘‘bu partilerde iç bölünmelere, gruplara, hiziplere, kesimlere ve eğilimlere bölgeciliğe hiçbir şekilde göz yumulmaz ve parti doktrinini benimsemeyen herkes partiden ayrılmak zorundadır⁵⁴’’*

Totaliter partilerde parti üyelerinin boş zamanlarını değerlendirmeleri bakımından karşılaştıkları durum, sınırlı partilerin tam tersi bir nitelik taşır. Sınırlı partilerde partinin üyeleri üzerinde boş zamanlarını değerlendirme bakımından ortaya çıkan serbestlik durumu, totaliter partilerde farklı bir niteliktedir. Yukarıda da belirtildiği gibi kişinin özel hayatı da parti tarafından mutlak bir şekilde çevrelenmiş vaziyettedir. Parti kişilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirecekleri konusunda da bir uğraş içerisindedir. Çünkü onun totaliter niteliği kişinin hayatının her alanına müdahalesini gerektirir. Bu müdahalenin boyutu partinin varlığını devam ettirmesiyle yakından ilişkilidir. Parti üyelerini sürekli izler ve denetim altında tutar. Üyelerinin herhangi bir şekilde kendisi aleyhinde bir arayışa girmesi partinin felsefesiyle örtüşmez. Parti üyelerinden mutlak bir sadakat bekler.

Partinin boş zaman konusundaki bu müdahaleci anlayışı üyenin her alanda partinin faaliyetleriyle karşı karşıya kalması sonucunu doğurur. Üyenin zamanının büyük çoğunluğu partinin toplantı ve diğer faaliyetleriyle geçerken, zamanının geriye kalan kısımları da parti tarafından dikkatli bir şekilde organize edilir. Partinin sahip olduğu ideolojiye uygun olarak çeşitli yardımcı kuruluşlar ve yan örgütler aracılığıyla spor dernekleri, gençlik yurtları, işçi sendikaları, sinema seansları, edebiyat ve sanat dernekleri gibi unsurlar oluşturulur ve üyelerin boş zamanı bu çerçevede partinin kontrolü ve gözetimi altında tutulur⁵⁵.

Doktrin konusundaki katılık o kadar büyüktür ki, hayatlarının her anı bu doktrinle çevrilen üyelerin üyelikten ayrılması onların, yaşama sebeplerinden kopması, kendi içlerinde bir boşluk yaratması anlamına gelir⁵⁶. Bu yüzdendir ki parti,

⁵⁴ Duverger, a.g.e, s.174

⁵⁵ Özbudun, ‘Siyasi...’, s. 74

⁵⁶ Duverger, a.g.e, ss.174-175

üyeler için vazgeçilmez bir nitelik alır. Parti, ideolojinin getirdiği yoğunlukla birlikte kendi değerler sistemini yaratır ve adeta kapalı bir toplum halini alır.

Totaliter partilerin başlıca iki örneği olan komünist ve faşist partiler yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmışlardır. Günümüzde örgütün katılma anlayışı çerçevesinde görülen partiler daha çok katılma anlayışı sınırlı olanlardır.

1.2.2. Sınıflandırmalarda Yeni Gelişmeler

Daha önce de vurgulandığı gibi klasik sınıflandırmaların çağın gerekleri çerçevesinde ortaya çıkan gelişmelerden etkilenmesi sonucunda yeni parti sınıflandırmaları gündeme gelmiştir. Aşağıda bu sınıflandırmalara yönelik açıklamalarda bulunulacaktır.

1.2.2.1 Seçimlere Dönük Partiler

Seçimlere dönük partiler daha çok seçimsel kaygıları dolayısıyla faaliyetlerde bulunan partilerdir. Faaliyetlerinin büyük çoğunluğu seçimlerde daha fazla oy elde etmeye yöneliktir. Bu partilere örnek olarak herkesi yakala (catch all) partileri ve kişi partileri örnek gösterilebilir. Bu partilerin ne tarz örgütsel özellikleri bünyelerinde barındığı açıklayarak başlayalım.

1.2.2.1.1 Otto Kirchheimer ve Herkesi Yakala (Catch-All) Partileri

Herkesi yakala partileri, kadro ve kitle partileri gibi belli bir dönemi kapsayan sosyal ve siyasal koşulların ürünüdür. Zaman içerisinde ortaya çıkan siyasi, ekonomik, toplumsal ve teknolojik nitelikteki gelişmeler siyasi partilerin gelişimini çok yakından etkilemiş ve partiler daha önceki yapılarından farklı olarak yeni özellikler kazanmışlardır. İşte bu durum kadro ve kitle partilerinin yerini alan yeni bir partinin varlığıyla açıklanabilir. Nitekim Otto Kirchheimer, herkesi yakala partilerinin kadro ve kitle partilerinin yerini aldığını ileri sürmektedir⁵⁷.

O. Kirchheimer'in analizleri kendisi doğrudan bahsetmese de bahsedilen şu unsurlarda meydana gelen bozulmalara dayanmaktadır: *“geleneksel sınıf sistemi,*

⁵⁷ Safran, a.g.m, s. 546

ideolojilerin gerilemesi, seçmen ilgisizliği, muhalefetin gerilemesi, siyasi hareketsizlik, anayasal demokrasiye gelecek tehdidi vs⁵⁸''... Bu unsurlara bakıldığında göze çarpan ilk şey hepsinin partilerin yapılarını çok yakından etkilediğidir. Siyasi partilerin örgütlenme modelini yakından ilgilendiren bu gelişmeler çok sayıda değişikliği de beraberinde getirmiştir.

Yukarıda hem kadro hem de kitle partilerinin belli bir zamanı ve coğrafi bağlamı kapsadığını belirtmiştik. Kadro partilerinin yerine alan kitle partileri de zamanın değişimlerinden etkilenmiş ve herkesi yakala partilerine doğru bir gidiş başlamıştır. Bu gelişmelerin ne olduğu açıklığa kavuşturulması gereken bir konudur. İlk olarak kitle partilerinin ideolojilere bakış açılarında meydana gelen değişimdir. Kitle partileri sahip oldukları katı bir ideolojinin varlığı karşısında yumuşayarak daha pragmatik eğilimlere başvurmuştur⁵⁹. İkinci olarak, '*faşizmin ve komünizmin gücünü kaybetmesi, özellikle sol partilerin önemli bir sorunu olan sendikal üyeliklerin azalması, adalet dağıtımı konusunda, geleneksel sınıf çatışmalarını gölgede bırakan göç, küreselleşme, ulusal kimlik ve çevrecilik gibi toplumsal hareketlerin ortaya çıkması*⁶⁰' gibi gelişmeler yaşanmıştır. Partilerin yapısını çok yakından ilgilendiren bu gelişmeler, onları örgütün katılma anlayışı, finansman şekli, seçim stratejisi, üyeliğin niteliği, devletle olan ilişkiler, ideolojik yönelim gibi konularda köklü bir şekilde değişikliğe uğratmıştır. Üçüncü olarak yine O. Kirchheimer'in tartışmalarında kullandığı toplayıcı ya da birleştirici parti kavramı (assembling or collecting party) partinin temsil ettiği kesimler açısından daha geniş bir yelpazeye doğru gittiğini göstermektedir⁶¹. Kadro partilerinin kısıtlı oy hakkı ve devlet makamlarına seçilme konusunda toplumun belirli kesimlerine tanıdıkları ayrıcalık onların üst düzey sosyal tabakaları temsil etmesini beraberinde getirmiştir. Yine kitle partileri de yeni yeni oy hakkını elde etmeye başlayan homojen kesimleri temsil etmeye başlamıştır. Her ne kadar kitle partilerinin temsil ettiği kesimlerin kadro partilerinden çok daha geniş kesimler olduğunda kuşku yoksa da bu partilerin toplumsal anlamda temsil ettikleri kesimler işçi sınıfı gibi homojen, belirli kesimlerdir. Ancak herkesi yakala partileri özellikleri seçimlere yönelik stratejilerinin gereğine uygun olarak çok daha fazla

⁵⁸ Safran, a.g.m, s. 546

⁵⁹ Krouwel, a.g.m, s.265

⁶⁰ Safran, a.g.m, s.546

⁶¹ Safran, a.g.m, s.546

kesimlere ulaşmaya çalışmış ve temsil gücünü arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.

Herkesi yakala partilerine doğru gidişin nasıl gerçekleştiğini kısaca ortaya koyduktan sonra bu partilerin sahip olduğu ayırt edici niteliklerinin neler olduğuyla açıklamalara devam edilebilir. Herkesi yakala partileri, öncelikli amacı oylarını maksimize etmek, seçimleri kazanmak ve hükümet etmek olan partilerdir. Bunu gerçekleştirebilmek amacıyla da sağ ve sol yelpazede merkezde yer alarak, mümkün olduğu kadar geniş kesimlerin çıkarlarını bir araya getirme amacındadır⁶². Bu anlayış az önce bahsedilen toplayıcı, birleştirici parti anlayışıyla paraleldir.

Herkesi yakala partilerinin seçimlerde daha fazla oy elde etmesine yönelik kaygılar, bu partilerin siyasa belirlemelerinde, davranışlarında, geliştirdikleri stratejilerde eklektik/derlemeci bir niteliğe sahip olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Açık-seçik bir ideolojinin yokluğu bu partilerin izledikleri stratejileri çok yakından etkilemektedir. Partiler, ideolojinin yokluğu karşısında seçmenlere kişisel nitelikleri vurgulayan bir seçim anlayışıyla çıkar ve oyları toplamaya çalışır. Bu yüzden de aday seçimleri, parti içerisindeki deneyim süresi, partiye ne kadar hizmet edildiği, parti içindeki kilit konum gibi kıstaslardan ziyade adayların seçime yönelik kaynaklarına (electoral resources) dayanmaktadır⁶³. Bu kaynaklar adayın mali gücü, tanınmışlığı, harekete geçirebileceği seçmen sayısı, deneyimi gibi unsurlar olarak belirtilebilir. Görüldüğü üzere bu partiler için ön planda olan seçimleri kazanmaya yönelik eğilimleridir. Yıllardır partiye hizmet etmiş, parti siyasetinde uzun süreler katkıları olmuş bir adayın sadece seçimlere yönelik daha fazla oy toplayabilme kaygısı dolayısıyla aday gösterilmemesi gibi bir durum mevcuttur. Bu durum açık seçik bir ideolojinin yokluğuyla da paraleldir. Kişisel niteliklerin diğer unsurlarla karşılaştırıldığında seçimlerde artan kitle iletişim araçlarının getirmiş olduğu seçmene doğrudan ulaşabilme avantajıyla birlikte ön plana çıktığı görülür. Kitle iletişim araçlarından yararlanmanın üyelerin seçimlerde kapı kapı dolaşma gibi faaliyetlerin önemini azaltması da adayların belirlenmesi konusunda bu tarz partilerin merkez organlarını güçlü bir konuma getirmiştir.

⁶² Diamond ve Gunther, 'Species...', s.186

⁶³ Diamond ve Gunther, 'Types...', s.26

Seçmenlerin de herkesi yakala partilerinin seçim stratejilerinde takındıkları tavır karşısında gösterdikleri tepki, parti anlayışına paraleldir. Partinin kısa vadeli çıkarlara odaklı yapısı, seçmenlere sıçramıştır. Böylece seçmenler de ideolojinin yokluğu karşısında çevresinden daha kolay etkilenir olmuş ve kararsızlığa doğru itilmiştir. Bu kararsızlık ve oynaklık karşısında seçmenler de herkesi yakala partileri gibi günlük çıkarlarının peşinde koşmaya başlamışlardır⁶⁴.

Herkesi yakala partilerinin zayıf bir örgütlenme yapısı vardır. seçimlerde izlemiş oldukları strateji gibi finansman kaynaklarında da belirgin farklılıklar görülmektedir. Kadro partilerinin adayların kendi kişisel kaynaklarına, kitle partilerinin büyük çoğunlukla üye aidatlarına dayanan yapısının yerine bu partilerde zayıf bir üye aidatı sistemi ve çıkar gruplarının ana gelir kaynaklarını oluşturduğu bir yapı söz konusudur⁶⁵. Partinin değişik kitlelerin desteğine yönelik stratejiler geliştirmesi finansmanın da parti modelinin şekillenmesinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

Herkesi yakala partileri kitle partilerinin zayıfladığı 20. yüzyıl başlarından itibaren günümüze kadar gelmektedir. Üyeliğin herkese açık olduğu (heterojen), parti tarafından üyeliğin aynı zamanda teşvik edildiği bu partilerde seçim kampanyalarında emek yoğun bir durumdan sermaye yoğun bir duruma doğru geçiş vardır⁶⁶. Bu partilerin seçim kaynaklarının finansmanı da yakından ilgilidir. Çıkar gruplarının finansman kaynağı olarak ortaya çıkmasıyla birlikte herkesi yakala partilerinde seçim kampanyaları giderek daha profesyonel bir hal almaya başlamıştır. Artan şekilde dış kaynaklı uzmanlıklardan yararlanılmaya başlanmıştır⁶⁷.

Bugün Türkiye de dahil dünyanın birçok ülkesinde herkesi yakala partilerinin özelliklerini taşıyan partiler görmek mümkündür. Bu ülkelerde partilerin pragmatik yaklaşımları, programlarının seçimlerde daha fazla seçmene hitap edebilmek

⁶⁴ Katz ve Mair, a.g.m, 8

⁶⁵ Ömer Faruk Gençakaya, Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği: Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması, Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Öneriler, TESEV tarafından 5-6 Haziran tarihinde düzenlenen sempozyumda sunulan bildiri, içinde, Ali Çarkoğlu (Koordinator) **Siyasi Partilerde Reform**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2000, s.135

⁶⁶ Katz ve Mair, a.g.m,18

⁶⁷ Krouwel, a.g.m, s.267

amacıyla birbirine benzemesi sonucunu beraberinde getirir⁶⁸. Büyük partilerin sistemin geneline hakim olduğu Almanya, Avusturya, Britanya, Fransa gibi ülkelerde herkesi yakala partileri görülmektedir. Nitekim bazı yazarlar 1995 seçimlerinde Jacques Chirac'ın, daha sonraki seçimlerde de Nicholas Sarkozy'nin seçim başarılarını herkesi yakala stratejisi (catch-all strategy) izlemeleriyle açıklamaktadır⁶⁹. Ülkemizde de herkesi yakala partilerinin stratejilerini izleyen partiler mevcuttur. Bu konuya ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

1.2.2.1.2 Lider Merkezli Partiler (Kişi Partileri)

Lider merkezli partiler, liderine seçimleri kazanma ve iktidarı kullanması için aracılık etme amacı ile oluşturulan partilerdir. Bu partiler, liderleri tarafından politik amaçlarını gerçekleştirebilmek amacıyla kurulurlar. Bu yöntemin yanında daha önce mevcut bir partinin dönüştürülmesi de söz konusu olabilir⁷⁰.

Lider merkezli partiler, seçimlere yönelik faaliyetlerde bulunan en saf parti örneğidir. Partini seçimlerde izlediği strateji, birbiriyle uyumlu hedeflerin yokluğunda, liderinin kişisel karizması üzerine kuruludur. Buna ilave olarak popüler nitelikteki özel meselelere vurgu yapıldığı da görülmektedir⁷¹. Lider merkezli partiler, lidere seçimleri kazanmada ve iktidarı kullanmada aracılık etme amacının ön planda olmasıyla örgütsel açıdan zayıftır. Parti örgütünün bu aracı niteliği lider karşısında onun kullanışsız olması sonucunu doğurur. Partinin parlamento dışı örgütünün kayda değer bir varlığının olmadığını söylemek mümkündür⁷².

Partinin finansman kaynakları çoğu zaman partinin faaliyette bulunma amacıyla paralellik gösterir. Partinin lider etrafında dönen tüm unsurları gibi finansmanı da büyük ölçüde liderinin etrafında döner. Lider partinin gelir kaynaklarının sağlanmasında ve harcamaların yapılmasında ön plandadır.

⁶⁸ Turan, a.g.e, s.118 İler Turan kendi yapmış olduğu parti modelleri sınıflamasında 'Siyaset Aracısı Partiler' kavramından bahsetmektedir. Bu partinin ne olduğuna dair açıklamalar herkesi yakala partileriyle büyük ölçüde benzer nitelikler taşır.

⁶⁹ Safran, a.g.m, s 550

⁷⁰ Diamond ve Gunther, 'Species...', s.187

⁷¹ Krouwel, a.g.m, 265

⁷² Krouwel, a.g.m, s.260

Lider merkezli partilerin seçim kampanyaları özel sektörde faaliyet gösteren şirketlerin ürünlerine benzer. Partinin siyasaları firmalar tarafından üretilen ürünler gibi görülür. Firmalarda görülen profesyonellik algısı bu partiler için önemlidir. Partinin seçim kampanyaları adeta görselliğin ön plana çıktığı bir şova benzer. Liderin kişisel becerileri ve etkileyciliğinin ön planda olması pazarlama tekniklerini bilen uzmanlardan yararlanılmasını beraberinde getirir. Seçim kampanyalarının hazırlanmasında olduğu gibi normal dönemlerde de partilerin profesyonel danışmanlardan yararlanması sık rastlanan bir durumdur⁷³.

Kişi partilerine örnek olarak Silvio Berlusconi'nin Forza İtalyası, Benazir Butto'nun Pakistan Halk Partisi gösterilebilir. Yine, Venezuela'da Hugo Chavez'in Birleşik Sosyalist Partisi de bu bağlamda ele alınabilir⁷⁴. Ülkemizde ise Genç Parti'nin durumu bu çerçevede değerlendirilebilir.

Kişi partileri yukarıda bahsedilen özelliklerin yanında bir liderin şöhreti, ona duyulan bağlılık ve yakınlığın etrafında da gelişebilir. Osman Bölükbaşı'nın önderliğindeki Millet Partisi kişi partilerinin ülkemiz tarihindeki bir örneğidir. Nitekim Osman Bölükbaşı'nın da faal siyasetten çekilmesiyle bu parti elde ettiği desteği büyük ölçüde yitirmiştir⁷⁵.

Kişi partileriyle ilgili olarak söylenebilecek son nokta bu partilerin siyasi hayatta varlıklarını sürdürmeleriyle ilgilidir. Liderin birinci derecede ön planda olduğu bu partiler liderin siyasetten çekilmesi ya da yaşamını yitirmesi halinde iki seçenekle karşı karşıyadır. Birinci olarak, liderin siyasal yaşamı boyunca partinin devamlılığını sağlayacak düşünce ve kadro oluşturabilme durumu gösterilebilir. Eğer lider, bu kadro ve düşünceyi oluşturabilmişse parti liderin yaşamını yitirmesinden ve siyaset sahnesinden çekilmesinden sonra da varlığını sürdürebilir. Ya da liderin kişiliğine bağlılığın çok yüksek olması durumunda siyaset sahnesinden silinebilir⁷⁶.

⁷³ Krouwel, a.g.m, 267

⁷⁴ Gunther ve Diamond, 'Types...', s.28

⁷⁵ Turan, a.g.e, s.120

⁷⁶ Turan, a.g.e, s.120

1.2.2.2 Toplumsal Hareket Partileri

Toplumsal hareket partileri, isminden de anlaşılacağı üzere ‘parti’ ve ‘hareket’ kavramının her iki tarafında da bulunan bir örgütlenme türü olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁷.

Toplumsal hareket partileri çok sayıda ülkede görülebilen bir parti modeli olarak karşımıza çıkar. Bu tarz partiler diğer parti modellerinden birçok noktada ayrılırlar. İlk olarak bu partiler daha çok parti yönetici ve üyelerini önceleyen siyasi kariyerlerini ön plana almasıyla karşımıza çıkar. Toplumsal hareket partileri islami hareket, milliyetçi hareket, sol hareketler gibi hareketlerin kurumsallaşması sonucu ortaya çıkabilir⁷⁸.

Herbert Kitchelt, toplumsal hareketlerin partiye dönüşmesi süreciyle ilgili olarak dört tane unsuru ön plana alır⁷⁹:

- Toplumsal hareketler toplumu büyük ölçüde değiştirme eğiliminde olan yapılardır. Bu hareketler birkaç siyasi reformun yapılması amacını taşımazlar. Diğer partiler karşısında takındıkları çatışmacı tutum kendi partilerinin oluşturulması sürecini beraberinde getirebilir.
- Elde edilen deneyimler sonucu tabanın bir siyasi parti oluşturabileceğine dair elde edilen bilgiler de hareketin partiye dönüşmesini sağlayabilir.
- Üçüncü olarak seçim sistemi, baraj uygulaması, formel ya enformel düzenlemeler partinin kurulmasında etkilidir.
- Dördüncü olarak, yerleşik partilerin oy kaygıları dolayısıyla toplumsal hareketleri göz ardı etmesi olarak gösterilebilir. Geleneksel partiler, kendi seçmenlerinin oylarını kaybetme

⁷⁷ Gunther ve Diamond, ‘Species ...’, s. 190

⁷⁸ Uysal ve Topak, a.g.e, ss.18-19

⁷⁹ Herbert Kitchelt, ‘Movement Parties’ içinde R. S. Katz ve William Crotty (eds) , **Handbook Of Party Politics**, Sage Publications, Londra, 2006, ss.281-282

korkusuyla toplumsal hareketlerin çıkarlarını temsil etmekten çekinebilirler. İşte bu durum da toplumsal hareketlerin partiye dönüşmesi sürecini beraberinde getirebilir.

Toplumsal hareketlerin partileşme sürecini kısaca ortaya koyduktan sonra bu partilerin örgütsel özellikleriyle devam etmek mümkündür. Üyeliğe giriş herkese açıktır. Partinin gündemi ve faaliyet alanı geniş bir nitelik sergiler. Parti toplumsal tabanını ve toplumsal eğilimlerini daha fazla aktivist çeşitliliğe kaydırır. Partide merkezi örgütlenme ve liderlik zayıftır. Zayıf bir formel yapısı vardır⁸⁰.

Günümüzde toplumsal hareket partilerine örnek olarak Almanya'da Yeşiller ve Avusturya'da Özgürlük Partisi verilebilir. Ülkemizde ise Jenny White Refah Partisi'nin İslamcı Hareketin partileşmesi sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. J. White İslamcı Hareket ve parti arasındaki etkileşimi iki düzeyde ele almaktadır. İlk olarak parti hareketin bir siyasal aracısı konumundadır. İkincisi ise parti ve hareketin örgütsel, ideolojik ve kültürel ortak yaşamıdır⁸¹. Yine J. White'ın yapmış olduğu mülakatlar çerçevesinde almış olduğu yanıtlar da hareket içerisindeki kişilerin faaliyetlerini bir siyasal partinin değil, toplumsal hareketin bir parçası olarak gördükleridir⁸². Bu sonuçlar bizi Refah Partisi ve onun ardılları olan Fazilet ve Saadet partilerinin de toplumsal hareket partilerine örnek olacağı görüşüne sevk etmektedir.

1.2.2.3 Kartel Partileri

Siyasi partilerin tarihsel süreç içerisinde finansman ile ilgili karşılaştıkları durumlar onların şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Partilerin finansmanı parti örgütlenmesi ile etkileşim içerisinde. Yine finansman demokrasinin kalitesi açısından önemli bir meseledir.

Siyasi partilerin finansmanının parti örgütlenmesi ve demokrasi açısından önem taşıması dünyanın birçok ülkesinde bu konunun düzenlenmesini beraberinde

⁸⁰ Kitchelt, a.g.m, ss. 287-288

⁸¹ Jenny B. White, **Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği: Yerli Siyaset Üzerine Bir Araştırma**, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 187

⁸² White, s. 312

getirmiştir. Finansmanın olumsuz etkileri çeşitli düzenlemelerle ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. İşte bu noktada siyasi partilerin, gerek seçim kampanyaları gerekse iki seçim arasındaki dönemdeki faaliyetlerini finanse edebilmek amacıyla ülkeler devlet yardımı uygulamasına gitmişlerdir. Devlet yardımı partilerin seçim dönemleri ve olağan dönemlerde ihtiyaçlarını karşılamının yanında, partileri mali baskılardan kurtarma amacıyla da bir çözüm olarak düşünülmüştür⁸³.

Siyasi partilere sürekli devlet desteğinin sağlanması, siyasi partilerin finansman kaynaklarıyla partilerin örgüt yapılarının karşılıklı olarak etkilediğinden hareketle, kartel partilerini gündeme getirmiştir⁸⁴. Partilerin devletle olan ilişkilerinde meydana gelen değişimler kartel partilerinin doğuşunda etkili olmuştur. Son zamanlarda partilerle devlet arasında gittikçe iç içe geçen bir yapı meydana gelmiştir. Bu yapı birbiriyle bağlantılı üç gelişme ile yakından ilgilidir⁸⁵. Birinci gelişme siyasi partilerin maddi açıdan gittikçe artan bir şekilde devlete bağımlı hale gelmesidir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde siyasi partilere devlet yardımı uygulaması artan bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Partilerin diğer gelir kaynaklarının da düşük seviyelerde kalması siyasi partileri giderek devlet yardımına bağımlı hale gelmesine sebep olmuştur. İkinci gelişme, devlet yardımının yapılmasının ardından partilerin daha fazla yasal düzenlemeye maruz kalması ve bunlara uyma mecburiyetinin getirilmesidir. Devlet yardımının verilmesinin akabinde yapılan yasal düzenlemeler partilerin yarı resmi devlet organı olmalarını beraberinde getirmiştir. Üçüncü gelişme ise, partilerin zamanla parti kimliğinden uzaklaşıp, devlet dairelerinin temsilcileriymiş gibi davranma arayışında olmasıdır.

Kartel partileri 1970'lerde gelişmeye başlayan bir parti modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Kartel partileri, devlet-parti-sivil toplum üçlüsünde 19. yüzyıldan günümüze kadar dört farklı gelişim aşamasıyla açıklanabilir. R. Katz ve P. Mair'e göre partiler kadro partilerinden kitle partilerine, kitle partilerinden herkesi

⁸³ Susan E. Scarrow, 'Party Subsidies And The Freezing Of Party Competition: Do Cartel Mechanisms Work?', **West European Politics**, Sayı:29, Numara: 4, S.619

⁸⁴ Ömer Faruk Gençkaya, "Siyasi...", s.136

⁸⁵ Peter Mair, 'Political Parties and Democracy: What Sort of Future', anonim, s.5

yakala partilerine, herkesi yakala partilerinden kartel partilerine doğru bir gelişim aşaması sergilemiştir⁸⁶.

Kartel partilerinin gelişimini kısaca ortaya koyduktan sonra bu partilerin özellikleri ile devam etmek mümkündür. Kartel partileri, siyaseti profesyonel bir iş olarak gören bir anlayışın sonucudur. Bu partilerde parti rekabetinin temelinde yönetsel beceriler ve verimlilik ön plandadır⁸⁷. Partinin giderek profesyonelleşmeye dayanan yapısı bu partilerin uzman kişilerden yararlanılmasını beraberinde getirir. Profesyonelleşme son çeyrek yüzyılda siyasi partiler açısından önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü profesyonelleşme, *“politik toplum içinde, kanıların, görüşlerin, farklı değerlerin, nicel tekniklerle tahmin edilmesi ve bilinmesi yoluyla ‘pazar’ın içine alınması, politik iletişimin de diğer mal ve hizmetlerdeki gibi mübadeleye benzer usullerle yürütülmesini beraberinde getirmiştir⁸⁸”*

Siyasi partilerin özellikle seçim kampanyalarını ilgilendiren bu gelişmeler partilerin farklı yöntemler izleyerek seçmene ulaşması sonucunu doğurmuştur. Artan profesyonelleşmeyle birlikte seçim kampanyaları, hizmetin nasıl sunulacağı, herkesçe nasıl anlaşılacağı, herkesin beğeni, istek ve arzularını nasıl karşılayacağı üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu ihtiyacın karşılanması için de devreye giren reklâmcılık ve halkla ilişkiler sektörü olmuştur⁸⁹. Basın konferanslarının düzenlenmesi, yine basın bildirimlerinin hazırlanması, siyasi kişiliklerin sunulması da ‘uzmanlık’ gerektiren bir alan olarak belirmiştir. Kısacası partinin neredeyse tüm faaliyetleri geniş bir ‘uzmanlık’ ağına yayılacak şekilde büyümüştür⁹⁰.

Seçim kampanyalarında karmaşık tekniklerin gelişmesi ve bu kampanyaların giderek artan maliyetleri, kampanyaların sermaye yoğun bir hal almasını beraberinde getirmiştir⁹¹. Böylece daha önce seçim kampanyalarında izlenen geleneksel yöntemlerden giderek uzaklaşıldığı ve seçim kampanyalarının giderek merkezileştiği

⁸⁶ Katz ve Mair, a.g.m, s.10

⁸⁷ Katz ve Mair, a.g.m, s.18

⁸⁸ Eser Köker, **İletişimin Politikası, Politikanın İletişimi**, İmge Yayınları, Ankara, 2007, s.22

⁸⁹ Köker, s.22

⁹⁰ Köker, s.23

⁹¹ Alan Ware, **Political Parties and Party Systems**, Oxford University Press, USA, 1996, s.112

görülmektedir. Partilerin seçim kampanyalarında giderek artan maliyetler partilerin örgütlerini devam ettirmeleri ve geliştirmeleri açısından ciddi sıkıntılar oluşturmuştur.

Devlet yardımının partinin temel gelir kaynağını oluşturması parti örgütü üzerinde ciddi etkilerde bulunmuştur. Partilerin diğer gelir kaynaklarının düşük düzeylerde kalması bu gelir kaynaklarını oluşturan unsurların önemini yitirmesine yol açmıştır. Nitekim bunun en belirgin örneği üye aidatlarında görülebilir. Partilerin toplam gelir kaynakları içerisinde üye aidatlarının düşüklüğü önemli bir konudur. Çünkü bu durum kartel partilerinde üyeliğin ne haklar ne de ödevler açısından önemli olması sonucuyla yakından ilgilidir. Üyelik partinin yasallık miti için önemlidir⁹². Kartel partilerinde üye olanlarla olmayanlar arasındaki ayrım bulanıktır ve parti daha çok kendisine seçimlerde destek verecek seçmenlerin peşinde koşar. Bunu da kendilerine seçimlerde destek verenlere politikalarıyla avantaj sağlama yoluyla yapar.

Kartel partilerinin finansmanının kendi iç kaynaklarından ziyade dış kaynaklı devlet yardımları tarafından sağlanması bu partilerin diğer partilerden çok daha farklı olmasını sağlamıştır. En başından kartel partileri açısından devlet yardımı bir varlığını sürdürme meselesi olarak görülebilir. İlk parti modellerinde seçimleri kazanmak ya da kaybetmek partilerin siyasi amaçları üzerinde büyük değişiklikler yapabiliyordu. Çünkü örgütsel anlamda varlığını sürdürebileceği kaynaklar kendi yapılarından gelmekteydi. Ancak özellikle 1970'li yıllardan itibaren meydana gelen ideolojik gerileme partilerin siyasa ve program oluşturma faaliyetlerinde giderek birbirlerine benzemelerini beraberinde getirmiştir. Bu durum özellikle daha fazla seçmene ulaşabilme hedefinde olan büyük partiler açısından geçerlidir. İşte devlet yardımının da büyük/yerleşik partiler lehine yarattığı durum bu partilerin siyasa ya da programlarında büyük ölçüde benzerliklere yol açmıştır. Bu yüzden partilerin seçimlerde kaybetmesi program ya da siyasalarında çok az değişiklik yapar. Ancak seçimlerde devlet yardımı alabilmeye hak kazanamayacak derecede bir sonucun ortaya çıkması kartel partilerinin varlığını büsbütün bir şekilde tehlikeye atabilir⁹³.

⁹² Katz ve Mair, a.g.m, s.18

⁹³ Katz ve Mair, a.g.m, s.16

Kartel partilerinin devlet yardımına bu denli bağımlı oluşu sistemi de yakından etkiler. Bu sistemde devlet yardımı alabilmek için büyük partiler gizlice işbirliği yaparak sisteme yeni partilerin girmesini engelleme arayışına girerler. Yukarıda bahsedildiği gibi devlet yardımına bağımlılığın bir varlığını sürdürme mücadelesi olarak cereyan etmesi siyasi partileri bu şekilde davranmaya iter. Sistemin kartelleşmesi de bu anlama gelir.

Kartel partileri devlet yardımı uygulamasının yaygın olarak görüldüğü ülkelerde karşımıza çıkarlar. Diğer tüm partilerde olduğu gibi bu partiler de belli bir siyasal ve sosyal dönemin ürünüdürler. Kartel partilerini ortaya çıkaran süreç beraberinde yeni gelişmeleri getirmiştir. Bu gelişmelerin parti üzerindeki etkileri artan bir şekilde devam etmektedir. Yine çağın önemli gelişmelerinin de kartel partileri üzerinde etkide bulunacağı ortadadır. Bu durumda partilerin değişiminin en başından beri dinamik bir yapı sergilediğini ve kartel partilerinin de varlığını ihtiyacı karşılayabildiği ölçüde sürdürebileceğini söylememiz mümkün. Kartel partilerinin ülkemiz açısından taşıdığı anlama çalışmanın ileriki bölümlerinde değinilecektir.

1.3 PARTİ SINIFLANDIRMALARI AÇISINDAN TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER VE ÖZELLİKLERİ

Ülkemizde yer alan siyasi partilerin hangi tarz modeller içerisinde yer aldığı partilerin seçim kampanyalarının finansmanlarının nasıl gerçekleştiğini anlayabilmek açısından önemlidir. Partilerin gerek seçim kampanyalarında izlemiş oldukları yöntemler gerekse finansman kaynakları bahsedilen modelleri oluşturan unsurlardır. Bu bakımdan ülkemizdeki siyasi partilerin modellerini ortaya koymak gerekmektedir. Aşağıda bu modellerin ne olduğuna geçmeden önce ülkemizdeki demokratikleşme ve siyasi partiler ilişkisi kısaca ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise ülkemizdeki partilerin ne tarz modellere yaklaştığı konusu detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1.3.1 Türkiye'de Demokratikleşme ve Siyasi Partiler

Türkiye'de siyasi partilerin yukarıda açıklanmaya çalışılan modeller içerisinde nerede yer alabileceği cevaplanması gereken bir sorudur. Bundan önce Türkiye'nin

siyasi partileriyle ilgili çeşitli görüşlere başvurmak konunun anlaşılması açısından önemli olduğundan ilk olarak bu özellikleri ele alacağız.

Ülkemizde hukukun daha ayrıntılı kanunlar koyularak gerçekleştirilebileceği görüşü çok yaygın bir şekilde karşımıza çıkar. Bu durum özellikle siyaseti, siyasal katılmayı herhangi bir şekilde düzenleyen alanlarda daha fazla görülen bir durumdur. Toplum daha fazla kontrol altında tutabilme isteği kanun koyucuyu bu doğrultuda hareket ettirmiştir. Nitekim ülkemizde siyasal katılmayı etkilediği düşünülen kanunlara bakıldığında durum daha net bir şekilde görülür. Anayasa, seçim kanunu, siyasi partiler kanunu, dernekler kanunu, sendikalar kanunu gibi siyasal katılmayı ve toplumsal grupların faaliyetlerini düzenleyen hukuki düzenlemeler ayrıntılı bir düzenlemeye tabi tutuluyor. Bu kanunların getirdiği kurallar İlkey Sunar'ın deyişiyle *“farklı grup ve kesimleri kapsayan bir uzlaşma ve sözleşme sonucu değil, daha çok popülist-plebisiter desteği yüksek askeri rejimin ağırlığıyla konmuştur”⁹⁴*

Anayasa ve kanunların sınırlama ve yasak koymaya dair sahip olduğu anlayış siyasal katılmayı yakından etkilemektedir. Yasaklama ve sınırlamalar toplumun geniş kesimlerinin siyasetten uzak durması amacını sağlamaya yöneliktir. Siyasetten arındırma da diyebileceğimiz bu süreç, siyasal katılmanın kapsamının daraltılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu süreç siyasal partilerin ve toplumsal örgütlerin taban tavan ilişkilerini ve partilerin bu örgütlerle olan ilişkilerinin daraltmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkar⁹⁵.

Siyasal katılmaya yönelik bu daraltıcı ve yasakçı yaklaşım siyasi partilerin diğer toplumsal örgütlerle ilişkilerinde büyük ölçüde etkide bulunmuştur. Siyasi partilerin toplumun diğer kurumlarıyla olan ilişkileri hiçbir zaman güçlü bir nitelik taşımamıştır. Kuşkusuz bu durum sadece kanunun yasakçı ve sınırlamacı yaklaşımıyla açıklanamaz. Aynı şekilde siyasi partilerin toplumsal istek ve baskılardan nispeten soyutlanmasıyla da yakından ilgilidir. Yine seçmenlerin bir seçimden diğer bir seçime yönelik oy verme davranışları da siyasi partilerin kapsamlı ve sağlam dayanakları olan bir ilişkiler ağı kurmasını engellemektedir. Nitekim parti

⁹⁴ İlkey Sunar, **Demokrasi: Türkiye Serüveni**, Doruk Yayınları, İstanbul, 2010, s.33

⁹⁵ Sunar, s.37

oylarının artan oynaklığı siyasi partilerin sivil toplumla köklü ilişkilere sahip olmadığını göstermektedir. Bir seçimden diğer bir seçime partilere verilen oylardaki değişmelerin yüksek oluşu bu durumun bir kanıtıdır⁹⁶.

Siyasi partilerin seçmenle organik bağlar kuramaması olarak değerlendirilebilecek bu süreç, partilerin toplumsal taleplere uygun politikalar ve projeler üretmemesini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla seçmenin siyasi partilerin birbirini bu kadar tekrar ettiği bir ortamda kolaylıkla *‘bu kez de bu partiyi deneyelim’* şeklindeki yaklaşımı sıkça görülmektedir. Seçimlerdeki oynaklığın (volatility) yüksek oluşunu bu durum da açık bir şekilde ortaya koymaktadır⁹⁷.

Siyaseti ve siyasal partileri yakından ilgilendiren kanunların getirdiği sorunlar sadece siyasal katılmanın daraltılması ile sınırlı değildir. Ülkemizdeki siyasi partilerin hepsinin kanunun kendilerine dayattığı çok benzer nitelikteki örgütlere sahip olması bir başka sorundur. Bugün siyasi partiler kanunu tek bir örgütlenme modelini empoze etmesiyle eleştirilmektedir. Deyim yerindeyse partilerin örgütlenme modeli siyasi partiler kanununun getirdiği tek tipe yönelik düzenlemelerle ‘standart’ bir yapıya bürünmektedir. Partilerin siyaset arenasında örgütlenmeye dair inisiyatif alamadığı bu durum örgütlenme konusunda söz hakkına sahip olmadığı bir konumda bulunmasına sebep olmuştur.

Siyasi partiler yasasında görülen sorun alanlarına Ömer Faruk Gençkaya’nın tespitleriyle devam etmek mümkün. Gençkaya’ya göre, siyasi partiler yasasında üye yazımları konusunda düzensiz ve keyfi bir durum söz konusudur. Bazı partilerin seçimlerdeki oy oranından daha fazla üyeye sahip olmaları mevcut istatistikler çerçevesinde sorunun ne kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır⁹⁸. Yine il ve ilçe örgütlerinin fesih durumları da keyfilik ve düzensizliğin olduğu bir yapıdadır. Bir başka sorun alanı olarak da parti genel başkanlarının görev süreleriyle ilişkilidir⁹⁹. Tepedeki liderin değişmesi, nadir ve istisnai şartlarla gerçekleşebilen bir durumdur.

⁹⁶ Ergun Özbudun, **Çağdaş Türk Politikası: Demokrasinin Pekişmesinde Engeller**, Çev. Ali Resul Usul, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2003, ss. 67, 75

⁹⁷ Tanju Tosun, **Siyaseti İzlerken**, Liberte Yayınları, Ankara, 2008, s.211

⁹⁸ Ömer Faruk Gençkaya, "Siyasetin Finansmanı, Sınırlamalar ve Denetim: Karşılaştırmalı Uygulamaları", TESAV ve National Democratic Institute, Şubat 2002, Ankara, s. 24

⁹⁹ Gençkaya, s.24

Neredeyse çeyrek yüzyıl boyunca partilerin başında duran liderlerin varlığı bu durumun kanıtıdır¹⁰⁰.

Siyasal partileri yakından ilgilendiren hukuki düzenlemeler ve beraberinde getirdikleri temel sorunlara değindikten sonra konuya ülkemiz siyasetinin ve siyasi partilerinin diğer özellikleriyle devam edilebilir. Ülkemizde demokrasiye geçişte karşılaşılan sorun ve endişeler azımsanamayacak derecededir. İ. Sunar'ın da belirttiği gibi Türkiye'de, *“sınıfların siyasal ve sivil temsili komünizm tehlikesi kapsamında; dinsel inançların siyasal ve sivil örgütlenmesi teokrasi tehlikesi kapsamında; ırkçılık faşizm kapsamında değerlendirilmiştir.”* Sivil toplumun istek, arzu ve beklentilerinin birer sorun yumağı olacağı korkusu ülkemiz siyasetinin önemli meselelerinden biridir. Demokratik çoğulculuğun sağlanabilmesinde bu tarz bir bakış açısı önemli sorunlara sebep olmaktadır. Siyasal katılımın sınırlandırılması bu korkuların kanunlara yansıtılması ile paraleldir¹⁰¹.

Türkiye'nin demokratikleşmenin sağlanabilmesinde sahip olduğu öğeler ancak sınırlı bir katkıyı beraberinde getirmektedir. *“Merkeziyetçi bir siyasal mirasın, devletçi bir ekonomik sistemin, cılız ve dağınık bir orta sınıfın, dağınık ve güçsüz bir işçi sınıfının varlığının demokratikleşmeye yapabileceği katkı hayli sınırlıdır”¹⁰²,* Toplumsal yapının bizzat kendisi yeterli demokratikleşmeyi sağlayabilecek öğelere sahip değildir. Bu yüzden ki arzu edilen demokratik düzene Türkiye'de geçiş bir hayli zor gözükmektedir.

Demokratikleşme açısından ülkenin içinde bulunduğu yapı katılımcı demokrasinin gereklerine uygun bir zemini sağlamada yetersiz kalmaktadır. Nitekim ülkemizdeki parti örgütlerinin dışsal çerçevesi, batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında katılımcı demokrasi anlayışına uzaktır¹⁰³. Bu uzaklık yukarıda bahsedilen açıklamaları tamamlar niteliktedir. Siyasi partilerin örgütsel canlılıklarını korumalarında kitlelerle olan bağları çok önemlidir. Ancak ülkemizde siyasi partilerin

¹⁰⁰ Özbudun, 'Çağdaş...', s.79

¹⁰¹ Sunar, a.g.e, s.73

¹⁰² Sunar, a.g.e, 24

¹⁰³ Ali Yaşar Sarıbay, **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s. 215

kitlelerden kopuk oluğu örgütsel açıdan zayıf bir niteliğe sahip olmalarını beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de siyasi partilerin kitlelerden uzak oluğu onların toplumsal hareketlerle olan ilişkilerinde de görülen bir durumdur. Partilerin toplumsal hareketlerden ziyade yerel seçkinlerle işbirliği içinde olduğu görülmektedir. Bu durumun partinin hem oy elde etmesi hem de finansmanı açısından önemli olduğunu belirtmek gerekir¹⁰⁴.

Demokratik siyasetin ülkemizde karşılaştığı bir diğer önemli sorun da siyasi parti sisteminin bölünmüşlüğüdür. Kuşkusuz siyasi partiler toplumdaki değişik nitelikteki görüşleri temsil etme eğilimindedirler. Ancak bu durumun parti sayısı ve niteliği bakımından makul bir ölçüde olması gerekir. Türkiye’de ise durum böyle değildir. Partilerin kitlelerden uzak yapısının parti sistemine bölünmüşlüğu getirmesi konusunda yazarlar hemfikirdir.

E. Özbudun’un tespit ettiği gibi Türkiye, askeri idare dönemleri ve CHP’nin arada sırada koalisyon hükümeti kurduğu kısa dönemler hariç 1950’lerdeki ilk serbest seçimlerden sonra merkez sağ partiler tarafından yönetilmektedir¹⁰⁵. Partilerin seçimlerde daha fazla oy toplayabilme kaygısı onların sağ ve sol yelpazenin merkezinde yer almalarını beraberinde getirmiştir. Bu durum aynı anda toplumun neredeyse her kesiminin temsilcisi olma gayretinin sonucu olarak da görülebilir.

1.3.2 Parti Sınıflandırmaları ve Türkiye’de Siyasi Partiler

Türkiye’de demokratikleşme ve siyasi partiler ilişkisine yönelik tartışmaları ortaya konduktan sonra partilerin sınıflandırmalar açısından hangi modellere yaklaştığı tartışması anlam kazanır.

Siyasi partilerin parti modelleri açısından ele alınması ve bu modellere göre sınıflandırılması zor bir iştir. Bu, partiler alanında çalışan araştırmacı ve akademisyenlerin üzerinde ısrarla durdukları bir konudur. Yazarların neredeyse hepsi

¹⁰⁴ Uysal ve Topak, a.g.e, s.29

¹⁰⁵ Özbudun, ‘Çağdaş...’, s.89

oluşturdukları sınıflandırmaların mutlak surette geçerli olmayan modelleri beraberinde getirdiklerini belirtmektedir. Bu yüzden bir siyasi partinin kesin surette tek bir parti modeline indirgenmesi çok rastlanan bir durum değildir. Herhangi bir siyasi parti tek bir parti modelinin bütün özelliklerinden ziyade birden fazla parti modelinin çeşitli özelliklerini kendisinde birleştirmektedir. Partilerin ideolojik eğilimleri, örgütsel yapıları, iletişim kanalları, aday devşirme yöntemleri, finansmanının yapısı, seçimlere yönelik izledikleri politikalar gibi unsurlarında izlenen farklı yaklaşım ve stratejiler birden fazla modelin özelliklerini beraberinde barındırmasını sağlamaktadır. Bu tespit, Türkiye açısından da geçerlidir. Türkiye’de yer alan siyasi partilerin çeşitli özellikleri dolayısıyla tek bir modele indirgenmesi güç gibi görünmektedir.

Konunun başından belirttiğimiz gibi M. Duverger’in sınıflandırdığı saf kadro ve kitle partisi modelleri günümüzde saf haliyle bulunmaz. Yazarların bu parti modellerinin 19.yüzyıl başları ve 20. yüzyıl ortalarına değin geçen sürede ihtiyacı karşıladıkları konusunda uzlaştıkları söylenebilir. Daha sonrasında ise günümüzün partilerini karşılayan modellerin herkesi yakala partileri, lider merkezli partiler, kişi partileri, kartel partileri, etnisiteye dayanan partiler olduğu konusunda da bugün yaygın bir görüş vardır.

Bu durumu Türkiye açısından değerlendirirsek kadro ve kitle partilerinin saf haliyle ülkemizde de bulunmadığını söyleyebiliriz. Ancak bu partilere dair bazı özelliklerin Türkiye’deki partilerde görüldüğünü belirtebiliriz. Kadro partilerinden başlamak gerekirse Türkiye’de partilerin kadro partilerinin çeşitli özelliklerini bünyesinde taşıyan partiler olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu durum özellikle partilerin seçim dönemlerindeki yaklaşımlarında görülebilir. Siyasi partilerin daha fazla oy toplayabilmek amacıyla ünü, prestiji ve mali gücü dolayısıyla çeşitli kişileri aday gösterdikleri görülmektedir. Siyaset dünyasına çekilen sanatçılarda bu durumun örneğidir. Benzer şekilde yine Güneydoğu’daki geleneksel yapı çerçevesinde yerel seçkinlerle siyasi partilerin işbirliğine gitmesi kadro partilerini andıran özellikleridir. Ağılık sisteminin hala uygulandığı bir ülkede hami - yanaşma ilişkilerinin varlığı dolayısıyla bu durum sıkça görülür. Partilerin oy kaygıları dolayısıyla aşiret reislerini aday göstermelerindeki tutumu kadro partilerinin özelliklerini yansıtır niteliktedir.

Örgütlenme derecesi esas alındığında da ülkemizdeki partilerin kuvvetli bağlantıya sahip kadro partisi olma niteliği ağır basan partiler olduğu söylenebilir¹⁰⁶.

Kadro partileri konusunda durum bu iken, kitle partileri açısından durum daha farklıdır. Türkiye’de siyasi partilerin kitle partisi olma niteliği neredeyse hiç olmamıştır. Batı Avrupa demokrasilerinde siyasi partilerin gelişim aşamasının kadro partilerinden kitle partilerine doğru bir seyir izlediği biliniyorken Türkiye’de ise durum böyle değildir. Siyasi parti sistemi kadro partisinden kitle partisine geçişi yaşamamıştır. Türkiye’de büyük siyasi partiler neden kitle partisi olma özelliğini gösterememişlerdir?

Bilindiği gibi kitle partileri Batı Avrupa’da siyasi ve mali açıdan üyelerine aktif bir haklar ile yükümlülükler getiren partilerdir. Partinin varlığını sürdürmesi gerek mali açıdan gerekse siyasi açıdan üyelerin yapacağı katkılara bağlıdır. Üyeler mali açılardan katkıyı ödedikleri aidatlarıyla, siyasi açıdan katkıyı ise aktif bir şekilde görevler alarak yerine getirirler. Kitle partileri bu bağlamda toplumun belli kesimlerini bünyesinde barındırmak zorundadır. Bu partiler çoğunlukla da işçi sınıfının temsilcisi olma yolunda faaliyette bulunmuşlardır. Anlaşıldığı üzere Türkiye’de siyasi parti sisteminin bu tarz özellikleri bünyesinde barındırdığı bir durum ortaya çıkmamıştır.

Türkiye’de siyasal katılım toplumun geniş kesimlerini içine alan bir düzeyde değildir. Batı demokrasilerinde kitle partilerinin örgütsel canlılıklarını korumasında sendikalar, dernekler gibi örgütlenmelerle kurduğu ilişkilerin rolü inkar edilemez. Bizde ise, partilerin toplumun geniş kesimleriyle bağını kısıtlayan hukuki düzenlemeler, her partinin doğuştan kadro partisi tipinde olmasını adeta zorunlu hale getirmektedir¹⁰⁷.

Kitle partileri ile ilgili olarak koşulların uygun olmadığı ülkemizde bu partilere yönelik algı da sorunludur. Örneğin toplumun geniş kesimlerinden oy toplayan bir parti, partinin temsilcileri tarafından bu özellikleri dolayısıyla kitle

¹⁰⁶ Sarıbay, ‘Global...’, s.216

¹⁰⁷ Sarıbay, a.g.e, s. 215

partisi olarak nitelendirilmektedir¹⁰⁸. Oysaki durum sanıldığı gibi değildir. Burada seçmen ve üye konusunda bir anlam karmaşası söz konusudur. Geniş ve aktif bir üye tabanı olmayan bir siyasi parti kuşkusuz çeşitli gerekçelerle seçimlerde çok yüksek oy oranlarına ulaşabilir. Ancak bu o partilerin kitle partisi olduğu anlamına gelmez.

Kitle partileri konusunda bir başka görüş de E. Özbudun'dan gelmektedir. Yazara göre, kitle partileri, *“siyasal endoktrinasyona yapılan vurguyla birlikte, kart taşıyan, aidat ödeyen üyelerin titizlikle sürdürülen üyelik kayıt sistemine dayanan partiler olarak tanımlanıyorsa, kapatılan Refah Partisi hariç, Türkiye’de hiçbir büyük siyasal parti kitle partisi olarak nitelendirilemez¹⁰⁹”*

Refah partisinin kitle partisi olduğu yolundaki görüş, sınıflandırmalarla ilgili olarak yapılan açıklamalara tekrar değinilmesini gerektirmektedir. Hatırlanacağı üzere R. Diamond ve L. Gunther'in on beş farklı parti modelini ortaya koydukları sınıflandırmadan bahsedilmişti. Yine aynı yazarlar kitle partilerini sosyalizm, din ve milliyetçilik gibi üç unsuru göz önüne alarak altı farklı şekilde sınıflandırmışlardı. Kitle partisinin temel özelliklerini M. Duverger'den alarak güncelleyen yazarlar dine dayalı kitle partilerin varlığından söz etmektedirler. Ayrıca Cezayir Kurtuluş Cephesini de bu partilere örnek olarak göstermektedir. Aynı şekilde Türkiye'den Refah Partisi'nin de dini öğeleri ön plana alan bir kitle partisi özellikleri taşıdığını belirtmektedir¹¹⁰. Bu özellikleri şöyle sıralamamız mümkündür: toplumu ve devleti dinsel öğelere dayalı ilkelerle yönetme anlayışı, partinin etki alanı geniş faaliyet alanları, güçlü yan kuruluşlar oluşturarak toplum nezdinde varlık göstermeleri, geniş düzeyde sosyal refah faaliyetleri göstermeleri, üyelerin disiplinli ve adanmış yapıları, sınıfa dayalı partiler olmasalar da fakirlerden, ezilenlerden, marjinal orta sınıflardan oy almaları vs...¹¹¹ Özbudun da buna benzer görüşlerle refah partisinin kitle partisi olduğu kanaatindedir. Yine Jenny B. White Refah Partisi'nin Türkiye'de İslamcı Hareketin partisi olduğunu söylemektedir¹¹². Bu durumu bize yukarıda bahsettiğimiz toplumsal hareket partilerine götürmektedir. Bu bakımdan Refah Partisi'nin

¹⁰⁸ Teziç, a.g.e, s.75

¹⁰⁹ Özbudun, 'Çağdaş...', s.76

¹¹⁰ Diamond ve Gunther, 'Species...', s. 183

¹¹¹ Gunther ve Diamond, 'Species of...', s.183

¹¹² Jenny White Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği adlı kitabında bu durum derinlemesine bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıntılı bilgi için bu kitaba bakılabilir.

toplumsal hareket partilerinin ve kitle partilerinin bazı özelliklerini bünyesinde barındırdığını söylemek yanlış olmaz.

Kitle partisi ile ilgili tespitlerinde Özbudun'un değindiği öğeler Türkiye'de büyük siyasi partilerin neden kitle partisi özelliklerini taşımadığını açıklar niteliktedir. Çünkü birçok parti yerel örgütünün, iki seçim dönemi arasında pasif durumda kalması ve üyelerine siyasal eğitim verme konusunda çok az şey yapması ya da hiçbir şey yapmaması sık rastlanan bir durumdur¹¹³. Bu özellikler siyasi partilerin kitle partilerinden ne denli uzak olduğunun göstergesidir.

Kitle partisi aşamasını yaşamayan bir ülkede siyasi partilerin sahip oldukları özelliklerle ilgili tespitlere değinerek açıklamalara devam edilebilir. Tanju Tosun'un da belirttiği gibi günümüzde hızlı bir biçimde tekno-ekonomik uğraşıya dönuşen siyasette ideolojilerin uğradığı yenilgi, partilerin konumlandıkları yegane mevkiyi 'merkez' olarak adlandırmalarına yol açmıştır¹¹⁴. Dikkat edilirse partilerin gelişimini çok yakından etkileyen ideolojik gerilemenin Türkiye'de karşılığını çabuk bulduğı söylenebilir. Bu durum ideolojiye yönelmeyi çok fazla düşünmeyen partilerin varlığında daha da kolay olmuştur. Eskiden merkezin siyaset açısından taşıdığı anlam politik aktörlerin yakınına dahi uğramayı getirmediikleri, herhangi bir anlam ve önemden yoksun, renksiz ve ruhsuz bir hale karşılık gelmekteyken durum bugün hiç de öyle değildir. Tosun'un deyiimiyle, '*merkez, bugün siyasi aktörlerin iktidar kapısını açabilmek için ellerinden bırakmadıkları, dillerinden düşürmedikleri sihirli bir anahtara dönüşmüş durumda*¹¹⁵' dir.

Siyasi partilerin sağ ve sol siyasi yelpazede merkezde toplanma eğilimleri Türkiye'de parti modelleri üzerinde büyük etkilerde bulunmuştur. Merkezde toplanma eğilimleri siyasi partilerin seçmen karşısına çıkarabileceği öğelerde büyük değişiklikler yarattı. Bundan sonra karşımıza çıkan parti modelleri kitle partisinin bir sonraki aşaması olan herkesi yakala partileridir.

¹¹³ Sabri Sayari, 'Aspects of Party Organization in Turkey', **Middle East Journal** 30, s.188-189'dan aktaran Özbudun, 'Çağdaş...', s.76

¹¹⁴ Tosun, 'Siyaseti...', s.161

¹¹⁵ Tosun, 'Siyaseti...', s.161

Herkesi yakala partileri ile ilgili tespitleri kısaca hatırlamakta fayda vardır. Bu partiler seçimlere yönelik faaliyetleri ile ön plana çıkarlar. İdeolojilere karşı mesafeli duruşları vardır. Toplumun geniş kesimlerinden oy alma kaygısı onların alabildiğine merkezde toplanması eğilimini beraberinde getirir. Onlar için ön planda olan seçimleri kazanma ve hükümet etmedir. Finansmanları açısından büyük ölçüde çıkar gruplarının yaptıkları bağışlara bağlıdır. Seçim kampanyalarında izledikleri yöntemler hem emek hem de sermaye yoğunudur. Artan bir şekilde kitle iletişim araçlarından yararlanırlar. Sahip oldukları üyelik yapısı kitle partisi kadar önemli değildir.

Türkiye’de siyasi partiler sisteminin herkesi yakala stratejisini benimseyen çok sayıda özelliği vardır. Bu sistemde partiler yukarıda da belirtildiği gibi iktidarı ele geçirmek amacıyla seçimlerde alabildiğine geniş kesimlere ulaşmaya çalışırlar. Bu yüzden de sahip oldukları program ve seçim stratejilerinin diğerlerinden ayrılan çok önemli nitelikleri yoktur. Bu durum Tanju Tosun’un da belirttiği üzere parti siyasetinin tek tipleşmesi, kimliksizleşmesi hatta buharlaşması olarak nitelendirilebilir¹¹⁶.

Partilerin birbirine seçimsel kaygılar dolayısıyla bu kadar benzediği ve ideolojik gerilemenin çok yaygın olduğu bir ortamda partiler ister istemez kişisel karizmaya ve örgütsüz katılmaya dayanan popülist partiler olmaya doğru kaymışlardır. Yine örgütlü toplumsal destekten yoksun merkez sol partiler de ‘destek karşılığı hizmet’ şeklinde özetlenebilecek patronaj ilişkilerine ağırlık vermişlerdir¹¹⁷.

Türkiye’de siyasi partilerin herkesi yakala stratejisinin etkisinde kaldığı örneklerde de görülmektedir. Nitekim siyasi partilerin liderlerinin seçim sürecinde ve diğer zamanlarda kendilerini merkezde tanımlama eğilimleri sıkça görülen bir durumdur. AKP’nin temsilcilerinin kendilerini ‘muhafazakar demokratlık’tan çok ‘toplumsal merkez’ olarak tanımlama çabaları bu bağlamda ele alınmalıdır¹¹⁸. Benzer şekilde son zamanlarda CHP’nin Rize milletvekili Mesut Yılmaz’a teklif götürmesi herkesi yakala stratejilerine partilerin başvurmasının örnekleri olarak gösterilebilir.

¹¹⁶ Tosun, ‘Siyaseti ...’, s.160

¹¹⁷ Sunar, a.g.e, s.41

¹¹⁸ Özbudun ve Hale, **Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.65

CHP'nin muhafazakâr tabana yönelik İstanbul'da yoğunlaşan açılımlar, başörtüsü ve kandil simidi dağıtılan Pendik'te, çarşaf açılımının başlatıldığı Eyüp'te, ayet ve hadisle oy istenen Denizli'de CHP'nin herkesi yakala stratejileri uyguladığı izlenimini uyandırmaktadır¹¹⁹. Yine CHP konusunda A. Uysal da özellikle 2007 sonrasında herkesi yakala partisine doğru bir gidiş sürecine dikkat çekmektedir¹²⁰.

Son olarak Türkiye'de siyasi partilerle ilgili olarak değinilmesi gereken bir başka nokta da, parti sisteminin kartelleşme eğilimleridir. Türkiye'de özellikle büyük partiler açısından rastlanan bu durum ülkemiz siyasi parti sisteminin analizinde önemlidir. Kartel partileri siyasi partilerin herkesi yakala partilerinden sonraki gelişim aşamasında ortaya çıkan partilerdir. Bu partilerin ortaya çıkmasında devlet yardımının çok büyük etkisi vardır. R. Katz ve P. Mair'in yukarıdaki bahsedilen açıklamalarından da anlaşıldığı gibi sistemin kartelleşmesi dört farklı unsurun varlığı ile açıklanabilir: Siyasetin bir meslek haline gelmesi, siyasetin sermaye yoğun bir hal alması, partilerin artan bir biçimde devlet yardımına bağımlı hale gelmesi, yine partilerin devletin bir parçası haline gelmesidir. Bu dört unsurla birlikte siyasi partiler sisteminin kartelleşmesi gözlemlenebilir.

Ö. F. Gençkaya da sistemin kartelleştiği tespitini yapmaktadır. Öncelikle sistemdeki partiler bir araya gelerek, seçmenlerin alternatifler arasından tercih yapmalarını sınırlamaktadır. Yine sistemdeki partiler yeni partilerin sisteme girmesini özendirmezler¹²¹.

Siyasi partilerin kartel partilerinin özelliklerini bünyelerinde barındırmaları sadece gelir kaynakları açısından önemli sonuçlar doğurmamıştır. Siyasete bakış açısından da ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bugün Türkiye'de yerleşik-büyük partiler açısından siyaset partilerin temsilcileri açısından profesyonel bir iş olarak görülmektedir. Benzer şekilde siyasetin bir meslek haline gelmesi söz konusudur.

¹¹⁹ <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=832409>, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2010)

¹²⁰ Ayşen Uysal, <http://www.taraf.com.tr/nese-duzel/makale-aysen-uyal-chp-herkesi-yakala-partisi-oluyor.htm>, (erişim tarihi: 30.05.2011)

¹²¹ Ömer Faruk Gençkaya, **Devletleşen Partiler – Türkiye'de Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları, 1983-1998** Ankara, ANSAV, Nisan 2002, s.4

Partilerin devlet yardımının da etkisiyle artan merkezileşme eğilimleri örgütün katılma anlayışı açısından ciddi sıkıntılar doğurmuştur. Bugün siyasi partiler örgütleriyle seçmene ulaşmak ve politikalarıyla onları etkilemek düşüncesini dikkate almaktan uzaktırlar. Kitle iletişim araçlarının gelişimi partilerin seçmene doğrudan ulaşabileceği kanallar yaratmışlardır. Görselliğin ön plana çıktığı bir siyasi arenada seçim kampanyalarının finansmanı sermaye yoğun bir hal almıştır. Bu yüzdendir ki partilerin örgütleriyle olan ilişkilerinde tabanın isteklerini gözardı eden bir yapı söz konusudur. Bu durum özellikle adayların tespiti sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Partiye hizmet süresi, partideki konum gibi unsurlar siyasi partilerin adaylık sürecinde göz ardı edilen unsurlardır.

Sonuç olarak Türkiye’de siyasi partiler kitle partilerinin özelliklerine sahip olmamışlardır: ancak daha ziyade bunlar kadro, herkesi yakala ve kartel partilerinin özelliklerini bünyelerinde barındırmışlardır¹²². Bu çerçevede Türkiye’de partilerin seçim kampanyaları görselliğin ön planda olduğu, uzman ve profesyonel danışmanlardan yararlandığı, sermaye yoğun ve merkezileşmiş yapının olduğu bir seyir izlemiştir denebilir. Buraya kadar yazılanların uygulamada karşımıza nasıl çıktığına ve siyasi partilerin parti sınıflandırmaları açısından ne tarz modeller arasında yer aldığı çalışmanın üçüncü bölümünde görüşme yapılan siyasilere sorulan sorular çerçevesinde detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

1.4 PARTİ SINIFLANDIRMALARININ SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANLARI VE SEÇİM KAMPANYALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Siyasi parti modellerinin bileşenlerinden olan partilerin finansman şekillerinin ve seçimlerde izledikleri stratejilerin neler olduğunu tarihsel arka plana dayanarak ortaya koymak çalışmamızın özellikle uygulama kısmına teorik altyapı oluşturması bakımından önemlidir. Bu bakımdan biz de öncelikle siyasi partilerin finansmanlarını sonrasında ise seçim kampanyalarını parti sınıflandırmalarındaki evrime uygun bir şekilde açıklamaya çalışacağız.

¹²² Özbudun, ‘Çağdaş...’, s.69

1.4.1 Siyasi Partilerin Finansmanlarının Parti Sınıflandırmaları Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde parti sınıflandırmalarında meydana gelen değişim, siyasi partilerin ilk sayılabilecek klasik modellerinden günümüze kadar gelen çağdaş modellere geçiş süreci çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre çalışmada incelenen siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanı üzerinde bu geçiş sürecinin, parti sınıflandırmalarında meydana gelen dönüşümün ne tarz etkisi vardır? Konuya bu açıdan bakıldığında, ilk olarak parti sınıflandırmalarında meydana gelen değişimin siyasi partilerin finansmanını nasıl etkilediğini tartışmak anlamlı olur.

Hatırlanacağı üzere değişik parti modelleri olmakla birlikte bu modellerin gelişim süreci kadro-kitle-herkesi yakala-kartel partileri yönündedir. Yazarlar bu konuda hemfikirdir. Bu temel dört parti modeli içerisinde kadro ve kitle partilerini klasik modeller, herkesi yakala (catch-all) ve kartel partileri ise çağdaş modeller olarak nitelendirilebilir. Öyleyse bu gelişim sürecinin parti finansmanları açısından ne tür sonuçları vardır?

Yukarıda da bahsedildiği gibi siyasi partilerin yapısını etkileyen faktörler ve siyasal katılmayı etkileyen faktörler çeşitlidir. Bu faktörlerin siyasi kurumlara olan güvenin azalması, özellikle oy verme ve parti üyeliği gibi geleneksel siyasal katılma şekillerinde meydana gelen gerilemeler, siyasal süreç konusunda insanların ilgisizliğinin artması, parti liderlerine olan güvenin zayıflaması şeklinde özetlenmesi mümkün. Bütün bunlar partilerin faaliyetlerini hangi yollarla finanse ettikleri sorusunu, can sıkıcı sonuçlarına rağmen, ayrıntılı bir şekilde cevaplamayı beraberinde getirmektedir¹²³.

Kadro ve kitle partilerinin günümüzde geçerliliklerini yitiren partiler olduğu sıkça belirtilmiştir. Öyleyse göze ilk çarpan nokta bu tarz partilerin finansman modellerinin günümüz açısından geçerliliğini yitirdiğidir. Bilindiği üzere kadro partilerinin finansmanları büyük çoğunlukla mali gücü olan, büyük servetleri olan

¹²³ Jonathan Hopkins, 'The Problem with Party Finance: Theoretical Perspectives on the Funding of Political Parties', *Party Politics*, November, 2004 10: 627-651, s.629

kişiler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Oy hakkının sınırlı olduğu bir dönemde ve siyasal katılmanın daha çok mali açıdan güçlü bireyler tarafından gerçekleştirildiği bir dönemde varlık gösteren kadro partilerinin finansman şekli bu açıdan dönemin koşullarına uygun olarak kabul edilebilir. Ancak bugün partilerin yaygın finansman şekillerinin kadro partilerindeki gibi olmadığını söyleyebiliriz.

Kitle partilerinde ise durum finansman açısından çok daha farklıdır. Hatırlanacağı üzere kitle partileri oy hakkının genişletildiği bir dönemin ürünüydü. Bu dönemde kitle partileri oy hakkını yeni yeni elde etmeye başlayan homojen kesimlerin örgütlendikleri parti modeli olarak karşımıza çıkmaktaydı. Kitle partileri lojistik güçlüklerin (geniş insan yığınlarıyla irtibatla olma gibi) üstesinden gelmede başarılı olmuşlardır. Kitle partilerinin hem geniş bir finansal tabanı hem de partisi için çalışacak çok sayıda aktivisti vardır. Ancak üye sayısının azalması partileri bir ikilemele karşı karşıya bırakmıştır. Her ne kadar adaylar kendi zamanlarını, enerjilerini ve paralarını yatırırlarsa da bir aday ya da partinin belirlenmiş siyasalarını geniş düzeydeki seçmene ulaştırmak yalnızca adayın yapabileceği bir iş değildir¹²⁴. Hatırlanacağı üzere üye aidatları kitle partisinin demokratik yönden finanse edildiğinin en büyük göstergesiydi. Ancak kitle partisinin geçerliliğini yitirmesi artık üye aidatlarının da siyasi partiler açısından önemli bir gelir kaynağı olma niteliğini kaybetmesine sebep olmuştur. Bundan sonraki süreçte siyasi partilerin finansmanları açısından üye aidatlarının temel gelir kaynakları olduğu söylenemez. Siyasi partilerin gerilediği yönündeki düşünceler literatürde geniş yer bulmaktadır. Bundan sonraki süreçte devreye farklı finansman araçları girmektedir.

Jonathan Hopkins kitle partisi sonrası dönemde finansmanlarına göre siyasi partilerde dört farklı modelden bahsetmektedir. Bu dört farklı model günümüz açısından siyasi partilerin finansman şekillerini, çağdaş parti sınıflandırmalarına uygun olarak açıklamaktadır. Bu finansman şekillerinin açıklanması ve parti sınıflandırmaları ile olan ilişkisine değinilmesi konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

¹²⁴ Hopkins, s. 633

J. Hopkins'in bahsettiği kitle partisi sonrası dönemde siyasi partilerin maliyetlerini karşılamada ilk strateji yandaş-hami temelli kitle partisi finansman modelidir. Bu parti hamilik temelli politikalarla ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlama eğilimindedir. Bilindiği üzere hamilik temelli siyaset daha çok gelişmemiş/gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Bu tarz ülkelerde teknolojinin gelişim seviyesine paralel olarak seçim kampanyaları da ağırlıklı olarak emek yoğun bir çerçevede cereyan etmektedir. Parti hamilik temelli politikalarını satarak ihtiyaç duyduğu geliri sağlama eğilimindedir¹²⁵.

İkinci parti modeli olarak da J. Hopkins, dışarıdan finanse edilen kadro-elit partisi modelinden bahsetmektedir. İsminden de anlaşıldığı üzere partinin kadro partisi olma niteliği üyeliğin zayıf olmasını ve dolayısıyla cılız bir örgüt yapısını beraberinde getirir. Bu parti modelinde seçim kampanyaları sermaye yoğundur. Partinin finansman ihtiyacı siyasa satımı yoluyla giderilmeye çalışılır. Ancak burada açıklığa kavuşturulması gereken bir nokta vardır: partinin finansmanı dış kaynaklı olduğundan olası bir seçim mağlubiyeti finansman açısından partiye ciddi zararlar verilebilir¹²⁶.

Üçüncü parti modeli olarak kendi kendini finanse eden kadro partisi modeli bu çerçevede ele alınabilir. Diğerlerinden farklı olarak bu partilerde siyasi çıktılar açısından önemli olan unsurlar vardır ve bunu çıktılarını-sonuçları elde edebilmek amacıyla parti bir araç olarak kullanılır¹²⁷ Bu parti bize yukarıda bahsedilen kişi partileri örneğini anımsatmaktadır. Buna göre partinin finansman şekli içselleşmiştir. Parti büyük çoğunlukla lideri ya da etrafındaki birkaç kişi tarafından finanse edilmektedir. Hatırlanacağı üzere Pakistan Halk Partisi- Benazir Bhutto, Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi – Hugo Chavez, Forza Italia –Silvio Berlusconi, Genç Parti- Cem Uzan bu tarz partilerin örnek olarak gösterilebileceği yukarıda bahsedilmiştir.

Hopkins'in bahsettiği son parti modeli de kartel partileridir. R. S. Katz ve P. Mair'in ortaya attığı bu parti modelinin çıkış sürecinde çok önemli bir unsur olan devlet yardımından sıkça bahsedilmiştir. İşte kartel partileri de kitle partisi sonrası

¹²⁵ Hopkins, s.634

¹²⁶ Hopkins, ss.636-638

¹²⁷ Hopkins, ss.639-640

dönemde ihtiyaç duydukları finansman modelini sağlayabilmek için devlet yardımını bir çare olarak görmüştür. Siyasi partiler açısından kitlesel katılımın azalması, geniş örgütsel yapıların sürdürülmesi, merkezi bürokrasilerin güçlendirilmesi vs gelişmeler farklı bir durum ortaya çıkarmıştır. Finansman kaynakları açısından bu süreçte ortaya çıkan devlet yardımı olmuştur¹²⁸.

Yukarıdaki açıklamalardan da net bir şekilde görüldüğü gibi partilerin finansmanı tarihsel süreç içerisinde kadro partilerinden kartel partilerine gidiş süreci içerisinde parti sınıflandırmalarına uygun olarak büyük bir değişim geçirmiştir. Geçmişin finansman şekillerinin günümüz partilerine uygulanması ender görülen bir durumdur. Bu durum konusunda yazarlar hemfikirdir. Bugün siyasi partilerin büyük çoğunluğu almış oldukları devlet yardımı tarafından finanse ediliyor. Bunun dışında farklı ağırlıkları olan finansman kaynakları olmakla birlikte ağırlığın daha çok devlet yardımından yana olduğunu söyleyebiliriz

1.4.2 Siyasi Partilerin Seçim Kampanyalarının Parti Sınıflandırmaları Açısından Değerlendirilmesi

Parti finansmanlarının parti sınıflandırmalarına paralel olarak açıklanmasından sonra çalışmanın bir başka önemli ayağı olan seçim kampanyalarının tarihsel gelişimine de değinmek özellikle bundan sonraki bölümlerin teorik arka planını oluşturması bakımından önemlidir. Bu açıdan siyasi partilerin seçim kampanyalarının gelişim aşamalarına yine parti sınıflandırmalarından hareketle ortaya konacaktır.

Siyasi partilerin seçim kampanyaları tarihsel süreç içerisinde farklı aşamalar geçirerek ilerlemiş ve günümüze kadar gelmiştir. Aşağıda yer alan tabloda bu aşamalar çok net bir şekilde görülebilmektedir:

¹²⁸ Hopkins, s.641

TABLO 2. SEÇİM KAMPANYA SÜRECİNİN GELİŞİM AŞAMALARI

SEÇİM KAMPANYA SÜRECİNİN GELİŞİM AŞAMALARI			
	I. AŞAMA	II. AŞAMA	III. AŞAMA
ÖRGÜTSEL DİNAMİKLER			
Hazırlıklar	Kısa Dönemli, ad hoc (önceden tasarlanmamış, plansız)	Uzun Dönemli	Sürekli Kampanya Anlayışı
Finansman	Gelirler: Üye Aidatları, Yerel Kaynaklar Harcamalar: Merkezileşmemiş	Gelirler: Üye Aidatları, Devlet Yardımı Harcamalar: Merkezileşmiş	Gelirler: Devlet Yardımı, Dışsal Gelirler Harcamalar: Kategorize Edilmiş ve Belirli Hedeflere Yönlendirilmiş
	Maliyetler: Düşük Bütçeli	Maliyetler: Orta Düzeyde	Maliyetler: Yüksek
Personel ve Koordinasyon	Parti/ Yerel Aday Tabanlı ve Gönüllülük Esaslı	Parti Tabanlı, Ücretli Profesyoneller ve Parti Genel Merkezinin Artan Gücü	Parti / Lider Tabanlı Profesyonel Ve Sözleşmeli Çalışanlar ve Kampanya Ana Merkezinin Kullanımı
Liderin Rolü	Parti> Lider	Parti=Lider	Parti< Lider
Ajanslar, Danışmanlar	Minimalist Kullanım, Seçkin Rol	Artan Bir Şekilde Uzmanların ve Danışmanların Kullanımı	Kampanya Çalışanları Olarak Uzman Ve Danışmanların Kullanımı
İLETİŞİM STRATEJİLERİ			
Hedef Seçmen Kitlesi	Toplumsal Sınıf Destekli	Catch-All	Pazar Yönelimli
Geri Bildirim (Feedback)	Belirli Toplumsal Kategorilerinin Desteğinin Sürdürülmesi, Yerel Kapı Kapı Dolaşma Faaliyetleri Ve Parti Mitingleri	Toplumsal Kesimlerin Hepsinde Seçmenlerin Mobilizasyonu, Seyrek Kullanılan Kamuoyu Yoklamaları	Seçmenleri kategorilere bölme, düzenli ve sürekli kamuoyu Yoklamaları, baskı gruplarıyla iletişim ve interaktif web siteleri
Kampanya Faaliyetleri	Yerel Mitingler, Konvoylar	Haberlerin Yönetimi, Günlük Basın Toplantıları	Rutin siyaset ve hükümet etme faaliyetlerinin haber olarak kullanımının genişletilmesi
Medya	Partizan Basın, Yerel Posterler Ve Broşürler Yerel Gazete Ve Radyonun Kullanımı	Televizyon Yayınları	Yayın araçlarının kullanımı, doğrudan postalar ve hedef reklamlar
Oryantasyon	Seçimlerde Mobilizasyonu sağlamaya yönelik propaganda kullanımı	İkna Edici Yöntemlerin Kullanımı	Ürün konumlandırmaya dayalı pazarlama yönelimi

Kaynak: David M. Farrel, “Political Parties In a Changing Campaign Environment”, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, s.126

Yukarıdaki tablo parti sınıflandırmalarının seçim kampanyalarının ilgilendiren kısımlarının tarihsel gelişim aşamalarını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Günümüzde siyasi partilerin seçim kampanyalarının gelmiş olduğu nokta üçüncü aşamadaki öğelerle çok net açıklanabilir. Bu öğelere kısaca değinmekte fayda vardır.

Siyasi partilerin günümüzdeki seçim kampanyaları sürekli bir kampanya anlayışı çerçevesinde cereyan etmektedir. Gelir kaynakları açısından devlet yardımı ön planda olmakla beraber araya parti modeline göre farklı dışsal gelir kaynakları da girmektedir. Harcamalar konusunda belli bir kategorizasyon söz konusudur ve bu harcamalar hedeflendirilmiştir. Seçim kampanyalarının maliyetleri diğer aşamaların aksine yüksektir. Partinin çalışanları büyük ölçüde profesyonellerden ve uzmanlardan oluşmaktadır. Yine seçim kampanyası kampanya ana merkezi tarafından yönetilmektedir. Bu durum siyasi partilerin seçim kampanyalarının günümüzde merkezileştiğini de açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Günümüz kampanyalarında liderin rolü üst düzeydedir. Liderden partiye oranla daha fazla ön plandadır¹²⁹.

İletişim stratejilerinde de hedef seçmen kitlesi pazar yönelimli olarak belirlenmektedir. Seçmenleri kategorilere bölme, düzenli ve sürekli kamuoyu yoklamaları, baskı gruplarıyla iletişim ve interaktif web siteleri seçmenle iletişimde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Rutin siyaset ve hükümet etme faaliyetlerinin haber olarak kullanımının genişletilmesi siyasi partilerin uyguladığı bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Yayın araçlarının kullanımı ön plandadır. Doğrudan postalar ve hedef reklâmlar yoluyla seçmenlere ulaşma bir başka yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁰.

David Farrell'in seçim kampanyalarının gelişim aşamalarına yönelik tespitleri günümüz seçim kampanyalarındaki yönelim ve stratejileri mükemmel bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu stratejilerin uygulamada karşımıza nasıl çıktığına özellikle tezin uygulama kısmı olan Kırklareli ili özelindeki durumlar çerçevesinde değinilecektir.

¹²⁹ Farrel, s.127

¹³⁰ Farrel, s.127

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASETİN FİNANSMANINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1 SİYASETİN FİNANSMANI KAVRAMI

Siyasi partilerin günümüz demokrasileri açısından taşıdığı anlam herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Partiler, zaman içerisinde ortaya çıkan tarihsel, sosyal, ekonomik, teknolojik alanlardaki gelişmelerle sürekli bir etkileşim içerisinde olmuştur. Bu etkileşim partilerin yapısını köklü bir şekilde değişikliğe uğratmıştır. Partilerin toplumla kurmuş olduğu ilişkilerin yönü ve boyutu toplum açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçların oluşmasında kuşkusuz partinin örgütlenmesine dair içsel yapıların etkisi vardır. Örgütlenme modeli, parti içi demokrasi, partinin sahip olduğu ideolojik yönelim, iletişim stratejisi ve finansman şekli gibi içsel yapılara dair unsurlar partinin yapısını ve dolayısıyla da toplumla olan ilişkisini yakından ilgilendirmektedir. Özellikle partilerin toplumla sağlıklı ilişkiler kurmasında anahtar rol üstlenen unsurlardan biri olan finansman meselesi üzerinde çokça durulan bir konu olarak tartışılmalıdır. Siyasetin yapılış biçiminin tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu dönüşümün paranın siyasetteki rolünü eskiye oranla biraz daha arttırdığını söylemek bu noktada çok da yanlış olmayacaktır. Eskinin siyasetinde baskın olan dinamikler (ideolojinin taşıdığı anlam, siyasal katılma biçimleri, partiler açısından geleneksel iletişim yöntemleri gibi) bugün önemini daha önce de değinildiği gibi yitirmiştir ya da en iyimser deyimle yitirmeye devam etmektedir. Bir önceki bölümde değinildiği üzere siyasetin emek yoğun bir halden sermaye yoğun bir hale evrilmesi finansmanın siyasetteki rolünü arttırmıştır. Siyasetin giderek eskiye göre daha pahalı bir uğraş haline geldiğini söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. Bu durum tarihsel bir gelişim sürecinin sonucudur ve devam edecekmiş gibi görünmektedir.

Siyaset ve para ilişkisinin en nihayetinde kaçınılmaz bir ilişki olması normaldir. Çünkü siyasetin yapılmasında para bir bileşen olarak kendisini göstermektedir. Bu noktada paranın herhangi bir biçimde yer almadığı bir siyaset yapma biçimini belirtmek mümkün değildir. Siyasette paranın bizzat kendisi sorun olmayabilir, ancak onun kötüye kullanımına bağlı olarak sayısız nitelikte sorun

olabilir. Sorun olan paranın bizzat kendisi değil, paranın kötüye kullanımınıdır¹³¹. İşte tam da bu açıdan ele alındığında ülkeler paranın olası kötüye kullanımlarını en aza indirmek amacıyla siyasetin finansmanı konusunda düzenlemelere gitmişlerdir. Bu düzenlemelerin ne olduğunu anlamak açısından öncelikle siyasetin finansmanı kavramıyla anlatılmaya çalışılan şeyin ne olduğunu ortaya koymakla işe başlanabilir.

Siyasetin finansmanı (political finance) kavramı, hem parti finansmanını (party finance) hem de seçim kampanyası finansmanını (campaign finance) kapsayacak şekilde yaygın bir şekilde kullanılan bir kavramdır. Bu tanımlamada siyasetin finansmanı ile ilgili birbirinden bazı noktalarda ayrılan iki alt kavramın ortaya çıktığını görülmektedir. Ayrımın temelinde yatan ise, hükümet şekillerinden kaynaklanan farktır. Bilindiği üzere parlamenter sistemler büyük çoğunlukla parti odaklı (party driven) iken, başkanlık sistemleri aday odaklı (candidate driven)'dir. İşte bu noktada parlamenter sistemlerde 'parti finansmanı', başkanlık sistemlerinde ise 'kampanya finansmanı' terimi kullanılmaktadır¹³².

Siyasi partilerin finansmanı ile ilgili olarak araştırmalarda bulunan akademisyen ve araştırmacıların finansman konusunda değişik türlerde kullanımları mevcuttur. Özellikle parti finansmanı konusunda belirtilmesi gereken nokta şudur: bazı yazarlar parti finansmanı terimini kampanya finansmanı terimini içine alacak şekilde kullanmaktadır. Çünkü bu düşünceye sahip olanlar için partilerin normal dönemleri kapsayan eğitim, siyasa araştırmaları, seçmenle düzenli ilişkileri kapsayan faaliyetlerle, seçim kampanyası sırasında rakiplerle mücadele etmek için yerine getirilen faaliyetler arasında pek bir fark yoktur. Çünkü her ikisi de partinin seçimlerdeki başarısı içindir¹³³.

Siyasetin finansmanı ile anlatılmak istenenin nedir? Yapılan tanımlar sıklıkla gelir toplama ve giderlerin yapılması üzerine vurgu yapar. Konunun uzmanlarından Ö. F. Gençkaya'ya göre "*siyasetin finansmanı kavramı, hem siyasal etkinliklerde bulunmak üzere siyasi partilere ve adaylara sağlanan bağış gibi parasal destekleri,*

¹³¹ Office of Democracy and Governance, **Money in Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency In Emerging Democracies**, United States Agency For International Development (USAID), Washington, 2003, p. 9

¹³² Office of Democracy and Governance, a.g.e, s. 9

¹³³ Michael Pinto Dutschinsky, **Financing Politics: A Global View**, Journal of Democracy, vol:13, no: 4, october 2002, p.70

*hem de kaynağıyla birlikte bu etkinliklerde yapılan giderlerin amaç ve araçlarını ve şeklini kapsamaktadır*¹³⁴” Tanımdan çıkarılabilecek önemli unsurlar mevcuttur. Parasal destekler, giderlerin yapılış amacı, araçları ve şekli gibi.. Tüm bu unsurlar bize siyasetin finansmanının basit bir tanımdan ziyade bir sistem olduğunu göstermektedir. İşte tam da bu noktada siyasetin finansmanını bir tanımdan ziyade bir sistem olarak ele almanın konunun daha iyi anlaşılabilmesini sağlayabileceğini söylemek yanlış olmaz.

Siyasetin finansmanı sistemi bir süreci ve bu sürece dair kuralları belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavramla anlatılmak istenen siyasi sisteme kaçınılmaz bir şekilde akması ve ondan çıkması beklenen para akışının üstesinden gelmesine yönelik kurallar bütünüdür. Bu kurallar adayların ve partilerin gelir kaynaklarının düzenlenmesi, harcamalara yönelik düzenlemeler, şeffaflığa yönelik düzenlemeler, yaptırım ve para cezaları biri dört başlık altında toplanabilir¹³⁵. Bu tanımlamanın siyasetin finansmanına dair yapılan araştırmaların neredeyse hepsinde bir şablon görevi yerine getirdiğini söylemek mümkündür.

Siyasetin finansmanı bir sistem olarak önemli çıktıları beraberinde yerine getirir. Bu açıdan bakıldığında siyasi aktivitelerin topluma faydalı bir şekilde yerine getirilmesini sağlar. Önemli olan geniş alanlara yayılabilecek kuralların bulunmasını sağlamaktır. Ancak bu noktada çeşitli sorunlar ortaya çıkar. En başında tarih bir sorundur. Ülkelerin sahip oldukları geçmişlerin farklı oluşu standart bir düzenleme konusunda sıkıntı yaratır. Yine kimlikler, siyasi elitlerin ve sivil toplumun alışkanlıkları seçim kanunları sıkıntı yaratan başka sebepler olarak karşımızdadır¹³⁶. İşte tam da bu noktada söylenmesi gereken siyasi finansman sisteminin ülkeden ülkeye farklılık arz eden bir yapıda olduğudur. Bu farklılıkların olması kaçınılmazdır, ancak önemli olan etkili bir finansman sisteminin gerçekleştirilebilmesi için asgari düzeydeki gerekliliklerdir.

¹³⁴ Gençkaya, “Siyasi...”, s. 135

¹³⁵ Dr. Kevin Casas – Zamora, **Political Finance and State Funding Systems: An Overview**, Brookings Institution, May 2008, s. 4

¹³⁶ Michael Johnston, **Political Finance Policy, Parties and Democratic Development**, National Democratic Institute for International Affairs, 2005, s. 27

Marcin Walecki, etkili bir siyasi finansman sisteminin gerçekleştirilebilmesinin asgari gerekliliklerini şöyle sıralamaktadır¹³⁷:

- Siyasi partilere seçim kampanyalarının finansmanında rekabetçi ve sürdürülebilir bir anlayışla eşit fırsatlar sağlamak,
- Siyasi aktörlerin sistematik oy satın alma ya da seçim sürecini devlet kaynaklarını kullanarak monopolize etmelerini engellemek,
- Gelirlerin toplanmasında ve harcamaların yapılmasında parti ve adayların şeffaf olmalarını sağlamak,
- Rakip partiler aleyhine olacak şekilde hukuk kurallarının kullanımını engellemek...

Paranın siyaset açısından taşıdığı riskler her zaman vardır. Bu risklerin önüne geçmek düzenlemelerin ne kadar işe yaradığıyla yakından ilgilidir. İşte tam da Walecki'nin bahsettiği bu gereklilikler devreye girmektedir. Ancak siyasetin finansmanı sistemi düzgün bir şekilde hayata geçirilemezse potansiyel riskler ortaya çıkar. Bu risklerin ne olduğu aşağıdaki tabloda net bir şekilde görülebilir¹³⁸.

TABLO 3. SİYASETTE PARA: POTANSİYEL RİSKLER

Siyasette Para: Potansiyel Riskler	
Eşit şartların sağlanamaması	→ Rekabet Eksikliği
Devlet makamlarına eşit olmayan erişim	→ Siyasi dışlanma
Atanmış politikacılar	→ Zayıf Hükümet
Kusurlu siyaset	→ Kanun hükümlerinin İhlali

¹³⁷ Dr. Marcin Walecki, "Challenging The Norms And Standarts Of Election Administration" IFES, 2007, pp. 75-93, s. 79

¹³⁸ Office of Democracy and Governance, a.g.e, s. 11

Anılan bu risklerin istenmeyen sonuçlar doğurmasını engellemek oluşturulan sistemin barındırdığı kuralların ne kadar işe yaradığına bağlıdır. Bu kuralların ortaya konmasında asgari gereklilikleri belirttikten sonra kuralların konmasında ne tarz yaklaşımların var olduğuna değinmek konunun anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu yaklaşımların neler olduğu ve siyasetin finansmanın nasıl düzenlenmesi gerektiğine yönelik açıklamalarla çalışmaya devam edilecektir.

2.2 TEMEL YAKLAŞIMLAR

Siyasetin finansmanına dair düzenlemelerde standartların oluşturulması çözülmesi güç bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi ülkelerin sahip oldukları tarihsel geçmişleri, demokratik kültürü, toplumsal kurumlardaki farklılıklar, sivil toplumun aktivizmi ve sair sebepler dolayısıyla var olan farklılıklar siyasetin finansmanına yaklaşımları yakından etkilemektedir. Bu yaklaşımların neler olduğu yani siyasetin finansmanına dair düzenlemelerin neleri ön plana çıkardığını anlamak için parti finansmanında dünya çapında tanınmışlığı olan Karl Heinz Nassmacher'ın görüşlerine yer vermek doğru olacaktır. K. Nassmacher bu yaklaşımları özerklik, şeffaflık ve denetim yaklaşımı olarak üç başlık altında toplamaktadır.

2.2.1 Özerklik yaklaşımı (Autonomy Option)

Bu yaklaşım açısından siyasi partiler parti içi örgütlenme ve mali işler gibi konularda özerk gönüllü örgütler olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın saf bir yorumu demokratik eşitlik prensibi içerisinde (bir kişi bir oy) adil ve özgür seçimler için her bir seçmenin oy verme konusunda özgür bir şekilde karar verme ve gizli oy hakkına sahip olması gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre siyasette para seçmen tercihleri üzerinde belirleyici bir etken değildir. Bu açıdan propaganda için para harcanmamalıdır. Seçmenlerin bu yaklaşım içerisinde rasyonel tercihlerde bulunacakları varsayılmaktadır¹³⁹.

Özerklik yaklaşımının bir başka yorumu çoğu seçmen tercihlerinin duygular, kitle iletişim araçları, parti kampanyaları ve çıkar gruplarını tarafından

¹³⁹ Karl Heinz Nassmacher, 'Introduction: Political Parties, Funding And Democracy' in **Funding Of Political Parties and Election Campaigns**, Reginald Austin, Maja Tjenström (Eds), International Institute for Democracy and Electoral Assistance, İsveç, 2003, s. 10

şekillendirildiğini dile getirmektedir. İşte tam da bu noktada çok ve birbirinden farklı olan bu faktörler birbirlerini dengeler ve böylece faktörlerden birinin vatandaşın tercihleri üzerinde belirleyici bir etkide bulunması engellenmiş olur. Özerklik yaklaşımında da temel felsefe tam da bu noktada açığa çıkar: siyasi rekabet ortamı içerisinde yanırları kendiliğinden ortadan kaldıracak veya en aza indirecek mekanizmalar süreç içerisinde işlemeye devam ettiği için parti özerkliğini zedeleyecek nitelikteki düzenlemelere gerek yoktur. Devlet organlarının demokratik siyasi sürece müdahalesi düşünce ve ifade özgürlüğünü ve böylece de seçimlerdeki özgür tercihleri tehlikeye sokabilir¹⁴⁰.

Bu yaklaşım yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere partilerin özerk yapılar olduğuna vurgu yapar. Bu bağlamda partilerle ilgili asgari düzeyde düzenleme yapılması gerektiğini savunur. Siyasi rekabet içerisinde kendi kendini düzenleyici mekanizmaların güven verici olduğunu belirtir¹⁴¹.

Özerklik yaklaşımı çerçevesinde siyasetin finansmanını düzenleyen ülkelere örnek olarak K. H. Nassmacher İsveç'i göstermektedir. İsveç'te, siyasi partilerin özel ve gönüllü sivil toplum kuruluşları olduklarından hareketle yaşanan sorunlar partiler arasında yapılan gönüllü anlaşmalarla aşılmıştır. Bu duruma örnek olarak 1980'de parlamentoda bulunan beş siyasi partinin yıllık gelir ve giderlerini gösteren tablolarını değiş-tokuş yapmak, istek üzerine diğer partilere verme konusunda anlaşarak, konunun yasal düzenlemelere tabi olmasından kaçınmaları gösterilebilir¹⁴².

2.2.2 Şeffaflık Yaklaşımı (Transperancy Option)

Şeffaflık yaklaşımı, insanların oy verirken, siyasi partilerin gelirleri ve giderleri de dahil tüm faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olma hakkına vurgu yapar. Aynı zamanda insanların bu faaliyetleri değerlendirebilme yeteneğinin olduğunu

¹⁴⁰ Nassmacher, s. 10

¹⁴¹ Karen Fogg, Patrick Molutsi, Maja Tjenström, 'Conclusion', in **Funding of Political Parties And Election Campaings**, Reginald Austin, Maja Tjenström, (Eds) IDEA, Sweden, 2003, s. 169

¹⁴² Nassmacher, 'Introduction...' s. 10

savunur. Bu yaklaşım başlığı altına en önemli konu parti ya da seçim kampanyalarında yasama organın koyacakları kurallarla şeffaflığı sağlamasıdır¹⁴³.

Bu yaklaşımda şeffaflık yaklaşımının aksine adil rekabetin kendi kendine var olan bir süreç değildir. Ekonomik teori de bu görüşü savunmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere siyasette sorun olan paranın bizzat kendisi değil, onun kötüye kullanımının yol açmış olduğu istenmeyen durumlardır. Demokratik siyasetin tarihi bize, çıkar peşinde koşan paranın seçim sonuçlarını etkilemeye çalışacağını gösterse de partilere yapılacak yardımların kaynak ve miktar olarak sınırlanması bireysel özgürlüklerin sınırlanması anlamına gelir. Bu noktada şeffaflığın sağlanması düşüncesi hayati bir hal alır. Partilerin mali açıdan bağlantılarını kamuoyuna açıklaması, kararı seçmene bırakmak anlamına gelir. İşte şeffaflığı sağlamaya yönelik düzenlemeler partilerin muhtemel oy kaybına uğramalarını engellemek için tartışmaya açık gelir kaynakları konusunda hassas davranmaya iter¹⁴⁴. Bu noktada seçmenlerin verecekleri oyların etkili bir yaptırım olabilmesi için seçmenlere bu tür bilgilerin seçimden sonra değil, seçim zamanında verilmesidir. Diğeri ise bireylerin partilerin finansman detaylarına nadiren dikkat etmelerinden hareketle partilerin konuya duyarlılığının daha sınırlı bir hale gelmesinin önüne geçilmesidir¹⁴⁵.

Şeffaflık yaklaşımı çerçevesinde siyasetin finansmanını düzenleyen ülkelere örnek olarak Almanya gösterilebilir. Alman tarihinde Nazilerin iktidarı ele geçirirken sanayi kuruluşlarından aldıkları destekler, daha sonralarında skandallar sonucu siyasete olan güvenin iyice azalması gibi gelişmelerle 1983 yılında Almanya anayasasına şeffaflığın sağlanmaması yönelik önlemler eklenmiştir. Alman Anayasasının 21. maddesi ‘siyasi partiler maddi kaynakları ve harcamaları ile malvarlıkları hakkında kamu önünde hesap vermek zorundadırlar’ hükmüyle şeffaflık yaklaşımını benimsemiştir¹⁴⁶.

¹⁴³ Nassmacher, ‘Introduction...’ s. 11

¹⁴⁴ Nassmacher, ‘Introduction...’ ss. 11-12

¹⁴⁵ Nassmacher, ‘Introduction...’ ss. 11-12

¹⁴⁶ Nassmacher, ‘Introduction...’ s. 11

2.2.3 Denetim Yaklaşımı (Advocacy Option)

Bu yaklaşım partilerin ya da adayların yapmış oldukları finansal nitelikteki işlemlerin şeffaflığının yeterli olamayabileceğini savunur. Denetim yaklaşımı bu durumun varlığı halinde yetersizliklerin önüne geçebilmek amacıyla ayrıntılı düzenlemelerin, denetim ve yaptırım kurallarının ve özellikle bağımsız bir denetim organının gerekli olduğunu savunur. Çünkü seçmenlerin partilerin finansman detaylarına nadiren dikkat etmesi, partilerin de konuya duyarlılığını sınırlı hale getirebilir. Bu nedenle kamu politikalarıyla partilerin mali faaliyetlerini izlemek ve denetlemekle görevli bir kamu birimi oluşturulmalıdır¹⁴⁷.

Yasal düzenleyicilerin konuyla ilgili olarak gözetmesi gereken varsayımları Nassmacher dört farklı açıdan sıralamaktadır¹⁴⁸. Bu varsayımlar şeffaflık yaklaşımının temeli olarak da görülebilir: Siyasi fonlar açısından başvuru şeffaflık düzenlemeleri bütün siyasi rakipler arasında eşit şartlar oluşmasına yetmeyebilir. Otomatik bir denetim, partilerin ve adayların finansal faaliyetlerini etkin bir şekilde düzenleyemeyebilir. Detaylı bir şekilde hazırlanmış kurallar istenmeyen kaynakları, aşırı harcamaları kısımlar, istenmeyen bağımlılıkları azaltabilir ve yolsuzlukları engelleyebilir. Aynı zamanda bağımsız ve parti-dışı bir kamu organının yapacağı denetim ancak siyasi rekabetin sağlanmasına katkıda bulunabilir.

Denetim yaklaşımının savunduğu izleme ve denetim faaliyetlerinde bulunan bağımsız bir otoritenin birçok toplum açısından gerçekçi olamayacağı bazı yazarlarca ileri sürülmektedir¹⁴⁹. Daha fazla işbirliğine yönelik bir yaklaşım bu yazarlara göre etkili olabilir. Örneğin kuralların düzenlenmesi ve uygulanması partilerin ya da siyasetçilerin bahsedilen otorite ile sorumluluk bilinci içerisinde hareket etmesi daha uygun olabilir.

Denetim yaklaşımının benimsendiği ülkelere örnek olarak ABD gösterilebilir. Siyasetin finansmanı konusu 1907 yılından itibaren sorunları giderecek şekilde daha ayrıntılı bir şekilde yasalarda düzenlenmiştir. Bu bağlamda tarafsız ve partiler-üstü

¹⁴⁷ Nassmacher, 'Introduction...' s. 12

¹⁴⁸ Nassmacher, 'Introduction...' s. 12

¹⁴⁹ Karen Fogg, Patrick Molutsi, Maja Tjenström, a.g.m, s. 172

bir yapısı olan Federal Seçim Komisyonu 1974 yılında kurulmuştur. Bu Komisyon partilerin tüm faaliyetlerini denetlemekle yükümlüdür¹⁵⁰.

Siyasetin finansmanını düzenlemeye yönelik bu yaklaşımlardan anlaşıldığı üzere her yaklaşım beraberinde çeşitli sorunları getirmektedir. İşte bu noktada tek bir yaklaşımın bütün sorunları kapsayıcı tarzda düzenlemelerde bulunamayacağı aşikardır. Bu açıdan her ülke kendi siyasi finansman sistemini siyasi değerler ve kültürüne, siyasi sistemine, seçim sistemine, demokrasisinin gelişmişlik düzeyine, kurumsal kapasitesine uygun olarak düzenlemelidir¹⁵¹. Bu durumda siyasetin finansmanı sistemi daha faydalı bir şekilde hayata geçirilebilir ve demokratik siyasi yaşam böylelikle daha sağlam ve sağlıklı temellere oturtulabilir.

2.3 BİR SİSTEM OLARAK SİYASETİN FİNANSMANI

Siyasetin finansmanı basit bir tanımdan ziyade uyumlu bileşenlerden oluşan bir sistemdir. Çalışmanın bu bölümünde bir sistem olarak siyasetin finansmanının bileşenlerinin ne olduğu ortaya konacaktır. Bu yapılırken dünya üzerindeki uygulamalar göz önünde bulundurulacak ve böylece konunun daha iyi ortaya konması sağlanacaktır.

2.3.1 Siyasi Partilerin Gelir Kaynaklarının Düzenlenmesi

Siyasi partilerin gelir kaynakları özel ve kamusal nitelikte olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Bu bölümde partilerin gelir kaynakları özel ve kamusal nitelikleri göz önünde tutularak, ülkeler arasında değişik uygulama örnekleri çerçevesinde incelenecektir.

2.3.1.1 Özel Gelir Kaynakları

Özel nitelikli gelir kaynakları isminden de anlaşıldığı üzere kaynağı devlet olmayan gelir kaynaklarıdır. Bu kaynaklar partinin finansman stratejisine göre çeşitlenebilmekle birlikte genel olarak üye aidatları, bağışlar ve partiye ait işletmelerden elde edilen gelirler olmak üzere üç başlık altında toplanabilir.

¹⁵⁰ Nassmacher, 'Introduction...' s. 12

¹⁵¹ Karen Fogg, Patrick Molutsi, Maja Tjenström, a.g.m, s. 169

2.3.1.1.1 Üye Aidatları

Siyasi partilerde üyeliğin hem partiler hem de üyeler açısından çeşitli hak ve yükümlülükler doğurduğu söylenebilir. Çalışmamızda finansman açısından üyelikle ilgili olarak sadece üye aidatlarına değinmek yeterli gözükse de üyeliğin sonuçlarının partilerin seçim kampanyalarının finansmanı üzerinde çok çeşitli etkileri vardır. Ağırlıklı olarak üçüncü bölümde üye aidatlarına yönelik sorulara teorik arka plan oluşturması düşüncesiyle üyelik sadece maddi yönleriyle değil tüm yönleriyle ele alınmıştır. Buradaki amacımızın üyeliğin gerek parti sınıflandırmaları gerekse de kampanya finansmanı açısından taşıdığı önemi bütün yönleriyle ortaya koymak olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.1.1.1.1 Siyasi Partilerde Üyelik ve Üyeliğin Nitelikleri

Siyasi partilerde üyelik kurumu zaman içerisinde oluşan ve parti yapısında önemli değişimleri ve dönüşümleri beraberinde getiren siyasi, ekonomik, sosyal ve teknik değişimler dolayısıyla çok yakından etkilenmiştir. Öyle ki bu değişim ve dönüşüm sancıları üyelik kurumunun partiler açısından taşıdığı anlamda köklü bir değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişimin ne olduğunu anlamak için öncelikle parti üyeliğinin ne olduğu üzerinde durmamız faydalı olacaktır.

Duverger'in de belirttiği gibi, *“üye kavramı sosyalist partilerle yirminci yüzyıl başlarında doğmuş ve sonraları başka partilerce de taklit edilmiş olan bir siyasi parti anlayışına bağlıdır”*¹⁵² Buradan da anlaşıldığı üzere üyelik kavramının ortaya çıkışı belli bir dönemin gerekliliği çerçevesinde cereyan etmiştir. Siyasi partiler açısından üyelik partilerin yapısında meydana gelen bir evrimin bir sonucudur. Bu evrim ise kadro partilerinden kitle partilerine doğru gelişen bir evrimdir. İşte tam da bu noktada üyelik bir ihtiyaca cevap olarak belirmiştir. En başından üyelik kurumuna ihtiyaç duyulması söz konusu değilken belirli bir zaman sonra üyelik kurumu siyasi partilerin önemli bir bileşeni olmuştur.

Üyeliğin ortaya çıkışına kısaca değindikten sonra parti üyesinin kim olduğu sorusuna cevap aramak yerinde olacaktır. Yine Duverger bu soruya *“partiden partiye göre değişir: her parti kendisine özgü bir üyelik anlayışına sahiptir”*

¹⁵² Duverger, a.g.e, 106

cevabını vermektedir¹⁵³. Gerçekten de Duverger sonrasında parti sınıflandırmalarında meydana gelen değişmelerle ortaya çıkan parti çeşitliliğini göz önüne aldığımızda bu sorunun cevabının ne kadar doğru olduğu bir kez daha ortaya çıkar. Birinci bölümde anlatılmaya çalışıldığı üzere parti modelleri açısından yelpazenin çok geniş bir açığa sahip olması üyelik kurumunun tanımını zorlaştırmaktadır. Bugün herkesi yakala partileri, toplumsal hareket partileri, kitle partileri, kartel partileri vs. parti modelleri açısından üyeliğin aynı anlam ifade ettiğini söylemek güçtür.

Üyelik konusunda cevap aranması gereken bir başka soru da parti üyeliğinin nasıl tanımlanması gerektiğidir? Tanımlar çeşitli olmakla birlikte parti üyeliği “*bireye sorumluluk ve ayrıcalıklar yükleyen birey ve parti arasındaki örgütsel bağ*” olarak tanımlanabilir¹⁵⁴. Öyleyse parti üyeliğinin hem parti hem de üyeler açısından çeşitli sonuçları olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuçların ne olduğu partilerin üyeleri neden istediği ve aynı zamanda üyelerin parti üyeliğini neden istediği konusundaki değerlendirmelerle daha iyi anlaşılabilir.

Siyasi partilerde üyelik konusunda argümanlar destekleyici ve karşıt argümanlar olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Üyelik kurumu sayısal anlamda partinin daha güçlü ve daha geniş bir örgüte sahip olması bakımından partiye katkıda bulunabilir. Bilindiği gibi daha geniş ve daha güçlü bir parti örgütüne hem seçmenler hem de diğer rakip siyasi partiler itibar gösterirler¹⁵⁵. Bu noktada üyeliğin sayısal anlamda partiye katkıda bulunduğu söylenebilir.

Üyelik parti iddialarının geniş kesimlerce savunulduğunun da bir göstergesi olarak da ele alınabilir. Parti üyeliği bu noktada meşruluk işlevini yerine getirir. Üyeler diğer seçmenlere nazaran parti bağımlılığı ve katılım açısından daha sadık seçmenler olarak görülebilir¹⁵⁶.

¹⁵³ Duverger, a.g.e, s.104

¹⁵⁴ Knut Heidar, ‘Party Membership and Participation’, in **Handbook of Party Politics**, Sage Publications, Richard S. Katz and William Crotty (eds), Londra, 2006, s. 301

¹⁵⁵ Susan E. Scarrow, ‘The Paradox Of Enrollment: Assessing the Costs and Benefits of Party Membership’, **European Journal of Political Research**, Kluwer Academic Publishers, 1994, s.46

¹⁵⁶ Scarrow, ‘The...’, s. 47

Üyeler partinin mali anlamda destekçisi olabilirler. Ancak bu noktada partinin üyelik kurumundan ne beklediğinin büyük bir önemi vardır. Partinin nasıl finanse edildiği sorusu önemli bir kıstas olarak karşımıza çıkar. Üyeler ödedikleri aidatlarla partileri demokratik yoldan finanse edebilirler. Ancak bu her parti açısından söz konusu değildir. Finansmanını büyük ölçüde almış oldukları devlet yardımlarıyla sağlayan kartel partileri açısından üye aidatlarının çok önemli olduğu söylenemez. Yine benzer şekilde büyük ölçüde parti lideri ya da küçük bir azınlık tarafından finanse edilen kişi partilerinde üyelerin mali anlamda katkı yapması beklenemez.

Üyeler partileri açısından hem ücretsiz emek olarak katkıda bulunabilirler hem de günlük ilişkileri ve iletişimleri sayesinde oyları çoğaltabilirler. Partiler üyeleri kendi oylarını istemekle birlikte aynı zamanda oy çoğaltıcıları (vote multipliers) olmaları sebebiyle isteyebilirler¹⁵⁷. Bu durum partilerin seçimlerdeki başarısını yakından etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkabilir.

Üyelerin partiye katkıları bu şekilde sıralandıktan sonra bazı üyelik karşıtı argümanlara da değinmek üyeliğin siyasi partiler açısından taşıdığı anlamı kavrayabilmek açısından önemlidir. Bu noktada yine Susan Scarrow'un görüşlerine başvurmakta fayda var. S. Scarrow, üyelerin geniş seçmen desteğini sağlayacak politikalar yerine partiye oy kaybettirecek politikalar peşinde koşabileceğini belirtmektedir¹⁵⁸. Bu duruma ilave olarak üyeler parti kaynaklarının boşa kullanılmasına sebep olabilirler. Şöyle ki, partiler üyeliğinin devam ettirilmesini sağlayabilmek amacıyla profesyonel parti çalışanları, basım, posta, eğlence vs. konularında harcama yaparlar. S. Scarrow, parti kaynaklarının kararsız seçmene ulaşmasında kullanılmasının daha avantajlı olabileceğini belirtmektedir¹⁵⁹.

Parti üyeliğiyle ilgili son olarak parti üyeliği statüsünün oluşabilmesi için, partiye kaydolmak ve partiye belirli aralıklarla ve belirli ölçülerde aidat ödemenin yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Elbette bunlar asgari gerekliliklerdir. Bunun haricinde partiye yapılacak kayıt ve mali desteğin ötesinde, parti açısından etkili görevlerin yerine getirilmesi, parti için çalışılması durumunda, üyeliğin derecesinde

¹⁵⁷ Scarrow, 'The...', ss. 47-48

¹⁵⁸ Scarrow, 'The...', s. 45

¹⁵⁹ Scarrow, 'The...', s. 45

değişme meydana gelir. Nitekim burada söz konusu olan sıradan, basit bir üyelik değil, parti militanlığıdır¹⁶⁰.

2.3.1.1.1.2. Partilerin Gerilemesi ve Üye Aktivizminde Meydana Gelen Düşüş

Siyasi parti üyeliğinin tarihsel süreç açısından taşıdığı anlam büyük değişikliklere sahne olmuştur. Üyelerin partiler açısından günümüzde taşıdığı anlam ile geçmişte taşımış olduğu anlam açısından önemli farklılıklar var. Parti sınıflandırılmalarında meydana gelen değişimler bu anlamda meydana gelen değişimle yakından ilgilidir. Daha önce de sıkça vurgulandığı gibi siyasi partilerde üyelik kurumu önemli nitelikte bir bileşendir ve bu bileşenin partilerin değişim sürecinden etkilenmesi de kaçınılmazdır. Bu değişim süreci partilerin gerilemesi ile yakından ilgili bir kavramdır. Partilerin gerilemesi beraberinde üyelik aktivizminde düşüşü de getirmiştir. Bu sürecin nasıl ortaya çıktığına dair açıklamalar konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Siyasi partilerin gerilemesine dair yapılan yorumların rastladıkları dönem kitle partilerinin altın çağını yaşadıkları dönemin sonrasına denk gelmektedir. Bu da yirminci yüzyılın ortalarıdır¹⁶¹. Bu tarihten itibaren ortaya çıkan siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmeler siyasi partilerin toplumla ve bireylerle kurmuş olduğu ilişkileri büyük ölçüde etkilemiş ve partilerin sahip oldukları güçlü örgüt yapıları yavaş yavaş zayıflamaya başlamıştır.

Partilerin gerilemesini zaman açısından ortaya koyduktan sonra konuya bu zaman dilimi içerisinde nelerin ön plana çıktığı ve sürecin nasıl işlediği ile devam etmek yerinde olacaktır. Kitle partisi evresinin geçtiğini belirttikten sonra toplumsal yapıda meydana gelen değişikliklerle devam etmek gerekmektedir. Peter Mair, bu dönemde seçmenlerin ve bir bütün halinde toplumun yalnızlaştığını ve bireyselleştğini dile getirmektedir. Geleneksel siyasete duyulan hoşnutsuzluk artık

¹⁶⁰ Tanju Tosun ve Gülgün Erdoğan Tosun, **Türkiye’de Siyasi Parti Üyeliği ve Katılım**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, s. 9

¹⁶¹ Paul Whiteley, Paper Presented at Panel on Party Membership and Activism in Comperative Perspective, Political Studies Association Meeting, University Of Manchester, April, 2009, s. 6

bir realitedir. Siyasi partilerde belirgin ve güçlü örgütsel kimlikleri sürdürme geçmişin bir parçası olarak görülmektedir. Yeni parti siyaseti farklıdır¹⁶².

Partiler ve onların toplum içerisinde yerine getirdikleri faaliyetler toplumun geniş kesimleri açısından çok da fazla ilgi uyandırmamaktadır. Partilerin bu açıdan toplum açısından eskisi gibi çok anlamlı bir algıya sahip olmadığını söylemek yanlış olmaz¹⁶³. Bu durum yalnızlaşan birey ve toplumla paralel bir gelişmedir.

İnternet, televizyon gibi toplumsal hayatı yakından etkileyen unsurların alternatif katılma biçimlerini oluşturması ve bireylerin boş zaman açısından eskiye oranla daha fazla sayıda olanaklara sahip olması da bir başka etkidir. Bu durum göz önüne alındığında partilerin birey yaşamındaki etkisi eskiye oranla daha da zayıflamıştır.

Partilerin devletle olan ilişkilerinde meydana gelen değişimler de partilerin gerilemesi teziyle yakından ilgilidir. Birinci bölümde parti sınıflandırmalarından bahsedilirken kitle partileri sonrası dönemde özellikle devlet yardımı gibi yeni düzenlemelerin ülkeler tarafından siyasi hayata geçirilmesiyle kartel partilerine doğru bir geçişin gerçekleştiği belirtilmişti. İşte tam da bu noktada partilerin kartelleşmesine neden olan gelişmelerin partileri geriletliğini ifade edebiliriz. Partilerin giderek özellikle finansman ihtiyaçlarını çözmek için devlet yardımlarına bağımlı hale gelmesi onların toplumdan ziyade devleti ön plana almalarını beraberinde getirmiştir.

Son olarak siyasi partiler arasında geçmişte var olan farklılıkların geçmişe oranla daha bulanık bir hal alması da partilerin gerilemesinde bir başka gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi partilerin partizan kimliklerini kaybetmesi ve seçimlerdeki yönelimleri dolayısıyla farklılıkların silinmeye yüz tuttuğu söylenebilir. Yine siyasi partilerin en azından belirli bir süre için de olsa iktidarda bulunma arzusu özellikle Batı demokrasilerinde partilerin gerilemesini beraberinde getirmiştir¹⁶⁴. Partilerin seçimsel kaygılar dolayısıyla toplumun daha geniş kesimlerinden oy almaya yönelik (catch-all) stratejileri onların farklılıkları dile getirmelerinde

¹⁶² Peter Mair, 'Political Parties and Democracy, What Sort of Future?', s.15

¹⁶³ Mair, 'Political...', s.4

¹⁶⁴ Mair, 'Political...', s.12

kısıtlamalara sebep olmuş ve partiler giderek birbirlerine benzemeye başlamıştır. Bu durum birinci bölümde herkesi yakala partilerine geçiş süresinde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Partilerin gerilemesi sürecinde bahsedilen bu nedenler üyelik aktivizminde de düşüşü meydana getirmiştir. Üyelik ne partilerin üyeleri istemeleri ne de üyelerin parti saflarında yer almaları açısından eskiye göre rağbet edilen bir kurum değildir. Gerek partiler gerekse de üyeler çağın gereklerine çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler sonucunda giderek birbirinden uzaklaşmıştır. Yine üye ve partilerin birbirlerine ihtiyaç duymalarını sağlayacak nedenler eskiye göre daha azdır. Bu durum karşılıklı bağımlılık sürecinin zayıflamış olduğunu göstermektedir. Gerek üyeliği ilgilendiren durumlarda gerekse de partiler açısından üyelerin yerine getirdikleri işlevlerde alternatiflerin çoğalması bu durumun sebebidir. Sonuç olarak geçmiş dönemlerin üye-parti ilişkilerinin günümüz açısından özelliklerini büyük ölçüde yitirdikleri söylenebilir.

2.3.1.1.1.3 Siyasi Partilerde Üye Aidatları ve Bunların Gelir Kaynakları İçerisindeki Yeri

Üye aidatlarının parti gelirleri açısından taşıdığı önem tarihin farklı dönemlerinde değişik ağırlıklarda olmuştur. Daha önce de sıkça değinildiği gibi üyeliğin her parti açısından farklı anlam taşıması benzer şekilde üye aidatlarının da partiler açısından farklı anlamlar taşımasına yol açmıştır. Geçmişte kitle partilerinin hem mali hem de siyasi anlamda dayanmış olduğu üyelik anlayışında aidatlar önemli bir yer tutuyorken bugün kitle partilerinden kopuşla birlikte üye aidatları partilerin gelir kaynakları içerisindeki önemini yitirmiştir. Bu anlamda konuya üye aidatlarının gelirler açısından nasıl bir anlam taşıdığına değinerek işe başlamak yerinde olacaktır.

Maurice Duverger üye aidatları için *“aidat üyeliğin ve katılmanın psikolojik unsurudur. O hem bir sadakat belirtisi hem de bir sadakat kaynağıdır. Aidatını düzenli bir şekilde ödemek, bir fedakarlığı gerektirecek derecede yüksek aidat vermek gibi eylemler, üyeyi partiyle birleştiren bağların kuvvetini gösterir”*

der¹⁶⁵. Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere sağlıklı bir üye aidatı sisteminin bulunması partinin devamlılığını sürdürmesi açısından çok önemlidir.

Üye aidatlarının önemine işaret eden bir başka isim yine alanının önde gelen isimlerinden olan Ingrid Van Biezen'dir. I. V. Biezen'e göre üye aidatları genel olarak parti finansmanının sağlanmasında en demokratik ve en yasal yoldur. Gönüllülük temelinde toplanan geleneksel gelir kaynaklarından olan üye aidatları maddi amaç güdülmemesi açısından önemlidir. Bu yönüyle ele alındığında siyasi partilerin gelir kaynakları içerisinde üye aidatları en az problemlili finansman türü olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁶⁶.

Siyasi partilerde üye aidatlarının yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere gelir kaynakları açısından önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Ancak bu önemin geçmişe oranla giderek azaldığını belirtmek gerekir. Bu durum siyaset bilimi literatüründe sıkça tartışılan konular arasında yer almaktadır. Konuyla ilgilenenlerin hemfikir oldukları bir görüş vardır: üye aidatları eskisi gibi parti gelirleri içerisindeki önemini koruyamamış ve zamanla gelir kaynakları içerisindeki konumu gerilemiştir. Üye aidatlarının gerilemesi üzerinde durulması gereken bir konudur.

Siyasi partilerin ilk olarak ortaya çıktıkları dönemde kadro partileri şeklindeki örgütlenmeleri üye aidatlarını gereksiz kılmaktaydı. Çünkü bu partilerin yerel destekçileri vardı. Bu destekçiler partinin finansmanına katkıda bulunuyor bu yüzden de parti gelir kaynakları konusunda sıkıntıyla karşılaşmıyordu. Ancak daha sonra kitle partilerine geçişle birlikte üyelik kurumunda önemli değişiklikler meydana geldi ve üyeliğin partiler açısından taşıdığı anlam büyük ölçüde değişime uğradı. Bu dönemde partilerin gelir kaynakları içerisinde üye aidatlarının önemli bir yerinin ortaya çıktığı söylenebilir. Daha sonraları ise özellikle yirminci yüzyılın ortalarından itibaren devlet yardımı gibi yeni gelir kaynaklarının ortaya çıkmasıyla birlikte üye aidatları önemini giderek yitirmeye başlamıştır.

Devlet yardımının üye aidatlarının önemini görece olarak azalttığına dair görüşler çeşitlidir. İlk olarak devlet yardımı düzenli ve sıkıntısız bir gelir kaynağı

¹⁶⁵ Duverger, a.g.e, s.109

¹⁶⁶ Ingrid Van Biezen, **Financing Political Parties and Election Campaigns**, Council Of Europe Publishing, Almanya, 2003, s. 17

olması açısından önemlidir. Üye kayıtlarının düzenli bir şekilde tutulamayışı ve bu aidatların toplanması için ortaya çıkan ekonomik zorluklar aidatların toplanmasını zorlaştırmaktadır¹⁶⁷. Öyleyse bu noktada devlet yardımlarının siyasi partiler açısından daha kolay ulaşılabilir olduğu ve siyasi partilerin üye aidatlarındansa devlet yardımına yönelerek finansman sorunlarını çözecekleri beklenebilir.

Siyasi partilerin niçin üyeler bünyelerinde görmek istedikleri konusunda yukarıda yapılan açıklamalar da üye aidatlarının önemini neden yitirdiğini göstermektedir. Üyelerin partiler açısından yerine getirdikleri işlevlerin giderek önemini yitirmesi partilerin üye tabanlarından kopuşuna sebep olmuştur. Üyelerin parti içerisinde yer almadığı bir yapıda doğal olarak üye aidatlarının da düşük olacağı beklenebilir. Bugün siyasi katılma açısından üyelik ve taraftarlık arasındaki ayrım giderek bulanıklaşmıştır. Bu durumun neticesinde siyasi partiler üyeler yerine taraftarlar peşinde koşmaktadır. Bilindiği gibi Duverger'nin üye ve taraftar ayrımı farklıdır. Hala birçok siyasi partide üye tabanları üye ve taraftar arasındaki ayrımın bulanıklaştığı bir temelde oluşturulmaktadır. Tıpkı 1960'ların Fransız Gaullist Partisi ve 1990'ların ortalarından itibaren Berlusconi'nin Forza İtalya'sı gibi¹⁶⁸.

Üye aidatlarının önemini yitirilişinin parti sınıflandırmaları ile yakından ilgisi vardır. Zaman içerisinde kartel partilerine doğru geçişle siyasetin daha profesyonel bir şekle bürünmesi ve seçim kampanyalarının giderek emek yoğunundan sermaye yoğun bir hale gelmesi ile üyelerin yerine getirdiği geleneksel işlevler önemini yitirmiştir. Bu da beraberinde partiler içerisinde üyelerin giderek daha az yer almasına sebep olmuş ve üye aidatlarının gerilemesini beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak geçmişte siyasi partilerin gelir kaynakları içerisinde önemli bir yer tutan üye aidatlarının artık eskisi gibi önemini korumadığı söylenebilir. Bu durum siyasi partileri giderleri karşılama açısından farklı kaynaklara itmektedir. Üye aidatlarının en demokratik finansman kaynağı olduğunun bilinmesine rağmen bugün siyasi partilerin bu aidatları toplamada isteksiz davranmaları parti içi demokrasi açısından da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Siyasi partilerin toplum ve

¹⁶⁷ Ömer Faruk Gençkaya, 'Siyasetin Finansmanı, Sınırlamalar ve Denetim: Karşılaştırmalı Uygulamalar', **21. Yüzyıl İçin Türkiye'nin Gündemi Çalışma Grubu- Siyasetin Finansmanı Raporu**, Şubat 2002, Ankara, s.139

¹⁶⁸ Heidar, a.g.m, s. 304

bireylerden giderek uzaklaşan ve devletle yakınlaşan bir yapıya bürünmesi üyeliği ve dolayısıyla da üye aidatlarının önemini giderek azaltmıştır. Bu açıdan siyasi partiler alternatif gelir kaynaklarına yönelmektedir. Türkiye’de siyasi partilerin gelir kaynakları açısından üye aidatlarının taşıdığı öneme ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

2.3.1.1.2 Bağışlar

Siyasi partilerin gelir kaynakları içerisinde yer alan bağışların yolsuzluk dolayısıyla düzenlemelere diğer gelir kalemlerine oranla daha ayrıntılı düzenlemelere tabi tutulduğunu söylemek mümkündür. Para ve özel nitelikli siyasi kararların alınmasına dair uygunsuz bağlantıların oluşmaması adına devletin düzenlemelerde bulunması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu açıdan yapılan düzenlemelerle çıkarların çatışmasının önlenmesi, siyasi partilerin faaliyetlerine yönelik önyargıların arındırılması, şeffaflığın sağlanması ve gizli bağışların önlenmesi sağlanır¹⁶⁹. Bu düzenlemelerin neler olduğuna geçmeden önce bağışların ne tarz olumlu ve olumsuz özellikleri beraberinde getirdiği üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Ingrid Van Biezen’in de belirttiği üzere bağışlar, seçim performanslarına ya parlamento güçlerine göre belirlenen devlet yardımı ya da içsel kapasiteye dayanan üye aidatlarına kıyasla bizzat partinin dışsal gelir toplama kapasitesine yakından bağlıdır. Bu açıdan bağışlar, partilere kendi gelirlerini yaratabilme açısından esneklik kazandırır. Yine bağışlar partiler ve onların destekçileri arasında siyasal katılım açısından teşvik edici bir işlev görür¹⁷⁰. Hal böyle iken bağışların kurallara uygun olarak toplanması ve kullanılması durumunda parti siyasetine ve dolayısıyla birçok açıdan demokrasinin gelişmesine katkıda bulunacağı söylenebilir.

Bağışlar yukarıda bahsedilen olumlu özellikleri yanında beraberinde çeşitli sorunları da getirmektedir. Yine I. V. Biezen’e göre bağışların önceden tahmin edilemeyecek bir niteliğe sahip olması partilerin sabit bir gelir kaynağına sahip olabilmeleri açısından olumsuzdur. Aynı zamanda eşit olmayan bağışlara eşit olmayan düzeydeki ulaşım siyasi katılım ve dolayısıyla da rekabet üzerinde olumsuz

¹⁶⁹ Biezen, a.g.e, s. 20

¹⁷⁰ Biezen, a.g.e, s. 20

yönde etkiye sahiptir¹⁷¹. Bağışların belirli kesimler tarafından siyasi süreci kendi çıkarları lehine değiştirebilmek adına kullanabilmesi istenmeyen sonuçlar yaratabilir. Bu durum siyasetin toplumun geniş kesimlerinin sorunlarını çözmesinden ziyade belirli kesimlerin çıkarlarının korunmasına yönelik bir faaliyet olmasına sebep olabilir. Bu sorunların önlenmesine yönelik olarak ülkeler çeşitli düzenlemelerle bağışların olumsuz etkilerini en aza indirmeye gitmişlerdir.

K. H. Nassmacher, siyasi ve ekonomik kararlarda doğrudan çıkarları olan işletme ve işçi sendikaları gibi örgütlerin bireylere oranla kendi çıkarları açısından daha büyük miktarlarda düzeyde bağış yaptıklarını belirtmektedir. Elbette bu durum onların daha iyi kaynaklara sahip olmalarıyla da yakından ilişkilidir. İşveren örgütlerinin ve işçi sendikalarının kendi çıkarları doğrultusunda siyasi partileri finanse etmesi durumuna ‘plütokratik finansman’ adını vermektedir¹⁷². Demokrasi açısından büyük miktarlarda yapılan bu bağışların önemli sorunlar oluşturacağını söylemek mümkündür.

Bağışların olumsuz etkilerini engelleyebilmek amacıyla ülkeler sınırlar getirerek soruna çözüm arayışında olmuşlardır. Bu noktada amaç şudur: Belirli kişi ya da grupların seçimlerdeki etkilerini engellemek ve seçim kampanyalarının maliyetlerini düşürmektir. Özellikle de bireylerden ziyade şirket ya da diğer örgütlerin bağışları kısıtlanır. Çünkü bunların etkisi daha fazladır¹⁷³. Bağış limitlerinin uygulama açısından çok da başarılı olduğu söylenemez. Limitlerin olduğu yerlerde bu sorunu aşabilmek için bağışta bulunanların belirli kişi ya da şirketler vasıtasıyla çok daha fazla kişiyi kullanarak bağış yaptıkları görülmektedir. Bu noktada devreye eş, dost, akraba, arkadaş vs unsurlar sokularak limit problemini aşabilmek amacıyla yapılan bağışların miktarları düşük düzeylerde tutulmaktadır.

Bağışlarla ilgili açıklamalara kısaca değindikten sonra konuya uluslararası alandaki uygulamalarla devam edilebilir. Bağış üst sınırlarının olduğu ülkelere örnek olarak Kanada gösterilebilir. 2004 yılındaki yasal düzenlemeyle birlikte bireyler partilere ya da bağımsız adaylara 5000 Kanada dolarından fazla bağış yapamazlar.

¹⁷¹ Biezen, a.g.e, s. 21

¹⁷² Karl Heinz Nassmacher, ‘The Funding of Political Parties in the Anglo-saxon Orbit’, in **Funding Of Political Parties**, Reginald Austin, Maja Tjenström (Eds), IDEA, 2003, s. 39

¹⁷³ Office of Democracy And Governance, , a.g.e, s.14

Yine İspanya, Portekiz, Japonya gibi ülkelerde bağış konusunda üst sınırlar vardır. Bu üst sınırlar giderek daha katı düzenlemelere tabi olmaktadır¹⁷⁴. Ancak bazı ülkelerde ise bağış açısından üst sınırlar yoktur. Bu ülkelere örnek olarak Avustralya, Almanya, İsviçre, Hollanda, İsveç gibi ülkeler gösterilebilir. Kişi ya da gruplar parti ya da adaylara yapacakları bağışların miktarını diledikleri şekilde belirleyebilmektedir¹⁷⁵.

Bağışlar konusunda bir başka düzenleme de yurtdışından gelecek bağışlarla ilgilidir. Yurtdışından gelen bağışlar yurtdışında yaşayan ülke vatandaşlarından, dış ülkelerdeki benzer görüşlere sahip ya da kardeş partilerden (sister party) ve son olarak da dış hükümetlerden olmak üzere üç farklı kaynaktan yapılabilir¹⁷⁶. Kaynakların neler olduğunu ortaya koyduktan sonra konuyla ilgili ülkeler düzeyinde örnekler vermek yerinde olacaktır. Örneğin Almanya yurtdışından gelen bağışlara yasak koymamıştır, ancak bu bağışların sadece Avrupa Birliği vatandaşlarından ya da Avrupa Birliği tüzel kişilerinden geleceği şartını koşturmuştur. Gana yine yasak getirmeyen ülkeler arasında yer alır. Ancak burada da yabancı hükümetlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu bağışları yapabileceği şartını koşturmuştur. Yine bu bağışlar bütün partiler arasında dağıtılmaktadır¹⁷⁷. Benin de yurtdışından gelen kaynaklarla ilgili düzenlemelerde bulunan bir başka ülkedir. Bu ülkede de yurtdışından gelen bağışlara yasak yoktur. Ancak bu bağışlar partinin kendi gelir kaynaklarının yüzde yirmisini aşamaz¹⁷⁸.

Yurtdışından gelen bağışların serbest fakat çeşitli şartlara bağlandığı ülkelerin dışında bir de tamamen yasak olduğu ülkeler vardır. Buradaki sorun bağışların ülkelerin iç siyasetine dair olumsuz sonuçlarının olacağı yönündedir. Nitekim ülkeler siyasi iktidarlarının kullanıcıları olan siyasi partilerinin yurtdışından bağış kabul etmeleri halinde içişlerinin ve dolayısıyla egemenliğinin olumsuz etkilere maruz kalabileceği korkusuyla yurtdışından gelen bağışları tamamıyla yasaklamıştır. Ülkelerin bu düşüncelerini haklı çıkaracak tarihsel örnekler mevcuttur. Nitekim

¹⁷⁴ Karl Heinz Nassmacher, 'Regulation...', ss. 447-48

¹⁷⁵ Nassmacher, 'Regulation...', s. 448

¹⁷⁶ Shari Bryan, Denise Baer, **Money in Politics: A Study Of Party Financing in 22 Countries**, NDI (National Democratic Institute For International Affairs, ABD, 2005, s. 11

¹⁷⁷ Maja Tjenström, Anna Katz, **Introduction to Matrix**, in Funding of Political Parties and Election Campaigns, Reginald Austin- Maja Tjenström (eds), IDEA, 2003, s. 200

¹⁷⁸ Tjenström, Katz, a.g.e, s. 200

zamanında Sovyetler Birliği'nin bazı ülkelerdeki dış ülkelerdeki komünist partileri finanse etmesi, CIA gibi istihbarat örgütlerinin Soğuk Savaş yıllarında anti komünist örgütlemeleri desteklemesi bilinen gerçekliklerdir¹⁷⁹.

Yurtdışından gelecek bağışların yasak olduğu ülkeler örnek olarak da Ermenistan, Bulgaristan, Letonya, Makedonya, Moldova, Polonya, Rusya, Slovakya, Ukrayna gösterilebilir. Bu ülkelerde siyasi parti ya da adayların herhangi bir şekilde yurtdışından bağış kabul etmeleri yasaklanmıştır¹⁸⁰.

Bağışların siyasi partiler açısından taşıdığı anlam özellikle devlet yardımının etkisiyle giderek önemini kaybetmiştir. Yukarıda türlü şekillerde açıklandığı gibi yeni siyasetin gereklerinin farklı olması dolayısıyla siyasi partiler özellikle düşük miktarlardaki bağışların peşinden koşmamaktadır. Üyelik aktivizminin gerilediği bir dönemde değil bağışların üye aidatlarının dahi toplanmasının sorunlu olduğu bir yapıda bağışların gelir kaynakları içerisinde önemli bir yer tutması beklenemez. Ancak bu durumun daha çok düşük miktarlardaki bağışlar için geçerli olduğu söylenebilir. Büyük miktarları içeren bağışların siyasi partilerin artan maliyetler karşısında etkisini koruduğu söylenebilir. Her ne kadar demokratik sürecin işleminde olumsuz sonuçları olsa da siyasi partilerin bu tarz bağışlar peşinde koşacakları beklenebilir. Nitekim tarih bağışlar konusunda skandallarla doludur.

2.3.1.1.3 Partiye Ait İşletmelerden Elde Edilen Gelirler

Siyasi partilerin boş zamanları değerlendirmeye yönelik tesisleri, parti yayın ve gazetelerin satışları, partiye ait yayın organları, partinin sağlamış oldukları sosyal güvenlik hizmetleri, seyahat şirketleri, spor takımları, bankalar ve konut projeleri gibi unsurlar dolayısıyla alternatif gelir kaynaklarına sahip oldukları söylenebilir¹⁸¹. Partilere gelir sağlamaya yönelik bu tarz unsurların farklı ülkelerde değişik nitelikte versiyonları mevcuttur.

¹⁷⁹ Biezen, a.g.e, 27

¹⁸⁰ Janis Ikstens, Daniel Smilov, Marcin Walecki, 'Party and Campaign Funding in Eastern Europe: A Study Of 18 Member Countries', paper presented at the 'Transparent Election Campaign Financing in the 21. Century, 200. Hırvatistan, 2001 s. 6

¹⁸¹ Biezen, a.g.e, s. 19

Avusturya’da siyasi partiler ya kendilerine ait ya da ortağı oldukları şirketler vasıtasıyla market, alışveriş merkezleri ve konut yapımı gibi alanlarda ticari faaliyetleri yerine getirebilmektedir. Siyasi partilerin bu tarz faaliyetlerle gelir yaratma potansiyeli çok sık rastlanan bir durum değildir. Yine bu tarz pratiklerin yolsuzluklara yol açabileceği söylenebilir. Konut yapımı gibi ekonomik niteliği ön planda olan bazı faaliyetlerde yolsuzluk konusundaki durum bir hayli hassas ve duyarlıdır¹⁸².

Son olarak bu tarz gelir kaynakları ile ilgili olumlu olan bir yönden bahsedilebilir. Bu faaliyetler partilerin gelir kaynaklarını çeşitlendirir ve böylelikle partilerin gelir kaynakları açısından oluşan dengeyi daha iyi bir konuma getirir¹⁸³. Ancak bu türdeki gelir kaynaklarının çok yaygın bir şekilde görüldüğü söylenemez.

2.3.1.2 Kamusal Gelir Kaynakları

Kamusal gelir kaynakları kaynağı devlet olan gelir kaynaklarıdır. Siyasi partiler açısından kamusal gelir kaynaklarının altmış yıla yaklaşan bir geçmişi vardır. Kamusal gelir kaynaklarının bu süre zarfında partiler üzerinde çeşitli türde etkileri mevcuttur. Aşağıda devlet yardımının olası etkileri bir bütün halinde, dünya üzerindeki uygulamalar eşliğinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.3.1.2.1 Devlet Yardımı

Çağdaş siyasi partiler açısından devlet yardımının gelir kaynakları içerisinde tuttuğu payın önemi yadsınamaz. Devlet yardımının siyaset sahnesine çıkışıyla birlikte parti sınıflandırmaları açısından köklü değişimler olmuş ve birinci bölümde de belirtildiği gibi kartel partilerine giden bir süreç başlamıştır. Bu sürecin ortaya çıkmasında çeşitli gelişmeler vardır. Bu gelişmeler, ülkelerin parti finansmanı konusunda devlet yardımını yürürlüğe koymasında temel gerekçeleri oluşturur. Bu gerekçelerin neler olduğunu inceleyelim.

İkinci dünya savaşı sonrası dönemde özellikle Avrupa’da siyasi partilerin demokrasi açısından taşıdığı anlamın partiler lehine olacak şekilde gelişmeye başladığını söyleyebiliriz. Buna göre siyasi partiler demokrasi açısından önemli bir

¹⁸² Biezen, a.g.e, s.19

¹⁸³ Biezen, a.g.e, s. 19

mevkiyi işgal ederler. Partilerin demokratik yaşamda işgal ettikleri konum dolayısıyla yerine getirdikleri faaliyetlerin demokrasinin gelişmesine ve kalitesine katkıda bulunacağı söylenebilir. Devlet yardımı tam da bu noktada her ‘ciddi’ partinin mesajlarını eşit şartlar altında seçmenlere iletebilmesinde bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda partilere devlet yardımı yoluyla seçmene ulaşmada ihtiyaç duyduğu enstrümanların sağlanması beklenmektedir.¹⁸⁴.

Devlet yardımının ortaya çıkmasında bir başka sebep olarak da kamu kaynaklarının kullanımı konusunda dönemin konjonktürüne uygun olarak meydana gelen düşünce değişiklikleri gösterilebilir. Bilindiği üzere devletin özellikle 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrasında ekonomik hayata müdahalesi artmıştır. Bu artışa paralel olarak devletin faaliyetleri de giderek çeşitlenmeye başlamıştır. Bu çeşitlilik devlet yardımının ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. Nasıl ki devletin sahip olduğu kaynaklar eğitim, kamusal yayın kuruluşları, sanat, örgütler, gibi alanlarda sivil yaşama katkı anlamında kullanılıyorsa pekala demokratik hayatın sürdürülmesinde partiyle ilgili faaliyetlerde de kullanılabilir¹⁸⁵.

Devlet yardımı yine siyasi finansman sisteminin kusurlarını önlemek için bir çare olarak düşünülmüştür. Sıkça vurgulandığı üzere zaman içerisinde siyasetin giderek pahalılaştıran yapısı partilerin faaliyetlerini yerine getirmede zorluklarla karşılaşmasına yol açmıştır. Bu zorluklar çerçevesinde partilerin mali gücü elinde bulunduran bazı kesimlere bağımlı hale gelmeleri ve dolayısıyla hem partilerin hem de demokratik yaşamın tehlike altına girebileceği düşüncesi, devlet yardımının bir çözüm aracı olması haline gelmesini sağlamıştır. Siyasi partilerin faaliyetlerini belli bir bağımlılık ilişkisi olmaksızın yerine getirmesini sağlamak amacıyla ülkeler partilere devlet yardımı yapılmasını değişik düzenlemelerle hayata geçirmişlerdir¹⁸⁶.

Devlet yardımı ile ilgili olarak bazı soruların cevaplanması konunun anlaşılması açısından önemlidir. Bu sorular yardımın kime yapılacağı, kim tarafından bu yardımın verileceği ve yardımın dağıtılmasındaki kıstaslarla ilgilidir. Bu sorulara verilen cevaplar o ülkede siyasetin kamusal finansmanının nasıl gerçekleştiğini

¹⁸⁴ Susan E. Scarrow, ‘Party Subsidies and The Freezing Of Party Competition: Do Cartel Mechanisms Work?’, **West European Politics**, Vol: 29, no: 4, s. 621

¹⁸⁵ Scarrow, ‘Party...’, s. 621

¹⁸⁶ Scarrow, ‘Party...’, s. 621

gözler önüne serer. Ülkeler arasında farklılıklar, değişik türlerde cevapların ortaya çıkmasını beraberinde getirir.

İlk olarak, devlet yardımının kime yapılması gerektiği ile ilgili sorulara yanıt aramakla işe başlanabilir. Ülkeler bu soruya kendi yapılarına uygun olarak çözüm arayışı getirmişlerdir. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte devlet yardımı genellikle parti parlamento grupları, parti genel merkezi, parti yerel örgütü, başkan-milletvekili gibi bireysel adaylar, parti yan kuruluşları gibi alıcılara yapılabilir¹⁸⁷. Devlet başkanının doğrudan seçildiği Fransa gibi ülkelerde bu yardımlar seçim kampanyalarına ayrılabilir. Ya da çoğunluk sisteminin geçerli olduğu Kanada, Polonya gibi ülkelerde yardım bireysel adaylara yapılabilir¹⁸⁸. Nispi temsil sisteminin uygulandığı bazı ülkelerde bu yardımlar bizzat partilere yapılabilir. Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk gibi ülkelerde yardımlar doğrudan siyasi partilere yapılmaktadır. Parti yan kuruluşlarına örnek olarak da kadın ve gençlik kolları, araştırma örgütleri gibi organlara yapılan yardımlar gösterilebilir. Bu tarz organlara İsveç ve Birleşik Krallık'ta yardımlar yapılmaktadır¹⁸⁹.

İkinci olarak cevaplanması gereken soru, yardımı yapmada hangi organın görevli olacaktır. Bu organlar Maliye Bakanlığı, Yasama Organları, Merkezi Seçim Komisyonları ya da kentsel organlar olabilir¹⁹⁰. Ülkeler değişik tercihlerde bulunarak bu sorunu çözme yoluna gitmişlerdir.

Son olarak, yardımın yapılmasındaki kıstaslara değinmek gerekirse, belli bir oy oranı, seçimlerde belirli sayıda seçim çevresinde aday gösterme, mecliste belirli sayıda sandalye kazanma gibi kriterler yardımın yapılmasında göz önüne alınmaktadır. Belli bir oy oranının arandığı ülkelere örnek olarak Almanya (%0.5), Slovenya- Macaristan-Estonya (%1), Uruguay (%1,5), Kanada (%2), Gürcistan-Hırvatistan (%5) gösterilebilir. Bir önceki seçimde kazanılan sandalye sayılarının

¹⁸⁷ Marcin Walecki, Public Funding in Established and Transitional Democracies, in **Public Funding Solutions For Political Parties in Muslim Majority Societies**, IFES, 2009, USA, ss.34-35

¹⁸⁸ Walecki, 'Public...', s. 34

¹⁸⁹ Magnus Ohman, 'Practical Solutions For Public Funding of Political Partiles and Election Campaigns', in **Political Finance Regulation: The Global Experience**, Magnus Ohman&Hani Zainulbhai, IFES, Washington, s.67

¹⁹⁰ Walecki, 'Public...', 2.35

uygulandığı ülkelere de Benin, Bulgaristan, Finlandiya gibi ülkeler gösterilebilir¹⁹¹. Fransa’da devlet yardımları iki farklı şekilde yapılmaktadır. İlk olarak partilerin devlet yardımından yararlanabilmesi için elli seçim bölgesinde aday göstermesi gereklidir. Bu şartı yerine getiren partilere devlet yardımları yapılır ancak ikinci kısım devlet yardımlarının yapılması parlamentoda temsil edilme şartına bağlanmıştır¹⁹².

2.3.1.2.2. Devlet Yardımının Türleri

Devlet yardımının siyasi partilere ve adaylara yapılmasında iki farklı yöntem mevcuttur. Bu yardımlar doğrudan ve dolaylı olmak üzere parti ve adaylara iki farklı yoldan yapılmaktadır. Aşağıda bu konuyu ele alacağız.

2.3.1.2.2.1 Parti ve Adaylara Doğrudan Devlet Desteği

Bu yardımlar siyasi partilerin hem normal dönemlerdeki hem de seçim dönemlerindeki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılır. Anlaşıldığı üzere doğrudan devlet yardımları iki alt başlık altında toplanabilir.

Bunlardan ilki siyasi partilerin olağan dönemlerinin giderlerini karşılamak üzere yapılan yardımlardır. Bu tarz yardımların ayırt edici özelliği devlet bütçelerinden her yıl düzenli olarak yapılmasıdır. Bu yardımlar partilerin merkez organlarının ve parlamentoda bulunan gruplarının günlük olağan etkinliklerini karşılamak amacıyla verilir. Partilere bu yardımların yapılması daha çok parti odaklı sistemlerde görülür¹⁹³. Bu açıdan çoğunlukla nispi temsil sisteminin geçerli olduğu yerlerde yapılır. Yukarıda siyasi partilerin bu tarz yardımları alabilmeleri için gerekli kriterlerden bahsedilmişti. Siyasi partiler bu yardımları ülkelerinin belirledikleri kriterlere göre alırlar.

Doğrudan devlet yardımlarının bir başka örneği olan parti ve adaylara seçim kampanyaları için yapılan yardımlar 1960’lardan itibaren Batı demokrasilerinde kullanılmaktadır. İlk önce Batı Almanya (1967) ve İsrail’de (1969)’da başlayan bu

¹⁹¹ Ohman,a.g.m, s. 67

¹⁹² Aktaran Cem Duran Uzun, **Anayasa Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009, s. 55

¹⁹³ Gençkaya, ‘Siyasi...’, s. 145-146

sistem daha sonra 1970'lerde Kanada, İtalya, İspanya ve ABD tarafından da benimsenmiştir¹⁹⁴.

Siyasi partilerin yanında adaylara da doğrudan devlet yardımının yapılmasının çeşitli artıları vardır. Bu artılar, adayların kendi kişisel kaynaklarına bağımlılığın azaltılması, onların yolsuzlukla mücadelelerini kolaylaştırması ve maddi açıdan daha az varlıklı bireylerin de siyasete girmesine olanak sağlanması olarak sıralanabilir¹⁹⁵. Bu açılardan devlet yardımının adaylara da yapıldığı görülmektedir. Bu yardımlar özellikle seçim ve hükümet sistemleriyle yakından ilişkilidir. Başkanlık sisteminin görüldüğü ve çoğunluk sisteminin uygulandığı yerlerde aday-odaklı bir yapının söz konusu olmasıyla yardımlar genellikle partilerden ziyade adaylara yapılır.

Devletin seçim kampanyaları için yapacağı yardımlarda parti ya da adayın gelir kaynaklarının belirli bir yüzdesini aşmamasına dikkat edilir. Ö. F. Gençkaya, bu oranların yüzde 25-75 arasında değiştiğini belirtir. Almanya, İspanya, İsrail ve İtalya gibi ülkelerde verilen devlet yardımları seçim kampanyası giderlerinin 2/3'üne ulaşmaktadır¹⁹⁶.

2.3.1.2.2.2 Parti ve Adaylara Dolaylı Devlet Desteği

Parti ya da adaylara doğrudan yapılan yardımların yanında dolaylı nitelikte de yardımların yapıldığından bahsedilmiştir. Dolaylı devlet desteği farklı ülkelerde farklı uygulamalarla birlikte aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Seçim kampanyalarında kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanma,
- Parlamento gruplarına yapılan yardımlar,
- Siyasi kuruluşlara yapılan yardımlar,
- Partilere, adaylara ve bağış sahiplerine uygulanan özel vergiler ,
- Parti yan kuruluşlarına yapılan destekler vs...

¹⁹⁴ Gençkaya, 'Siyasi...', ss.146-147

¹⁹⁵ Ohman, a.g.e, s. 66

¹⁹⁶ Gençkaya, 'Siyasi...', s.146

Bu yardım türlerinden kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanma parti ya da adayların mesajlarını seçmenlere ulaştırmada bu araçlardan ücretsiz ya da çok düşük bir şekilde yararlanmaları anlamına gelir. Bu kapsama görsel ve yazılı medya araçlarından yararlanma girer. Maliyetler devlet kaynaklarından karşılanabilir. Ya da medya kuruluşlarına düşük miktarlarda bağış yapılabilir¹⁹⁷.

Kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanma politikaları karmaşık bir yapıda olabilir. Bu araçlardan yararlanma düşük ya da yüksek sınırlara bağlanabilir. Yine bu politikalar parti ve adayların seçim kampanyalarını organize etmelerini sağlama konusunda gerçeği yansıtmalıdır. Bu bağlamda seçim sistemi vs unsurlar da göz önüne alınmalıdır¹⁹⁸.

Kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanmada uygulamada genellikle iki tane kıstas göz önünde bulundurulur. İlk olarak, bütün partilere kendi mesajlarını seçmenlere iletebilmelerini sağlayabilmek amacıyla eşit süreler verilir. İkinci olarak partilerin bir önceki seçim performanslarına bakılarak yayın süreleri buna göre belirlenir. Partilere eşit sürelerin verildiği ülkelere örnek olarak İsrail ve İtalya verilebilir. Ülkemizde ise iktidar ve ana muhalefet partilerine biraz daha fazla süre tanınarak ücretsiz yayın hakkı verilmektedir¹⁹⁹.

Parlamento gruplarına yapılan yardımlar ise meclis gruplarına ya da parlamento üyelerine araştırma, büro harcamaları, sekreterlik ve yönetim alanında yapılan yardımlardan oluşmaktadır. Yine siyasi kuruluşlara yapılan yardımlara Almanya, Avusturya, Hollanda gibi ülkeler örnek olarak gösterilebilir. Bu tarz kuruluşlar daha çok siyasi nitelikte araştırmalar yapan ve siyasi niteliği olan kuruluşlardır. Amaç kurs düzenleme, araştırmalar yapma, parti üye ya da sempatanlarını eğitme gibi konularda yardımların verilmesini sağlayarak siyasi sürece katkıda bulunmaktır²⁰⁰.

Dolaylı devlet yardımının bir başka örneği olan partilere adaylara ve bağış sahiplerine uygulanan özel vergilerle özellikle bağışçıların kendilerine yakın

¹⁹⁷ Michael Johnston, 'Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives', National Development Institute, Washington, s.17

¹⁹⁸ Johnston, a.g.e, s. 17

¹⁹⁹ Gençkaya, 'Siyasi...', s. 151

²⁰⁰ Biezen, a.g.e, s. 40

gördükleri partilere doğrudan destek vermesi amaçlanır. Örneğin Kanada’da hem federal hem de federe düzeydeki hükümetler siyasi parti ve adaylara başta bulunanlara özel vergi indirimleri uygular²⁰¹. Yine siyasi partilerin gelir ve giderleri dünyanın birçok ülkesinde vergiden muaf tutulmuştur. Bu uygulamaların dolaylı kamusal destek örnekleri olduğu açıktır. Devletin bu yolla yapmış olduğu vergi indirimleri ya da muafiyetleri, vergi gelirleri açısından düşüşe sebep olmakta böylece bu indirimler bir çeşit devlet sübvansiyonuna dönüşmektedir²⁰². Almanya, Belçika, Hollanda, Portekiz ve Fransa gibi ülkelerde siyasi partilere şirketler ya da gerçek kişiler tarafından yapılan parasal yardımlar vergiden düşülmektedir²⁰³.

Görüldüğü üzere siyasi parti ve adaylara dolaylı olarak yapılan kamusal destekler çok çeşitli türde karşımıza çıkmaktadır. Gerek doğrudan gerekse dolaylı türde yapılan kamu yardımları dünyanın birçok ülkesinde yaygın olarak görülmesine rağmen evrensel nitelikte bir olgu değildir. Nitekim IDEA (**The International Institute for Democracy and Electoral Assistance**) tarafından son zamanlarda 111 ülkeyi kapsayacak şekilde yapılan bir araştırma bu ülkelerin ancak altmış beş tanesi yani %59’unda devlet yardımının yapıldığını ortaya çıkarmıştır²⁰⁴.

Devlet yardımı beraberinde hem faydaları hem de sakıncaları getirmiştir. Devlet yardımının bu fayda ve sakıncalar açısından, siyasi partilerin gelir kaynakları içerisinde çeşitli sonuçları vardır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu fayda ve sakıncalara değindikten sonra kamusal gelir kaynakları başlığı altında son olarak devlet yardımının gelir kaynakları içerisindeki yeri ve öneminden bahsedilecektir.

2.3.1.2.3 Devlet Yardımının Fayda ve Sakıncaları

Devlet yardımının çeşitli faydaları vardır. Bu yardımlar siyasetçilerin özerkliklerini güçlendirir, yolsuzlukların engellenmesine katkıda bulunur, finansal şeffaflığı güçlendirir. Yine seçimlere yönelik rekabeti ve fırsat eşitliğini korumaya

²⁰¹ Ray La Raja, ‘The Potential Effects of Public Funding on Political Parties’, Conference On Public Financing, January, 28-29, 2006, University Of Wisconsin Madison, s. 2

²⁰² Pulat Tacar, **Siyasetin Finansmanı**, Doruk Yayınları, Ankara, 1997, s.31

²⁰³ Tuncer Özyavuz, **Türkiye’de Siyasetin Finansmanı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.50

²⁰⁴ Raja, a.g.e, s. 2

katkıda bulunur. Partilerin kurumsallaşmasını ve devamlılığını arttırır. Aynı zamanda gelir toplamak için yapılan giderleri de düşürür.

Yukarıda sayılan faydaların uygulamada gerçeği ne kadar yansıttığı konusunda literatürde çeşitli tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmalar devlet yardımının anılan faydalarının bir kısmının gerçek hayatı yansıtmadığı noktasında birleşir. Devlet yardımları seçimlere yönelik rekabeti önlemez. Aksine seçimlerdeki rekabeti engeller ve parti sistemini kemikleştirir. Bu yardımlar özel nitelikli bağışların yerini almaz. Eğer bu paralar bir şeylerin yerini alıyorsa o da ‘sağlıklı’ olarak nitelendirilebilecek üye aidatları ve düşük miktarlardaki bağışlardır. Bu açıdan yolsuzlukla ilgili sınırlı bir etkiye sahiptir²⁰⁵.

Devlet yardımı partilerin toplumla iç içe olma durumunu, parti içi demokrasiyi ve özerkliği tehlikeye atabilir. Üyeliğin düşmesine sebep olabilir. Yardımlar aynı zamanda parti içi güç dengelerinin merkezi yönetimin lehine değişmesine sebep olabilir. Sıradan üyelerin gücünü frenler ve kartel partilerinde olduğu gibi devlete karşı bağımlılığını beraberinde getirebilir²⁰⁶.

2.3.1.2.4 Devlet Yardımının Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları İçerisindeki Yeri ve Önemi

Devlet yardımı üzerinde durduktan sonra bu yardımların siyasi partilerin gelir kaynakları içerisindeki yeri ve öneminden bahsedilmesi gerekmektedir. Parti sınıflandırmalarının birinci bölümde bahsedildiği gibi kadro-kitle-herkesi yakala-kartel partileri şeklinde bir seyir izlemesi bize devlet yardımı konusunda çeşitli ipuçları vermektedir. Kartel partilerine doğru gidişin tek belirleyicisi devlet yardımı olmamakla birlikte bu yardımların parti modellerinin günümüze kadar gelen sürece etkisi çok fazladır. Devlet yardımı ülkeler arasında değişik şekil ve yöntemlerle yer almakla birlikte bugün siyasi partilerin gelir kaynakları içerisinde kayda değer bir öneme sahiptir. Siyasi partilerin gelir kaynakları içerisindeki ağırlığı %30’lardan %90’lara kadar değişmektedir. Hatta kartel partileri fikrini ortaya atan R. Katz ve P. Mair’e göre devlet yardımları siyasi partilerin öylesine önemli bir gelir kaynağıdır ki bu yardımların herhangi bir sebeple yitirilmesi partilerin varlığını tehlikeye

²⁰⁵ Casas-Zamora, ‘Political...’, s.11

²⁰⁶ Casas-Zamora, ‘Political...’, s.11

sokabilmektedir. Bu düşüncenin devlet yardımı konusunda uç bir düzeye karşılık geldiğine yönelik tezler mevcuttur. Örneğin S. Scarrow, devlet yardımının partiler arasında görece kaynak dengesinde bir değişme meydana getirmediğini belirtmektedir. Bu durum biraz da devlet yardımıyla ilgili yapılan tespitlerle ilgilidir. Birçok yerde vurgulandığını aksine Scarrow, devlet yardımının büyük bağışçılara olan bağımlılığı azalttığı görüşüne katılmamaktadır. Çünkü devlet yardımının alıcısı konumundaki büyük ve yerleşik partiler siyasi yaşamda edindikleri güç neticesinde aynı zamanda büyük miktarlardaki bağışların da alıcısıdırlar²⁰⁷.

Devlet yardımının gelir kaynaklarından olan özellikle yüksek miktardaki bağışlarla ilişkisine değindikten sonra, bir başka gelir kaynağı olan üye aidatları ile ilişkisiyle devam etmek yerinde olacaktır. Literatürden anlaşıldığı kadarıyla bu konu ile ilgili olarak da anlaşmazlıklar çok sayıdadır. Yukarıda devlet yardımının sakıncaları başlığı altında belirtildiği gibi devlet yardımının üye aidatlarına olan bağımlılığı azalttığı yönünde akademisyen ve konuyla ilgili uzmanların görüşleri vardır. Bu görüşün gerçeği ne kadar yansıttığı konusunda çeşitli düzeylerde düşünceler dile getirilmektedir. Bu görüşlerden bir tanesi de Michael Pinto Dutschinsky'e aittir. P. Dutschinsky'e göre devlet yardımlarının üyeliği azalttığı yönündeki hipotez doğrulanmamıştır. Bunun doğrulanması ancak çok uzun yılları ve çok sayıda ülkeyi kapsayan verilerin elde edilebilmesiyle mümkündür²⁰⁸.

Sonuç olarak devlet yardımının çok boyutlu bir kavram olması dolayısıyla beraberinde birçok tartışmayı getirdiği söylenebilir. Devlet yardımı uygulama açısından değişik ülkelerde o kadar fazla versiyona ve dolayısıyla da sonuçlara sahiptir ki bu tartışmaların ne bütünüyle doğru ne de bütünüyle yanlış olduğu söylenebilir. Zaten dünya üzerinde siyasi parti finansmanı konusunda ispatlanmış gerçekler yerine gerçek olduğu düşünülen kanıların olması durumun ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan devlet yardımının olası sonuçlarının siyasetin finansmanı sistemi içerisinde diğer bileşenlerle bir bütün içinde ele alınabilmesi daha sağlıklı ve güvenilir sonuçlara ulaşmayı mümkün kılacaktır.

²⁰⁷ Scarrow, 'Party...', s.635

²⁰⁸ Dutschinsky, a.g.e, s. 79

2.3.2 Harcamalara Yönelik Düzenlemeler

Siyasetin finansmanı bir sistem olarak ele alındığında bileşenlerden birinin de harcamalara yönelik düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz. Sıkça vurgulandığı gibi paranın kendisinin değil, ancak kötüye kullanımının istenmeyen sonuçlara yol açacağı ortadadır. Bu açıdan siyasi parti ya da adayların harcamalarına yönelik yapılacak düzenlemeler önemli bir meseledir. Meselenin sağlıklı bir çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu yüzden de ülkeler parti ve adayların harcamaları konusunda değişik tercihlerde bulunarak sorunu çözmeye yönelik yaklaşımlar benimsemiştir.

Siyasi partiler ve adaylar açısından kaynaklarının eşit dağılmaması, özellikle bu kaynaklara ulaşma şansına olanların lehine bir durum yaratır. Bu durumda paraya ulaşabilen taraf avantajlı, ulaşamayan taraf ise dezavantajlı konuma gelir. Siyasetin eskiye oranla çok daha pahalı bir uğraş olduğu göz önüne alındığında kısıtlanmamış harcama limitlerinin adil olmayan durumlar yaratacağını söyleyebiliriz. İşte bu noktada ülkeler harcama limitleri getirerek düzenleme yapma yoluna gitmişlerdir.

Harcama limitleri birçok noktada demokratik siyasi sürecin işlemesine katkıda bulunur. Bu durum harcama limitlerinin amaçlarına bakıldığında çok daha net görülebilir. Siyasi parti ya da adayların harcamalarının kısıtlanmadığı yerlerde paraya ulaşma konusunda sıkıntılı bir durum ortaya çıkar. Bu sıkıntıların çözümü için başvuru araçları çok sayıda sorunu da beraberinde getirebilir. Paraya ihtiyacın ciddi bir sorun olduğu yerlerde aday ve partiler istenmeyen kaynaklara başvurabilir. Büyük miktarlarda bağışta bulunanlar bu kaynaklar açısından istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Harcama limitleri bu noktada parti ya da adayların büyük finansal kaynaklara bağımlı olmasını engelleyerek istenmeyen sorunların çözümüne katkıda bulunur²⁰⁹.

Harcama limitleri parti ya da adayların özellikle seçim kampanyaları sürecinde eğer başarılı bir şekilde uygulanırsa ciddi anlamda katkıda bulunabilir. Bilindiği gibi seçimlerde parti ve adaylar seçmenlerin oylarını toplayabilmek için mücadele ederler. Bu mücadele seçmenlerin karşısına değişik araçlarla çıkmasını

²⁰⁹ Marcin Walecki, ' Practical Solutions For Spending Limits', in **Political Finance Regulation: The Global Experience**, Magnus Ohman & Anna Zainulbhai, IFES, Washington, s.46

beraberinde getirir. Aday ve partiler ideolojileri, seçim vaatleri, siyasa tercihleri gibi unsurları vurgulayarak seçmeni etkileyebilecekleri gibi seçmene hediyeler, rüşvetler, para vs. unsurlar vererek de oy elde etmeye çalışabilirler. Harcama limitleri tam da bu noktada dolaylı olarak oy satın almaya - oy elde etmeye yönelik faaliyetleri kısar. Son olarak harcama limitlerinin yolsuzluğun önlenmesi, partiler arasındaki eşitsizliğin giderilmesine katkıda bulunması, çok yüksek tutarlara ulaşan maliyetlerden partinin kaçınması bağlamında siyasi finansman sistemine katkıda bulunduğu söylenebilir²¹⁰.

Harcamalara yönelik düzenlemelere Bulgaristan, Litvanya ve Rusya'daki uygulamalar örnek olarak gösterilebilir. Bu ülkeler adayların kampanya harcamalarına sınırlar getirmiştir. Bulgaristan ve Polonya'da harcama üst sınırı belirlenmiştir. Rusya ve Ukrayna'da ise farklı bir uygulama söz konusudur. Asgari ücretin belirli katları kadarı harcamalar bu ülkelerde yapılabilmektedir²¹¹.

Harcama limitleri parti ya da adayların harcayacağı toplam miktarı sınırlandırabileceği gibi belirli alanlardaki harcamaları kısımlar ya da yasaklayabilir. Örneğin, bazı ülkeler belirli harcama kalemlerine yasaklar getirerek sorunu çözmeye çalışmışlardır. Örneğin Bosna Hersek, Slovakya gibi ülkelerde ücretli TV reklâmları yasaklanmıştır²¹².

Yukarıda bahsedilen uygulamalardan da anlaşıldığı üzere siyasetin finansmanında harcama boyutunun düzenlenmesi zor bir süreci beraberinde getirir. Bu açıdan makul ölçütlerde ve gerçekten uygulanabilir bir harcama limitinin getirilmesi önemlidir. Siyasi parti ve adayların da böylece kurallara uyması için daha elverişli bir ortam yaratılacak ve bu da demokratik yaşama katkılarda bulunacaktır.

2.3.3 Finansal Şeffaflığa Yönelik Düzenlemeler

Siyasi partilerin ve adayların gelirleri ile harcamalarının şeffaflığın sağlanmasına uygun olacak bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Parti ve adayların gelirleri ile giderlerinin bilinmesi önemli sonuçları olan bir durumdur. Şöyle ki bu gelirlerin hangi kaynaklardan toplandığı, bunların yasal düzenlemelere

²¹⁰ Walecki, 'Practical...'. s. 46

²¹¹ Walecki, 'Money...', ss. 72-73

²¹² Walecki, 'Money...', ss. 72-73

uygunluğu, harcamaların ne tarz faaliyetler için yapıldığı gibi soruların cevaplanması parti ve adayların siyasi yönelimleri hakkında tespitlerde bulunulmasına yardımcı olur.

Siyasi finansman sisteminin başarılı bir şekilde uygulanmasında bildirim konusu önemlidir. Bildirimin kurallara uygun bir şekilde yapılması sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkıda bulunur. Sistemin başarıya ulaşması çeşitli sorulara uygun cevaplar verilmesi ile yakından ilgilidir. Öncelikle kimin bildirim yapacağı ve nelerin bildirileceği önemli sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada aday ve partilerin bildirim yapacağı, bildirim konu olan şeylerin ise gelirler ve giderler olduğunu söyleyebiliriz. Sonrasında ise bu bildirim nereye yapılması gerektiği sorusu ortaya çıkar. Ülkeler bu soruya farklı organlar oluşturarak cevap vermeye çalışır. Bu organlar maliye bakanlığı, seçim kurulları, özel komisyonlar, mahkemeler olabilmektedir. Bir diğer soru da bildirim sonucunda oluşan bilgilerin kime aktarılacağıdır. Kamuoyu, medya, sivil toplum kuruluşları, siyasetçiler ve akademisyenlere bildirim sonucunun açıklanması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Tüm bu sorulara verilecek cevapların sonuçları neler olabilir? İşte bildirim ve şeffaflığa yönelik düzenlemelerin sisteme ne tarz katkıları sağlayabileceği burada devreye girmektedir.

Finansal şeffaflığa yönelik düzenlemeler sisteme birçok noktada katkıda bulunur. Siyasetin finansmanında şeffaf bir yapıyla birlikte parti ve adayların kaynakları ve destek tabanları hakkında bilgi sahibi olunur. Burada amaç parti ve adayların ne tarz siyasalara yöneleceğinin seçmen tarafından daha kolay anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Böylece seçmenler daha bilgili hale gelecek ve seçim zamanında oyunu buna göre kullanacaktır. Elbette bu durumun başarıya ulaşması seçmenlerin anlayabileceği bir şeffaflık sistemine bağlıdır²¹³.

Şeffaflığa ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin başarıya ulaşması için yukarıdaki soruların cevaplanmasının yanında düzenlemelerde bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu noktalar Marcin Walecki'ye göre bağış, kampanya gideri, kampanya süresi gibi kavramların açık ve net bir biçimde tanımlanması,

²¹³ Jack Santucci, Practical Solutions For The Disclosure of Campaign and Political Party Finance, in **Political Finance Regulation: The Global Experience**, Magnus Ohman&Hanai Zainulbhai,IFES, Washington, s. 33

konuyla ilgili kuruluşların yönetsel kapasitesi ve özerklik konusunda düzenlemelerin yapılması, siyasi baskıların azaltılması ve orantılı yaptırımların ayarlanması gerektiğini belirtmektedir²¹⁴.

Finansal şeffaflığın sağlanmasına dair düzenlemelerin sisteme katkıları çok olmakla birlikte bunlardan en önemlisi partilere ve siyasetçilere olan kamuoyu güveninin artmasıdır. Güvenin sağlandığı yerde ise demokratik sistemin daha sağlıklı işleyeceği söylenebilir.

2.3.4 Yaptırımlar

Siyasetin finansmanını en başından beri bir sistem olarak ele aldığımızı ve açıklamalarımızı bu çerçevede gerçekleştirdiğimizi belirtmiştik. Bu bakımdan yaptırımlar sistemin en son halkasında yer almaktadır. Yaptırımlar siyasi parti, adaylar ve diğer ilgililerin kurallara uymasını sağlamada önemli araçlardır. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi çeşitli şartlara bağlıdır. Bu şartların sağlanmadığı bir ortamda yaptırımlar kendisinden beklenenleri istenildiği şekilde yerine getiremez. Bu şartlar sistemin bütünü dahilinde ele alınmalı, gerçekçi, orantılı, uygulanabilir olmalıdır. Yine yaptırımlara karar vermede yetkili organın yönetsel ve mali anlamda özerkliği sağlanmalı ve siyasi baskılara maruz kalarak görevlerini yerine getirmelerindeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Ülkenin şartlarına uygun olarak değişik yaptırım türleri getirilmelidir. Bu noktada değişik türdeki yaptırımları açıklamak yerinde olacaktır.

Yaptırım türleri ülkeler arasında farklılıklarla beraber genel olarak şu şekilde sıralanabilir²¹⁵:

- Hafif ya da ağır para cezaları,
- Cezai yaptırımlar,
- Seçim kampanyalarında yapılan masrafların geri ödenmemesi,

²¹⁴ Walecki, 'Challenging...' s. 85

²¹⁵ Hani Zainulbhai, 'Practical Solutions For Political Finance Enforcement and Oversight', in **Political Finance Regulation: The Global Experience**, Magnus Ohman&Hani Zainulbhai,IFES, Washington, s. 54

- Devlet yardımının geri alınması veya gelecekte yardım yapılmaması,
- İlegal kaynakların hazineye transfer edilmesi,
- Seçimlere girme ve seçilme yeterliliklerinin kaybedilmesi, parlamentodaki sandalyelerin kaybı
- Partinin kapatılması ve seçimlerin iptali gibi.

Bu yaptırımların işe yarar hale gelebilmeleri kuşkusuz sistemin diğer bileşenleri ile olan uyumuna bağlıdır. Sistemin bir bütün halinde ele alınması ve yaptırımların buna uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Yaptırım konusu önemlidir. Çünkü diğer düzenlemelerin nihai tamamlayıcısı konumundadır. Bu konum itibariyle yaptırımlara gereken hassasiyet gösterilmeli ve düzenlemeler buna uygun olarak oluşturulmalıdır.

2.4 BİR SİSTEM OLARAK TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde siyasetin finansmanı bir sistem olarak hem teorik açıdan hem de dünyadan çeşitli örneklerle açıklandıktan sonra devamında Türkiye'de siyasetin finansmanın bir bütün olarak nasıl bir sistem oluşturduğuna açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Bu açıdan Türkiye'de siyasi partilerin ne tarz gelir kaynaklarına sahip olabilecekleri, harcamalar, şeffaflığın ve denetimin sağlanmasına yönelik düzenlemeler, yaptırımlar konusuna özellikle kanuni düzenlemeler çerçevesinde ele alınacaktır.

K. H. Nassmacher'e göre siyasi partilerin finansmanına yönelik yaklaşımların *özerklik yaklaşımı, şeffaflık yaklaşımı ve denetim yaklaşımı* olmak üzere üç başlık altında toplanabileceğini yukarıda belirtmiştik. Türkiye'nin bu yaklaşımlardan hangisine daha uygun olduğunu belirlemek için yaklaşımları kısaca hatırlamakta fayda vardır. Bahsedildiği gibi özerklik yaklaşımında siyasi partiler özerk kuruluşlar olarak ele alınmakta, parti sisteminde yer alan öğelerin kendiliğinden dengeyi sağlamasına paralel olarak partilerle ilgili asgari düzeyde düzenleme yapılması gerektiği savunulmaktaydı. İsveç'te örneğini gördüğümüz bu yaklaşım Türkiye açısından uygulanabilecek nitelikte bir yaklaşım değildir. Bir kere Türkiye'deki

hukuk sisteminin bu yaklaşıma bakış açısı farklıdır. Türkiye’de sorunların hukuksal düzenlemelerle çözülebileceği düşüncesi bu düzenlemelerin alabildiğine geniş olmasına sebep olmaktadır. Ayrıntılı ve uzun kanun anlayışından Siyasi Partiler Kanunu da nasibini almıştır. Bu kanun tek tip bir örgütlenme getirmesi, çok fazla yasaklarla dolu olması, siyasi partilerin işleyişi konusunda partilere geniş bir tercih olanağı bırakmaması gibi gerekçelerle birçok noktada eleştirilmektedir. Hal böyle iken siyasi partilerin finansmanına yönelik özerklik yaklaşımının Türkiye için çok da geçerli olabileceği söylenemez. Bir başka yaklaşım türü olan şeffaflık yaklaşımı ise hatırlanacağı gibi insanların oy verirken, siyasi partilerin gelirleri ve giderleri de dahil tüm faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olma hakkına vurgu yapmaktaydı. Türkiye’de bu sistemin düzenlemelere çok fazla yansiyabildiğini söylemek zordur. Kanuni düzenlemelerin büyük çoğunluğu bu anlayışla paralel değildir. Çünkü siyasi partilerin gelirleri ve giderleri ile ilgili bilgi sahibi olma hakkına vurgu yapılan bir anlayışta özellikle seçim dönemlerinde adayların ne tarz kaynakları kullandığı ve nelere harcama yaptığı bildirim konusu değildir. Yine parti gelir ve giderlerini içeren hesapların denetim sonucunun halkın kolay ulaşabileceği bir şekilde açıklanması gerekiyorken durum Türkiye’de böyle değildir. Şeffaflık yaklaşımının da bir bütün halinde Türkiye’deki siyasi partilerin finansmanına temel oluşturabileceği söylenemez. Son yaklaşım türü olan denetim yaklaşımı ise yukarıda açıklandığı gibi partilerin ya da adayların yapmış oldukları finansal nitelikteki işlemlerin şeffaflığının yeterli olamayabileceğini, yetersizliklerin önüne geçebilmek amacıyla ayrıntılı düzenlemelerin, denetim ve yaptırım kurallarının ve özellikle bağımsız bir denetim organının gerekli olduğunu savunmaktaydı. Bu nedenle kamu politikalarıyla partilerin mali faaliyetlerini izlemek ve denetlemekle görevli bir kamu birimi oluşturulmalı düşüncesi bu yaklaşıma hakimdi. Denetim yaklaşımının da bir bütün halinde Türkiye’de siyasetin finansmana temel oluşturduğu söylenemez. Şöyle ki siyasi partilerin mali denetimlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesi sistemin öngördüğü düzenlemelerin sağlıklı bir şekilde işlemesine çok da fazla olanak sağlamaz. Bu yaklaşımda seçmenlerin siyasi partilerin mali hesaplarına çok fazla dikkat etmeyeceği ve bu durumun sakıncalarının oluşturulacak bağımsız bir kamu organı tarafından giderilmesi gerektiği söylenmekteydi. Anayasa Mahkemesi her ne kadar bağımsız bir yargı organı olsa da partilerin mali denetimleri açısından

görevlerini yerine getirmede çok da etkili değildir. Türkiye’de bu konu sıklıkla tartışılmakta ve siyasi partilerin mali denetimlerinin bu iş için görevli yeni bir organ oluşturulması ya da işi daha yapabilecek Sayıştay gibi organlara verilmesi düşüncesi ortaya çıkan temel düşüncelerden olmaktadır. Bu durumda temel yaklaşımların yalnızca bir tanesinin Türkiye’de siyasetin finansmanı açısından temel oluşturduğunu söylemek çok da mümkün değildir. Anılan üç yaklaşımın bazı özelliklerini barındıran düzenlemelere sistem içerisinde yer verilmekte ve böylece kombine bir sistem oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak sistemin ne kadar işlediği ya da süreci ne kadar başarılı bir şekilde yönettiği tartışmalıdır.

Türkiye’de siyasetin finansmanı meselesini temel yaklaşımlar açısından ele aldıktan sonra siyasi partilerin finansmanını ilgilendiren düzenlemelerin hukuksal metinlerde nasıl yer aldıklarıyla devam edilebilir. Siyasi partilerle ilgili düzenlemeler en başta anayasada yer almaktadır. Anayasa’nın 69. maddesi, “*Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler. Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir*” demektedir. İşte tam da bu noktada partilerle ilgili olarak ayrıntılı düzenlemede bulunan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na sistem olarak siyasetin finansmanı çerçevesinde değinmek gerekir. İlk olarak sistemin alt başlıklarından olan gelir kaynakları ile açıklamalara devam edilebilir. Ülkemizde siyasi partilerin gelir kaynakları 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun Mali Hükümler başlığını taşıyan üçüncü kısmında belirtilmiştir. 61. Maddeye göre Türkiye’de siyasi partilerin gelir kaynakları şunlardır:

- Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,
- Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,
- Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclisi üyeliği aday adaylarından alınacak aidat,
- Parti bayrağı, flaması, rozeti vb rumuzların satışından sağlanacak gelirler,
- Parti yayınlarının satış bedelleri,
- Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,

- Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,
- Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
- Devletçe yapılan yardımlar,
- Bağışlar...

61. maddeden de anlaşıldığı üzere siyasi partilerin ülkemizde on farklı gelir kaynağı vardır. Ancak bu gelir kaynaklarının siyasi partiler açısından eşit bir öneme ya da aynı anlama sahip olduğu söylenemez. Siyasi parti tipinin gelir kaynaklarının sağlanması ile çok yakından ilgisi vardır. Şöyle ki; yukarıdaki gelir kalemleri içerisinde yer alan üye aidatları kitle partileri için birincil derecede önemli bir gelir kaynağı iken, kartel partileri açısından çok az öneme sahip bir kaynaktır. Kartel partileri içinse devlet yardımı en ön plandadır. Bunun dışında gelir kalemlerinin devletçe yapılan yardım ve üye aidatlarının karşısında siyasi partiler tarafından görece daha az önemli olduğunu söylemek yanlış olmaz. Gelir kaynakları ile ilgili tek tek açıklamalarda bulunmak ve bunların hukuki düzenlemelerde nasıl yer aldığını ortaya koymak konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

Siyasi partiler kanununda yer alan üye aidatları iki farklı açıdan ele alınmıştır. Buna göre parti üyelerini hem giriş hem de üyelik aidatını ödemek yükümlülüğündedir. Kanun yine giriş aidatının miktarı ile üyelik aidatının alt ve üst sınırlarının parti tüzüğünde gösterileceğini belirtmektedir. Bu açıdan üye aidatı küçük meblağlar olmakla birlikte tüzüklerde belirtilen alt ve üst sınırlar arasında partiden partiye değişmektedir. Ancak burada bir partinin üye aidatlarında belirlediği alt ve üst sınırlara değinmek yerinde olacaktır. Çünkü bu diğer partilerde olmayan ve dünya üzerinde eşine ender rastlanabilecek bir durumdur. Genç Parti tüzüğünün 98. maddesi '*giriş aidatı asgari 10 milyon TL ile 30 trilyon TL arasında, üyeliğe giriş sırasında üye tarafından belirlenen ve bir kez ödenen aidattır*' diyerek en üst giriş aidatını kabul eden partidir. Aynı durum üye aidatları için de söz konusudur. Hem

giriş hem de üye aidatlarının bu denli yüksek oluşu aslında parti finansmanının birkaç büyük işadamı tarafından karşılandığı izlenimini güçlendirmektedir²¹⁶.

Üye aidatlarının partiler açısından önemli bir gelir kaynağı olmadığı ve yıllar içerisinde özellikle de devlet yardımı alan partiler açısından ciddi bir düşme eğiliminde olduğu daha önce sık sık vurgulanmıştı. Bu bakımdan üye aidatlarının düşmesine sebep olabilecek bir başka hüküm de siyasi partiler kanununda yer almaktadır. Kanunun 62. maddesi aidat borcunun ödenmemesinin yaptırımının partiden geçici veya kesin çıkarma olamayacağını vurgulamıştır. Bunun haricinde uygulanacak yaptırımların parti tüzüğünde gösterileceğini belirtmektedir. Bu durumun üye aidatlarının ödenmesinde olumsuz bir yapı oluşturduğunu savunan görüşler vardır. Bazı görüşlerse üyeliğin sadece mali anlamda değerlendirilmemesi gerektiğini ve bu yüzden geçici ya da kesin olarak üyelikten çıkarılmanın ceza olarak verilememesini olumlu karşılamaktadır. Bu görüşler üyeliğe mali sebepler dışındaki sebeplerle olumlu anlam yüklemektedir. Sonuç olarak Türkiye’de siyasi partilerin üye aidatlarının partinin gelir kaynakları içerisinde, eğer parti özellikle devlet yardımı alıyorsa, önemli bir yeri yoktur. Yapılan araştırmalar da bunu göstermektedir. Bu konu üçüncü bölümde yapılan mülakatlar çerçevesinde tekrar ele alınacaktır.

Siyasi partilerin ikinci gelir kaynakları olan parti milletvekillerinden alınacak milletvekili aidatı bir başka önemsiz gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanunun 63. maddesi, bu aidatların miktarının siyasi partilerin TBMM parti grubu kararıyla belirleneceğini belirtmektedir. Yine bu miktarın üst sınırı milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarıdır. Milletvekili aidatlarının da önemli bir gelir kaynağı olduğunu söylemek zordur.

Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclisi üyeliği aday adaylarından alınacak aidatlar ise özellikle seçim dönemlerinde önemli bir gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum özellikle siyasi arenada belirli bir gücü olan ve meclise girme açısından avantajlı konumda bulunan büyük ve yerleşik partiler için geçerlidir. Nitekim bu partilerden örneğin AKP’ye 5700, CHP’ye ise 4000 civarında son seçimler için başvuru yapılmış ve ödenmesi gereken

²¹⁶ Özyavuz, a.g.e, s. 147

aidatlar 1000 ile 3000 TL arasında değişmiştir. Başvuru sayılarının bu rakamlarla çarpılması sonucu elde edilecek miktarlar, siyasi partiler açısından özellikle seçim dönemlerinde önemli bir gelir kaynağıdır.

Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan parti bayrağı, flaması, rozeti vb rumuzların satışından sağlanacak gelirler, parti yayınlarının satış bedelleri, üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar, partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler, parti mal varlığından elde edilecek gelirler gibi gelir kalemleri ise önemsiz gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Parti bayrağı, flaması ve rozeti gibi rumuzlar parayla satılmamakta ve çoğunlukla parti tarafından ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Balo, konser, yemek vs etkinliklerse daha çok parti üyelerinin dayanışmasını arttırmak üzere kullanılmaktadır. Bu faaliyetlerin bilet fiyatları çok düşük meblağlarda tutulmakta ve elde edilen gelirler çoğunlukla yapılan masraflara gitmektedir. Siyasi partilerin malvarlıklarının gelir getirici amaçlardan ziyade parti faaliyetlerinde kullanılma amacını taşıdıkları yine düzenlenmesi gereken bir başka noktadır. Bu gelir kaynaklarına bazı özel durumlarda da gelir toplama amacıyla başvurulduğunu söylemek herhalde çok yanlış olmayacaktır.

Bağışlarla ilgili olarak kanunun 66. Maddesi çeşitli düzenlemelerde bulunmuştur. Buna göre “*Genel ve Katma bütçeli dairelerle mahalli idareler ve muhtarlıklar, kamu iktisadi teşebbüsleri, özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya bu fıkra adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, siyasi partilere hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasi partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar.*” Görüldüğü üzere devlet nezdindeki kuruluşların büyük bir kısmının siyasi partilere bağış yapmaları engellenmiştir. Yine maddenin son fıkrasına göre siyasi partilerin yabancı devletlerden uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle aynı veya nakdi yardım ve bağış almaları yasaklanmıştır. Ancak kamu

kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatiflerin özel hükümlere uymak koşuluyla siyasi partilere maddi yardım ve bağışta bulunabilecekleri belirtilmiştir.

Bağışlarla ilgili bir başka düzenleme de bağış miktarının üst sınırıdır. Buna göre siyasi partilere bağışta bulunabilecekler aynı yıl içerisinde 2.000 TL'den fazla bağışta bulunamazlar. Ancak kanunda yer alan ek 6. maddeye göre bu parasal değer her yıl Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında arttırılır. 2009 yılı verilerine göre bir kişinin bir yıl içinde bir siyasi partiye yapabileceği bağış miktarı 22.459 TL'yi aşamaz²¹⁷.

Bağışların Türkiye'de siyasi partilerin gelir kaynakları içerisindeki önemine görebilmek için Ö. F. Gençkaya'nın 1983-1998 yıllarını kapsayan araştırmasına bakmak yerinde olacaktır. Bu araştırmaya göre merkez sağdaki partilerin elde ettikleri gelirlerin toplam gelirlerine oranları %20 dolayındayken; merkez soldaki partilerde bu oran %15 dolayındadır²¹⁸. Yine Ö. F. Gençkaya çalışmalarında bağışların siyasi partilerin gelir kaynakları içerisinde, özellikle de devlet yardımı alanlarda görüldüğü üzere, önemini hızla yitirdiği ve düşme eğiliminde olduğunu belirtmektedir.

Siyasi partilerin gelir kaynaklarından olan devlet yardımlarına yönelik düzenlemeler ise Siyasi Partiler Kanunu'nun ek 1. Maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre devlet yardımı alabilmede iki kategori söz konusudur: ilki milletvekili genel seçimlerinde genel barajı aşarak %10'dan fazla oy almış partiler, diğeri ise genel seçimlerde %7'den fazla oy alan, ancak TBMM'de temsil edilemeyen partilerdir. Hatırlanacağı üzere devlet yardımı almada ülkeler arasında değişik yeterlilik kriterleri belirlenmişti. Türkiye'de devlet yardımı alabilme şartının belirli bir oy oranına bağlandığını söylemek mümkündür. Buna göre %7 ve üzeri oy alan partiler devlet yardımından yararlanma hakkına sahiptir.

Devlet yardımları ile ilgili dikkat çeken bir başka husus da yardımın yapılma biçimidir. Bu da iki başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki siyasi partilerin olağan

²¹⁷ Uzun, a.g.e, s. 126

²¹⁸ Gençkaya, Ömer Faruk, "Devletleşen Partiler- Türkiye'de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir kaynakları 1983-1998", ANSAV (Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı), Ankara, 2002, s.15

dönemlerdeki giderlerini karşılamak üzere yapılan yardımlardır. Bu tarz yardımların ayırt edici özelliği devlet bütçelerinden her yıl düzenli olarak yapılmasıdır. İkincisi ise seçim kampanyaları için yapılan yardımlardır. Türkiye’de siyasi partilere iki biçimde de doğrudan yardım yapılmaktadır. SPK’nın ek 1. maddesi bu yardımların milletvekili genel seçimlerinin yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçimi yapılacağı yıl için ise iki katı olarak ödenmesini belirtmektedir. Her ikisi seçim aynı yıl yapıldığında ise yardım miktarı üç katını geçmemektedir.

Partilere yapılan devlet yardımının nasıl verileceği de bir başka sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu yardımlar ülkemizde parti genel merkezine verilmektedir. Yine ek 1. maddede yardımların parti ihtiyaçları ve çalışmalarında kullanılacağı bildirilmektedir. Yardımın adaylara, parti yan kuruluşlarına, partinin yerel teşkilatlarına yapıldığı örnekler olmasına ve yardımların kullanılmasının eğitim, araştırma gibi özel alanlarda kullanılabilmesi şartına rağmen ülkemizde bu tarz uygulamalar yoktur. Yardımların bu bakımdan parti genel merkezine yapılması ve genel bir tanımlamayla parti ihtiyaçları ve çalışmalarında kullanılacağı belirtilmesi uygulamada ciddi sorunlar doğurabilmektedir. Parti içi gücün ve özerkliğin genel merkez lehine işlemesi hem parti içi demokrasi hem de örgütlenme gibi konularda problemlere sebep olmaktadır. Özellikle adayların bu yardımlardan faydalanamaması adaylar açısından önemli güçlükleri beraberinde getirmektedir. Bu konuya bir sonraki bölümde özellikle ilgili kişilerce yapılan mülakatlar çerçevesinde daha ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

Ülkemizde doğrudan devlet yardımlarının yanında siyasi partilere dolaylı devlet yardımları da verilmektedir. Çok çeşitli olan dolaylı devlet yardımlarının Türkiye’deki en yaygın uygulaması kamuya ait kitle iletişim araçlarından yararlanmadır. Siyasi partilerin radyo ve televizyondan yararlanmalarını düzenleyen 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’un 52. maddesi şöyle demektedir: Seçime katılan;

- Siyasi partilere ilk gün 10, son gün 10 dakikayı geçmemek üzere, programlarını ve yapacakları işleri anlatan iki konuşma,

- Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin her birine ilaveten 10'ar dakikalık propaganda,

- İktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına 20 dakikalık, iktidar partilerinden diğerlerine 15'er dakikalık ilave propaganda,

- Ana muhalefet partisine ilaveten 10 dakikalık propaganda hakkı verilir.

Görüldüğü üzere günümüz seçim kampanyalarında önemli etkileri olan ve maliyet açısından büyük tutarlara sahip kitle iletişim araçlarıyla seçmene ulaşma konusunda kanun koyucu yardımın yapılmasını kararlaştırmıştır. Kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanmada ya her parti eşit olarak yararlanmakta ya da bazı partilere diğerlerinden biraz daha fazla süre tanınmaktaydı. Ülkemizde karma bir sistemin uygulandığı görülmektedir. Buna göre mecliste grubu bulunan partilere, iktidar ve ana muhalefet partilerine seçime katılan diğer partilerden farklı olarak ek süreler verilir.

Dolaylı yardımların bir başka türü olan vergi indirimleri de ülkemizde mevcuttur. SPK'nın 61. Maddesinde yazan "*parti mal varlığından elde edilen gelirler hariç olmak üzere, diğer bentlerde yazılı kaynaklardan elde edilen gelirlerden hiçbir surette vergi, resim ve harç alınmaz*" hükmü de dolaylı nitelikteki devlet yardımlarına örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda örnekleri verilen diğer dolaylı devlet yardımlarının Türkiye'de pek karşılık bulduğu söylenemez. Buraya kadar anlatılanlar çerçevesinde devlet yardımının gelir kaynakları içerisindeki yeri ve önemini açıklamakta fayda vardır.

Türkiye'de yapılan devlet yardımları siyasi partilerin bu yardımlara bağımlı olmasına sebep olmuştur. Yine, devlet yardımı Türkiye'deki parti sisteminin kartelleşmesini giderek arttırmıştır. Bu durumda büyük ve yerleşik partiler daha güçlü bir hale gelmiş küçük partilerse ortadan kalkma ya da gözle görülür bir şekilde zayıflama tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Devlet yardımının parti genel

merkezine yapılması ülkemiz partileri açısından ciddi bir sorun olarak görülen lider hegemonyası ile birleşince karar alım gücü merkezileşmiştir²¹⁹.

Devlet yardımı alan partilerin gelirlerinin neredeyse tamamının bu kaynaklardan sağlanıyor olması partilerin ciddi yapısal dönüşümlere geçirmesine sebep olmakta ve seçim kampanyalarını yakından etkilemektedir. Üye aidatlarının da devlet yardımlarından olumsuz yönde etkilendiğini söylemek mümkündür. Parti içi demokrasi bu açıdan zedelenmektedir. Siyasetin profesyonelleşmesi bugün yaygın kabul gören bir görüştür. Bu profesyonelleşmeyle partiler seçim programlarının hazırlanması, kamuoyu araştırmalarının yapılması, reklâm ajanslarından yararlanılması, kampanya strateji dizaynı gibi alanlarda kendini göstermektedir. Partiler bu ihtiyaçlarını gidermek için devlet yardımına alternatif kaynakların sınırlılığı karşısında bağımlı hale gelmişlerdir. Böylece yardımı alan ve almayan partiler arasında eşitsiz bir durum ortaya çıkmıştır. Devlet yardımının fayda ve sakıncalarının, uygulamada nasıl tezahür ettiğine üçüncü bölümde siyasi parti temsilcileri ile yapılan görüşmeler çerçevesinde daha ayrıntılı bir şekilde tekrar değinilecektir.

Siyasetin finansmanı sisteminin bir başka bileşeni olan harcama boyutuna gelince ise Türkiye’de diğer ülkelerde pek görülmeyen bir yapı söz konusudur. Hatırlanacağı üzere parti ya da adayların harcamaları ile ilgili politikalar ya bir toplam harcama miktarının belirlenmesi ya da seçmen başına belirli harcama limitlerinin getirilmesiydi. Bunun yanında bazı harcama kalemlerinin yasaklandığı da görülmekteydi. Ancak Türkiye’de sistem, harcamaların düzenlenmesinde ciddi yetersizlikleri barındırmaktadır. En başından Türkiye’de siyasi partilerin ve adayların harcamalarında herhangi bir üst sınır bulunmamaktadır. Bu üst sınırın olmayışı özellikle paraya ulaşabilme olanağı bulunan partiler lehine seçimlerdeki rekabeti bozmaktadır. Paraya ulaşabilen büyük partiler pahalı kampanya tekniklerinden yararlanırken küçük partiler için böyle bir durum söz konusu değildir. Yine adaylar açısından da benzer bir durumun varlığından bahsedilebilir. Türkiye’de bazı adayların küçük bir siyasi partinin yapmış olduğu harcamalardan daha fazla harcama yaptıkları bilinen bir gerçektir. Harcama boyutuna da üçüncü bölümde değinilecektir.

²¹⁹ Ömer Faruk Gençkaya,, ‘Public Funding of Political Parties. The Case of Turkey’, in **Public Funding Solutions For Political Parties in Muslim Majority Societies**, IFES, USA, 2009, s.49

Siyasetin finansmanı sisteminde yer alan başka bir unsur olan denetim konusu ise ayrı bir sorun olarak karşımızdadır. Bilindiği gibi denetimin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ancak bu işi bilen uzmanların bulunduğu bağımsız bir organ tarafından yapılmasıyla gerçekleşebilir. Türkiye’de siyasi partilerin mali denetimlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılması gibi bir durum söz konusudur. Bu konu birçok noktada eleştirilmektedir. Bu eleştiriler denetim görevinin Mahkeme’nin asli görevlerini aksatacak şekilde iş yükünü arttırması, bu görevin mahkemenin uzmanlık alanına girmediği ve mali denetimlerin makul sürelerde tamamlanamadığı şeklindedir²²⁰.

Son olarak sistemin son halkası olan yaptırım konusuna değinerek bu bölümün bitirilmesi yerinde olacaktır. Siyasi Partiler Kanunu’nda mali hükümlerin yaptırımları kanunun beşinci bölümünde düzenlenmiştir. Buna göre 76. madde hazinece el koyma yaptırımını düzenlemektedir. Maddenin ilk fıkrası, “*Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak bağış kabul ettiği, mal veya gelir edindiği, Anayasa Mahkemesince tespit edilen siyasi partilerin, bu yolla elde ettikleri gelirlerin tamamının, Kanunda belirtilen miktarlardan fazla gelirlerle, taşınmaz malların kanuni miktarı geçen kısmının karşılığının Hazineye irad kaydedilmesine, taşınmaz malların ise Hazine adına tapuya tesciline karar verilir*” demektedir. 77. Madde ise paraya çevirme cezasına değinmektedir.

Kanunun diğer ilgili maddelerinde yer alan devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakılma (md 102, 104) gibi yaptırım türleri de söz konusudur. Yine partinin sorumluları hakkında çeşitli cezai yaptırımlar (md 111, 116) öngörülmüştür.

Sonuç olarak, bu bölümde birinci bölümün teorik arka planına uygun olarak siyasetin finansmanı bir sistem olarak ele alınmış ve bu çerçevede açıklamalarda bulunulmuştur. Siyasetin finansmanının bir sistem olarak nasıl ele alındığı dünyadan örneklerle verilmeye çalışılmıştır. Bu teorik açıklamalar ve örnekler eşliğinde Türkiye’de sistemin özellikle hukuksal düzenlemelerde nasıl yer aldığına açıklama getirilmiştir. Gerek birinci bölümde anlatılan partilerin seçim kampanyalarının ve finansman yöntemlerinin gelişim aşamaları gerekse de bir bütün olarak siyasi

²²⁰ Uzun, a.g.e, s. 219

finansman sistemi birbiriyle çok yakından ilişkilidir. Bu ilişki çerçevesinde bir bütün oluşmaktadır. İşte çalışmanın bundan sonraki bölümünde bir bütün olarak siyasi partilerin seçim kampanyaları parti sınıflandırmalarıyla da yeri geldiğinde bağlantılar kurularak Kırklareli ili örneğinde açıklanmaya çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERDE SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANININ GÖRÜNEN YÜZÜ: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ

3.1 KIRKLARELİ İLİNİN SOSYO – EKONOMİK YAPISI

Marmara Bölgesinin Istanca (Yıldız) Dağları ve Ergene Ovası bölümleri üzerinde yer alan ve bir sınır ili olan Kırklareli; kuzeyinde Bulgaristan, kuzey doğusunda Karadeniz, güney doğusunda İstanbul, güneyinde Tekirdağ ve batısında Edirne ile çevrilmiştir. Yüzölçümü 6.550 kilometrekaredir. Kırklareli'nin Bulgaristan'a 180 kilometre kara sınırı, Karadenize 60 kilometre deniz kıyısı bulunmaktadır.

Valilikten alınan bilgilere göre Kırklareli 1924 yılında il olmuştur. Bugün Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivan köyü, Pınarhisar ve Vize olmak üzere 7 ilçesi, 26 belediyesi ve 173 köyü vardır.

Kırklareli ilinde nüfus 2007, 2008 ve 2009 yılları itibariyle aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Burada dikkati çeken kırsal nüfusun (%35) neredeyse iki katının şehirlerde yaşadığıdır.

Tablo 4. KIRKLARELİ İLİNDE NÜFUS

		2007	2008	2009
Toplam Nüfus	T	333.256	336.942	333.179
	E	171.204	174.083	170.136
	K	162.052	162.859	163.043
Şehir Nüfusu	T	212.390	212.071	217.144
-Şehir/Toplam(%)		63,73	64,72	65,17
Belde ve Köy Nüfusu	T	120.866	118.871	116.035
-Belde ve köy/toplam (%)		36,27	35,28	34,83
Nüfus Yoğunluğu (kişi/km²)		51	51	51

Kaynak: TÜİK

Kırklareli ilinin 2007/2008 eğitim-öğretim dönemi itibariyle ilköğretimde okullaşma oranı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine bakılacak olursa, % 97,89'lık bir oranla Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleştiği görülür. (Türkiye ortalaması % 97,37). Bu oran 2009-2010 yılı için de benzerdir. İlin ortaöğretimdeki okullaşma oranı, net %81,33'lük bir oranla Türkiye genelinde Bilecik (%83.99) ve Bolu (%83,07) illerinden sonra 3.sırada yer almaktadır. Ağrı ilinin ortaöğretimde okullaşma oranının % 21,43 olduğuna bakılacak olur ise Kırklareli'nin okullaşma oranı seviyesi daha iyi anlaşılacaktır. Bir dersliğe düşen öğrenci sayısı 19'dur. Aynı şekilde bir öğretmene düşen öğrenci sayısı da 19'dur²²¹. Yine il üniversiteye öğrenci yerleştirmede Türkiye birincisidir.

Kırklareli, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından belirlenen sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması açısından 81 il içerisinde 11. sırada yer almaktadır²²². Yine 81 il içerisinde eğitim sektörü gelişmişlik sıralaması 7, sağlık sektörü gelişmişlik sıralaması 15, imalat sanayi gelişmişlik sıralaması ise 14'tür²²³. Anlaşıldığı üzere Kırklareli sosyo-ekonomik bakımdan Türkiye'deki iller açısından bir hayli üst sıralardadır.

İlin beşeri sermaye ve yaşam kalitesinin Türkiye sıralaması ise, 2008-2009 yılları göz önüne alındığında, 81 il içerisinde 32'dir. Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi endeksine göre sıralaması 13'tür. Bu merkezin belirlediği çeşitli endeksler açısından Kırklareli ilinin sıralaması ise şöyledir: ekonomik etkinlik ve canlılık endeksine göre 24, emek piyasaları endeksine göre 11, insani sermaye endeksi 15, sosyal sermaye endeksi 10 ve son olarak fiziki altyapı endeksi ise 16'dır.

²²¹ Kırklareli İstatistik Yıllığı 2010, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, s. 32

²²² Kırklareli ilinin sosyo-ekonomik yapısına dair verilerden yararlanma seçim kampanyalarının finansmanının nasıl gerçekleştiğini anlamak bakımından önemlidir. Söz gelimi kent ve kır nüfusunun oranı partilerin ve adayların kapı kapı dolaşma maliyetlerini yakından etkilemektedir. Kır nüfusunun yoğun olduğu bir yerde belde ve köylere yönelik yapılan bu faaliyetler ciddi maliyetler oluşturabilmektedir. Yine siyasi yapıyı etkileyen unsurlar arasında sosyo-ekonomik yapıya dair çeşitli unsurlar mevcuttur. Yaptığımız mülakatlar çerçevesinde aldığımız yanıtlar bizi sosyo-ekonomik yapının çeşitli öğelerine götürmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde ilgili sorular eşliğinde aldığımız yanıtlar sosyo-ekonomik yapıyla yakından ilişkilidir. Yapmış olduğumuz değerlendirmelerde de bu durum göz önüne alınmış ve ilgili yerlerde sosyo-ekonomik yapıya atıfta bulunulmuştur.

²²³ Kırklareli İstatistik Yıllığı 2010, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, s. 99 (Sıralamalar Devlet Planlama Teşkilatının 2003 yılı verilerine göre oluşturulmuştur)

Görüldüğü üzere Kırklareli yine bu endeksler açısından üst sıralarda yer almaktadır²²⁴.

Kırklareli ilinde kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla 2001 yılı itibariyle 3590 \$'dır. Tarım sektörünün gaysi safi yurt içi hasıla içerisindeki payı %9,80'dir. Bu oran sanayi sektörü açısından %61,75'tir. Hizmet sektörünün gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payı ise %26'44'tür. Bu oranlara bakıldığında Kırklareli ilinin bir sanayi kenti olduğu söylenebilir.

İşsizlik açısından bakıldığında Kırklareli ilinde İŞKUR'a kayıtlı işgücünden işsizlerin sayısının 2008 yılı itibariyle 5.679'dur. Bu sayı itibariyle işsizlik oranının %11,5 olduğu söylenebilir. İl işsizlik sıralaması bakımından 81 il içerisinde 54. Sırada yer almaktadır²²⁵. İşsizlik açısından Kırklareli'nin Türkiye sıralaması diğer sıralamalara oranla biraz geridedir.

Kilometrekare başına düşen yol ve demiryolu, kişi başına düşen araç ve ADSL bağlantı sayısı, sanayide tüketilen elektrik miktarı gibi değişkenlerle ifade edilebilecek ulaştırma, haberleşme, enerji gibi fiziki altyapı bakımından da Kırklareli ili diğer illerle olan sıralamada 16. Sırada yer almaktadır. ADSL abone sayısı bakımından 11. Sırada yer alması nüfusun çok büyük çoğunluğunun internetten yararlandığını göstermesi bakımından önemlidir. Sanayide elektrik tüketimi bakımından 16. Sıradaki konumu yukarıdaki sanayi gelişmişlik endeksi sıralamasına paraleldir. Bu durum yine sanayinin ilin ekonomisinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. 1000 kişiye düşen otomobil sayısı bakımından ise ilin sıralaması 23'tür²²⁶.

Kırklareli ilinin sosyo-ekonomik özelliklerine dair dikkati çeken bir başka nokta da ilin nüfusunun neredeyse tamamının sosyal güvenlik şemsiyesi altında oluşudur. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 2008 yılındaki verilerine göre yeşil kartlılar hariç sosyal güvenlik kapsamındakilerin toplam il nüfusuna oranına göre Kırklareli

²²⁴ Kırklareli İstatistik Yıllığı 2010, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, s. 99

²²⁵ Türkiye İş Kurumu, İstatistik Yıllığı, 2008, (www.iskur.gov.tr)

²²⁶ İktisadi Araştırmalar Vakfı, **Kırklareli İlinin Ekonomik Gelişmesi Semineri Kitabı** Kırklareli, 2009, s.30

81 il içerisinde 7. Sırada yer almaktadır. Ayrıca 22.038 kişinin de yeşil kartı bulunmaktadır²²⁷.

Türkiye Bankalar Birliği 2007 yılı rakamları açısından ele alındığında mevduat büyüklüğü bakımından diğer iller içerisindeki sıralaması 29, kredi büyüklüğü bakımından ise 37'dir. Kırklareli 81 il arasında, kişi başına düşen banka mevduatında 14., kişi başına düşen banka kredilerinde ise 20. Sırada yer almaktadır. Buna göre kredi mevduat oranı %65,82'dir²²⁸.

Sonuç olarak yukarıdaki istatistikler ve sıralamalardan da anlaşıldığı üzere Kırklareli ili Türkiye'deki iller içerisinde sosyo-ekonomik yapı itibarıyla üst sıralarda yer almaktadır. Sosyo-ekonomik yapının bu niteliği kente görece gelişmiş bir il statüsü kazandırmaktadır. Bu statünün ilin siyaseti üzerindeki etkisi de kaçınılmazdır. Buna bağlı olarak ildeki siyasetin yapılış biçimi de kendine has birtakım özelliklere sahiptir. Bu özellikler siyasi partilerin seçmenle iletişimlerini ve özellikle seçim kampanyalarını bazı noktalarda yakından etkilemektedir. Bu noktalara ilde görüşülen kişilerle yapılan mülakatlar çerçevesinde yeri geldikçe değinilecektir.

3.2. KIRKLARELİ İLİNİN SİYASİ YAPISI

3.2.1. 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri

22 Temmuz 2007 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinin Kırklareli ilindeki sonuçlarına bakmadan önce, çalışmamızda incelenen AKP, CHP ve SP partileri göz önüne alınarak ülke çapındaki sonuçlarına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

İlk olarak seçimlere katılan partilerle başlayalım. Bu seçimlere toplamda 14 parti katılmıştır. Bu 14 partinin 9'u illerin tümünde, diğer 5 parti ise 42 ile 79 arasında değişen sayıdaki ilde seçime girmiştir. Seçime partili adaylarla birlikte bağımsız adaylar da katılmaktadır. Bağımsızlar 78 ildeki 82 seçim çevresinde aday olmuşlardır²²⁹.

²²⁷ İktisadi Araştırmalar Vakfı, a.g.e, s.30

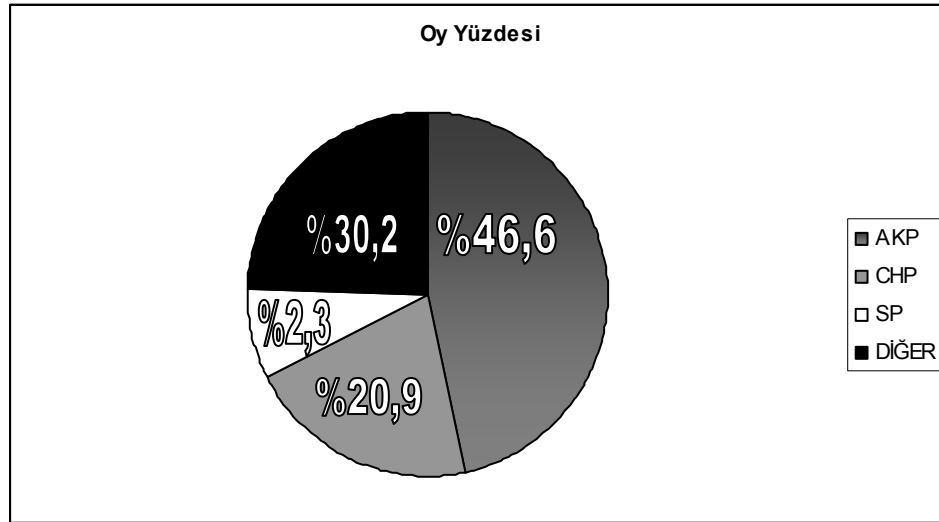
²²⁸ İktisadi Araştırmalar Vakfı, a.g.e, s.32

²²⁹ Erol Tuncer, **Seçim 2007: 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri-Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**, TESAV, Ankara, 2007, s. 45

Seçim sonuçlarına göre %10 seçim barajını aşan 3 parti olan AKP, CHP ve MHP meclise girmişlerdir. Aldıkları oy toplamı 4.567.237, oy oranları toplamı ise 13, 03 olan 11 parti meclise girememişlerdir²³⁰. Bu durum seçim barajının %10 gibi üst bir seviyede olmasının sonucudur. AKP'nin birinci sırada geldiği il sayısı 70, CHP'nin 5, MHP'nin ise 2'dir. Görüldüğü gibi AKP toplumun geniş kesimlerinden diğer partilere oranla çok daha fazla oy olarak birinci olduğu il sayısında en öndedir.

2007 genel seçimlerindeki genel durumu kısaca ortaya koyduktan sonra ülke çapındaki seçim sonuçlarıyla açıklamalara devam edilebilir. Buna göre 2007 genel seçimleri ile ilgili rakamlar çalışmamızda incelenen partiler özelinde aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Şekil 1. 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ SONUÇLARI (TÜRKİYE GENELİ)

KAYNAK: TÜİK verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. (www.tuik.gov.tr)

Seçim sonuçlarının oranları yukarıdaki tabloda verilmekle birlikte partilerin aldıkları oy oranları ve çıkardıkları milletvekili sayıları da aşağıdaki gibidir.

²³⁰ Tuncer, s.75

TABLO 5. 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ SONUÇLARI (TÜRKİYE GENELİ)

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AKP	CHP	SP	Diğer
Türkiye	42.799.303	36.056.293	34.822.907	16.327.291	7.317.808	820.289	10.357.519
Milletvekili Sayısı	---	---	---	341	112	---	96

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. (www.tuik.gov.tr)

İlk bakışta da görüldüğü üzere çalışmamızda incelenen partilerden AKP mecliste 341, CHP ise 112 milletvekili ile temsil olanağı bulmuş, SP ise ülke barajına takılarak meclise girememiştir. AKP aldığı %46'lık oy oranıyla tek başına iktidar, CHP ise aldığı %20'lik oyla ana muhalefet partisi olmuştur.

Göstergelerden de net bir şekilde anlaşıldığı gibi, AKP seçim sonuçlarıyla Türkiye siyasi tarihinde eşine az rastlanır bir oy oranıyla iktidar partisi konumuna gelmiştir. AKP'nin oy gücü ülke coğrafyasının neredeyse tamamına dağılmış durumdadır. 70 ilde birinci olması da bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bakımdan AKP'yi birinci bölümde bahsettiğimiz toplumun geniş kesimlerinden oy almayı hedefleyen ve bunu başaran bir herkesi yakala (catch-all) partisi olarak değerlendirmek yerinde bir tespit olacaktır. Ülkenin tüm illerinden, toplumun farklı kesimlerinden ideolojiye çok az vurgu yaparak bu kadar yüksek bir oy oranına erişmesi partinin herkesi yakala (catch all) stratejisini başarılı bir şekilde uyguladığını göstermektedir.

CHP ise seçimler öncesinde Ankara ve İstanbul'dan başlayan ve yurdun birçok iline yayılan 'Cumhuriyet Mitinglerinin' rüzgarını da arkasına alarak seçim için büyük bir avantaj yakalamıştır. A&G araştırmasına göre Cumhuriyet mitingleri CHP'nin oylarını 4-5 puan arasında arttırmıştır. Yine Demokratik Sol Parti 2007 seçimlerine katılmayarak CHP ile güç birliği kararını almıştır. Böylece CHP merkez solda seçime katılan tek parti olarak büyük bir avantaj elde etmiştir²³¹.

CHP bakımından durum böyle iken seçim sonuçlarının parti açısından ne tarz sonuçları olduğuna bakılabilir. Buna göre iktidar partisi AKP ile anamuhalefet partisi olan CHP arasında illerdeki sıralamalar, çıkarılan milletvekili sayıları, bölgesel oy

²³¹ Tuncer, 'Seçim 2007...', s. 141

ortalamaları gibi unsurlarda büyük farklar oluşmuştur. Parti bir önceki seçimlere göre 2007 seçimlerinden önemli kayıplarla çıkmıştır. CHP, ülkenin özellikle batı bölgelerinden oy almış ve toplumun görece gelişmiş kesimlerinin partisi haline dönüşmüştür. Bu durum partinin doğal tabanı sayılması gereken toplum kesimlerinden partinin oy almaması sonucunu doğurmuştur²³². Ancak tüm bu durumlara rağmen CHP'nin de gerek söylem gerekse kampanya stratejisi açısından herkesi yakala (catch-all) partilerine yaklaştığını söylemek gerekmektedir.

SP açısından ise durum biraz farklıdır. Bu parti aşağıdaki açıklamalarda da yeri geldiğinde sıkça değinileceği üzere parti sınıflandırmaları açısından kitle partisini yaklaşan ve toplumsal hareket partilerinin çeşitli özelliklerini bünyesinde barındıran bir modele sahip olması itibarıyla seçimlerde daha farklı durumlarla karşı karşıyadır. Partinin ilk olarak ideolojik söyleminin Milli Görüş çerçevesinde belirgin ve net olması, parti politikalarının ve stratejilerinin de bu ideoloji çerçevesinde şekillenmesi oy oranları bakımından kendini hissetmektedir. AKP ve CHP ideolojik söylemlerinin zayıflığı ve buna göre şekillenen politika ve stratejileriyle toplum içerisindeki heterojen yapılardan oy alabiliyorken, SP açısından durum böyle değildir. Bu parti özellikle ideolojik söylem bakımından daha homojen bir kitleden oy almıştır ve bu oran da %2,3 civarındadır.

Türkiye geneli açısından çalışmamızda incelenen partilerin ülke düzeyinde seçim sonuçlarına ve bunların parti sınıflandırmaları açısından nasıl okunması gerektiğine kısaca değindikten sonra Kırklareli ili özelinde sonuçlara bakmak yerinde olacaktır. Kayıtlı seçmen sayısının 231.361 olduğu ilde seçimlere katılma oranı %90.49'dur. Buna göre 2007 yılı milletvekili genel seçimleri aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir:

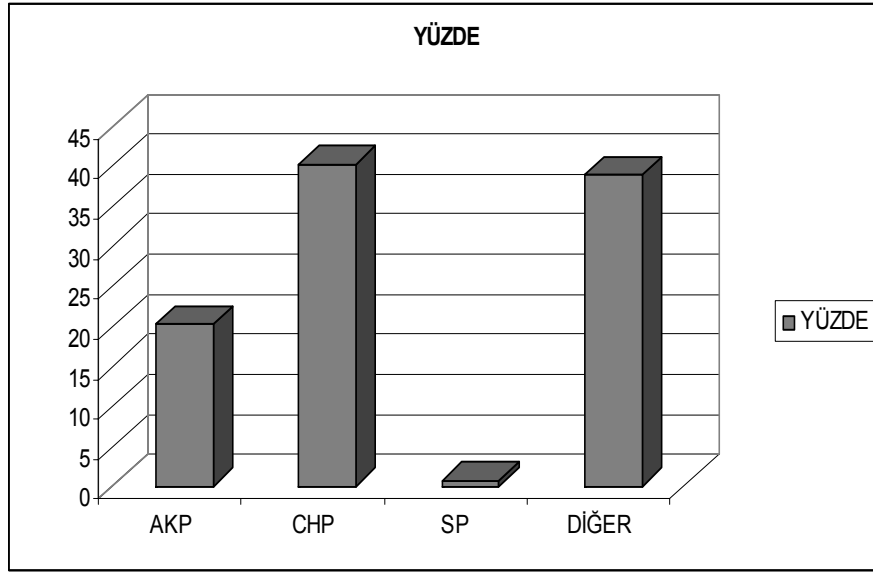
²³² Tuncer, 'Seçim 2007...', ss. 142-143

TABLO 6. TOPLAM GEÇERLİ OYLARIN SİYASİ PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI (KIRKLARELİ İLİ)

PARTİ ADI	OY SAYISI	OY ORANI	KAZANILAN MİLLETVEKİLİ SAYISI
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ	41.848	%19,9	1
CUMHURİYET HALK PARTİSİ	83.264	%39,9	2
SAADET PARTİSİ	1.603	%.0.7	-
DİĞER	82.642	%39,4	-
TOPLAM	209.357	%100	3

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu verilerinden oluşturulmuştur. (www.ysk.gov.tr)

GRAFİK 1. KIRKLARELİ İLİ 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİNDE SİYASİ PARTİLERİN OY YÜZDELERİ

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu verilerinden oluşturulmuştur. (www.ysk.gov.tr)

Kırklareli ili seçim sonuçlarından da anlaşıldığı üzere genel seçimlerden başarılı çıkarak ildeki milletvekilliklerini kazanan partiler AKP ve CHP olmuştur. Buna göre AKP bir, CHP ise iki milletvekili çıkarmıştır. SP'nin oy oranı ise çok düşük seviyededir. Kırklareli ilinde CHP'nin neredeyse AKP'nin iki katı kadar oy elde etmesi ülke düzeyindeki görülen durumlardan değildir. AKP'nin birçok ilde ki bunların sayısı yetmiş idi, birinci olmasına rağmen Kırklareli ilinde CHP karşısında

bu üstünlüğünü koruyamamıştır. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu istatistiklerinden de görülebildiği kadarıyla Kırklareli ili CHP'nin birinci olduğu beş il içerisinde en yüksek oyu aldığı ildir. CHP'nin görece üstünlüğü bu ildeki partinin seçim kampanyasını da çeşitli açılardan etkilemektedir. Yeri geldikçe diğer partiler de göz önüne alınarak bu konunun olası sonuçları tartışılacaktır.

3.2.2. 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri

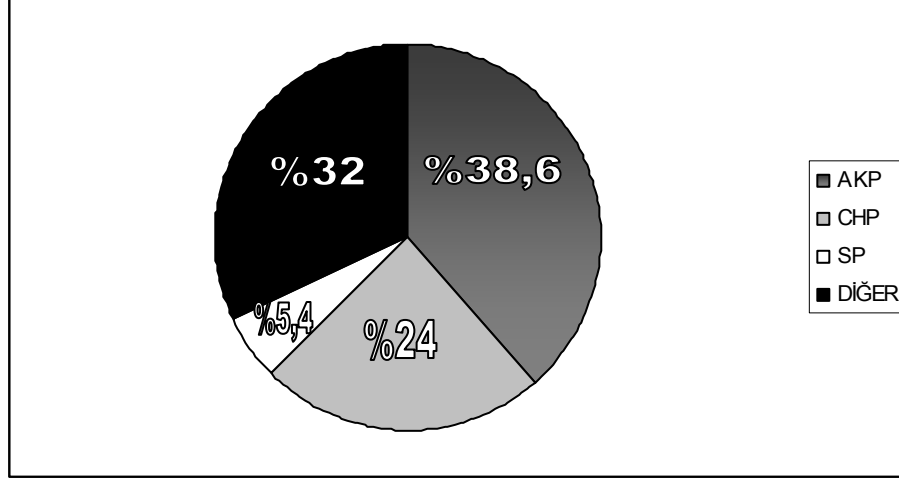
22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçimlerinden iki yıl sonra yerel seçimler yapılmıştır. Seçimlere yirmi bir parti katılmayı hak etmiş ancak daha sonra Genç Parti ve Sosyal Demokrat Halk Partisi'nin seçimlere katılmayacaklarını açıklamalarıyla bu sayı on dokuz düşmüştür²³³. Bu seçimlerin ülke düzeyindeki ve Kırklareli ili özelindeki sonuçlarına çalışmamızdaki partiler açısından değinmek gerekmektedir. Bu çerçevede belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclisi üyeliği seçim sonuçları aşağıdaki gibidir:

TABLO 7. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI (Türkiye Geneli)

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AKP	CHP	SP	Diğer
Türkiye	39.809.274	33.510.343	32.299.515	12.483.171	7.973.640	1.740.852	10.101.852

²³³ Erol Tuncer, **Seçim 2009: 29 Mart 2009 İl Genel Meclisi ve Belediye Seçimleri-Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**, TESAV Yayınları, Ankara, 2009, s. 25

ŞEKİL 2. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI (Türkiye Geneli)

Kaynak: YSK verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur. (www.ysk.gov.tr)

Rakamlardan ve oranlardan da anlaşıldığı üzere belediye başkanlığı seçimlerinde de en yüksek oyu alan parti AKP'dir. Buna göre AKP geçerli oyların %38,6'sını alarak birinci parti, CHP ise %24'ünü alarak ikinci parti olmuştur. Saadet Partisi ise %5,20 oy alarak beşinci parti olmuştur. AKP aldığı oy oranıyla % 57,57, CHP aldığı oy oranıyla %18,65, SP ise aldığı oy oranıyla %0,88 düzeyinde bir temsil oranı yakalamıştır²³⁴.

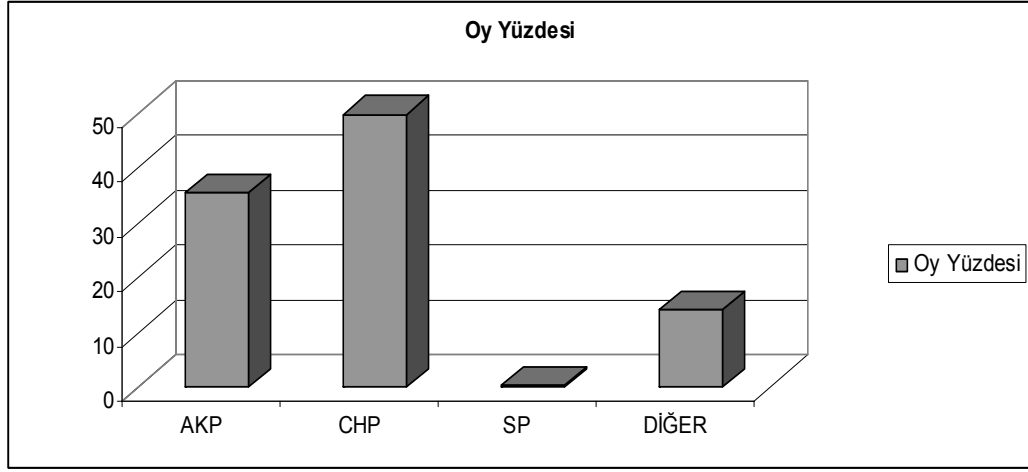
Türkiye genelindeki tablo genel olarak böyle iken Kırklareli ili özelindeki sonuçlar ise aşağıdaki gibidir.

TABLO 8. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI (Kırklareli Geneli)

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AKP	CHP	SP	Diğer
Kırklareli	43.484	37.885	36.739	13.055	18.313	126	5245

²³⁴ Tuncer, s.37

Grafik 2. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI (Kırklareli Geneli)

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur. (www.ysk.gov.tr)

Yukarıdaki sonuçlara göre CHP Kırklareli ilinde en yüksek oyu alarak birinci parti olmuş ve belediye başkanlığını kazanmıştır. Yine belediye meclisi üyeliği seçimi ise aşağıdaki gibidir.

TABLO 9. BELEDİYELERE GÖRE 29 MART 2009 BELEDİYE MECLİSİ ÜYELİĞİ SONUÇLARI

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AKP	CHP	SP	Diğer
Türkiye	39.809.272	33.461.620	32.086.214	12.242.083	7.968.843	1.809.181	10.066.101
Oy Yüzdesi	---	---	---	%38,2	%24	%5,6	%32,4
Kazanılan Sandalye Sayısı	---	---	---	14.764	6129	1089	10503
Kırklareli	43.480	37.879	36.653	11.891	17.150	206	7.406
Oy Yüzdesi	---	---	---	%32	%46	%0,56	%21,44
Kazanılan Sandalye Sayısı	---	---	---	8	17	0	0

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu verilerine dayanarak oluşturulmuştur. (www.ysk.gov.tr)

Görüldüğü üzere belediye başkanlığı ile belediye meclis üyeliği hem Türkiye hem de Kırklareli özelinde birbirine benzer oy oranlarıyla sonuçlanmıştır. Türkiye genelinde AKP birinci parti iken, Kırklareli ili özelinde CHP belediye başkanlığı ve belediye meclis üyeliğinde birinci parti olmuştur.

İl genel meclisi üyeliği seçimleri sonuçları ise Türkiye geneli ve Kırklareli ili özelinde şöyledir:

TABLO 10. İL VE İLÇELERE GÖRE 29 MART 2009 İL GENEL MECLİSİ ÜYELİĞİ SEÇİMİ

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AKP	CHP	SP	Diğer
Türkiye	39.809.272	33.461.620	32.086.214	12.242.083	7.968.843	1.809.181	13.325.573
Oy Yüzdesi	---	---	---	%38,4	%23,1	%5,2	%33,3
Kazanılan Sandalye Sayısı	---	---	---	1889	612	29	751
Kırklareli	250.143	225.779	221.799	57.575	100.272	1.382	62.570
Oy Yüzdesi	---	---	---	%25,9	%45,2	%0,6	%28,2
Kazanılan Sandalye Sayısı	---	---	---	7	16	0	2

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur. (www.ysk.gov.tr)

İl genel meclisi üyeliğindeki sonuçlardan da anlaşıldığı üzere AKP yine Türkiye genelinde birinci parti, CHP ise ikinci olmuştur. Kırklareli ili özelinde ise CHP birinci, AKP ikinci parti olmuştur. Göze çarpan bir başka nokta da belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclisi açısından partilerin aldıkları oy oranları arasında paralelliklerin olduğudur. Bu durum genel seçimlerde olduğu gibi yerel seçimlerde de CHP üstünlüğünün il dahilinde gerçekleştiğini göstermektedir.

3.3 GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLERİN TOPLUMSAL PROFİLİNE DAİR BAZI BİLGİLER

Kırklareli ilinde seçim kampanyalarının nasıl finanse edildiğini ortaya koyabilmek amacıyla üç partinin, (AKP-CHP-SP), 22 Temmuz 2007 milletvekili

genel seçimleri ve 29 Mart yerel seçimlerinde aday olan kişilerle ve bu partilerin il başkanlarıyla görüşülmüştür. Öncelikli amacımız özellikle seçilmiş belediye başkanı ve milletvekilleri ile görüşmek idi. Bu bağlamda Kırklareli Belediye Başkanı ve ilin ikisi Cumhuriyet Halk Partisi, biri Adalet ve Kalkınma Partisi'nden olan seçilmiş tüm milletvekilleriyle görüşülmüştür. Bunun yanında, gerek yerel gerekse de genel seçimlerde aday olup seçilemeyen kişilerle de irtibata geçilerek mülakat kapsamına dahil edilmiştir. Sonuç itibariyle çalışma kapsamında on iki kişi ile görüşülmüştür

235

Görüşme yapılan siyasilere daha önceden oluşturulan üç kategori çerçevesinde toplumsal profillerine, seçim dönemlerindeki gelir kalemlerine ve harcama kategorilerine dair sorular sorulmuştur. Bu çerçevede kategorilerden ilki olan adayların toplumsal profillerine dair açıklamalarla işe başlayalım.

Görüşme yapılan on iki kişinin demografik özelliklerine bakıldığında şu tarz özellikler ön plana çıkmaktadır: görüşme yapılanların tamamı erkektir. Bu kişiler içerisinde sadece SP il başkanının yaşı 40'ın altındadır. Diğer görüşmecilerin hepsinin yaşı 40'ın üzerindedir. Eğitim durumlarına bakıldığında lisans mezunu sayısının 9, önlisans mezunu sayısının 1, lise mezunu ise 2 olduğu görülmektedir. Meslek grupları açısından hukukçuların sayısal anlamda ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Görüşmecilerden dördü avukat, ikisi uzman doktor, biri inşaat yüksek mühendisi, biri zooteknist, üçü serbest meslek erbabı, biri ise özel bir şirkette yöneticidir. Görüşme yapılan kişilerden onbiri evliyken, biri bekarıdır. Göze çarpan bir diğer nokta ise gelir düzeyleri bakımından her bir katılımcının farklı seviyede gelire sahip olmasıyla birlikte aylık gelirinin 1500 TL'nin üzerinde olduğudur. Bu rakam 10000 TL'ye kadar çıkmaktadır. Görüşülen kişilerin eş

²³⁵ Görüşme konusunda ilk olarak hedeflenen yukarıda bahsettiğimiz kişilerdi. Daha sonrasında ise ihtiyaç duyulması halinde belediye ve il genel meclisi üyeleri ile de görüşülmesi planlanmıştı. Ancak görüştüğümüz bütün siyasilerden edindiğimiz izlenim finansman açısından meclis üyelerinin önemli bir konumda olmadıkları yönündeydi. Bu bakımdan biz de seçim kampanyalarının finansmanı açısından meclis üyeleriyle görüşmeme yönünde bir karar aldık.

durumlarına bakıldığında ise sadece birinin eşinin emekli öğretmen olduğu görülmektedir. Diğer görüşmecilerin eşleri ise ev hanımıdır.

Mülakat yapılanların siyasi geçmişleri de üzerinde durulması gereken noktalar içermektedir. Şöyle ki, siyasete girmelerini etkileyen faktör/faktörlerin neler olduğu sorulduğunda değişik cevaplar alınmıştır. Ancak bu cevapların aynı parti içerisinde yer alan kişiler açısından benzerlik taşıdığı söylemek gerekir. Örneğin, AKPlilerin siyasete girme sebepleri, ‘*AK Parti kurucu genel başkanı ve başbakanımızın siyasi hedefleri, söylemleriyle benim dünya görüşümün ve siyasi hedeflerimin uyuşmasıydı*²³⁶’, ‘*sayın başbakanımızın çizgisi benim için ilk defa siyasete girme açısından doğru olan bir çizgiydi*²³⁷’, sözlerinden de anlaşıldığı üzere parti liderinin etkisidir. Bu durum daha önce bu kişilerin herhangi bir siyasi partiyle münasebetleri olmamaları açısından da dikkat çekicidir. Hiçbir siyasi parti geçmişi yokken AKP’li görüşme yapılanlar parti liderinin etkisiyle siyasete girdiklerini belirtmişlerdir.

Siyasete girmede liderin etkisinden başka önemli bir kıstas da siyaset kurumuna duyulan tepkidir. Bu durum özellikle SP açısından kendisini göstermektedir. Kuşkusuz Saadet Partililer açısından da Necmettin Erbakan’ın siyasete girmede çok büyük bir etken olduğu söylenebilir. Partinin milletvekili adaylarından birinin, ‘*Rahmetli Erbakan Hocamın icraatları, inançlı olan insanların iktidarı ve akabinde izledikleri politikalar benim otomatikman Milli Görüşçü yaptım. ... Bunu görünce ben bu ekibe destek vermem gerektiğini düşündüm ve siyasete girdim.*’ şeklindeki sözleri bu parti açısından da liderin siyasete girmede etkili olduğunu göstermektedir. Ancak dikkati çeken diğer bir nokta ise, özellikle 28 Şubat sürecinde özellikle Necmettin Erbakan’a haksızlık yapılmasına tepki olarak siyasete girildiğinin belirtilmesidir. SP’nin diğer görüşülenleri 28 Şubat’a tepki olarak, Hocalarına destek vermek amacıyla siyasete girdiklerini belirtmişlerdir. Bu tepki kendilerine göre yapılan haksızlığa bir cevap olarak verilen tepkiydi.

CHP’li siyasiler açısından ise, siyasete girmek belli bir sebepten ziyade daha çok bir sürecin sonucudur. Çünkü onlar özellikle gençlik dönemlerinde siyasetle

²³⁶ Mülakat, Milletvekili, 20 Nisan 2011, Kırklareli

²³⁷ Mülakat, İl Başkanı, 20 Mart 2011, Kırklareli

ilgilendiklerini ve sahip oldukları siyasi görüş itibariyle CHP saflarında yer aldıklarını belirtmişlerdir. Bu açıdan AKP ve SP'deki durumun aksine CHP'li görüşmecilerin siyasi geçmişleri biraz daha uzundur.

Görüşme yapılan kişilerin parti içerisindeki statüleri de diğer unsurlar gibi çeşitlilik göstermektedir. Görüşme yapılanların büyük çoğunluğu partiye üye olarak işe başlamışlar ve daha sonra partinin çeşitli düzeylerindeki yerel kademelerinde görev almışlardır. Sahip oldukları mesleki statü itibariyle üye olamayanlar da kendileri açısından uygun koşullar oluşunca görevlerinden istifa etmişler ve böylece parti saflarında yer almışlardır. Seçilmiş milletvekillerinin hepsinin seçilmeden önce il ya da ilçe başkanlıkları yaptıkları tespit edildi. Görüşmecilerin yine büyük çoğunluğu partilerinden belediye başkanlığı adaylığı, belediye meclis üyeliği adaylığı, il genel meclisi üyeliği adaylığı ve milletvekilliği için mücadele etmişler, bazıları bu makamlara seçilmeyi başarabilmişken diğerleri ise başarısız olmuşlardır. Parti içerisinde hiçbir siyasi geçmişi olmadan da aday olabilmeyi başaran bir kişi mevcuttur. Bu kişinin de mesleği itibariyle geniş bir toplumsal ilişki ağına sahip olmasının getirdiği avantajlar belirleyici olmuştur. Nitekim bu kişi görevinden istifa eder etmez, bütün partiler kendisinin peşinden koşmuş ve en nihayetinde bir siyasi partiden hiçbir parti geçmişi olmadan 1994 yerel seçimlerinde belediye meclis üyesi seçilmiştir.

Adayların toplumsal profillerine ile ilgili son olarak ailelerin siyasi geleneklerine dair bir soru sorulmuştur. Burada tüm görüşmeciler açısından ortak bir nokta söz konusudur. Ailelerin neredeyse hepsinin görüşme yaptığımız kişilerle benzer siyasi görüşlere sahip olmasına karşılık hiçbirinin bir partide herhangi bir şekilde yer alma ya dair siyasi geçmişi yoktur. Görüşmecilerin ailelerinin siyasi katılım açısından daha çok birer taraftar oldukları söylenebilir. Aileler çocuklarıyla paralel dünya görüşlerine sahiptir ve bu görüşe uygun olarak oy kullanmaktadır. Söz gelimi AKP'li siyasilerin aileleri muhafazakar eğilimli partilere oy veriyorken, CHP'li siyasilerin aileleri sosyal demokrat eğilimli partilere oy vermektedir. SP açısından ise durum Milli Görüş çerçevesinde şekillenmektedir. Görüşmeciler aileleri açısından belirli partilerde siyaset yapmada ilk kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak adayların siyasete bir kez atıldıktan sonra kesintisiz bir şekilde partilerde çeşitli kademelerde görev aldıkları gözlemlenmiştir. Bu durum bütün partiler açısından geçerlidir. Siyasetin içine bir kez girildiğinde nasıl çıkılmaz olduğunu uzman doktor olan bir katılımcı, *'insan hayatında bazı virütik hastalıklar vardır. Bu hastalıklara antibiyotik tesir etmez. Siyaset de böyle bir şey. Tedavisi yok.'* şeklinde belirtmektedir. Gerçekten de görüşmecilerin siyasete ilk atıldıkları günden itibaren yıllar itibarıyla yine siyasetin içerisinde yer aldığı görülmüştür.

3.4 SEÇİM KAMPANYALARININ GELİR BOYUTU

Siyasi partilerin gelir kalemlerinin neler olduğunu ortaya koymak üzere görüşme yapılan kişilere dört alt başlık altında sorular sorulmuştur. Bu alt başlıkların genel merkezden gelen gelirler, örgütün öz dinamikleri ile sağlanan gelirler, aktivitelerden sağlanan gelirler ile son olarak bağış ve yardımlar olarak sıralanması mümkündür. Çalışmanın devamında bu alt başlıklar çerçevesinde siyasi partilerin gelir kaynaklarının neler olduğu, partiler arasında nasıl değişim gösterdiği, temel finansman şeklinin nasıl olduğu ortaya konacaktır.

3.4.1 Parti Genel Merkezlerinden Gelen Gelirler ve Yardımlar

Parti genel merkezlerinin örgütlerine verdikleri destek merkezin sahip olduğu gelir kaynaklarının miktarıyla yakından ilgilidir. Şöyle ki, genel merkezin düzenli ve sürekli bir gelir kaynağına sahip olmaması değil, örgütlere hem olağan hem de seçim dönemleri için yardımda bulunmayı, kendileri harcamalarını finanse etme bakımından ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda genel merkezin gelir kaynaklarını ortaya koyarken öncelikle devlet yardımından bahsetmekte fayda vardır. Gerek birinci bölümde kartel partilerine gidiş sürecinde gerekse de ikinci bölümde devlet yardımından sıkça bahsedilmiş ve bu yardımların parti yapılarında ciddi dönüşümler meydana getirdiği belirtilmişti. Bu değişim ve dönüşümlerin uygulamada ne gibi sonuçlar doğurduğuna bakmak gerekmektedir.

Devlet yardımı alma şartının ülkeler arasında farklı kriterlere göre belirlendiği söylenmişti. Ülkemizde de bu kriter bir önceki milletvekili genel seçimlerinde ülke genelinde geçerli oyların %7'sini alma şartına bağlanmıştı. Bu doğrudan yardımlar hem olağan dönemdeki giderleri hem de seçim kampanyalarını finanse etmek

amacıyla verilmekteydi. İkinci bölümde de belirtildiği gibi ülkemizde devlet yardımı almaya hak kazanan partilere genel seçimler için üç, yerel seçimler için ise, iki katı kadar yardım yapılmaktaydı. AKP ve CHP'nin devlet yardımı aldıkları görülmektedir. Bu yardımların miktarı 2007 milletvekili genel seçimleri ve 2009 yerel seçimleri itibariyle şöyledir:

Tablo 11. 2007 MİLLETVEKİLİ GENEL VE 2009 YEREL SEÇİMLERİNDE SİYASİ PARTİLERE YAPILAN DEVLET YARDIMI MİKTARLARI (TL)

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununa Göre Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları (2007 Milletvekili Genel Seçimleri)			
	2007 Yılı Yardımları (TL)	2007 Yılı Genel Seçim Yardımları (TL)	2007 Yılı Yardımları Toplamı (TL)
AK PARTİ	47.072.086	94.144.172	141.216.258
CHP	26.624.920	53.249.840	79.874.760
2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa Göre Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları (2009 Yerel Seçimleri)			
	2009 Yılı Yardımları (TL)	2009 Yılı Seçim Yardımları (TL)	2009 Yılı Toplam Yardımları (TL)
AK PARTİ	55.665.918	55.665.918	111.331.837
CHP	24.949.179	24.949.179	49.898.357

Kaynaklar: 1) Erol Tuncer, 'Seçim 2007...', s. 22

2) Erol Tuncer, 'Seçim 2009...', s. 29

Tablodan da görüldüğü üzere AKP ve CHP'nin yıllar itibariyle almış oldukları bu yardımlar çok önemli düzeydedir. Özellikle diğer gelir kalemlerine oranla devlet yardımının çok büyük bir paya sahip olması dikkatleri üzerinde sıkça tartıştığımız kartel partilerine çekmektedir. Şöyle ki AKP'nin gelir-gider tablolarına bakıldığında devlet yardımının %90'lara varan bir paya sahip olduğu görülmektedir. Benzer durum CHP açısından da söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında özellikle finansman şekilleri itibariyle AKP ve CHP'nin kartel partilerini anımsattığı görülmektedir. Ancak SP açısından durum böyle değildir. SP genel seçimlerde almış olduğu oy oranının %7'nin altında olması sebebiyle devlet yardımı alamamaktadır.

Bu noktada partinin hem olağan dönemler hem de seçim dönemlerinde finansmanı için üye aidatlarına başvurduğu görülmektedir. Bu durum da kitle partilerinin en temel iki özelliğinden biridir. Hatırlanacağı üzere kitle partileri hem mali hem de siyasi açıdan aktif bir üye tabanına dayanmaktaydı. SP’de de görüşme yapılan kişilerin belirttiği üzere durum böyledir. Bu durum SP’nin kitle partisi modeline yaklaştığına dair bir başka göstergedir. SP’nin devlet yardımı almıyor oluşu onların çok ciddi miktarlara ulaşan bir gelir kaynağından yoksun olduğunu göstermektedir. Bu durum genel merkezin örgütlere gönderdiği yardımlarda varlığını hissettirmektedir.

Devlet yardımları üzerinde kısaca durduktan sonra uygulamada durumun ne olduğuna bakmak gerekmektedir. Bu çerçevede görüşmecilerden genel merkez tarafından gönderilen yardımlar hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Yine bu yardımların olağan dönemler ve seçim dönemleri itibariyle ne tarz farklılıklar gösterdiği sorulmuştur. Verilen cevaplar partilerin devlet yardımı alıp almamasıyla çok yakından ilgilidir. Devlet yardımı alan AKP ve CHP’li görüşmeciler partilerinin genel merkez tarafından hem nakdi hem de aynı açılardan desteklendiğini söylemişlerdir. Yine olağan dönemlerle seçim dönemleri arasında genel merkezden gelen yardımların farklılaştığını belirtmişlerdir. Bu durumu partilerinin seçim dönemlerinde almış oldukları yardımın miktarının artmasıyla ilişkilendirmişlerdir. Benzer şekilde seçim dönemlerinde artan maliyetler karşısında genel merkezin böyle bir stratejiyi zorunlu olarak uyguladığını ve daha fazla yardım gönderdiklerini belirtmişlerdir. Ancak şu konuyu açıklığa kavuşturmakta fayda vardır. Genel merkezin göndermiş olduğu bu yardımlar hem olağan hem de seçim dönemlerinde ortaya çıkan harcamaları bir bütün halinde karşılamamaktadır. İşte tam da bu noktada olağan dönemdeki masrafları karşılamak üzere devreye il-ilçe başkanları ve bazı durumlarda yönetim kurulu üyeleri girmektedir. Bu durumu AKP milletvekilinin şu cümleleri net bir şekilde ortaya koymaktadır: *“bizim devlet desteği alan bir parti oluşumuz seçim dönemleri haricinde teşkilatlarımızın belirli bir ekonomik güce ulaşmasını ve kendi içerisinde faaliyetlerin dönmesini sağlamaktadır. Genel merkezimiz bizim her yıl aldığımız yardım çerçevesinde il bazen de ilçelerin hesaplarına aldıkları oy oranı ve nüfus kriterlerinin bileşkesinden oluşan bir değere göre para yollar.... Bu paralar bir teşkilatın kullanabileceği, harcayacağı paranın*

yaklaşık %50-60'lık kısmını karşılar. Kalan kısmını ise o teşkilat bünyesindeki başkanlar ve yönetim kurulu üyesi gibi insanlar karşılar'' Seçim dönemlerinde ise ön plana çıkan bu sefer il-ilçe teşkilat başkanları ya da yönetim kurulu üyeleri değil aday olan kişilerdir. Adaylar buldukları seçim çevresinde özellikle seçim dönemlerinde harcamalar yapmak durumunda kalmaktadır. Bu durumu da CHP'li bir milletvekili şu sözleriyle ortaya koymaktadır: *“olağan dönemlere göre seçim dönemlerinde çok daha fazla yardımların geldiği olur. Bize 2007 seçimlerinde 200 milyara yakın bir para geldi. Lüleburgaz adayı olarak ben buradaki konuma değineyim. Bu yardımın yaklaşık 35-40 milyarlık kısmı bize geldi. Ama bizim bu kadar parayla burada seçimleri götürmemiz mümkün değil. Ben kendi açımdan konuşuyorum en az 80 milyar kadar da ben harcadım.”* AKP ve CHP'de genel merkezin göndermiş olduğu yardımların o ilde harcanan paralar göz önüne alındığında özellikle seçim dönemlerinde belirgin bir önemi olduğunu göstermektedir. SP açısından ise durum böyle değildir. Görüşmeciler özellikle devlet yardımının alınmayışının genel merkezi mali açıdan zayıf durumda bıraktığını belirtmişlerdir. Zaten kendilerinin de genel merkezden gelirler açısından hem olağan dönemlerde hem de büyük bir beklenti içinde olmadıklarını, daha çok kendi içsel olanaklarıyla partinin finansmanını sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. İçsel olanaklardan kastettikleri ise üye aidatlarıdır.

Parti teşkilatlarına gelen yardımların çeşitli özel durumlar dolayısıyla miktar açısından değişebileceği de söylenebilecek bir başka konudur. Örneğin CHP'nin Babaeski, Lüleburgaz, Merkez ve Kofçaz ilçelerindeki örgüt binaları genel merkez tarafından satın alınmıştır. Bu bakımdan yerel teşkilatların cari harcamalarından olan kira giderleri konusunda büyük bir destek sağlanmıştır. CHP'li siyasilerle yapılan görüşmelerde parti örgütünün diğer partilere oranla, CHP'nin ilde siyasi anlamdaki üstünlüğü dolayısıyla, genel merkez tarafından desteklendiği dikkati çeken bir durumdur. Diğer partilerin ise genel merkezin göndermiş oldukları yardımlara CHP'deki gibi apayrı bir önem verdikleri söylenemez.

Genel merkezden gelen yardımlar konusunda siyasilere seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşunun genel merkezin yardım konusunda izlediği stratejiyi nasıl şekillendirdiğine dair bir başka soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevapların

temelinde yerel ve genel seçimlerin dinamiklerinin farklı olduğuna dair vurgular vardır. Ancak yine de bu farklılıkların genel merkezin yardımlar konusunda izlediği stratejiyi çok fazla değiştirmedeği sonucu görüşmecilerin verdikleri cevaplardan görülmektedir. Bu duruma değinmek yerel ve genel seçimlerin finansmanı açısından nasıl bir tablonun oluştuğunu ortaya koymak bakımından önemlidir.

Bilindiği üzere yerel seçimler genel seçimlere oranla daha küçük coğrafi alanları kapsayan seçimlerdir. Bu seçimlerde siyasi nitelik genel seçimlere oranla çok daha düşük seviyelerdedir. Nihayetinde yerel yönetimlerin kendilerine kanunlarla verilen görevleri göz önüne alındığında halkın daha çok gündelik ve pratik sorunlarının çözümüne yönelik olduğu görülmektedir. Bu bakımdan yerel yönetimlerin siyasi yapıda değişiklik yapması beklenmemektedir. Bir başka farklılık da yerel seçimlerin atmosferinin genel seçimlerden farklı olduğudur. Bu bakımdan literatürde özel sebepler olmadıkça yerel seçimlerin daha az ilgi çekici olduğuna ve katılımın da bu bağlamda daha düşük olduğuna dair görüşler vardır.

Yerel ve genel seçimler açısından durum kısaca böyle iken, finansmanları açısından pek bir farklılık yoktur. Ancak bazı özel durumlar finansman üzerinde çeşitli etkilerde bulunabilmektedir. Görüşmecilere bu konuyla ilgili olarak soru sorulduğunda yerel seçimlerde finansmanın genel seçimlerden farklı olarak daha fazla sayıda kişiye dağıldığını belirtmişlerdir. Bilindiği gibi yerel seçimlerde belediye başkanlarının yanında, belediye meclisi üyeleri ve il genel meclisi üyeleri de seçilmektedir. Bu durumda meclisler için aday olanların finansman açısından cüzi miktarlarda da olsa katkılarda bulunduğu belirtilmiştir. Ancak genel seçimlerde Kırklareli ilini bir bütün halinde ele aldığımızda seçilecek toplam milletvekili sayısı üçtür. Seçilecek aday sayısının bu kadar az olması özellikle adaylık sürecinin getirmiş olduğu maliyetlerin bu kişilere tek başlarına yansıtıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Kuşkusuz hem yerel hem de genel seçimlerde belediye başkanları ve milletvekili adayları kendi ceplerinden fazla miktarlarda para harcamaktadırlar. Ancak belediye başkan adaylarının gerek sınırlı bir coğrafyada mücadele etmesi gerekse de meclis üyeleri tarafından az miktarlarda da olsa desteklenmesi onların milletvekillerine oranla daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Hem milletvekili adaylarının hem belediye başkan adaylarının seçim

kampanyalarındaki durumları ile ilgili CHP’li bir milletvekili adayının, ‘‘Şu var yani. Gerek milletvekili adayları gerekse de belediye başkan adayları partinin yapacağı yardımlarla yetinemezler. Mutlaka onların kendi ceplerinden de harcama yapmaları gerekir. Bu durum siyasette ne yazık ki kaçınılmaz bir durum. Genel merkezin yapacağı yardımlar ne kadar çok olursa olsun adayın kendine has harcamaları yapması gerekmektedir²³⁸’’ sözleri adayların mali gücünün her iki seçimde de önemli olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Adaylar açısından durum böyle iken genel merkezin finansman açısından izlediği stratejiye değinmek gerekmektedir. Türkiye’de bütün siyasi partilerin seçim kampanyaları merkezileşmiştir. Bu merkezileşme partinin kendisini seçmene daha iyi anlatabilmesi gerekliliğinin bir sonucudur. Bu merkezileşmenin sonucu olarak siyasi partilerin seçim kampanyaları gerek yerel gerekse de genel seçimlerde genel merkezin ülke çağına yayılan planlama faaliyetleriyle gerçekleşmektedir. Bu durum çerçevesinde AKP’li bir katılımcının ‘‘...Bunun haricinde genel merkezin genel seçim ya da yerel seçim gibi bir ayırım yapıp çalışma sistemi düzenlemesi söz konusu değildir. SKM başkanlığı dediğimiz Seçim Koordinasyon Merkezimiz genel merkeze odaklanır. Türkiye genelindeki genel başkanın ve bakanların, milletvekillerinin, belediye başkanlarının tüm seçim koordinasyonunu planlar ve koordine eder. Bu program çerçevesinde işleyip işlemediğini kontrol eder. Yani mitingler nerede yapılacak, hangi gün olacak, televizyon konuşmalarını kimler ne zaman yapacaklar. Hangi merkezlere bakanlar gidecek? Hangi bakanlar hangi illerde seçim çalışmalarına katılacaklar. Yerel seçimde de genel seçimde de bu SKM tarafından ayarlanıyor. Özetle ikisinde de finansman (para ve diğer araçlar) sonuna kadar kullanılır. Burada seçimin genel ya da yerel nitelikte oluşunun pek bir önemi yoktur²³⁹’’ sözleri finansman açısından durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yerel ve genel seçimlerle ilgili finansman açısından Kırklareli ilini ilgilendiren özel bir durumdan bahsetmek yerinde olacaktır. Özellikle CHP’li görüşmeciler belirli bir çoğunluğu olan bazı seçmen kesimlerinin finansman konusunda özel bir durum oluşturduğuna vurgu yapmışlardır. Buna göre Kırklareli

²³⁸ Mülakat, Milletvekili Adayı, Nisan 2011, Kırklareli

²³⁹ Mülakat, Milletvekili, Nisan 2011, Kırklareli

ilinde seçmen nüfusu açısından sayıları 4000'i bulan Roman vatandaşlar bu sayısal çoğunluklarını kullanarak özellikle yerel seçimlerde ciddi bir maliyet oluşturmaktadırlar. Şöyle ki, belediye başkanını belirleyebilecek seviyede seçmen sayısına sahip olduklarından özellikle seçim büroları nezdinde bütün iddialı partiler açısından bir beklenti içerisine girmektedirler. Bu açıdan genel seçimlerde özellikle bir ya da iki olan seçim bürosu sayısı yerel seçimlerde otuzu bulmaktadır. Roman vatandaşların sosyo-ekonomik koşullarının kötülüğü göz önüne alındığında seçim dönemlerini gelir getirici bir dönem olarak gördüklerini söylemek yanlış olmaz. Yine şehir merkezinden uzak ve izole bir yaşam tarzı buralara seçim bürolarının açılmasını beraberinde getirmektedir. Partiler buna kayıtsız kalamamaktadır. Sayısal çoğunlukları dolayısıyla yerelde bir güç olabilmeleri bu tarz bir geleneğin varlığı karşısında partilerin onların istediği şekilde davranmalarını zorunlu kılmaktadır. Bir katılımcının belirttiğine göre bu büroların bir tanesinin 45 günlük süre çerçevesinde kullanımının ortalama maliyeti 1000 TL'yi bulmaktadır. Bu da toplamda ciddi bir maliyete sebep olabilmektedir. Ancak yine belirtmek gerekirse, bu yerel seçimler açısından Kırklareli iline özgü bir durumdur. Genel seçimlerde nüfusun toplam payı içerisinde Roman vatandaşların önemi görece düşeceği için böyle bir maliyet unsuru söz konusu değildir.

Genel merkezden gelen gelirlerle ilgili olarak görüşmecilere genel merkez tarafından yeterince desteklenip/desteklenmedikleri konusunda bir soru sorulmuştur. AKP ve CHP'li görüşmeciler genel merkez tarafından destek gördüklerini ve partilerinin devlet yardımı alıyor oluşunun bunda çok büyük bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Olağan dönemlerde genel merkezin göndermiş olduğu yardımın tamamlayıcısı olarak devreye teşkilat başkanlarıyla, yönetim kurulları giriyorken; seçim dönemlerinde ise gönderilen yardımların tamamlayıcısı olarak devreye milletvekili adayları ile belediye başkan adayları girmektedir. SP'de ise partinin devlet yardımı almıyor oluşunun etkisiyle yerel teşkilatın genel merkez tarafından gerek normal dönemlerde gerekse de seçim dönemlerinde yeterince desteklendiğini söylemek zordur.

3.4.2 Örgütün Öz Dinamikleri İle Sağlanan Gelirler

Siyasi partiler kanununda yer alan gelir kalemlerinden olan üye aidatlarını örgütün öz dinamikleri ile sağlanan gelirler içerisinde değerlendirebiliriz. Daha önce sıkça vurgulandığı gibi üyelik ve dolayısıyla da üye aidatları siyasi partiler açısından çok farklı anlam ve öneme sahiptir. Bu anlam ve önem yapılan mülakatlar çerçevesinde varlığını çeşitli şekillerde hissettirmektedir.

Üye aidatlarına geçmeden önce ülkemizde siyasi partiler açısından üyeliğin nasıl bir anlam ifade ettiğine yönelik yapılan araştırmaların sonuçlarına bakmak yararlı olacaktır. Bu çerçevede alanın önde gelenlerinden olan Ayşen Uysal ve Oğuz Topak'ın siyasi partiler üzerine yapmış oldukları bir araştırmada üyelik konusunda varmış oldukları sonuç bir hayli gerçekçi ve çarpıcıdır: *‘Üyelik kurumu olağan dönemlerde siyasi partiler açısından önemini yitirmiş, siyasi partilerin salt kongre süreçlerinde istedikleri delegeleri seçtirmek için kullandıkları bir araca indirgenmişti²⁴⁰’* Bu tespitin ne kadar doğru olduğunu bazı görüşmeciler şu sözleriyle ifade etmişlerdir:

‘‘Elbette üyesiz bir parti söz konusu olamaz. Bizim de tabii üyelikteki amacımız partinin güçlenmesi. Sonuç olarak öyle mi oluyor? İlçe yönetimleri ve ilçe başkanları haliyle kendi en azından iki yıllık görev dönemi içerisinde ileride bir önseçim olursa ben kendime göre üye yapımı şekillendireyim de bana hiç olmazsa bu üyeler benim istediğim delegasyonu ortaya çıkarsın. İlçe kongrelerinde ve daha sonra milletvekili önseçimlerinde bu delegeler bana oy versin. Maalesef böyle oluyor. Yani bu sıkıntılar görülebiliyor tabii ki. Çünkü bazen tabanın, toplumun, çok kabul görmeyeceği kişiler de aday olabiliyor. O zaman da parti zarar görüyor. Seçimlerde yeterince oy alamıyoruz. Tabii ki maalesef parti içi demokrasi diyoruz. Delege bazında seçim sistemi parti içi demokrasi açısından çok faydalı bir sistem değil²⁴¹’,

‘‘Üyelik partiyle bağlantı anlamına gelir. Üyelerin bir kısmı muhtemelen gönüllü olarak üye olmuştur. Bir kısmını da, ileride belirli makamlara gelebilmek

²⁴⁰ Ayşen Uysal, Oğuz Topak, a.g.e, s. 127

²⁴¹ Mülakat, Milletvekili, 26 Nisan 2001, Kırklareli

*düşüncesiyle adaylar tanıdık, eş, dost, akrabalarını ve yakın arkadaşlarını getirerek üye yaparlar*²⁴²,

A. Uysal ve O. Topak'ın tespitini haklı çıkaracak bir başka açıklama da milletvekilinden gelmektedir:

*“Önümüzdeki yerel seçimlerde uygulanmak üzere genel merkezimiz tarafından şöyle bir karar alındı: Önümüzdeki önseçimlerde, kongrelerde, delege seçimlerinde bu aidatlarını ödemeyen üyeler oy kullanamayacaklar. Uygulama şöyle oluyor tabii. Bizde şimdi 200 tane üye var diyelim. Bunlar oy kullanacaklarsa ve geçmişte aidatlarını ödemedilerse adaylar bu aidatları ödüyorlar. Aday olan kişiler kendilerine oy vereceği kişilerin aidatlarını yatırıyor. 300 kişiden oy alacağım diyor. Gidiyor bunların aidatlarını yatırıyor. Onların oy kullanmasını sağlıyor. Biz bunu böyle istemiyoruz. Herkes kendi aidatını ödesin ve gitsin özgürce oyunu kullansın”*²⁴³.

Yukarıdaki cümlelerden de anlaşıldığı üzere üyelik kurumunun değişik amaçlarla kullanıldığını görmekteyiz. Daha önce de belirtildiği gibi üyelik her parti açısından aynı anlamı ifade etmemekteydi. Sözelimi üyeliğin kişi partileri, herkesi yakala partileri, kadro partileri, kitle partileri, kartel partileri açısından farklı anlamlar taşıdığını söylemek mümkündür. Çalışmamızda SP'nin kitle partisi ve toplumsal hareket partilerine yaklaşan bir model olduğu çeşitli yerlerde vurgulanmıştı. İşte tam da bu noktada SP'de CHP ve AKP'nin aksine kitle partisi modeline yaklaşan bir üyelik yapısı söz konusudur. SP'de üyelik hem olağan dönemler hem de seçim dönemlerinde önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Partinin il başkanının, *“Şimdi bizim 8 tane ilçemiz var. Bu 8 ilçede de ilçe teşkilatlarımız kurulu vaziyette. Yine il teşkilatımız var bunun yanında. O da 9. Bir teşkilat burada. Bunun yanında hanım kollarımız mevcut. Gençlik kollarımız da mevcut. Bunların hepsi faal olarak çalışıyorlar. Yani Lüleburgaz, Babaeski, Kırklareli gibi büyük ilçeler daha aktif bir şekilde çalışıyorlar. Diğerleri ise biraz daha kendi güçlerine ve nüfuslarına oranla çalışıyorlar. Haftalık olarak her haftanın belli gün ve saatinde il ilçe yönetimi ve diğer kollarımız toplantılarını yaparlar.*

²⁴² Mülakat, Belediye Başkanı, 8 Nisan 2011, Kırklareli

²⁴³ Mülakat, Milletvekili, Mülakat, 17 Nisan 2011, Kırklareli

Teşkilatın güncel meselelerinden başlanır, faaliyet raporları alınır. Her ilin ilçe teşkilatlarından sorumlu bir yönetim kurulu üyesi vardır. Herkes sorumluluk bölgesine her hafta ya gider, gitme imkanı yoksa ilçe başkanından o hafta ne yaptıklarına dair bir rapor ister. Böylece her ilçede bir durum bilgisi oluşur ve bu il yönetim kurulu toplantısında paylaşılır. Üyelerin yapacakları faaliyetler yönetim kurulunda tartışılır ve ayda bir kere ilçe teşkilatlarını ve üyeleri de topladığımız uygun görürsek medya mensupları ve basını da çağırdığımız muhakkak genel merkezden genel başkan yardımcısı ya da genel idare kurulu üyesi birinin de katıldığı il divan kurulu toplantısı vardır. Orda bu tarz stratejiler daha geniş bir şekilde istişare edilir ve alınan kararları uygulamaya koyarız.’ şeklindeki sözleri hem merkez-yerel ilişkileri hem de üyelerin de teşkilat faaliyetlerine katılımı konusunda güçlü bir örgütlenme derecesi olduğunu bize göstermektedir. Bu sözler SP’de üyelığın kitle partisi üyelik anlayışına yaklaşan bir modelde olduğunu göstermektedir.

AKP il başkanının ise üyelik konusundaki tanımlaması herkesi yakala (catch-all) partilerine yaklaşan bir model olduğu izlenimini uyandırmaktadır: *“Bizim partimizde üyelik konusunda o ildeki seçmen sayısının yüzde 10’u oranında bir barajımız var. Gerçekten de biz Türkiye’nin geneline hitap eden bir partiyiz. Değişik bütün etnik gruplardan, kimliklerden, ticari yapılardan tutun, çalışan çalışmayan herkese hitap etmek gereklidir tabanın tamamına faydalı olabilmek, hizmet edebilmek için. Bu anlayışla birlikte her türlü üyeye sahip olunmaya çalışılıyor. Burada kıstas olarak makul, uygun şartlarda bir insan olmak yeterli. Onun haricinde bir problem yok²⁴⁴”* CHP açısından da benzer bir yaklaşımın olduğunu söylemek yanlış olmaz. SP’nin özellikle Milli Görüş anlayışına vurgu yapan homojen bir üyelik anlayışının aksine CHP ve AKP’nin ideolojik vurgularının zayıf partiler olması, üyelik yapılarının heterojen bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Genel olarak üyelerin özellikle seçim dönemlerinde bazı zorunluluklar dolayısıyla önem kazandığını söylemek mümkündür. Seçim sandıklarına resmi görevlilerin, gözlemcilerin atanması sandık sayılarının fazlaca olması itibarıyla üyelerin özellikle bu işlerde kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle oy

²⁴⁴ Mülakat, İl Başkanı, Mart 2011, Kırklareli

verme gününde yaşlıların, engellilerin sandıkları taşınması da üyelere verilen başka bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine seçim kampanyası süresince gece yürüyüşlerinin düzenlenmesi, konvoylara araçlarla katılma, seçim bürolarında durma, kapı kapı dolaşma gibi faaliyetlerde üyeliğin önem kazandığını söyleyebiliriz.

Üyeliğin siyasi partiler açısından taşıdığı anlama ikinci bölümde değinilmişti. Partilerin üyeleri niçin bünyesinde görmek istediklerinin cevaplarından biri de mali sebeplerdi. İşte tam da bu noktada üye aidatları ele alınması gereken başka bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede görüşmecilere üye aidatlarının gelir kaynakları içerisinde nasıl bir yer tuttuğu ve aidatların düzenli bir şekilde toplanıp toplanmadığı sorusu soruldu. Verilen cevaplar temel finansman kaynaklarının önemine göre üye aidatlarının parti açısından farklı derecelerde önem taşıyacağını ortaya koymaktadır. Gerek birinci gerekse de ikinci bölümde kartel partilerinin temel gelir kaynaklarının devlet yardımı olduğu ve bunun çeşitli sonuçları beraberinde getirdiği belirtilmişti. Bu sonuçlardan biri de sıkıntısız, düzenli ve kolay ulaşılabılır bir gelir kaynağı olan devlet yardımının üye aidatlarını toplanmada partileri isteksiz davranmaya ittiğidir. Toplanması için uzun uğraşlar gerektiren bu aidatların temel gelir kaynakları devlet yardımı olan CHP ve AKP’de önemsiz bir yapıda olduğu ortadadır:

“Üyelerden zaten aidat alınmıyor. Parti ilçe yönetim kurulu, il yönetim kurulu gibi yapılar belli bir paranın toplanması gerekiyorsa kendileri çoğunlukla karşılıyorlar. Üyelik üyeliktir, aidatın burada pek bir önemi yoktur²⁴⁵”,

“Aidatların düzenli bir şekilde toplandığını söylemek imkansız. Yani bizim üyelerimiz aidat vermeyi sevmeyiz²⁴⁶”.

Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi literatürdeki açıklamaları doğrulayan bir şekilde devlet yardımının temel gelir kaynağı olduğu yerde üye aidatları toplanmamaktadır. Ancak hatırlanacağı üzere kitle partileri siyasi ve mali açıdan aktif bir üye tabanına dayanmaktaydı. SP’de üyelerin siyasi açıdan aktif oldukları yukarıda belirtilmişti. Yine aynı durum mali açıdan da söz konusudur. Partili

²⁴⁵ Mülakat, Milletvekili Adayı, 30 Mart 2011, Kırklareli

²⁴⁶ Mülakat, Milletvekili Adayı, 29 Nisan 2011, Kırklareli

temsilcilerin şu sözleri SP açısından devlet yardımının yokluğunda üye aidatlarının düzenli ve sürekli bir gelir kaynağı olduğunu gözler önüne sermektedir: ‘‘Üye aidatları diğer partilerde özellikle devlet yardımının da etkisiyle bir hayli geri planda olmasına rağmen bizim partimizde en ön plandadır. Burada aidatlar konusunda bir gönüllük durumu söz konusu. Gönüllerine göre 10 lira veren de var 100 lira veren de. Kimseyi sen 50 lira vereceksin, sen şu kadarından sorumlusun diye sıkboğaz etmiyoruz. Buna ilaveten üyelerin güç meselesini de söyleyebiliriz. Üyeler biliyorlar ki bu partinin masrafları ve giderleri üye aidatlarıyla dönüyor. Bu yüzden de partimizde aidatların düzenli ve sürekli bir şekilde toplandığını söyleyebiliriz²⁴⁷.’’ ‘‘Bizim üyelerimiz kendi bütçesinden kendileri bizzat destek veriyorlar. Bizim partimiz kapatıldığı halde üye aidatları toplandı. Hiç kesmedik biz. Bu bir akış halindedir. Bu çizgi de bozulmaz yani. Bu gelir kaynakları düzenli ve süreklidir. Ancak şunun da altını çizmek gerekir. Bunlar çok cüzi rakamlardır²⁴⁸.’’ Son cümle bize cüzi miktarlarda ödenen üye aidatlarının kitle partisinin demokratik finansman yöntemini çağrıştırdığını göstermektedir. SP açısından üye aidatları en önemli gelir kaynağıdır demek yanlış olmaz.

Üye aidatlarının toplanmasında ortaya çıkan zorlukları gidermek amacıyla partiler yeni metotlar geliştirmeye çalışmaktadır. Bu durum her üç parti açısından da söz konusudur. Örneğin kredi kartlarından çok cüzi miktarlarda olan aidatların kesilmesi, cep telefonlarından SMS atılması gibi projelerle bu aidatların toplanmasına çalışılmaktadır. Ancak bunun da ne kadar başarılı olacağı tartışmalıdır. Sıkça bahsedildiği gibi üyeler aidat ödeme konusunda isteksizdir.

Sonuç olarak üye aidatlarının parti sınıflandırmaları açısından farklı anlam taşıdığını söyleyebiliriz. Herkesi yakala (catch-all) partileri ve kartel partileri niteliğini taşıyan CHP ve AKP’de üye aidatları seçim kampanyalarının finansmanında çok önemli bir yer tutmazken, SP açısından durum tam tersidir. Bu parti açısından üye aidatları hem olağan hem de seçim dönemleri için çok önemlidir.

Örgütün öz dinamikleriyle sağlanan gelirlere üye aidatlarından başka, ikinci bölümde de değinildiği gibi 2820 sayılı kanunda yer alan parti yayınlarının satış

²⁴⁷ Mülakat, İl Başkanı, 27 Mart 2011, Kırklareli

²⁴⁸ Mülakat, Milletvekili Adayı, 27 Mart 2011, Kırklareli

bedelleri, partiye ait gayrimenkullerin satışından ve kiralanmasından elde edilecek gelirleri de gösterebiliriz. Ancak bunların sadece kağıt üzerinde görünen birer gelir kalemi olduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Görüşme yapılan kişilere bu kalemlerle ilgili sorular sorulmuştur. Bütün görüşmeciler böyle bir gelir kaleminin sadece kanunlarda yer aldığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda partilerin yayın oluşturma konusunda çok da başarılı oldukları söylenemez. Böyle bir durumun varlığında da yayınların satışından bir gelir elde edilmesi söz konusu değildir. Yine benzer şekilde gayrimenkuller konusunda da bırakın gelir elde etmeyi, partilerin bizzat kendi kullandıkları binaların büyük çoğunlukla kira olması bu gelir kalemini de kağıt üstünde bırakan bir yapıyı beraberinde getirmiştir. Görüşmeciler özellikle parti binalarının kiralarını cari giderler olarak karşılamakta yeterince zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öyle ki, bazı beldelerde kira ödemedeki güçlük nedeniyle örgüt teşkilatlarının açılmadığı görülür.

Sonuç olarak örgütün öz dinamikleri ile sağlanan gelirler siyasi partiler kanunu göz önüne alındığında ancak üye aidatları olabilir. Burada da dikkat edilmesi gereken üyeliğin partiler açısından taşıdığı anlamdır. Daha önce de belirtildiği gibi üye aidatları günümüzde siyasi partilerin büyük çoğunluğu açısından belirtilen sebeplerle önemsiz gelir kaynağı haline gelmiştir. Ancak SP gibi parti sınıflandırmaları açısından ender görülebilecek partilerde üye aidatları hem olağan hem de seçim dönemlerinde önemli bir gelir kaynağı haline gelebilmektedir.

3.4.3. Aktivitelerden Sağlanan Gelirler

Bu başlık altında değerlendirilebilecek gelir kaynakları 2820 sayılı siyasi partiler kanununda yer alan iki kalemdir. Bunlardan ilki parti bayrağı, flaması, rozeti vb rumuzların satışından elde edilecek gelirler, diğeri ise balo, eğlence, yemek, konser gibi faaliyetlerin düzenlenmesinden elde edilecek gelirlerdir. Ancak bu iki gelir kaleminin de siyasi partiler açısından önemli gelir kaynakları oldukları söylenemez.

Siyasi partilerin parti bayrağı, flaması, rozeti vb rumuzları satarak bir gelir elde etme arayışında olduklarına dair görüşme yaptığımız kişilerin herhangi bir söylemi olmamıştır. Hatta bunların maliyetleri göz önüne alındığında sayılarının

milyonları bulması itibariyle önemli bir harcama kalemi oldukları belirtilmiştir. Görüşme yaptığımız kişilerin belirttiklerine göre bayrak, flama ve rozetler tanıtıcı unsur olmalarından ötürü özellikle de seçim dönemlerinde sıkça kullanılan araçlardır. Uygulamada parti genel merkezinin bu rumuzları temin ettikleri ve özellikle seçim dönemlerinde uygun yollarla yerel teşkilatlarına aktardıkları görülmüştür. Bunlar partilerin yerel teşkilatlarına ücretsiz olarak gönderilmektedir. Partiler de seçim bürolarının, parti teşkilatlarının, ilgili alanların döşenmesinde bu rumuzları kullanmakta ve böylece partinin halk nezdinde tanıtımını sağlamaktadırlar. AKP il başkanının “... onun haricinde bayraktır, flamadır, rozettir, ana unsur olan malzemeler genel merkezde belirlenmiştir. Bunları teşkilatlara ücretsiz olarak gönderiyorlar. Teşkilatlar bunun satışından gelir elde etmezler. Böyle bir amaçları da yoktur zaten²⁴⁹” sözleri durumu net bir şekilde özetlemektedir.

Bu başlık altındaki bir başka gelir kalemi de bahsedildiği gibi balo, eğlence, konser, yemek gibi faaliyetlerden elde edilen gelirdir. Bu faaliyet içerisinde özellikle konser ve yemek konusunda partilerin birtakım faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Özellikle partilerin kadın kolları bu konuda aktif olarak çalışmaktadır. CHP’li bir görüşmecinin “ bu çerçevedeki faaliyetlerimiz kadın kollarında daha çok oluyor veya gençlik kollarında oluşan faaliyetlerdir. Bunlar ücreti mukabilinde çalışmalarını yapıp biletlerini para karşılığı verdikleri haller de olur parasız yaptıkları konserler de olur. Yani hiçbir ticari anlamda arkadaşlar gelir düşünmeden, hatta kendilerinden de partimizden de destek alarak bu tür faaliyetleri gerçekleştiriyorlar²⁵⁰” sözlerinden de durum anlaşılmaktadır. Mülakat yapan kişiler bu tarz faaliyetlerin gelir getirme amacından ziyade partililerin kaynaşmasına katkıda bulunması bakımından kullanıldığı belirtmişlerdir. Amaç partililerin bir arada olabilecekleri ortamlar yaratıp onların partiyle olan bağlarının güçlenmesine katkıda bulunmaktır.

Sonuç olarak bu gelir kalemlerinin de diğer bazı gelir kalemleri gibi sadece siyasi partiler kanununda yer alan ve kağıt üzerinde kalan gelir kaynakları olduğunu söylemek yanlış olmaz. Uygulamada bunların gerçekçi birer gelir kaynağı olmadığı

²⁴⁹ Mülakat, İl Başkanı, 20 Mart 27 Mart 2011, Kırklareli

²⁵⁰ Mülakat, İl Başkanı, 5 Nisan 2011, Kırklareli

görülmüştür. Bu bakımdan kanunda yer almasının uygulamada işe yarar sonuçlar doğurduğunu söylemek zordur.

3.4.4 Bağış ve Yardımlar

Siyasi partilerin gelir kaynaklarına bakmaya devam ettiğimizde karşımıza çıkan başka bir gelir kalemi de bağış ve aynı nitelikteki yardımlardır. Ancak uygulamada bu gelir kaynaklarının da siyasi partiler açısından çok fazla önemli olmadığı görülmektedir. Siyasi partilere yapılan bağışlar konusunda görüşmecilerin verdikleri cevaplardan çıkarılabilecek ortak sonuç siyasi partilere özellikle parti yerel teşkilatı bünyesinde bağış yapmaya dair bir geleneğin bulunmadığıdır. Elbette bu durum Kırklareli ili özelinde geçerlidir. Mülakat yaptığımız kişilerin bağışlar ile ilgili sormuş olduğumuz sorulara vermiş oldukları cevaplar bizi bu düşünceye sevk etmektedir.

Büyük miktarlarda olmasa da toplumun bazı kesimleri siyasi partilere bağışta bulunabilmektedir. Bu kesimler çoğunlukla siyasi partiler kanununca partilere üye olmaları yasaklanan kişilerdir. Üye olunamayan fakat partiye sempati beslenen durumlarda, bazı kimselerin küçük miktarlarda da olsa partilere bağışta buldukları belirtilmiştir. Ancak yine bu bağış miktarlarının çok cüzi rakamlar olduğunu söylemek gerekmektedir. İkinci bölümde de belirttiği gibi ülkemizdeki yasal düzenlemeler çerçevesinde siyasi partilere bağışta bulunmada bir üst sınır bulunmaktadır. Bu üst sınırın yıllara göre değiştiğini ve 2009 yılı itibariyle yaklaşık 23.000 TL olduğunu görüşme yapılan kişilere belirtmemize rağmen böyle bir rakamın hiçbir şekilde kendi partilerine bağış olarak verilmediğini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılanlara bağışlar haricinde aynı yardımlar konusundaki görüşleri sorulmuştur. Bu noktada aynı yardımlardan kastedilen özellikle seçim dönemlerinde varlığını gösteren bazı ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yardımlardır. Araç, salon, dükkan, restoran tahsisi olarak nitelendirilebilecek bu yardımların bazı durumlarda partilere sağlandığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, özellikle üyeler nezdinde partilerin araç tahsisi yoluyla desteklendikleri görülmüştür. Seçim dönemlerinde konvoyların oluşturulmasına bağlı olarak üyeler kendi araçlarıyla parti ve adaylara konvoylarda yer alarak katkıda bulunmaktadır. Bunun haricinde özellikle seçim

bürosu olarak kullanılması amacıyla bazı adayların desteklendiği belirtilmiştir. Siyasi partilerin seçim büroları için yaptıkları masraflar bir hayli yüksektir. Bu bakımdan parti üyelerinden bazılarının sahip oldukları gayrimenkulleri seçim bürosu olarak kullanmak üzere aday ve partilere tahsis ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak bunun araç tahsisi kadar sık görülen bir yardım olduğunu söylemek zordur. Bu durum ender bir şekilde görülür. Yine sık görülme de parti tarafından düzenlenen yemeklerde özellikle restoran sahibi olan bazı partililerin çok düşük ücretler alarak partilerine ve adaylara katkıda buldukları söylenebilir.

Bağış ve yardımlar konusunda söylenecek son sözler bunların da siyasi partiler ve adaylar açısından çok önemli gelir kaynakları olmadıklarıdır. İster genel ister yerel seçimler olsun parti ve adayların bu bağışlar yoluyla desteklendikleri söylenemez. Bu bakımdan bağış ve yardımlar siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanında varlığını çok net bir şekilde hissettirmemektedir.

3.4.5 Seçim Dönemlerindeki Özel Gelirler

Siyasi partilerin bir başka gelir kaynağı da, yalnızca seçim dönemlerinde ortaya çıkan belli makamlar için başvuruda bulunan aday adaylarının ödemiş oldukları aidatlardır. Bilindiği üzere siyasi partiler kanununun 61. maddesinde yer alan milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat gibi bir gelir kaynağı seçim dönemlerinde özellikle de meclise girme olasılığı yüksek olan partiler açısından büyük miktarlara ulaşan bir gelir kaynaklarıdır. Seçimlere katılan partilerin büyük çoğunluğu 550 milletvekilliği için aday göstermektedir. Bu adaylıklar için başvuranların sayısı ise büyük partiler açısından neredeyse 10 katına ulaşan bir seviyededir. Nitekim yaptığımız mülakatlar çerçevesinde görüşmecilere ne kadar aday adayının 2007 milletvekili seçimlerinde partilerine başvurdukları sorusu sorulduğunda bu rakamların CHP açısından 3000, AKP açısından 3900, SP açısından ise 1500 civarında olduğu öğrenilmiştir. Bu adaylıklar için belirlenen aidatlar ise asgari ücretten başlayıp 3000 TL'ye kadar varmaktadır. Bu rakamlar adayın cinsiyeti, engelli olma durumu gibi kriterlere göre kimi zaman değişebilmektedir. Rakamlardan da anlaşıldığı üzere, bu gelir kalemi siyasi partiler açısından önemli denebilecek bir kalemdir. Bu aidatların kim tarafından toplandığına dair sorduğumuz

soruya görüşmeciler “*genel merkez*” cevabını vermişlerdir. Yerel seçimler açısından ise durum, bu seçimlerde adaylık için başvuranların daha çok partinin yerel teşkilatlarına paraları yatırdıkları yönündedir. Yerel seçimlerde de aday adaylığı aidatı önemli boyutlara ulaşabilmektedir. Tüm bunlara ilave olarak görüşmeciler genel merkezin bir ile yardım gönderirken adaylık için başvuranların sayılarını da göz önüne aldıklarını belirtmişlerdir. O ilin çıkaracağı milletvekili sayısı genel merkezin göndereceği yardımların miktarını yakından etkilemektedir.

Aday adaylığı aidatından da anlaşıldığı üzere, seçimlerde aday olmanın çeşitli maliyetleri beraberinde getirdiği ortadadır. Bir seçim kampanyası sürecinde adayların sahip oldukları kaynakların ne derecede önemli olduğuna dair görüşülen kişilere soru sorulmuştur. İstisnasız bütün partilerin temsilcileri seçimlerde aday olmanın belli bir ekonomik gücü gerektirdiğini belirtmişlerdir. Adayların seçim kampanyaları süresince kişisel kaynaklarında üç genel eğilim göze çarpmaktadır: ilki adaylar çok büyük ölçüde kendi kendilerini finanse etmek zorundadırlar, ikincisi siyasi partiler genellikle adayları için para toplamada kayda değer bir role sahip değillerdir ve üçüncüsü de, işletmeler kişisel adayları finanse etmede isteksizdirler²⁵¹. Buna ilaveten adaylara yönelik devlet yardımının yapılmadığı durumlarda da adayın bizzat kendisinin sahip oldukları kişisel kaynakları ciddi düzeyde önemli olabilmektedir. Bu önemi görüşmecilerin:

“Yük adayın bizzat kendisindedir. Partinin bir katkısı muhakkak vardır ancak bu yetmez. Adayın kendisi de mutlaka harcamak zorunda kalıyor”²⁵²,

“Çok önemli olabiliyor adayın kendi sahip olduğu kişisel kaynakları. Çünkü seçim dönemine girdiğimizde belli harcamaların bizzat adaylar tarafından yapılması zorunludur. Adayın bu harcamaları bizzat yapması kendisinden beklenmektedir”²⁵³,

“Adaylık düşünen bir kişinin en başta belli bir maddi gücünün olması gerekir”²⁵⁴,

²⁵¹ Bryan Shari and Denise Baer, **Money in Politics: A Study Of Party Financing in 22 Countries**, NDI, USA, 2005, s. 12

²⁵² Mülakat, Milletvekili Adayı, 29 Nisan 2011, Kırklareli

²⁵³ Mülakat, Milletvekili, 17 Nisan 2011, Kırklareli

²⁵⁴ Mülakat, Milletvekili Adayı, 30 Mart 2011, Kırklareli

“Adayın bizzat kendisinin sahip olduğu kişisel kaynaklar çok önemlidir. Sizin başarıya giderken kullanacağınız materyallerin sayısı ne kadar fazlaysa başarı şansınız o kadar artar. Sizin çok sayıda insana ulaşabilmeniz ve mesajı iletebilmeniz için uygulamanız gereken birtakım yollar, metotlar var. Bu metotların her birisi para demektir. Bu metotların hepsini uygulamanız için çok para harcamanız lazım. Az paranız varsa hepsini uygulayamazsınız” sözlerinden de çok rahat bir şekilde görmekteyiz.

Adayların mali gücünün seçimlerde eşit olmayan şartlar yaratmasını engellemeye yönelik çeşitli stratejilerin ülkeler tarafından uygulandığı ikinci bölümde açıklanmıştı. Hatırlanacağı üzere, bu stratejilerden bir tanesi de siyasi parti ve adaylara seçim kampanyaları açısından harcama limitleri getirilmesiydi. Seçim kampanyalarının, özellikle kartel partilerine gidiş süreciyle birlikte emek yoğunundan sermaye yoğun bir duruma geçmesi giderek maliyetlerin artmasını beraberinde getirdiği belirtilmişti. İşte bu maliyetler karşısında varlıklı adayların fırsat eşitliğini bozacak seviyede harcamalar yaparak adaleti zedelemesini önlemek amacıyla harcama limitleri getirilmişti. Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye’de gerek siyasi partilerin gerekse de adayların bizzat kendisinin seçim kampanyalarında yapacakları harcamalara herhangi bir üst sınır getirilmemiştir. Bu durum da adayların sahip oldukları kişisel kaynakların önemini arttıran başka bir sebeptir. Kamuoyunda sıkça dillendirildiği üzere bazı adayların seçim kampanyaları için küçük bir partiden çok daha fazla para harcadıkları görülmüştür. Öyleyse adayların kişisel anlamdaki mali güçleri dolayısıyla şu sonuca ulaşabiliriz: harcama üst sınırlarının olmayışıyla birlikte adayın seçim kampanyası süresince uygulayacağı yöntemlere bağlı olarak adayın harcamalarının değişebilmektedir. Bir milletvekili-belediye başkan adayı ortalama ne kadar harcar sorusuna görüşmeciler Kırklareli için 40.000 TL ile 80.000 TL arasında cevap vermişlerdir. Ancak bütün görüşmeciler bunun o ilin gereklerine ve adayın kendi uygulayacağı stratejiye göre bu miktarın değişebileceğini belirtmişlerdir.

Adayların mali güçleri ile ilgili olarak da sorulması gereken bir başka soru aday sıralamasının finansman üzerindeki etkisinin nasıl olduğudur. Bu sebeple görüşme yapılan kişilere birinci sıradaki adayla son sıradaki aday arasında finansman

açısından ne tarz farklılıklar vardır sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar çeşitlidir. Bununla birlikte seçim kampanyalarında adayların seçilmesinin garanti olarak görülmesi adaylara mali açıdan rahat davranma serbestisini Kırklareli ili özelinde vermemektedir. Her partinin öncelikli amacı o ilde milletvekilliğini kazanmak olsa da partiler bununla yetinmemekte ve o ilden çıkarabileceği oyları maksimize etmek istemektedir. Özellikle birinci sıra adaylarına bu konuyla ilgili seçilmelerinin garanti olarak görülmesinin kendi kampanya maliyetlerini nasıl etkilediğine dair başka bir soru sorulmuştur. Verdikleri cevaplar seçilmemiz ne kadar garanti olursa olsun, partinin alabildiğine fazla oy alma isteği bizi çalışmalar ve maliyetler konusunda etkilemektedir yönündedir. Buna göre, birinci sıradaki bir adayın seçim bürosu tutmaması, esnaf ziyaretlerinde bulunmaması, kendi bildirimlerini bastırmaması gibi masraflardan kaçınması gibi bir durum söz konusu değildir. İlginçtir ki bir partinin milletvekili adaylarından birinci sırada olanı iki tane seçim aracı ve üç tane seçim bürosu kullanıyorken ikinci sıradaki ise bir tane seçim aracı ve bir tane seçim bürosu kullanabilmektedir. Kuşkusuz o ildeki milletvekilliklerinin kazanılması önemli olmakla birlikte amaç o ilde partinin alabileceği maksimum oy sayısına ulaşmaktır. Birinci sıradaki aday böyle iken son sıradaki aday ise finansman açısından farklı bir konumdadır. Kırklareli ilinde CHP'nin seçim sonuçları açısından üstün olduğu bir durum söz konusudur. Toplam üç milletvekilliğinin ikisini CHP kazanmaktadır. Üçüncü sıradaki CHP adayının kazanması çok uzak bir ihtimal olarak değerlendirilmemektedir. Buna göre kazanmak isteyen üçüncü sıradaki aday mali olanaklarını alabildiğine kullanacak ve şansını zorlayacaktır. Bu durum da büyük çoğunlukla adayın izleyeceği seçim stratejisi ile yakından ilgilidir. Belediye başkan adayları açısından da benzer bir durum söz konusudur. Yine burada bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir: büyükşehirlerde durum farklılaşmaktadır. Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyükşehirlerde ilk sıra adaylar pek harcama yapmamaktadır. Benzer durum kontenjan adaylığı için de söz konusudur. Sıkça vurgulandığı gibi küçük şehirlerde aday sayısının azlığı harcamalardan kaçma konusunda adayları engellemektedir.

Adayların kişisel kaynakları ile ilgili şu sonuca ulaştığımızı söyleyebiliriz: ister genel seçimler, isterse de yerel seçimler olsun adaylar belli bir ekonomik gücü ellerinde bulundurmaları zorundadırlar. Seçim kampanyalarının organize edilme

biçimleri bunu bir zorunluluk haline getirmiştir. Artan maliyetlerin karşılanması konusunda da adayların bizzat katkı sağlamaları beklenmektedir. Bazı seçim harcamaları kişiselleşmiştir. Örneğin adayların kendilerini tanıtan broşürlerin bastırılması, billboardların kiralanması, bütün ilçe ve köylerin dolaşılması, yazılı ve görsel basına reklâmların verilmesi, profesyonel desteğin alınması ulaşım, telefon vs unsurların maliyetlerin karşılanması bizzat aday tarafından yapılmaktadır. Bu bakımdan adayın belirli bir mali gücü ellerinde bulundurmaları beklenmektedir. Adayın mali gücünün zayıf olduğu durumlarda bir şekilde finanse edildikleri görüşme yapılan kişiler tarafından belirtilmekle birlikte bu durumun istisnai bir nitelik taşıdığı belirtilebilir.

Bu konuyla ilgili mülakat yapılan kişilere son olarak kampanya gelirlerine en fazla katkıyı sağlayan parti genel merkezi/yerel teşkilat/adayın kendisi sıralaması göz önüne alındığında hangisidir sorusu yöneltilmiştir. Bu durum hakkında seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşunu göz önünde bulundurarak bilgi vermeleri istenmiştir. Bu cevaplar aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Hatırlanacağı üzere çalışmamızda CHP ve AKP herkesi yakala (catch-all) ve kartel partileri, SP ise kitle partisine ve toplumsal hareket partilerine yaklaşan bir model olarak ele alınmaktaydı. Öyleyse finansman açısından ilk göze çarpan CHP ve AKP’de kartel partisi finansman şekli, SP’de ise kitle partisi finansman yöntemidir. Buna göre ana gelir kaynakları devlet yardımı olan CHP ve AKP’de gelir kaynaklarının merkezileştiği söylenebilir. Bu durum ikinci bölümde devlet yardımı ile ilgili tartışmaların yer aldığı bölümde de tartışıldı. Bilindiği gibi, devlet yardımı partilerin genel merkezine, yerel teşkilatlara, gençlik ve kadın kolları gibi parti yan kuruluşlarına, siyasi araştırma merkezlerine ve bizzat adayların kendisine yapılabilir. Ülkemizde ise, benimsenen sistem hem olağan dönemler hem de seçim dönemleri için bu yardımın siyasi partilerin genel merkezine yapılmasıdır. Bu durum parti genel merkezlerinin yerel teşkilatlar ve adaylar karşısında daha güçlü bir konuma gelmesini beraberinde getirmektedir. Devlet yardımının miktarının milyonları bulduğu bir durumda da, mali açılardan söz söyleme yetkisi parti genel merkezine geçmektedir. AKP ve CHP için durum böyle iken SP açısından farklıdır. Yukarıda bahsedilen cümlelerden anlaşılacağı üzere SP’nin devlet yardımı almıyor oluşu parti

genel merkezinin seçim kampanyalarının finansmanındaki rolünü azaltmaktadır. Bu bakımdan, merkezileşen gelirlere paralel olarak AKP ve CHP’de gelirlere katkı sağlamak açısından parti genel merkezi/adayın kendisi/parti yerel teşkilatı içerisinde en fazla ağırlığı olan parti genel merkezidir. Parti genel merkezinin ağırlığının ne kadar önemli olduğunu ve genel merkezin yapmış olduğu harcama kategorilerini CHP Merkez Yürütme Kurulu’nun 11 Nisan 2009 tarihli raporu ortaya koymaktadır. Tarihe dikkat edilirse raporun hemen 29 Mart yerel seçimleri ertesinde oluşturulduğu ve Parti Meclisi’ne sunulduğu görülür:

Tablo 12. 11 NİSAN 2009 TARİHLİ CHP MERKEZ YÜRÜTME KURULU’NUN PARTİ MECLİSİNE SUNDUĞU RAPORDA YER ALAN PARTİ GENEL MERKEZİ HARCAMALARI

Örgütlere Gönderilen Seçim Yardımları	: 32.100.628.-TL.
Bayrak Alımları	: 5.755.838.-TL.
Rozet Alımları	: 327.923.-TL.
Bilboard Kiralamaları	: 2.791.123.-TL.
Uçak ve Helikopter Kiralamaları	: 467.993.-TL.
Miting Harcamaları	: 3.552.139.-TL.
Yayın Aracı Kiraları	: 62.918.-TL.
Google Reklâm Giderleri	: 61.270.-TL.
Kamuoyu Araştırmaları	: 453.450.-TL.
Kargo Giderleri	: 206.612.-TL.
Toplam	45.779.894.-TL.

Kaynak: CHP Merkez Yürütme Kurulu’nun 11 Nisan 2009 tarihli Parti Meclisi’ne sunduğu rapor, (www.chp.org.tr)

Rapordaki harcama kalemlerine bakıldığında merkezileşmiş bir seçim kampanyasının harcama kalemleri görülebilmektedir. Dikkat edilirse CHP örgütlerine seçim kampanyalarında kullanmaları için 32 milyon civarında parasal yardımda bulunmuştur. Bu yardımla ilgili CHP’li temsilcilere yerel seçimlerde ne kadarlık bir kısmın kendilerine gönderildiği sorulmuştur. 2009 yerel seçimleri için b

rakamın yaklaşık olarak 200.00 TL olduğu bildirilmiştir. AKP’li siyasiler de benzer bir rakamı vermişlerdir. Bu rakamın 2007 genel seçimlerde de hemen hemen aynı olduğunu görüşme yaptığımız kişiler belirtmişlerdir.

Konuyu daha da açık bir hale getirmek için özellikle belediye başkan adayları ve milletvekili adaylarına kendilerinin seçim kampanyasının gelirlerine ortalama ne kadar katkıda buldukları sorusu sorulmuştur. Verilen yanıtların birleştiği rakam 50 bin TL civarındadır. Ancak burada şu noktanın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Adayların tek başına neredeyse 50 bin TL’ye varan bir katkıyı sağlaması onların gözünde seçim kampanyası için en fazla katkıyı sağlayanların kendileri olduğu yanlışlığını ortaya koymaktadır. Bazı adayların verdikleri cevaplardan bu durum net bir şekilde görülmektedir. Örneğin genel merkezin kendilerine kullanmaları için 200 bin TL para gönderdiğini belirten bazı adaylar kendilerinin 50 bin liralık katkılarının olduğunu belirtmelerine rağmen, gelir kalemlerinde ağırlığın kendileri olduğunu söylemişlerdir. Ancak yine belirtmek gerekirse siyasetin doğası gereği adayların kendi kişisel kampanya giderlerini karşılamada yardım almamalarından ötürü belli bir gelir düzeyinde olması bir zorunluluktur. Bu zorunluluk karşısında adayın kendi seçim bütçesine göre gelir koyması ve bu anlamda harcama yapması bizzat kendi inisiyatifindedir. Aday istediği ölçüde para harcama konusunda tamamiyle serbesttir. Ancak Kırklareli ili için göz önüne aldığımızda CHP ve AKP’de seçim kampanyalarına gelir olarak katkıyı en fazla sağlayan partinin genel merkezidir. Bu gelir adayların tek başlarına harcadıklarının neredeyse dört katıdır. SP açısından ise durum böyle değildir. Genel merkez tarafından yeterince desteğe sahip olmayan bu partide adayların gelirler açısından yaptığı katkılar genel merkeze oranla çok daha fazladır. Yine dikkat etmek gerekir ki, bu durum Kırklareli ili açısından söz konusudur. Görüşmecilerin hepsi farklı illerde farklı durumların olabileceği konusunu önemle belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, gelir kaynakları açısından ele aldığımızda devlet yardımının da etkisiyle AKP ve CHP’de Kırklareli ilinde partinin gelirlerine, genel merkez tarafından gerek olağan dönemler gerekse de seçim dönemleri açısından en fazla katkıyı partinin genel merkezi yapmaktadır. Ancak şuna dikkat çekmek gerekir: parti genel merkezinin göndermiş olduğu yardımlar gerek olağan dönemler gerekse de

seçim dönemleri açısından bütün harcamaları karşılayacak seviyede değildir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, olağan dönemlerde merkezin göndermiş olduğu yardımların yetmediği durumlarda partinin yerel teşkilat başkanları ile yönetim kurulları, seçim dönemlerinde ise, gönderilen yardımların yetmediği durumlarda adaylar devreye girmekte ve gereken diğer harcamaları yapmaktadır. SP açısından ise en fazla katkıyı yapan olağan dönemlerde partinin yerel teşkilatı ve seçim dönemlerinde ise adayın kendisindedir. Genel merkezin rolü AKP ve CHP'nin aksine zayıftır. Siyasetle ilgilenmek ve partilerin belirli kademelerinde görevde bulunmak ve belli makamlar için aday olmak zorunlu olarak belli bir mali gücü beraberinde getirmektedir. Buradan çıkan sonuç bizi A. Uysal ve O. Topak'ın bulunduğu şu önemli tespite götürmektedir: *‘‘Türkiye’de siyasi partilerin yerel seçkinlerle ilişki içerisinde olduğu ve bu durumun hem oy elde etme hem de partinin finansmanı açısından siyasi partiler tarafından kaçınılmaz olarak görüldüğüdür’’*²⁵⁵,

3.5 SEÇİM KAMPANYALARININ GİDER BOYUTU

Siyasi partilerin seçim kampanyalarının harcama boyutunu ortaya koyabilmek için görüşmecilere altı kategori altında çeşitli sorular sorulmuştur. Aşağıda bu kategorilere ve bu kategoriler nezdinde sorulan sorularla verilen cevaplara yer verilecektir.

3.5.1 Seçim Bürosu Giderleri

Siyasi partiler ve adaylar çeşitli gerekçeler dolayısıyla seçim bürolarını yaygın bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu cümleden partinin yerel teşkilatı ve adayların kendilerinin seçim bürolarını ayrı ayrı kullandıkları sonucu çıkmaktadır. Bir il ve ilçede partinin yerel teşkilatı ayrı bir seçim bürosu, adayın kendisi de ayrı bir seçim bürosu tutabilmektedir. Partinin seçim bürosunu kullanmasında amaç genel olarak partinin tanıtılması ve halk nezdinde görünür kılınmasını sağlamaya yönelik iken, adayın bizzat kendisinin seçim bürosunun kullanılmasında ise amaç adayın kendi tanıtımının sağlanması ve halk nezdinde görünür kılınmasıdır. Bazı durumlarda da aday ve partinin tanıtımının beraber yapıldığı ve ortak kullanılan bürolar tutulmaktadır. Seçim bürolarının sayısı tercihlerle yakından ilgilidir. Aday

²⁵⁵ Uysal ve Topak, a.g.e, s. 29

ya da partinin seçim bürolarının sayısı ilçenin coğrafi anlamdaki büyüklüğü, nüfus, seçmen sayısı gibi kıstaslar çerçevesinde belirlenmektedir.

Seçim büroları seçim kampanyası süresince ciddi bir maliyet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık 45 günlük süre zarfında kullanılan seçim bürosunun kirası, burada kullanılan ses düzeneğine ödenen bedeller, ziyaret edenlere yapılan çay, kahve gibi ikramların maliyetleri, büroda çalışanların günlük ihtiyaçlarının karşılanması gibi maliyetler seçim bürolarının yüklü bir maliyet kalemi olmasına sebep olmaktadır. Örneğin Lüleburgaz ilçesinde bir milletvekili adayının seçim bürosu için ödemiş olduğu bedelin 15.000 TL, bir başka adayın 12,000 TL civarında olması maliyetlerin ne kadar yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir. Maliyetlerin bu kadar yüksek olmasının sebebi seçim bürolarının genelde halkın kalabalık bir şekilde yer aldığı yerlerden tutulmasıdır. Bu da genelde ilçenin çarşıları olmaktadır. Yine burada kullanılan malzemelerin de ciddi bir maliyet kalemi olduğunu söylemek mümkündür. Görüşme yapılan kişilerden birinin seçim bürosunun açık olduğu süre zarfında on bin bardak kadar çay kahve ikramında bulunması çok önemsizmiş gibi gözükse bazı kalemlerin gerçekte büyük maliyetlere sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Yine bu bürolarda sürekli duran kişilerin gündelik ihtiyaçları da bir başka gider kalemidir.

Seçim bürolarının bu maliyetlerinin kimler tarafından karşılandığı bir başka sorudur. Bu sorunun cevabı da değişmektedir. Eğer seçim bürosu bizzat aday tarafından tutulduysa maliyetler bizzat adayın kendisi tarafından karşılanmaktadır. Parti tarafından tutulduysa maliyetler genellikle parti tarafından karşılanmaktadır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki seçim büroları Kırklareli ili özelinde genel olarak adaylar tarafından kullanılmaktadır. Dolayısıyla da maliyetleri bizzat adaylar tarafından karşılanmaktadır. Adaylar bazen kendilerini tanıtacak ortak büroların da oluşturulması yoluyla bu maliyetleri azaltma yoluna gidebilmektedir.

Son olarak seçim büroları konusunda AKP ve CHP'nin SP'ye oranla çok daha fazla harcama yaptığını söyleyebiliriz. SP seçim bürosu açısından çok fazla harcama yapmayı tercih etmiyorken AKP ve CHP ise tersine bir şekilde alabildiğine harcama yapmaktadır. Görüşmeciler bu durumun genel merkez tarafından desteklenmeyle yakından ilgisi olduğunu belirtmişlerdir.

3.5.2 Mitingler ve Organizasyon Giderleri

Siyasi partilerin seçim kampanyalarında miting, tanıtım toplantıları, konferanslar ve diğer organizasyonlara yönelik yapılan giderler de başka harcama kalemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmecilere bu faaliyetlere yönelik sorular sorulmuştur.

Mitingler konusunda mülakat yaptığımız siyasiler mitinglerin maliyetlerinin genel merkez tarafından karşılandığını belirtti. Çünkü mitinglerde genel olarak ön plana çıkan adaylar değil partilerdir. Ülkemizde adayların kendilerini tanıtımalarına dair miting faaliyetleri yapılmamaktadır. Bu şekildeki tanıtıma dair bir gelenek ülkemizde oluşmamıştır. Mitinglerde halkın görmek istedikleri daha çok partilerin genel başkanlarıdır. Bu çerçevede de mitingler genel başkanların katılımlarıyla gerçekleşmektedir. Uygulamada, o ildeki adayların genel başkan tarafından seçmenlere mitingler esnasında tanıtılması gibi bir durum söz konusudur. Dolayısıyla adayları doğrudan ilgilendirmediği için mitingler konusunda maliyetler doğrudan parti tarafından karşılanmaktadır. Bu da daha çok parti genel merkezinin mitingler için gerekli ekipmanları mitingin yapılacağı ile göndermesi ile olmaktadır. Ayrıca partilerin teşkilat başkanları mitinglerin yapıldığı zamanlarda genel merkezin özel olarak kendilerini desteklediklerini söylemişlerdir. Konuyla ilgili olarak A. Uysal, “*son yıllarda siyasi partilerin mitingler konusunda ‘profesyonelleşme’ yoluna giderek, mitingleri ‘ticarileştirme’, pazar mekanizması içine sokma eğilimi gösterdiklerini*”²⁵⁶ saptamaktadır.

Siyasi partilerin seçim kampanyası sırasında izledikleri strateji alabildiğine fazla miting yapmaktır. Ancak bu durumu partinin mitingin yapılacağı ildeki konumunu göz önüne alarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Söz gelimi bir siyasi partinin güçlü bir şekilde varlığını hissettirmediği yerlerde miting yapılmamaktadır. Bu biraz da partinin o ildeki oy oranı ve seçmen desteğiyle yakından ilgilidir. Mitinglerin TV ekranlarından çoğunlukla canlı yayınlarla gösteriliyor ve oralardaki kalabalığın izleniyor oluşu partilerin dikkat ettiği hususlardır. Siyasi partiler makul seviyede kalabalık toplayamayacağı yerlerde miting yapmaktan kaçınılmaktadırlar. Bu

²⁵⁶ Ayşen Uysal, “Siyasi Partiler ve Mitingler: 2007 Cumhuriyet ve Seçim Mitingleri”, içinde **Türkiye’de Neo-liberalizm, Demokrasi ve Ulus Devlet**, Yüksel Akkaya ve diğerleri (ed), Yordam Yayınları, İstanbul, 2009, s. 36

durumun partinin otoritesini halk nezdinde sarsacağından şüphe yoktur. Görüşmeciler mitinglerin neye göre yapıldığı ve hangi kıstasların göz önüne alındığı sorusuna bu sözlere benzer açıklamalarda bulunmuşlardır.

Mitinglerden seçim dönemlerinde özellikle oy toplayabilme açısından yararlanılmanın yanında normal dönemlerde de yararlanma söz konusu olabilmektedir. Belli durumların ortaya çıkması siyasi partilerin miting yapmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin SP il başkanı, Danimarka ile ortaya çıkan ve kutsal değerlere hakaret eden karikatür krizini protesto amacıyla İstanbul Çağlayan'da bir miting yaptıklarını ve geniş bir katılım sağladıklarını belirtmiştir²⁵⁷. Bu vb. durumlar siyasi partilerin mitinglere normal dönemlerde de başvurmaları sonucunu doğurabilmektedir.

Mitinglerin yerel ve genel seçimlere yönelik taşıdığı anlama dair siyasilere bir başka soru daha sorulmuştur. Burada da görüşmeciler partilerinin hem genel hem de yerel seçimlerde başarılı olmayı amaçlamalarından ötürü alabildiğine geniş sayıda miting yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu düşüncenin altında yereli yönetebilmenin, kontrol edebilmenin genel seçimlerde ciddi avantajlar yarattığı düşüncesi yatmaktadır.

Mitinglerin yanında adayların tanıtım toplantılarından yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Adaylar bu soruya Kırklareli ili için tanıtım toplantılarına gerek olmadığı yönünde cevap vermişlerdir. İlde çeşitli yollarla herkese ulaşabilmenin ve genellikle tanınıyor olmalarının böyle toplantıları gereksiz kıldığını belirtmişlerdir. Bu durumun özellikle Kırklareli ve benzer büyüklükteki iller için geçerli olduğunu söylemek gerekmektedir. Görüşme yaptığımız kişiler özellikle büyükşehirlerde bu tarz toplantıların adaylar açısından olumlu sonuçlar yaratabileceğini belirtmişlerdir.

3.5.3. Seçmenle Yüz Yüze Görüşmeler Çerçevesinde Yapılan Harcamalar

Seçmenle yüz yüze iletişim, çeşitli düzeydeki partililerin ya da adayların potansiyel seçmenleri direkt ziyaret etmesi ve onlardan belirli bir aday ya da parti

²⁵⁷ Mülakat, İl Başkanı, 27 Mart 2011, Kırklareli

için oy talebinde bulunmaları olarak tanımlanabilir²⁵⁸. Buna göre seçmenle yüz yüze iletişim çeşitli noktalarda seçim kampanyaları açısından varlığını önemli bir şekilde hissettirmektedir.

Siyasi partilerin seçim kampanyalarıyla ilgili olarak birinci bölümde, özellikle parti sınıflandırmalarıyla ilgili olarak açıklamalarda bulunurken günümüzde siyasi partilerin seçim kampanyalarında kitle iletişim araçlarının ve profesyonel desteğin öneminin arttığını söylenmişti. Bunun sonucunda özellikle kitle partisinin güçlü örgüt yapısının çeşitli nedenlerle zayıfladığı belirtilmişti. Siyasetin giderek daha profesyonel bir hal alması ve daha teknik bir yapıya bürünmesi gibi bir durum söz konusuydu. Tam da bu noktada dünya üzerindeki gelişmeler dikkatli bir şekilde izlendiğinde, seçim kampanyalarının sayı bakımından daha az olan ve hatta seçimden seçime oluşturulacak geçici (ad hoc) kampanya örgütleriyle daha etkin yürütülebileceği şeklindeki görüşler yaygınlık kazanmıştır. E. Özbudun'a göre *“bu görüş endüstri sonrası toplumlar bakımından geçerlilik taşısa bile, Türkiye gibi modernleşmenin henüz orta aşamalarında bulunan ve yüz yüze ilişkilerin hala büyük ölçüde önem taşıdığı toplumlarda ne kadar önemli olacağı tartışmalıdır”²⁵⁹*

Görüşmecilerin seçmenle yüz yüze iletişim konusundaki şu sözleri Özbudun'un ne kadar haklı olduğunu ve parti örgütlerinin önemlerini hala korumakta olduklarını ortaya koymaktadır:

“Bu yüz yüze görüşme, kapı kapı dolaşma, apartmanları, tek tek daireleri ziyaret etme, onların zilini çalma, insanların elini sıkma, onların yüzünü görme, bütün bunların hepsi bizim açımızdan çok önemlidir. Bu olağanüstü bir şeydir. Yani seçimlerde başarıyı getirecek en büyük çalışma budur”²⁶⁰

“Bizim haftada bir kere mahalle temsilcileri toplantısı vardır. Bu toplantılarda temsilciler ne tarz faaliyetleri yerine getirdiklerini anlatırlar. Kaç tane mahalle gezdiklerini, üye kaydı yapıp yapmadıklarını vs leri anlatırlar. Bizde teşkilat çalışma modeli böyledir yani. Kim hastalandı? Kimin çocuğu askere gidiyor? Kimin

²⁵⁸ Open Society Justice Initiative, **Monitoring Election Campaign Finance: A Handbook For NGOs**, Open Society Institute, New York, 2005, s. 79

²⁵⁹ Ergun Özbudun, ‘Siyasi Partiler ve Demokrasi’, TESAV tarafından düzenlenen sempozyumda sunulan bildiri, TESAV, 1995, Ankara, s. 9

²⁶⁰ Mülakat, Milletvekili Adayı, 19 Nisan 2011, Kırklareli

bebeği oldu? Kimin cenazesi var? Teşkilat haber verir ve gereken yapılır. Gidilir onlar ziyaret edilir. Hastanedeysen hastaneye, askere mi gidiyor gerekirse otopara. Veya cenazesi varsa başsağığına giderler. Bizim çalışma modelimiz budur. Seçmenle yüz yüze iletişime çok önem veririz²⁶¹’’

‘‘Biz parti olarak yüz yüze iletişime dikkat ederiz. Sadece seçim dönemleriyle de sınırlı değildir bu. Seçimlerden önce de bizim partimiz açısından seçmenle yüz yüze iletişime dikkat edilir. Partimiz her ilin milletvekillerini teşkilat vasıtasıyla takip eder. Teşkilatın raporlarını alır. Milletvekilleri rutin zamanlarında illerine gidiyorlar mı? Seçmenle birebir temaslarını kuruyorlar mı? Seçim harici zamanda da yüz yüze görüşmelerini sürdürüyorlar mı? Bunu AK Parti çok önemser. Biz parti olarak buna çok önem veririz²⁶²’’

Bu cümlelerden de anlaşıldığı üzere siyasi partilerin seçmenle yüz yüze iletişim kurma konusunda bir hayli hassas davrandıkları görülmektedir. Bütün görüşmeciler bu konuyla ilgili olarak sorulan soruya yüz yüze iletişime alabildiğine önem atfeden cevaplar vermişlerdir. Peki uygulamada seçmenle yüz yüze iletişim varlığını nasıl göstermektedir? Bu sorunun cevaplanması konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Öncelikle yüz yüze iletişimin bir boyutu olan kapı kapı dolaşma faaliyetlerinden bahsedelim. İstisnasız bütün siyasiler seçmenlerin oy elde etmede kapı kapı dolaşma faaliyetlerinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Kapı kapı dolaşma ve bu çerçevede oy isteme faaliyetleri özellikle siyasi partilerin kadın kolları tarafından yapılan faaliyetlerdir. Adayların evlerin zillerini tek tek çalarak kendileri ve partileri için oy istedikleri bir durum Kırklareli ilinde sık rastlanan bir durum değildir. Bu bakımdan partinin kadın kolları üyeleri ellerinde parti ve adaylarını tanıtıcı broşürlerle, kimi zaman da çeşitli promosyonlarla seçmenlerin evlerine giderek partileri ve adayları için oy isteyebilmektedir. Bu noktada özellikle CHP'nin kapı kapı dolaşma partilerini diğer partilere oranla daha iyi uyguladığını söyleyebiliriz. CHP'nin Kırklareli ili göz önüne alındığında halk nezdindeki algısı ve CHP'ye yönelik desteğin diğer partilere oranla daha fazla oluşu partiyi avantajlı

²⁶¹ Mülakat, Milletvekili Adayı, 30 Mart 2011, Kırklareli

²⁶² Mülakat, Milletvekili, 20 Nisan 2011, Kırklareli

konuma itmektedir. Konuyla ilgili olarak CHP’li görüşmeciler özellikle büyük ilçelerde neredeyse bütün evleri tek tek uzun bir çalışma ve geniş bir ekibin katılması sonucunda dolaştıklarını belirtmişlerdir. AKP ve SP açısından ise durumun CHP’deki kadar başarılı olduğu söylenemez. Ancak bu iki parti de özellikle kadın kolları nezdinde mümkün olduğunca çok sayıda haneye ulaşmak amacındadır.

Kapı kapı dolaşma faaliyetlerinin kadın kolları nezdinde yerine getirilen bir faaliyet olduğunu belirttikten sonra adayların seçmenle yüz yüze iletişimi sağlayacak faaliyetleriyle devam edelim. Adaylar kahvehaneleri, kamu kurumlarını, parkları, pazarları ve yerine göre maç zamanlarında stadyumları dolaşarak seçmenden oy istemektedirler. Adaylar gezdikleri yerlerdeki esnafların tamamını ziyaret etmektedirler. Ayrıca köyler de yine gezilen yerler arasında yerini almaktadır.

Seçmenle yüz yüze iletişimin bu şekilde gerçekleştiği ve ne kadar önemli olduğu vurgulandıktan sonra bu faaliyetlerin seçim kampanyaları açısından nasıl bir maliyet oluşturduğuna da değinmek gerekir. Burada dikkati çeken ilk nokta parti üyesi kadınların ücretsiz emek yoluyla katkıda bulunmasıdır. Bu katkı hatırlanacağı üzere siyasi partilerin bünyelerinde neden üye bulundurmamak istediklerinin cevaplarından bir tanesiydi. Kadın kolları nezdinde yapılan bu faaliyetlerin maliyet unsuru olmaması parti ve adaylar açısından önemli bir avantaj yaratmaktadır. Yine adayların da bu faaliyetler karşısında maliyetleri çoğunlukla ulaşım için yapılan yakıt maliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun ise adayın harcama kalemleri içerisinde çok büyük bir önemi olmadığını görüşme yaptığımız kişiler belirtmişlerdir.

Sonuç olarak seçmenle yüz yüze iletişimin gelişmiş ülkeler açısından önemini yitirmesine rağmen ülkemiz açısından oy elde etmede hala etkili bir silah olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle seçmene ulaşabilmenin görece daha kolay olduğu küçük şehirlerde neredeyse bütün partiler bu yöntemi uygulama konusunda ciddi düzeylerde faaliyetlerde bulunmaktadır.

3.5.4 Oy Verme, Pazar Araştırması, Kampanya Tasarımı, Planlaması ve Yönetimi Gibi Faaliyetler İçin Yapılan Harcamalar

Siyasetin tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu dönüşüm seçim kampanyaları üzerinde ciddi yapısal değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu yapısal

değişiklikler üzerinde çeşitli unsurların etkisi vardır. Bu unsurlarla siyaset, giderek kartelleşme süreciyle de birlikte, profesyonel bir hal almaya başlamıştır. Bu profesyonelliğin seçim kampanyaları üzerindeki etkisi ise kaçınılmaz bir şekilde varlığını hissettirmektedir.

Artan medya teknolojileriyle birlikte görüntü ve televizyonun siyasetle girdiği ilişkinin yarattığı dönüşüm özellikle seçim kampanyalarında gözle görülür bir şekilde izlenebilmektedir. Günümüzde siyasi partilerin seçim kampanyaları artık ideolojilerin de önemlerini yitirmeleri itibariyle büyük gösteriler halini almıştır. Tam da bu noktada en başından sonuna dek siyasal pazarlama bilgilerinden yararlanarak profesyonelce planlanmaktadır. Seçim kampanyalarının her biri birer pazarlama stratejisi olarak ele alınmakta ve sahneye konmaktadır²⁶³.

Siyasetin profesyonelleşmesi eğilimi ilgi alanı siyaset olmayan ve gerçekte ticari alanın içinde faaliyet gösteren pek çok uzmanlık dalını politikanın vazgeçilmez birer parçası haline getirmiştir. Bu çerçevede reklâmcılar, halkla ilişkiler uzmanları, araştırma şirketleri, imaj danışmanları, gazeteciler, pazarlama uzmanları partilerin ücret karşılığında çalışan personelleri haline gelmiştir²⁶⁴.

Siyasetin giderek profesyonelleşmesi kısaca bu şekilde özetlendikten sonra bu profesyonelleşmenin ülkemizdeki yansımalarına hem tarihteki örneklerle hem de günümüz örnekleriyle devam edilebilir. Ülkemizde siyasal pazarlama iletişim tarihinin ilk profesyonel seçim kampanyası 5 Haziran 1977 tarihli genel seçimlerinde yapıldı. İlk kez bu seçimlerde bir reklâm ajansı siyasal kampanya yürütme görevini üstlenmiştir. Bu ajans, 1977 seçimlerinde Adalet Partisi adına afiş tasarlayan, slogan üreten, ses kasetleri ve basın ilanları oluşturan Cen Ajans'tır²⁶⁵. Görüldüğü üzere profesyonel anlamda seçim kampanyasının ülkemiz tarihindeki ilk örneğinin yaklaşık yirmi beş yıllık bir geçmişi vardır.

Profesyonel seçim kampanyalarına, Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin Ajans Ada ile, 1981 yerel seçimlerinde Refah Partisi'nin Anajans ile 1983 seçimlerinde

²⁶³ İlkay Kara, 'Politik Sözün Düşüşü', **Kurtuluş Dergisi**, sayı:11, 2007, s. 74

²⁶⁴ İlkay Kara, s. 75

²⁶⁵ Necati Özkan, **Türkiye'den ve Dünyadan Örneklerle Seçim Kazandıran Kampanyalar**, Mediacat Yayınları, 3. baskı, 2007, İstanbul, s.23

ANAP'ın Manajans, 1995 seçimlerinde Ajans Terrenova ile yaptıkları çalışmalar da örnek olarak gösterilebilir²⁶⁶. Bu örnekler günümüze kadar ki süreç içerisinde siyasi partilerin seçim kampanyalarında profesyonel desteğin partiler tarafından tercih edildiğini net bir şekilde göstermektedir.

Seçim kampanyalarında profesyonel desteğin ne derecede önemli olduğu ortaya konduktan sonra bunun uygulamada nasıl gerçekleştiğini öğrenebilmek amacıyla görüşmecilere seçim süreci boyunca profesyonel destek alıp almadıkları sorulmuştur. Göze ilk çarpan görüşme yaptığımız kişilerin tamamının kampanya planlanmasının merkezileşmesine paralel olarak genel merkezin profesyonel desteği aldığını belirtmesidir. Yapılan görüşmelerde hiçbir katılımcı profesyonel destek aldığını belirtmemiştir. Ancak parti genel merkezlerinin bir bütün olarak oy verme, pazar araştırması, kampanya tasarımı, planlaması ve yönetimi gibi ihtiyaçları karşılamak üzere destek aldıklarını belirtmişlerdir. CHP bu bağlamda 2007 seçimlerinde CHP, Alınur Velidedeoğlu'nun sahibi olduğu Saatchi& Saatchi Güzel Sanatlar Reklâm Ajansı ile çalışmıştır. Günlerce gazetelere tam sayfa ilan veren CHP, ayrıca iletişim stratejisi için billboardlar, tekneler ve afişleri kullanmıştır. AKP ise tercihini 2002 seçimlerinde olduğu gibi Erol Olçak'a ait olan Arter Ajansı kullanarak yapmıştır²⁶⁷. Aynı zamanda son ana kadar anket şirketlerinden de yararlanılarak kamuoyu yoklamaları da yaptırılmış ve seçmenin olası tercihleri takip edilmeye çalışılmıştır. Örneğin AKP son iki güne kadar Denge, Pollmark ve Anar gibi kamuoyu araştırma şirketlerinden yararlanmıştır.²⁶⁸ SP il başkanı kendi siyasi çizgilerine yakın olduğunu belirttiği Ajans 5'le partilerinin çalıştığını belirtmiştir. Görüldüğü gibi seçim kampanyalarının merkezileşmesine paralel olarak bir bütün halinde partiler tarafından profesyonel destek almak da merkezileşmiştir.

Görüşme yaptığımız kişilere Kırklareli ili özelinde niçin profesyonel destek almadıkları sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar çeşitli olmakla birlikte Kırklareli Belediye Başkanı'nın şu sözleri durumu açık, kısa ve net bir şekilde ortaya koymaktadır: “ *Ben profesyonel destek almadım. Bu bir ihtiyaç meselesi.*

²⁶⁶ Özkan, ss. 62, 63,144, 212

²⁶⁷ <http://www.superpoligon.com/arsiv/Oku.24017.htm>, (erişim tarihi: 19/12/2010)

²⁶⁸ Işıl Darcan, “Siyasal Partilerde Şirketleşme Eğilimleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 101

Profesyonel destek daha çok genel merkezin faaliyet alanına girer. Çünkü genel merkezin profesyonel destek alarak çalışması şarttır. Ajanslar bu noktada önemlidir. Özellikle büyükşehirlerde adaylar nasıl bir amaçları olduğunu ve nasıl bir kampanya stratejisi izlemek istediklerini anlatır ve bu ajanslar da buna göre bir kampanya strateji dizaynı hazırlarlar. Burada çalışan insanlar profesyonel insanlardır. Uzun süredir de bu alandaki gelişmelerin artarak devam ettiği düşünülürse adayın bir adım daha öne çıkarılmasında bu tarz destekler önemlidir. Ama bizim burası, Kırklareli küçük olduğu içindir ki biz kullanmadık. Büyükşehirde herhangi bir adayın profesyonel destek almaksızın kampanyasını sürdürmesi zordur. Çünkü profesyonel destek olmazsa adayın seçim kampanyası çok zayıf kalır²⁶⁹''

Görüşme yaptığımız siyasilerin tamamı belediye başkanının sözlerine benzer şekilde, bunun bir ihtiyaç meselesi olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu desteğin maliyetlerinin çok yüksek seviyelerde olması da bir başka etkidir. Ayrıca ilde yüz yüze iletişimin hayata geçirilmesinin büyükşehirlere oranla çok daha mümkün olmasıyla profesyonel destek gereksiz kalmaktadır. Adayların büyük ölçüde yerel elitler olması ve halk nezdinde tanınıyor olmaları da profesyonel desteği tercih etmede parti ve adayların isteksiz davranmalarına sebep olmaktadır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu eğer büyükşehirde ya da seçmenle yüz yüze iletişim kurabilmenin Kırklareli kadar kolay olmadığı bir şehirde çalışmalarını halinde profesyonel desteğin bir ihtiyaç olarak belirebileceğini ve kendilerinin de yararlanabileceklerini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak Kırklareli ili özelinde parti yerel teşkilatının ve adayların profesyonel desteğe yönelik olarak çok fazla harcama yaptıkları söylenemez. Bu harcamalar daha çok parti genel merkezini ilgilendirmektedir. Parti genel merkezleri de ekonomik gücünün verdiği ölçüde seçim kampanyası için elinde bulundurduğu bütçeyi kullanarak profesyonel destekten faydalanmaktadır. Bu bakımdan profesyonel desteğe yönelik harcamaların genel merkezin harcama kalemleri içerisinde değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

²⁶⁹ Mülakat, Belediye Başkanı, 8 Nisan 2011, Kırklareli

3.5.5 Siyasi Reklâm ve Tanıtım Giderleri

Siyasi partilerin kendilerini halka anlatabilmelerinde önemli bir yeri olan siyasi reklâmlar ve tanıtıma dair giderler partilerin kampanya giderleri içerisinde önemli bir yer tutabilmektedir. Partilerin kitle iletişim araçlarından yararlanmaları konusunda ikinci bölümde de belirttiği gibi, dünya üzerinde çeşitli uygulamalar vardır. Bazı ülkeler hatırlanacağı üzere özel nitelikli kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanmayı yasaklıyorken bazıları serbest bırakmakta idi. Yine kamusal kitle iletişim araçlarından da yararlanma siyasi reklâmlar ve tanıtım konusunda karşımıza çıkan başka bir örnek idi. Ülkemizde ise siyasi partiler hem özel sektöre ait ücretli reklâmlardan yararlanabilmekte hem de dolaylı kamusal desteklerin örneği olan kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanma hakkına sahip olabilmektedir.

Ülkemizde televizyondan ücretsiz bir şekilde propaganda amaçlı olarak partilerin yararlanması 1977 tarihinde ilk kez gerçekleşmiştir. 298 sayılı seçim kanununda yapılan değişiklikle partiler radyonun yanı sıra televizyondan da seçmene ulaşma olanağına kavuşmuşlardır²⁷⁰. Bu olanaktan yararlanma koşulları ve süreleri kanunda düzenlenmiştir.

Yine birinci bölümde belirtildiği gibi seçim kampanyalarının gelişimlerinin üçüncü aşamasında partilerin artık kendi kanallarını kurarak seçmenle sürekli bir iletişim halinde oldukları belirtilmişti. Bunun da örneklerini hem tarihte hem de günümüzde yayın yapan kanallar için vermek mümkündür. Bazı örneklerde siyasetçilerin işi medya mülkiyetine değin vardırıldığını söylemek mümkündür. SHP'nin 1991 genel seçimleri öncesinde MEGA 10 TV kanalını kurdurmasında olduğu gibi²⁷¹. Günümüzde bu duruma örnek olarak CHP'ye ait olan Halk TV, SP'ye ait olan TV5, AKP'ye yakınlığıyla bilinen Kanal 7 gibi kanallar gösterilebilir. Olayın televizyon boyutu böyleyken gazetelere de örnek vermek yerinde olacaktır. Örneğin SP il başkanının Milli Gazete'nin Milli Görüş ilkeleri çerçevesinde yayın yapan bir gazete olduğunu belirtmiştir.

²⁷⁰ Özkan, a.g.e, s. 23

²⁷¹ Özkan, a.g.e, s.23

Siyasi reklâmlar ve tanıtım konusunda görüşmecilere elektronik medya, yazılı medya ve dışsal medyadan ne ölçüde yararlandıklarına dair sorular sorulmuştur. Görüşme yapılan kişiler genel merkezin özellikle ulusal düzeyde reklâm vererek partilerinin tanıtımına dair ciddi miktarlara varabilen harcamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu reklâmlar ulusal çapta faaliyet gösteren gazetelere ve televizyonlara verilmektedir. İnternetin son dönemlerde artan önemine paralel olarak internet sitelerine de reklâm verildiği belirtilmiştir. Yine şehirlerarası yollarda verilen reklâmlar da genel merkez tarafından gerçekleştirilmiştir. Genel merkez düzeyinde siyasi reklâm ve tanıtım faaliyetleri böyle iken yerel ölçekte de medyanın sık kullanıldığını söylemek yanlış olmaz. Özellikle adaylar hem genel hem yerel seçimlerde reklâmlar verme yoluna gitmişlerdir. Bu reklâmlar ağırlıklı olarak yerel gazeteler, televizyonlar ve radyolardır. Adaylar dışsal medya araçlarından olan billboardlardan, afişlerden, pankartlardan, el ilanlarından yararlandıklarını bildirmişlerdir. Burada dikkati çeken nokta reklâmları verenin genellikle maliyetleri karşılayan olduğudur. Genel merkez vermiş olduğu reklâmların maliyetlerini karşılıyorken adaylar açısından da benzer durum söz konusudur. Adayların hepsi yapmış oldukları reklâm giderlerin büyük çoğunluğunun kendileri tarafından karşılandığını belirtmişlerdir. Bu reklâmlar sadece seçim dönemleri ile de sınırlı değildir. Kimi özel günlerde ve bayramlarda da aday ve partiler reklâm vererek seçmen nezdinde görünür kılınmaya yönelik strateji izlemektedir.

Siyasi reklâm ve tanıtımla ilgili olarak söylenmesi gereken bir başka nokta da haftalık haberler yoluyla medyada yer almadır. Bu durum yerel ölçekte AKP, CHP ve SP için geçerlidir. Ancak Saadet Partili görüşmeciler diğer partilerin aksine ücretsiz olmalarından ötürü haftalık toplantılarında aldıkları kararları ve çıkan düşünceleri özellikle yerel gazetelere verme yolunu seçtiklerini belirtmişlerdir. Sıkça vurgulandığı gibi SP'nin seçim bütçesi devlet yardımı almıyor olmanın etkisiyle AKP ve CHP'ye göre çok gerilerdedir. Bu bakımdan haber yoluyla görünür kılınma bu partinin mali güçlükleri aşabilmesinin yollarından biri olarak görülebilir.

Sonuç olarak siyasi partilerin ve adayların giderek şov haline dönüşen seçim kampanyalarında siyasi reklâma ve tanıtıma dair harcamalarının giderek arttığı söylenebilir. Burada önemli olan parti ya da adayın izlediği stratejidir. Medyada yer

almanın yüksek bir maliyeti vardır. En nihayetinde de bu bir tercih meselesidir. Daha fazla siyasi reklâm vererek diğer partilerin önüne geçmeye yönelik bir strateji daha fazla maliyet demektir. Parti ve adaylar da buna göre davranmaktadır.

Sonuç itibariyle parti ve adayların harcamalarının bir bütün halinde nelere göre şekillendiğini aşağıdaki tablo net bir şekilde ortaya koymaktadır:

TABLO 13. OY ELDE ETME YELPAZESİ

Oy Elde Etme Yelpazesi	
Yasal Kampanya Harcamaları	Mitingler - Kampanya Vaatleri
	Promosyon (tanıtıcı Unsurlar)
	Sosyal Projelere bağışlar
	Seçim Bölgesi Geliştirme Projeleri (Su Yol, Okul)
	Oy Karşılığı ödenen Paralar
	Zorlama – Gözdağı
	Kanaat Önderlerine Bağışlar
Yasal Olmayan Kampanya Harcamaları	Kanaat Önderlerine Rüşvet
	Para Karşılığı Parti değiştirme
	Devlet Kaynaklarının Kullanımı

Kaynak: Shari Bryan, Denise Baer (eds), **Money in Politics, A Study of Party Financing in 22 Countries**, NDI, 2005, s.18

Shari Bryan ve Denise Baer'ın 22 ülkeyi kapsayan araştırmalarının sonuçlarından derleyerek oluşturdukları bu tablo partilerin harcamalarının nasıl şekilleneceğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Yazarlar, yasal ve yasal olmayan kampanya harcamaları arasında değişik harcama kalemleri belirlemiş ve partilerle adayların harcamalarının bu kalemleri ne şekilde kullandığıyla şekilleneceğini belirtmiştir. Örneğin mitingler, seçim vaatleri, promosyonel unsurlarla oy isteyen partilerin harcamaları hem yasal sınırlar içerisinde hem de düşük

maliyetlerde kalabilecekken, oy karşılığı para ödeyerek, zorlamayla, rüşvetler yoluyla harcamaları hem yasal nitelikte olmayacak hem de duruma göre ağır maliyetlere sebep olabilecektir. Sürekli vurgulandığı gibi bu bir tercih meselesidir. Parti ve adayların bu tercihleri yapacakları harcamaların miktarını çok yakından etkilemektedir. Özellikle bu durumun ülkemizde daha önemli sonuçları vardır. Ülkemizde parti ve adayların harcama üst sınırlarının bulunmaması tercihlerin kampanya maliyetleri açısından ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanının Kırklareli kenti özelinde nasıl finanse edildiğinin araştırıldığı çalışmamızda, üç partiyi ele aldık. Bu partiler AKP, CHP ve SP'dir. Parti sınıflandırmalarının seçim kampanyalarını ve partilerin finansmanı etkilediği düşüncesinden yola çıktık. Bu bakımdan ilk olarak, sınıflandırmalar ve seçim kampanyaları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalıştık ve sonrasında siyasetin finansmanı bir sistem dahilinde ele aldık. Gerek parti sınıflandırmaları gerekse siyasetin finansmanına ilişkin hipotezlerimiz çerçevesinde sorular oluşturduk ve bu soruları partilerin seçilmiş milletvekilleri/milletvekili adayları, il başkanları ve belediye başkanı/belediye başkan adaylarına derinlemesine görüşmeler çerçevesinde yönelttik.

Siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanında tercih ettikleri yöntemler çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Partilerin finansman şekillerini belirleyen başlıca unsurlardan biri parti sınıflandırmalarıdır. Bu bakımdan partilerin hangi tarz modellerin özelliklerini bünyelerinde barındıklarını ortaya koymak gerekir. Çalışmamızda incelenen AKP, devlet yardımının partinin gelir kaynakları içerisinde gözle bir ağırlığının olması dolayısıyla kartel, seçimlerde izlediği strateji dolayısıyla da herkesi yakala (catch-all) partilerine yaklaşan bir model olarak ele alınmıştır. CHP açısından da benzer bir durum söz konusudur. Ancak CHP'nin AKP kadar herkesi yakala partilerinin özelliklerini bünyesinde barındırdığını söyleyemesek de, çeşitli açılardan bu parti modeline yaklaştığını söyleyebiliriz. İncelediğimiz bir başka parti olan SP ise, islami hareketin kurumsallaşması sonucunda oluşan bir toplumsal hareket partisi olarak ele alınmıştır. Ancak şu durumun gözden kaçırılmaması gerekir: SP örgütsel özellikleri itibariyle kitle partilerine yaklaşan bir yapıdadır. Partilerin sınıflandırılmasına yönelik yapmış olduğumuz bu tespitler bir partinin aynı anda birden fazla parti modelinin özelliklerini bünyesinde barındırabileceği düşüncesiyle paraleldir.

Araştırma sonucunda elde ettiğimiz veriler, Kırklareli kentinde seçim kampanyalarının finansmanının yapmış olduğumuz sınıflandırmalar çerçevesinde gerçekleştiğini göstermektedir. AKP ve CHP'de seçim kampanyaları kartel partisi

finansman yöntemiyle finanse edilmektedir. Bu durum bizi devlet yardımlarının başlıca gelir kaynağı olduğu sonucuna götürmektedir. Yine devlet yardımının başlıca gelir kaynağı olması parti genel merkezini, yerel teşkilat ve adaylar karşısında finansman açısından ön plana çıkarmaktadır. SP açısından ise, benimsenen kitle partisi finansman yöntemidir. Bu yöntemde üye aidatları, partinin ihtiyaçlarının karşılanmasında temel finansman kaynağıdır. SP'nin devlet yardımı almaması finansman açısından adayları ve partilerin yerel teşkilatını, genel merkez karşısında ön plana çıkarmaktadır.

Devlet yardımı alan AKP ve CHP'de, partilerin yerel teşkilatları hem olağan dönemlerde hem de seçim dönemlerinde genel merkez tarafından destek görmektedir. Seçim dönemlerinde masrafların fazlalaşmasına paralel olarak genel merkez daha fazla yardım göndermektedir. Bu durum ülkemizde devlet yardımlarının verilmiş şekliyle yakından ilgilidir. Devlet yardımlarının genel seçimlerde üç, yerel seçimlerde ise iki katı veriliyor oluşu, parti genel merkezlerinin böyle bir strateji izlemesine olanak vermektedir. Seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşu, bu seçimlerin dinamiklerinin farklı olmasına rağmen, genel merkezin izlemiş olduğu finansman stratejisinde belirgin bir farklılık oluşturmamaktadır. Mülakat yaptığımız siyasilerin sorduğumuz sorulara verdikleri yanıtlar bizi bu sonuca götürmektedir. AKP ve CHP'de hal böyle iken, SP açısından tersi bir durum söz konusudur. SP'nin yerel teşkilatları genel merkez tarafından gerek seçim dönemlerinde gerekse de olağan dönemlerde yeterli destek görememektedir. Bu durum partinin devlet yardımı almamasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Parti genel merkezi, yerel teşkilatı ve adaylar arasında finansman açısından çeşitli düzeylerde tamamlayıcı ilişkilerin olduğu saptadığımız bir başka noktadır. AKP ve CHP'de genel merkezin hem olağan hem de seçim dönemlerinde gönderdikleri yardımlar bir bütün halinde partinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan olağan dönemlerde merkezden gelen yardımların tamamlayıcısı olarak devreye partilerin yerel teşkilat başkanları ve yönetim kurulları girmektedir. Seçim dönemlerinde ise, bizzat adaylar merkezden gönderilen yardımların tamamlayıcısıdır. Ancak SP açısından durum farklıdır. SP'de adaylar ve

yerel teşkilat kademelerindeki kişiler, hem olağan hem de seçim dönemlerinde finansman ihtiyacının başlıca karşılayıcısıdır. Bu noktada göz çarpan ilk şey partilerin yönetim kademelerinde yer alan ya da seçimle işbaşına gelinen makamlar için aday olan kişilerin belli bir mali gücü bulundurmaları gerektiğidir.²⁷² Siyaset ve para arasındaki bu ilişkinin Kırklareli kenti için de geçerli olduğu söylenebilir.

Örgütün öz dinamikleri ile sağlanan gelirlerle ilgili olarak üye aidatlarına baktığımızda elde edilen sonuçlar bizi parti sınıflandırmalarına götürmektedir. AKP ve CHP'nin herkesi yakala partilerine dair özellikleri, bu partilerin üyeliğe bakış açıları konusunda ipuçları vermektedir. Herkesi yakala partilerinde katı bir ideolojinin yokluğu karşısında, toplumun geniş kesimlerini bir araya getirme ihtiyacı üyeliğe de yansımıştır. AKP ve CHP'de üyeliğin heterojen bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu partiler açısından temel strateji seçimleri kazanabilmek amacıyla geniş sayıdaki insanları bir araya getirmektir. Üyelik kurumu bu partiler açısından daha çok şekilsel sebeplerle ve belirli amaçları gerçekleştirebilmek amacıyla bir araç olarak kullanılmaktadır. Yine AKP ve CHP'nin kartel partisi finansman yöntemi üye aidatlarının toplanması konusunda bu partileri isteksiz bir konuma itmektedir. Bu partilerde üye aidatları düzenli bir şekilde toplanan ve sürekli nitelikteki bir gelir kaynağı değildir. Görüşme yaptığımız AKP ve CHP'li bütün siyasilerin üyeliğe ve dolayısıyla da üye aidatlarına bakış açısı bizi bu partilerin seçim kampanyalarının finansmanında üye aidatlarının önemli bir yer işgal etmediği sonucuna götürmektedir. Bu durum üyelik konusunda görülen düşme ve zayıflama eğilimleriyle paraleldir. SP temsilcileriyle yaptığımız görüşmeler ise, üyelik konusunda bizi çok daha farklı noktalara götürmektedir. Üye aidatları SP'nin temel finansman kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üye aidatları, düzenli bir şekilde toplanması ve sürekli bir nitelik taşıması itibarıyla SP'de seçim kampanyalarının finansmanı açısından önemli bir yer işgal etmektedir.

Örgütün öz dinamikleri ile sağlanan gelirlerin bir başka örneği olan parti yayınlarının satış bedelleri ise, önemsiz ve sadece kağıt üzerindeki bir gelir kaynağı olarak kalmaktadır. Parti yayınlarının satışıyla gelir elde edilmesi siyasi partiler

²⁷² Uysal ve Topak, a.g.e., ss. 51-52

kanunu tarafından öngörülmele birlikte ne genelde ne de Kırklareli kenti özelinde bir gelir kaynağı olarak görülmemektedir. Benzer bir durum da gayrimenkullerin satışı ya da kiralanmasından elde edilen gelirlerde görülmektedir. Partilerin kendi kiralarını ödemekte güçlük çektikleri bir durumda gayrimenkullerin satışından ya da kiralanmasından gelir elde etmekten söz edilemez. Bu durum, yerel düzeyde incelediğimiz her üç parti için de geçerlidir.

Siyasi partiler mevzuatına göre, partilerin gelir sağlamak amacıyla parti bayrağı, flaması rozeti vb rumuzların satışından gelir elde etmesi mümkünken, uygulamada durumun böyle olmadığını görürüz. Daha çok parti genel merkezleri tarafından hazırlatılan bu unsurlar hem olağan hem de seçim dönemlerinde yerel teşkilatlara ücretsiz olarak gönderilmektedir. Teşkilatlar da bunları ücretsiz olarak dağıtmaktadır. Kırklareli'nde bu rumuzların satışından gelir elde edilmesi karşımıza çıkan bir durum değildir. Partilerin genel olarak rumuzların satışından gelir elde etmeye yönelik bir amaçlarının olmadığı söylenebilir. Bu durum incelediğimiz bütün partiler açısından geçerlidir.

Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan bir başka gelir kaynağı olan balo, eğlence, yemek, konser gibi faaliyetlerden elde edilecek gelirler de partilerin finansman ihtiyacı konusunda çok önemli bir konumda değildir. Bu tarz faaliyetler partiler tarafından gelir toplama amaçlarından ziyade, partililer arasındaki dayanışmayı ve işbirliğini arttırmaya yönelik olarak düzenlenmektedir. Daha çok konser ve yemek düzenleme şeklinde karşımıza çıkan bu faaliyetlerden elde edilen gelirler yine bu faaliyetlerin giderleri için kullanılmaktadır. Bahsedilen bu gelir kaynaklarının partilerin gelir kaynakları içerisinde gözle görülür bir ağırlığının olmayışı aktivizme bağlı gelirlerin zayıfken, 'hazır' gelirlerin güçlü olduğunu göstermektedir.

Bağışlar konusunda elde ettiğimiz veriler, özellikle küçük miktarlar şeklinde yapılan bağışların yaygın olmadığına işaret etmektedir. Bağış yapmanın daha çok partiye üye olması kanun tarafından engellenen kişiler tarafından benimsenen bir yöntem olmasına karşılık Kırklareli ili özelinde insanların böyle bir tercihte

bulunmadığı tespit edilmiştir. Araç, salon, dükkân, restoran tahsisi şeklinde yapılan aynı yardımların ise uygulamada bazı noktalarda karşımıza çıktığı görülmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde bazı kişilerin araçlarını seçim çalışmaları süresince tahsis ettikleri görülmüştür. Yine seçim bürosu olarak kullanılmak üzere dükkân tahsisi yapılması ender de olsa karşımıza çıkan bir başka uygulamadır.

Seçim dönemlerinde ortaya çıkan gelir kaynaklarından biri de aday adaylarının ödemiş oldukları aidatlardır. Aidatlar partiler açısından miktarları milyonları bulan bir gelir kaynağı haline gelmektedir. Uygulamada parti genel merkezlerinin topladığı bu aidatlar illere yardım gönderilirken göz önünde bulundurulmakta ve yardımlar buna göre yapılmaktadır. Kırklareli ilinde aday adayları olan kişilerin sayısı AKP ve CHP’de onbir, SP’de ise üçtür. Yaptığımız mülakatlar çerçevesinde görüşmecilere ne kadar aday adayının 2007 milletvekili seçimlerinde partilerine başvurdukları sorusu sorulduğunda bu rakamların CHP açısından 3000, AKP açısından 3900, SP açısından ise 1500 civarında olduğu öğrenilmiştir. Bu adaylıklar için belirlenen aidatlar ise asgari ücretten başlayıp 3000 TL’ye kadar varmaktadır. Bu rakamlar adayın cinsiyeti, engelli olma durumu gibi kriterlere göre kimi zaman değişebilmektedir. Aday adayları olan kişilerin sayısı ve ödenen aidatların maddi değeri göz önüne alındığında, bu aidatların partiler açısından önemli bir gelir kalemi olduğunu söyleyebiliriz.

Seçim dönemlerinde adayların kişisel gelir kaynakları da kampanyaların finansmanında önemli bir paya sahiptir. Siyasette seçimle işbaşına gelinen makamlara seçilebilmek için adayların belli bir mali gücü elinde bulundurmaları ve bu çerçevede harcamalar yapmaları gerekmektedir. Siyasetin giderek pahalılaştıran yapısı bu durumu daha da zor bir hale getirmektedir. Hem genel hem de yerel seçimlerde adaylar belirli nitelikteki harcamaları bizzat finanse etmek zorundadır. Bu harcamalar daha çok adayın kendi kişisel tanıtımlarına yönelik yapılmaktadır. Adayların kendi kişisel el ilanlarını bastırması, reklâmlarını vermesi, seçim bürolarını tutması, profesyonel destek alması, kapı kapı dolaşma faaliyetleri çerçevesinde yaptığı ulaşım masrafları adaylar tarafından finanse edilmektedir. Türkiye’de parti ve adaylara getirilen harcama üst sınırının bulunmaması bizi,

tercihlerin harcamaları şekillendirdiği sonucuna götürmektedir. Bu durum incelediğimiz üç parti açısından da geçerlidir. AKP ve CHP'de catch-all stratejilerine uygun olarak ideolojik söylemlerden çok, kişisel nitelikleri ve görsel öğeleri vurgulama eğilimleri reklâm faaliyetlerini ön plana çıkarmakta ve maliyetler buna göre şekillenmektedir. SP ise partinin ideolojisi 'Milli Görüş' çerçevesinde seçmenlerin karşısına çıkmakta, görsellikten uzak ve geleneksel yöntemleri tercih etmektedir.

Yine adayların sıralamalarının finansman açısından doğurduğu sonuçlar da dikkati çeken bir başka konudur. AKP ve CHP'nin oylarını maksimize etmek ve böylece seçimleri kazanmaya yönelik izlemiş oldukları catch-all stratejileri seçilme olasılığını yüksek olan adayların harcamalardan kaçınmasını engellemektedir. Gerek parti genel merkezi düzeyinde gerekse de yerel düzeyde merkezileşmiş bir seçim kampanyası stratejisi adayların istedikleri gibi davranmalarını engellemektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken bu durumun Kırklareli özelinde olduğudur. Kontenjan adaylığı ya da büyükşehirlerdeki ilk sıra adaylıklarındaki finansman yöntemi ile küçük bir şehirdeki finansman yöntemi farklıdır. Sonuç olarak Kırklareli ili özelinde milletvekili ve belediye başkan adaylarının harcamalarının 40.000 ile 100.000 TL arasında değiştiğini söyleyebiliriz. Bu harcamaların büyükşehirlerde milyonları bulabileceği söylenmesi gereken bir başka noktadır.

Sonuç olarak seçim kampanyalarının finansmanına gelir kaynakları açısından bakıldığında, AKP ve CHP'de ağırlığın parti merkezinde olduğu söylenebilir. Devlet yardımı alan bu partilerin aksine SP'de ise ağırlık yerel teşkilat ve adayın kendisindedir.

Kampanyaların harcama boyutu ise yine partiler açısından farklılıkları beraberinde getirmektedir. Partilerin ve adayların harcamaları ile ilgili olarak Kırklareli kenti özelinde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Seçim bürolarının kampanya süresince kullanımı, partiler ve adaylar tarafından yaygın bir şekilde tercih edilmektedir. Buralarda çalıştırılan kişiler daha

çok parti üyeleridir. Seçim büroları maliyetler açısından ele alındığında ciddi rakamlara ulaşabilmektedir. Genellikle kalabalık insan topluluklarının olduğu yerlerde tutulan bu büroların seçim dönemi boyunca maliyetleri 15.000 TL'yi bulmaktadır. Bu rakamları karşılayabilmek daha çok AKP ve CHP açısından mümkündür. SP, kampanya bütçesinin kısıtlı olmasından ötürü seçim bürolarını çok fazla kullanamamaktadır.

Partiler, miting ve organizasyonlardan yararlanma yoluna gitmektedir. Mitinglerin maliyetlerinin ağırlıklı olarak parti genel merkezi tarafından karşılandığı tespit edilmiştir. Genel merkez tarafından mitinglerin yapılması için gerekli teçhizatlar gönderilmektedir. Maliyet bakımından adayın ya da teşkilatın üzerine yük binmemektedir. Adayların miting yapma yoluyla oy istemesi uygulamada karşılaşılan bir durum değildir. Seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşu mitingleri etkilememektedir. Partilerin izledikleri stratejiler çerçevesinde her iki seçim döneminde de mitingler yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu durum incelediğimiz bütün partiler açısından geçerli olan bir sonuçtur. Artık mahalle mitinglerinin de yapıldığını söyleyebiliriz.

Seçmenle yüz yüze görüşmeler ise adayların ve partilerin oy elde etmede en sık başvurduğu yöntemdir. Kırklareli ili özelinde parti ve adaylar alabildiğine geniş sayıdaki insan topluluklarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bunun için köyler, beldeler, şehir merkezleri gezilmekte ve seçmenlerden oy istenmektedir. Araştırma sonucunda elde ettiğimiz veriler parti ve adayların kapı kapı dolaşma faaliyetlerine büyük önem atfettiğini göstermektedir. Uygulamada partilerin kadın kolları ev ev dolaşarak partileri için oy istemektedir. Adaylar ise esnaf ziyaretleri, kahvehane toplantıları, parklar, stadyumlar, kamu kurumları vs yerleri dolaşma gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler incelediğimiz üç parti için de önemlidir. Kırklareli ilinde CHP'ye yönelik algının kapı kapı dolaşma faaliyetlerinde bu partiyi diğer partiler karşısında avantajlı konuma ittiği tespit edilmiştir. Kapı kapı dolaşma faaliyetleri çerçevesinde ortaya çıkan maliyetler adaylar ve parti yerel teşkilatı tarafından karşılanmaktadır. Yine parti ve adayları tanıtmaya bazı hediyelerle tanıtıcı unsurların kapı kapı dolaşma faaliyetleri sırasında dağıtıldığı görülmüştür.

Araştırma sonucunda Kırklareli ilinde parti ve adayların yerel düzeyde profesyonel destek almadıkları tespit edilmiştir. Profesyonel destek daha çok parti genel merkezleri tarafından kampanya strateji dizaynı, kamuoyu yoklamaları, seçim programının, bildirilerin hazırlanması gibi konularda alınmaktadır. Kırklareli ilinin kendine özgü yapısı adayların ve partilerin profesyonel destek almasını gereksiz kılmaktadır. Profesyonel desteğe daha çok büyükşehirlerdeki adaylar bakımından ihtiyaç duyulduğu göze çarpan bir başka noktadır. Parti ve adayların seçmenle yüz yüze iletişim kurmasının güç olduğu yerlerde profesyonel destek bir ihtiyaç olarak belirmektedir.

Siyasi reklâm ve tanıtım giderleri ise partilerin ve adayların seçim kampanyalarının finansmanında boyutları önemli rakamlara ulaşan giderleridir. Seçim kampanyalarında kişisel özelliklerin ön planda olduğu bir yapının varlığı karşısında istisnasız bütün partiler tarafından reklâmlar tercih edilmektedir. Parti ve adaylar elektronik, yazılı ve dışsal medyadan mali güçlerinin elverdiği ölçüde yararlanmaktadır. Kırklareli ilinde adayların özellikle yerel medyadan ve açık hava reklâmlarından sıkça yararlandığı tespit edilmiştir. Siyasi reklâm ve tanıtım giderleri harcamalar içerisinde maliyetlerin en yüksek olduğu kalemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum incelediğimiz bütün partiler açısından geçerlidir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz verilere göre, gelirlerde olduğu gibi harcamalarda da ağırlık devlet yardımı alan AKP ve CHP'de parti genel merkezindedir. Bu durum devlet yardımının ülkemizde parti genel merkezlerine yapılıyor olmasının bir sonucudur. SP'de ise gelirlerde olduğu gibi harcamalarda da ağırlık partinin yerel teşkilatı ve adaydadır. Hem genel hem de yerel seçimlerde partiler ve adaylar ayırım yapmaksızın harcama olanaklarını sonuna kadar kullanmaktadır.

Sonuç olarak Kırklareli kenti özelinde siyasi partilerin seçim kampanyalarının finansmanını parti sınıflandırmalarından hareketle ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışmada, *"devlet yardımı alan partilerde seçim kampanyalarının*

finansmanını merkezi düzeyde, almayan partilerde ise yerel düzeyde önemlidir"
şeklinde belirlediğimiz hipotezimizin doğrulandığını söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- AUSTIN, Reginald and TJENSTROM, Maja (eds), **Funding Of Political Parties and Election Campaigns**, IDEA, Sweden, 2003
- AYATA-GÜNEŞ, Ayşe, **CHP (Örgüt ve İdeoloji)**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992
- BIEZEN, Ingrid Van, **Financing Political Parties and Election Campaigns-Guidelines**, Council Of Europe Publishing, Germany, 2003
- BRYAN, Shari and BAER, Denise, “Money in Politics: A Study of Party Financing Practices in 22 Countries, http://www.ndi.org/files/1848_polpart_moneyinpolitics_010105_full_text.pdf, (Erişim Tarihi: 20/06/2009)
- ÇAM, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, 8. Basım Der Yayınları, İstanbul, 2002
- ÇARKOĞLU, Ali (Koordinatör), **Siyasi Partilerde Reform**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2000
- ÇARKOĞLU, Ali, “Turkey’s Local Elections of 2009: Winners and Losers”, *Insight Turkey*, vol:11, no:2, 2009, ss.1-18
- DAHL, Robert, **Demokrasi Üzerine**, çev. Betül Kadioğlu, 2.Basım, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010
- DARCAN, Işıl, “Siyasal Partilerde Şirketleşme Eğilimleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2009
- DUSCHINSKY, Michael Pinto, **Financing Politics: A Global View**, *Journal Of Democracy*, vol:13, no:4, 2002
- DUVERGER, Maurice, **Siyasi Partiler**, Bilgi Yayınları, 4. Basım, Ankara, 1993
- ERDEM, Kasım, **Siyasi Partilerin Finansmanı**, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, TBMM, Ankara, 2008
- FARRELL, David, “Political Parties In a Changing Campaign Environment”, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.122-131

- FOGG, Karen, MOLUTSI, Patrick and TJENSTROM, Maja, “Conclusion”, **Funding Of Political Parties and Election Campaigns**, AUSTIN, Reginald and TJENSTROM, Maja (eds), IDEA, Sweden, 2003, ss.169-178
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, “Devletleşen Partiler – Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları”, 1983-1998 Ankara: ANSAV, Nisan 2002
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, “Milletvekilleri ve Parti Örgütü İlişkileri Saha Araştırması”, **Siyasi Partilerde Reform**, Ali Çarkoğlu (Koordinatör) TESEV Yayınları, İstanbul, 2000
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, “Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması”, **Siyasi Partilerde Reform Sempozyumu Kitabı**, Ali Çarkoğlu (Koordinatör), TESEV Yayınları, İstanbul, 2000
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, ‘Public Funding of Political Parties. The Case of Turkey’, in **Public Funding Solutions For Political Parties in Muslim Majority Societies**, IFES, USA, 2009
- GUNTHER, Richard ve DIAMOND Larry, ‘Types and Functions of Parties’, içinde, Richard Gunther ve Larry Diamond (eds) , **Political Parties and Democracy**, The Johns Hopkins Press, USA, 2001
- GUNTHER, Richard ve DIAMOND, Larry, ‘Species Of Political Parties: A New Typology’, *Party Politics*, yıl:2003, sayı:2, <http://ppq.sagepub.com/content/9/2/167> (Erişim Tarihi: 09.08.2010)
- HEIDAR, Knut, “Party Membership and Participation”, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.301-312
- HEYWOOD, Andrew, **Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara, 2007
- HIRCHMANN, David, “Challenges Of Managing Local Elections in Transitional and Developing Countries: An Illustrative Essay”, *Public Administration and Development*, vol: 12, 2001, ss.15-24
- KATZ, Richard S. ve Crotty William (eds.), **Handbook Of Party Politics**, Sage Publications, Londra, 2006

- KATZ, Richard S. ve MAIR, Peter, ‘Changing Models Of Party Organization: The Emergence Of Cartel Party’, *Party Politics*, yıl: 1995, sayı: 1, <http://ppq.sagepub.com/content/1/1/15> (Erişim tarihi: 11.09.2010)
- KATZ, Richard S., ‘Party In Democratic Theory’, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.34-44
- KITSCHOLT, Herbert, ‘Movement Parties’, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.278-288
- KÖKER, Eser, **Politikann İletişimi – İletişimin Politikası**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998
- KROUWELL, Andre, ‘Party Models’, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.249-267
- KURTOĞLU, Ayça, **Hemşerilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004
- NASSMACHER, ‘Karl Heinz, Regulation Of Party Finance’, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.446-54
- NASSMACHER, Karl-Heinz, ‘Introduction: Political Parties, Funding and Democracy’, **Funding Of Political Parties and Election Campaigns**, AUSTIN, Reginald and TJENSTROM, Maja (eds), IDEA, Sweden, 2003
- NASSMACHER, Karl-Heinz, ‘The Funding of Political Parties in The Anglo-saxon Orbit’, **Funding Of Political Parties and Election Campaigns**, AUSTIN, Reginald and TJENSTROM, Maja (eds), IDEA, Sweden, 2003, ss.33-51
- Office Of Democracy and Governance, ‘Money In Politics Handbook: A Guide To Increasing Transparency in Emerging Democracies’, <http://www.whofundswho.org.za/pubs/intl/usaid.pdf> (Erişim Tarihi: 11/04/2009)
- Open Society Justice Initiative, **Monitoring Election Campaign Finance: A Handbook For NGOs**, Open Society Institute, New York, 2005
- OHMAN, Magnus, ‘Practical Solutions For Public Funding of Political Parties and Election Campaigns’, in **Political Finance Regulation: The Global Experience**, Magnus Ohman&Hani Zainulbhai, IFES, Washington

- ÖHMAN, Magnus and ZAINULBHAI, Hani, **Political Finance Regulation- The Global Experience**, IFES, America, 2005
- ÖZASLAN, Metin, “Kırklareli İlinin Sosyal ve Ekonomik Gelişmişlik Göstergeleri”, **Kırklareli İlinin Ekonomik Gelişmesi Semineri Kitabı**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Kırklareli, 2009, ss. 161-178
- ÖZBUDUN, Ergun ve HALE, William, **Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm: AKP Olayı**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2010
- ÖZBUDUN, Ergun, **Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Parti Disiplini**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968
- ÖZBUDUN, Ergun, **Çağdaş Türk Politikası: Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller**, Çev: Ali Resul Usul 1. Basım, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2003
- ÖZBUDUN, Ergun, **Siyasal Partiler**, İkinci Basım, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977
- ÖZBUDUN, Ergun, **Türkiye’nin Anayasa Krizi**, Liberte Yayınları, Ankara, 2009
- ÖZKAN, Necati, **Türkiye ve Dünyadan Örneklerle Seçim Kazandıran Kampanyalar**, 3. Basım, Mediacat Yayınları, İstanbul, 2007
- ÖZYAVUZ, Tuncer, “Türkiye’de Siyasetin Finansmanı”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007
- SAFRAN, William, ‘The Catch-All Party Revisited : Reflections of A Kirchheimer Student’, *Party Politics*, yıl:2009, sayı:15, <http://ppq.sagepub.com/content/15/5/543>, (Erişim tarihi: 07.08.2010)
- SAN, Coşkun, ‘Yasallık ve Meşruluk Ölçütleri Açısından AKP’, içinde **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**, Bülent Duru ve İlhan Uzgel (Ed), Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2010
- SANTUCCI, Jack, ‘Practical Solutions For The Disclosure of Campaign and Political Party Finance’, in **Political Finance Regulation: The Global Experience**, Magnus Ohman&Hanai Zainulbhai,IFES, Washington
- SARIBAY, Ali Yaşar, **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, Everest Yayınları, İstanbul, 2008
- SARIBAY, Ali Yaşar, **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, İz Yayıncılık, Bursa, 1998

- SCARROW, Susan, ‘ The Paradox Of Enrollment’: Assessing The Costs And Benefits Of Party Memberships ,European Journal Of Political Research ,vol:25,pp:41-60,1994
- SCARROW, Susan, ‘‘The Nineteenth Century Origins Of Modern Political Parties: The Unwanted Emergence Of Party-Based Politics’’, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.16-23
- SCHMITTER, Philippe C., ‘Parties Are Not Once They Were’, **Political Parties and Democracy**, Larry Diamond ve Richard Gunther (eds), The Johns Hopkins University Press, USA, 2001
- SUNAR, İlkay, **Demokrasi: Türkiye Serüveni**, Doruk Yayınları, İstanbul, 2010
- ŞİMŞEK, Mintez, **Son Değişiklikleriyle Seçimler ve Siyasi Partiler Mevzuatı**, Adalet Yayıncılık, Ankara, 2009
- TACAR, Pulat, **Siyasetin Finansmanı**, Doruk Yayınları, Ankara, 1997
- TESAV, Siyasi Partiler ve Demokrasi, **TESAV Sempozyumu**, TESAV Yayınları, Ankara, 1995
- TESAV, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişikli Önerileri, **TESAV Sempozyumu**, TESAV, Yayınları, 18-19 Şubat 2005, Ankara, 2005
- TEZİÇ, Erdoğan, **100 Soruda Siyasi Partiler**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976
- TJENSTROM, Maja and KATZ, Anna, ‘‘Introduction To The Matrix’’, **Funding Of Political Parties and Election Campaigns**, AUSTIN, Reginald and TJENSTROM, Maja (eds), IDEA, Sweden, 2003, ss.181-183
- TOSUN, Tanju ve ERDOĞAN TOSUN, Gülgün, **Türkiye’de Siyasal Parti Üyeliği ve Katılım**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010
- TOSUN, Tanju, **Siyaseti İzlerken**, Liberte Yayınları, Ankara, 2008
- TOSUN, Tanju, **Türk Siyasal Hayatında Seçimler ve İzmir**, Orion Yayınları, Ankara, 2009
- TUNCER, Erol, **Seçim 2007: 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri- Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**, TESAV Yayınları, Ankara, 2007
- TUNCER, Erol, **Seçim 2009: 29 Mart 2009 İl Genel Meclisi ve Belediye Seçimleri- Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**, TESAV Yayınları, Ankara, 2009

- TURAN, İlter, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, 3. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 1986
- TÜRK, H.Bahadır, **Şirket ve Parti: Genç Parti ve “Yeni Siyaset”**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008
- USLU, Karahan Zeynep, “Halkın Kristalinden Süzülmek: 22 Temmuz Seçimleri ve AK Parti”, Ege Üniversitesi I. Uluslararası Medya ve Siyaset Sempozyumu, Oturum: 10, 16 Kasım, 2007
- UYSAL, Ayşen, “CHP Herkesi Yakala Partisi Oluyor”, <http://www.taraf.com.tr/nese-duzel/makale-aysen-uysal-chp-herkesi-yakala-partisi-oluyor.htm>, (erişim tarihi: 30.05.2011)
- UYSAL, Ayşen, “Siyasi Partiler ve Mitingler: 2007 Cumhuriyet ve Seçim Mitingleri”, içinde **Türkiye’de Neo-liberalizm, Demokrasi ve Ulus Devlet**, Yüksel Akkaya ve Diğerleri (ed), Yordam Yayınları, İstanbul, 2009
- UYSAL, Ayşen ve TOPAK, Oğuz, **Particiler: Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010
- UZGEL, İlhan, ‘AKP :Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü’, içinde **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**, Bülent Duru ve İlhan Uzgel (Ed), Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2010
- UZUN, Cem Duran, **Anayasa Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2009
- WALECKİ, Marcin, “Political Money and Corruption”, http://www.ifes.org/~media/Files/Publications/White%20PaperReport/2004/91/IFE_S_WhitePaper_III.pdf, (Erişim Tarihi: 09/092010)
- WALECKİ, Marcin, “Challenging The Norms And Standarts Of Election Administration” IFES, 2007, pp. 75-93
- WALECKİ, Marcin, Public Funding in Established and Transitional Democracies, in **Public Funding Solutions For Political Parties in Muslim Majority Societies**, IFES, 2009, USA
- WARE, Alan, **Political Parties and Party Systems**, Oxford University Press, USA, 1996
- WHITE, John Kenneth, “What Is A Political Party?”, **Handbook Of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty (eds), Sage Publications, Londra, 2006, ss.5-12

- WHITE, Jenny B., **Türkiye’de İslamcı Kitle Seferberliği: Yerli Siyaset Üzerine Bir Araştırma**, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2007
- ZAMORA, Kevin Casas, **Political Finance and State Funding Systems: An Overview**, Brookings Institution, Mayıs 2008

EKLER

EK. 1. MÜLAKAT LİSTESİ

- Cavit Çağlayan, Kırklareli Belediye Başkanı, 8 Nisan 2011, Kırklareli
- Turgut Dibek, CHP Kırklareli Milletvekili, 17 Nisan 2011, Kırklareli
- Tansel Barış, CHP Kırklareli Milletvekili, 26 Nisan 2011, Kırklareli
- Ahmet Gökhan Sarıçam, AKP Kırklareli Milletvekili, 20 Nisan 2011, Kırklareli
- Yurdaer Ulus, AKP Kırklareli İl Başkanı, 20 Mart 2011, Kırklareli
- Murat Hızır, Saadet Partisi Kırklareli İl Başkanı, 27 Mart 2011, Kırklareli
- Cengiz Konca, AKP Kırklareli 3. Sıra Milletvekili Adayı, 30 Mart 2011 Kırklareli
- Feridun Mercan, Saadet Partisi Kırklareli 3. Sıra Milletvekili Adayı, 30 Mart 2011 Kırklareli
- Özey Dilber, Saadet Partisi Kırklareli 1. Sıra Milletvekili Adayı, 30 Mart 2011 Kırklareli
- Vecdi Gündoğdu, CHP Kırklareli İl Başkanı, 5 Nisan 2011, Kırklareli
- İrfan Altınel, CHP Kırklareli 3. Sıra Milletvekili Adayı, 19 Nisan 2011, Kırklareli

EK. 2. MÜLAKAT SORULARI TASLAĞI

MÜLAKAT SORULARI

GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLERİN TOPLUMSAL PROFİLLERİ İLE İLGİLİ SORULAR

- Yaşınızı öğrenebilir miyim?
- Şu an ne işle meşgulsünüz?
- Evli misiniz? Eşiniz çalışıyor mu? Çocuğunuz var mı? Okuyorlar mı?
- Aylık geliriniz ortalama ne kadardır?
- Eğitim durumunuz nedir?
- Kendinizi hangi siyasi görüşe daha yakın hissediyorsunuz?
- Ailenizin siyasi geleneği hakkında bilgi verebilir misiniz?

GELİR KAYNAKLARI İLE İLGİLİ SORULAR

- Genel Olarak Gelirlerle İlgili Sorular
 - Genel Merkezden Gelen Gelirlerle İlgili Sorular
 - Partinize genel merkez tarafından gönderilen yardımlar hakkında bilgi verebilir misiniz? Genel merkez tarafından gönderilen yardımlar olağan dönemler ve seçim dönemleri göz önüne alındığında ne tarz farklılıklar gösterir?
 - Seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşu genel merkezin göndermiş olduğu yardımları nasıl etkiler?
 - Hem olağan hem de seçim dönemlerinde genel merkez tarafından yeterince desteklendiğinizi söyleyebilir misiniz? Hazine yardımlarının ne kadarı örgütlere gönderiliyor?

- **Örgütün Öz Dinamikleri İle Sağlanan Gelirler**
 - Partinizin üye sayıları ve üyelerin parti faaliyetleri hakkında bilgi verebilir misiniz?
 - Üye aidatları gelir kaynakları içerisinde nasıl bir yer tutar? Aidatların düzenli bir şekilde toplandığını söyleyebilir misiniz?
 - Parti yayınlarının satış bedelleri hakkında bilgi verebilir misiniz? Aynı zamanda partinize ait gayrimenkuller var mıdır? Eğer varsa bunların satış ve kira gelirleri ne düzeydedir?
- **Aktivitelerden Sağlanan Gelirler**
 - Gelir sağlamak amacıyla parti bayrağı, flaması, rozeti vb rumuzların satışı yapılmakta mıdır? Eğer yapılıyorsa olağan dönemler ve seçim dönemleri arasında bir fark var mıdır?
 - Balo, eğlence, yemek, konser gibi faaliyetler düzenleyerek gelir toplar mısınız? Evetse, bu aktivitelere hangi dönemlerde daha çok başvurulur? Olağan dönemler mi yoksa seçim dönemleri mi?
- **Bağış ve Yardımlar**
 - Partinize yapılan bağışlar hakkında bilgi verebilir misiniz? Seçim dönemleri ile olağan dönemler bağışları nasıl etkiler? Yerel ve genel seçimlerde partinize yapılan bağışlarda bir farklılık var mıdır?
 - Aynı yardımlar konusunda görüşleriniz nelerdir? (Araç, salon, dükkan, restoran vs tahsisi...)
- **Seçim Dönemlerindeki Özel Gelirlerle İlgili Sorular**
 - 2007 genel ve 2009 yerel seçimlerinde aday adayı olanların sayısı hakkında bilgi verebilir misiniz? Bu adaylardan toplanan aidatların gelir kalemlerinizi içerisindeki yeri ve önemi nedir?
 - Adayların bizzat kendilerinin sahip oldukları kişisel kaynaklar hakkında bilgi verebilir misiniz? Seçim dönemlerinde adayların kendi gelir kaynakları ne düzeyde önemlidir?
 - Adayın kendi kişisel gelir kaynakları seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşunun nasıl etkiler? Hangi tarz seçimde adayın bizzat kendisinin gelir kaynakları daha önemlidir?

- Kampanya gelirlerine en fazla katkı sağlayan parti genel merkezi/yemel teşkilat/adayın kendisi açısından ele alındığında hangisidir? Bu durum hakkında seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşunu göz önünde bulundurarak bilgi verebilir misiniz?

GİDER KALEMLERİ İLE İLGİLİ SORULAR

- **Genel Olarak Giderlerle İlgili Sorular**

- Parti teşkilatının olağan dönemlerdeki harcama kalemleri nelerdir?
- Bu gider kalemlerinin hangileri merkez tarafından karşılanır?
- Parti il teşkilatının karşıladığı harcamalar nelerdir?

- **Seçim Dönemleri İle İlgili Giderler**

- **Kampanya Hazırlıkları İçin Yapılan Seçim Bürosu Giderleri**

- Kampanya hazırlıklarınız için seçim bürosu kullanır mısınız? Eğer kullanıyorsanız bunların sayısı kaçtır? Burada ne tarz malzemeler kullanılır? Çalışan sayıları hakkında bilgi verebilir misiniz?

- **Mitingler ve Organizasyonlar**

- Miting, tanıtım toplantıları, konferanslar ve diğer organizasyonlardan yararlanır mısınız? Olağan dönem ve seçim dönemleri göz önüne alındığında bu organizasyonlar ne ölçüde farklılaşır?
- Seçimlerin yerel ya da genel nitelikte oluşu bu tarz organizasyonları nasıl etkiler?
- Bir mitingin örgüte maliyeti yaklaşık olarak nedir?

- **Seçmenle Yüz Yüze görüşmeler**

- Kapı kapı dolaşma faaliyetlerinden ne ölçüde yararlanırsınız? Bu faaliyetler daha çok seçim dönemlerinde mi yararlanılır?
- Evleri kim ziyaret eder? Ne kadar insan bu faaliyet kapsamında? Bu faaliyet kapsamında tanıtıcı unsurlardan faydalanır mısınız?
- Telefonla arama ya da doğrudan posta yoluyla seçmenle iletişim kanallarını kullanır mısınız?

- **Oy verme, Pazar Araştırması, Kampanya Tasarımı, Planlaması ve Yönetimi**
 - Seçim kampanyası süresince profesyonel destek alır mısınız? Eğer alıyorsanız ne tarz uygulamalar bu kapsamdadır? (Kamuoyu yoklamaları, seçim programı, bildirimler, tanıtıcı unsurlar, kampanya strateji dizaynı vs..)
 - Anket yaptırıyor musunuz? Bir anketin size yaklaşık maliyeti nedir?
- **Siyasi Reklâm ve Tanıtım Giderleri**
 - Elektronik medya: Reklâm ve tanıtım amacıyla TV ve radyodan yararlanma ne düzeydedir? Bunların maliyetleri kim tarafından karşılanır?
 - Yazılı Basın: Gazete ve dergi reklâmlarını ne ölçüde kullanırsınız? Bunların maliyetleri kim tarafından karşılanır?
 - Dışsal Medya: (Açık hava Reklâmları): Billboardlar, posterler, afişler, pankartlardan kampanyanız süresince tanıtım ve reklâm amacıyla yararlanır mısınız? Bunların maliyetleri kim tarafından karşılanır?
- **Diğer Sorular**
 - Kampanyada kaynakları harcamada ağırlık kimdedir? Parti genel merkezi, adayın kendisi, il teşkilatı göz önüne alındığında hangisinin yaptığı harcamalar ön plana çıkar? Ortalama bir milletvekili adayı/belediye başkan adayı kendi cebinden ne kadar harcama yapar?
 - Seçimlerin genel ya da yerel nitelikte oluşu harcamaları nasıl etkiler? Merkezi yönetimin seçimlerin farklılığı dolayısıyla izlediği strateji nasıldır?
 - Hangi tarz harcamaların kim tarafından yapıldığı konusunda bir sınıflandırma yapmanız mümkün müdür?